

**KAVIYATRI BAHINABAI CHAUDHARI NORTH
MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON**

FACULTY OF HUMANITIES

Choice Based Credit System

THIRD YEAR BACHELOR OF ARTS (TYBA): ENGLISH

SEMISTER V and VI

(W.E.F. 2020-2021)

Learning Outcome-

CBCS syllabi of T.Y. B.A. English is framed in accordance with the given suggestions.

- 1. The paper of AEC- Developing Communication Skills intends to give practice in spoken and written communication which will open opportunities for them in business and corporate world.**

Ability Enhancement Course (AEC)

AEC: Developing Communication Skills
Semester V

Objectives-

1. To acquaint students with various modes of communication
2. To intimate students about various types of written communication
3. To inform students about various types of oral communication
4. To give practice to students in various modes of communication

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits: 02

Theory- 01 credit (15 clock hrs)
Practical- 01 credit = 02 credits (30 hrs)

Unit 1. Written Communication

- I) Letter Writing:
 - A) Formal Letters:
 - i) Business Correspondence: Sales letter, Enquiry letter, Order and Replies
 - ii) Application for Jobs
 - B) Goodwill Letters: Invitation, Congratulations, Thanking
- II) Notice, Agenda, Minutes of Meeting.
- III) Advertisement Writing.

Unit 2. Comprehension and Writing Skills

- I) Summarization
- II) Reading Comprehension
- III) Expansion of an Idea
- IV) Story Building
- V) Report Writing: Types, Structure, Parts, Examples
- VI) Usages of Punctuations

Semester VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits: 02

Theory- 01 credit (15 clock hrs)
Practical- 01 credit = 02 credits (30 hrs)

Unit 1. Oral Communication

- I) Interviews: Types, Preparation, Self-Assessment, Questions Commonly asked in an Interview
- II) Presentation Skills
- III) Speeches: Stages, Occasions and Examples
- IV) Dialogue Skills
- V) Group Discussion: Group Dynamics, Purposes and Tips for Preparation

Unit 2 . Methods of Communication: Non-verbal and Technical

- I) Non Verbal Aspects of Written Communication
- II) Body Language
- III) Paralanguage
- IV) Modes of Communication and Technical Communication

Recommended Books:

1. Rai, Urmila and S.M. Rai *Business Communication*. Mumbai: Himalaya Publishing House, 2013,
2. Mohan, Krishna and Meera Bannerji *Developing Communication Skills*. Bengaluru: Trinity Press, 2018,

Recommended Readings:

1. Badi, R. V. and K. Aruna. *Business Communication*. Delhi: Vrinda Publications (P) Ltd., 2008.
2. Chanda, P. R. and Sangeeta Magan. *Elements of Business Communication*. Delhi: International Book House Pvt. Ltd., 2013.
3. Chaturvedi, P.D. *Professional Communication*. Delhi: Pearson, 2011.
4. Dey, Sushmit. et.al. *Business Communication*. Mumbai: Reliable Publications, 2012.
5. Murphy, Herta A. and et.al. *Effective Business Communication*. New Delhi: Tata McGraw Hill Foundation Private Limited, 2009.
6. Prasad, Sona. *Business Communication*. Nagpur: Sai Jyoti Publication, 2011.
7. Raman, Meenakshi and Prakash Singh. *Business Communication*. New Delhi: Oxford University Press, 2012.

8. Rao, Nageshwar and Rajendra Rao. *Communication Skills*. Mumbai: Himalaya Publishing House, 2012.
9. Rizvi, M. Ashraf. *Effective Technical Communication*. New Delhi: Tata McGraw Hill Education Private Limited, 2012.
10. Taylor, Shirley and V. Chandra. *Communication for Business: A Practical Approach*. Delhi: Pearson, 2011.

Ability Enhancement Course (AEC)
AEC: Developing Communication Skills

Question Paper Format

Semester V

Time- 2 Hrs.	Marks- 60
Q.1. MCQ on all Units (10/13)	(10 Marks)
Q.2. A) Answer following questions	
i) Summarize the following Passage	(06 Marks)
OR	
ii) Read the following passage answer the questions given below.	
B) Attempt any one of the following.	(06 Marks)
i) Expansion of an Idea	
ii) Complete the story using given points.	
Q.3. A) Short Notes (Usages of Punctuations, Types, Parts and Structure of Report) (2/4)	(08 Marks)
B) Write a report. (1/2)	(06 Marks)
Q. 4.A) Question on Application/ Business Letter (1/2)	(06 Marks)
B) Question on Letter of Invitation/Congratulations/Thanking (1/2)	(06 Marks)
Q.5. A) Answer any one of the Following.	(06 Marks)
i) Question on Notice and Agenda of meeting.	
ii) Question on Minutes of meeting.	
B) Prepare an Advertisement (1/2)	(06 Marks)

Semester VI

Time- 2 Hrs.	Marks- 60
Q.1. MCQ on all Units (10/13)	(10 Marks)
Q.2. A) Question on Speeches. (1/2)	(06 Marks)
B) Question on Presentations. (1/2)	(06 Marks)
Q.3. A) Short Notes Interviews/ Dialogue Skills (2/3)	(08 Marks)
B) Imaginary Conversation at the Interview (No internal option)	(06 Marks)
Q. 4. Short Notes on Body Language and Paralanguage (3/5)	(12 Marks)
Q.5. Short Notes on Non Verbal Aspects of Written Communication and, Modes of Communication and Technical Communication. (3/5)	(12 Marks)

Discipline Specific Elective 3 A (DSE 3 A)

DSE 3 ENG A : Twentieth Century English Literature

SEM –V

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits – 03 (45 clock hrs)

Objectives-

1. To explain the students development of poetry in English
2. To acquaint the students with features and types of modern poetry, drama and novel
3. To introduce the students with major poets, novelists and dramatists in modern English literature.

Credits-03

Unit1. Background: i) Literary Trends and Tendencies in British Poetry, Drama and Novel

ii) Contribution of the major poets, dramatists and novelists to English Literature.

Unit 2. Poetry Section :

I) W. B. Yeats- i. *A Prayer for My Daughter*.

ii. *Sailing to Byzantium*.

II) T.S. Eliot - i. *Journey of Magi*.

ii. *Morning at the Window*.

III) W.H. Davies- i. *The Kingfisher*

ii. *Money*.

Unit 3. Drama: *Waiting for Godot*- Samuel Beckett.

Discipline Specific Elective 3 B (DSE 3 B)

DSE 3 ENG B: Twentieth Century English Literature

SEM-VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits – 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Background: i) Literary Trends, Tendencies in twentieth century British Poetry, Drama and Novel.

ii) Contributions of the major poets, dramatists and novelists to British Literature.

Unit2. Poetry Section:

I) Dylan Thomas - i. *A Fern Hill* ii. *The Hunchback in the Park*.

II) Wilfred Owen – i. *Dulce et Decorum Est*. ii. *Futility*.

III) W.H. Auden - i. *The Shield of Achilles* ii. *Now the leaves are Falling Fast*.

Unit 3. Novel: *Lord of the Flies*- William Golding

Recommended Books:

1. Abrams, M. H. *A Glossary of Literary Terms*, 3rd edn. Macmillan Company of India Ltd. 1978.
2. Blamires, Harry. *Twentieth Century English Literature*. Macmillan, 1982.
3. Boris Ford, ed. *The Pelican Guide to English Literature*, Vol. VII 3rd Edn. Penguin Books Ltd. New York, 1973.
4. C.B. Cox and A. E. Dyson, ed. *Poems of This Century*. 1970.
5. Cronin, A. *Samuel Beckett: The Last Modernist*. London : Flamingo, 1997
6. Esslin, Martin. *The Theatre of the Absurd*, revised and enlarged edition, Penguin Books, 1976.
7. John Hayward, edit. *The Penguin Book of English Verse*, 1987.
8. Laura Marcus and Peter Nicholls. Edt. *The Cambridge History of Twentieth Century English Literature*, Cambridge University Press, 2004.
9. Margaret Drabble. edit. *The Oxford Companion to English Literature*. O.U.P. 1996
10. Press. John. *A Map of Modern English Verse*. London: Oxford University Press, 1969.
11. Philip Larkin, edit. *The Oxford Book of Twentieth Century English Verse*. O.U.P. U.K. 1973
12. Scully, James. *Modern Poets on Modern Poetry: A Critical Introduction*. New York: Oxford University Press, 1960.
13. Sheppard, C.A. ed. *A Pageant of Poems*. Orient Longman Ltd. New Delhi, 1977.
14. Tuma Keith, ed. *Anthology of Twentieth Century British and Irish Poetry*. O.U.P. 2001.

Discipline Specific Elective 3 A (DSE 3 A)

DSE 3 ENG A: Twentieth Century English Literature

Question Paper Format

SEM- V

Time -2 Hrs.		Marks- 60
A.1. A) Multiple Choice Questions (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
B) Answer the following questions in One sentence each (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
Q.2. A) Long Answer Question on Background		(12 marks)
OR		
B) Write Short Notes on Background (3/5)		
Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2)		(12 marks)
Q.4. Long Answer Question on prescribed Drama (1/2)		(12 marks)
Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and Drama (3/5)		(12 marks)

Discipline Specific Elective 3 B (DSE 3 B)

DSE 3 ENG B: Twentieth Century English Literature

Question Paper Format

SEM- VI

Time -2 Hrs.		Marks- 60
A.1. A) Multiple Choice Questions (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
B) Answer the following questions in One sentence each (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
Q.2. A) Long Answer Question on Background		(12 marks)
OR		
B) Write Short Notes on Background (3/5)		
Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2)		(12 marks)
Q.4. Long Answer Question on prescribed Novel (1/2)		(12 marks)
Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and Novel (3/5)		(12 marks)

Discipline Specific Elective 4 A (DSE- 4 A)

DSE 4 ENG A: The Study of English Language

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits: 03 (45 clock hrs)

Objectives:

- 1) To introduce the students to the properties, styles, and varieties of English language.
- 2) To acquaint the students with grammatical forms and functions in English language.
- 3) To enable the students learn and practice morphological concepts and word formation processes.
- 4) To introduce the students to the basic concepts in semantic, lexis and syntax in English language.

Sem.-V

Unit 1. Language : i) Definitions and Properties of Language

ii) Register and style, dialect, idiolect, sociolect, slang, pidgin and creole

Unit 2. Phonology: i) The Speech Mechanism: Organs of Speech

ii) Phoneme, Allophones, Syllable

iii) Classification and Description of Speech Sounds: Consonants and Vowels

iv) Stress and Intonation

Unit 3. Grammar: i) Elements of Sentence

ii) Noun Phrase

Discipline Specific Elective 4 B (DSE- 4 B)

DSE 4 ENG B: The Study of English Language

Sem.-VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits- 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Language: i) Standard and Non-standard English

ii) British, American, and Indian English

Unit 2. Morphology: i) Morpheme: Free and Bound, Allomorph

ii) Processes of Word-formation: Affixation- (Suffixation, Prefixation),

Conversion, Clipping, Blending, Reduplication, Back formation.

Unit 3. Lexis and Syntax: i) **Lexis:** Type of vocabulary- Simple/complex, formal colloquial

ii) **Syntax:** Determiners, Verb Phrase

Recommended Books:

- 1) Bansal, R. K. and J. B. Harrison. *Spoken English For India*. Mumbai: Orient Longman, 1972.
- 2) Green, David. *Contemporary English Grammar, Structures and Composition*. Delhi: Macmillan, 1971.
- 3) Jones D. *The Pronunciation of English*. Cambridge: Cambridge University Press, 1956.
- 4) Jones D. *Cambridge English Pronouncing Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- 5) Leech, G. N. and Svartvik. *A Communicative Grammar of English*. London: Pearson Education, 2004.
- 6) Pal, Rajendra and Premlata Suri. *English Grammar and Composition*. Delhi: S. Chand and Son, 1971.
- 7) Quirk, Randolph and Greenbaum. *A University Grammar of English*. London: Longman, 1973/2000.
- 8) Syal, P. and D. V. Jindal. *An Introduction to Linguistics: Language, Grammar and Semantics*. New Delhi: Prentice Hall of India Ltd., 1999.
- 9) T. Balasubramaniam. *A Textbook of English Phonetics for Indian Students*. Mumbai: Macmillan India Ltd., 1996.
- 10) Varshney, R. L. *An Introductory Textbook of Linguistics and Phonetics*. Bareilly: Student Store, 1988.
- 11) Verma, S. K. and N. Krishnaswamy. *Modern Linguistics: An Introduction*. New Delhi: Oxford University Press, 1989.
- 12) Yule, G. *The Study of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Discipline Specific Elective 4 A (DSE- 4 A)

DSE 4 ENG: The Study of English Language

Format of Question Paper

Semester - V

Time: Two Hours

Max. Marks: 60

Q.1 Multiple Choice Questions (All Units) (12/15)

12 Marks

Q.2 A) Attempt any one a) LAQ **OR** b) Short Notes(2/5) on Language orientation. 08 Marks

B) Short Questions Language orientation (2/4)

06 Marks

Q.3 On Phonetics and Phonology

A) Answer the following questions. (3/5)

12 Marks

B) Attempt the following- short questions (Any two of Four)	06 Marks
C) Transcribe the following words and mark accent (Any Four out of Six)	04 Marks
Q.4 On Grammar	
A) Answer the following questions-(Elements of sentence) (2/4)	06 Marks
B) Fill in the blanks (Any Three out of Five)	03 Marks
C) Identify the following structures (Any Three out of Five)	03 Marks

Discipline Specific Elective 4 A (DSE- 4 B)

DSE 4 ENG B: The Study of English Language

Format of Question Paper

Semester – VI

Time: Two Hours

Max. Marks: 60

Q.1 Multiple Choice Questions (All Units) (12/15)	12 Marks
Q.2 A) Attempt any one a) LAQ OR b) Short Notes(2/5) on Language orientation.	08 Marks
B) Short Questions Language orientation (2/4)	06 Marks
Q.3 On Morphology	
A) Short Questions/Short notes on morphological terms (3/5)	12 Marks
B) Define and illustrate the following word formation process (2/5)	06 Marks
C) Analyse the following words morphologically (4/6)	04 Marks
Q.4 On Lexis and Syntax	
A) Answer the following questions. (3/5)	09 Marks
B) Fill in the blanks (3/6)	03 Marks

Note: 20 Marks Practical examination is to be conducted in each semester by the concerned subject teacher. (10 Marks Journal with 5 practical + 10 Marks oral)

Out of remaining 20 marks, 10 marks each are for Attendance and Behaviour and Seminar/Presentation/Home Assignments/Field Visit. (i, e. 20+10+10 = 40)

Discipline Specific Core Course 1 E (DSC 1 E)

DSC ENG 1 E: Indian Writing in English

Sem. V

Objectives-

1. To introduce students with development of English Literature by Indian Writers
2. To acquaint students with major writers of Indian English Literature
3. To introduce students with content, techniques and styles of Indian writers in English.

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits- 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Background: i) Development of Indian English writing with reference to Poetry and Drama.

ii) Trends, movements and features of Indian English writing with reference to Poetry and Drama.

Unit 2. Poetry Section :

I) K. N. Daruwalla- i. *From Ruminations* ii. *Fire Hymn.*

II) Kamala Das. - i. *The Sunshine Cat.* ii. *My Grandmother's House*

III) Nissim Ezekiel- i. *Enterprise* ii. *Philosophy.*

Unit 3. Drama: Girish Karnad – *Nag Mandal*

Discipline Specific Core Course 1 F (DSC 1 F)

DSC ENG 1 F: Indian Writing in English

Sem. VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits- 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Background: i) Development of Indian English writing with reference to Poetry and Novel.

ii) Trends, movements and features of Indian English writing with reference to Poetry and Novel.

Unit 2. Poetry Section:

I) Arun Koltkar- i. *The Boat Ride.* ii. *Blue Horse (from Jejuri).*

- II) Jayant Mahapatra- i. *Indian Summer*. ii. *The Logic*.
III) R. Parthsarathy- i. *From Exile*. ii. *From Trial*.

Unit 3. Novel: Sudha Murthy- *Dollar Bahu*.

Recommended Books:

1. Ten Twentieth Century Indian Poets Chosen and edited by R.Parthsarathy, Oxford University Press, New Delhi. 1976.
2. Indian English Poetry Since 1950: An Anthology ed. by Vilas Sarang and Published by Orient BlackSwan, Hyderabad, 1990.
3. Indian Poetry in English ed. by Makarand Paranjape , published by Laxmi Publications, New Delhi, 2000.
4. Iyengar, K. R. S. *Indian Writing in English*. New Delhi: Sterling Publishers. 2004.
5. Kumar N. *Indian English Drama : A Study in Myths*. New Delhi, Sarup & Sons, 2003.
6. Naik, M. K. *Aspects of Indian Writing in English*. Delhi: Macmillan Indian Ltd. 1999.
7. Naik, M. K. *History of Indian English Literature*. New Delhi: Sahitya Academy. 1960.
8. Naik, M. K. *Twentieth Century Indian English Fiction*. Delhi: Pencraft International. 2004.
9. Naik, M. K. et al. *Critical Essays on Indian Writing in English*. Madras: Macmillan India Ltd. 1977.
10. Pathak, R. S. *Modern Indian Novel in English*. Creative New Literature Series, 28. New Delhi: Creative Books. 1999.
11. Rao, C. R. Visweswara. *Indian Writing Today*. New Delhi: Indian Association for English Studies. 1996.
12. Venkata Reddy.K, Dhavan R.K. ed. *Flowering of Indian Drama*. Prestige, New Delhi ,2004.

Discipline Specific Core Course 1 E (DSC 1 E)

DSC ENG 1 E: Indian Writing in English

Sem. V

QUESTION PAPER FORMAT

Time -2 Hrs.

Marks- 60

- A.1. A) Multiple Choice Questions (on all units)(6/8) (06 marks)
B) Answer the following questions in one sentence each(on all units)(6/8) (06 marks)
Q.2. A) Long Answer Question on Background (12 marks)

OR

- B) Write Short Notes on Background (3/5)
- Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2) (12 marks)
- Q.4. Long Answer Question on prescribed Drama (1/2) (12 marks)
- Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and Drama. (3/5) (12 marks)

Discipline Specific Core Course 1 F (DSC 1 F)

DSC ENG 1 F: Indian Writing in English

Sem. VI

Time -2 Hrs.

Marks- 60

- A.1. A) Multiple Choice Questions (on all units)(6/8) (06 marks)
- B) Answer the following questions in one sentence each(on all units)(6/8) (06 marks)
- Q.2. A) Long Answer Question on Background (12 marks)

OR

- B) Write Short Notes on Background (3/5)
- Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2) (12 marks)
- Q.4. Long Answer Question on prescribed novel (1/2) (12 marks)
- Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and novel. (3/5) (12 marks)

Skill Enhancement Course

SEC ENG: English for Practical Purposes 3 & 4

Objectives of the Course:

1. To enable students learn and practice usages in spoken and written English
2. To introduce students various skills in using practical English in real life situation
3. To encourage students prepare for attending job interviews, develop presentation skills, learn professional skills in communicative English.
4. To make students able to exercise spoken and written English skills for their career development.

Skill Enhancement Course

SEC 3 ENG: English for Practical Purposes

Sem. V

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits- 02

Spoken Communication

Unit-I: i) Effective Listening ii) Strategies in Speaking English

Unit-II: i) Interviewing

ii) Using English in Real Life Situation / Situational Conversation

Unit-III: i) Compering an event ii) Platform Speaking

Unit-IV: i) Extempore /Impromptu Speech ii) Narrating an event/incident/story

Skill Enhancement Course

SEC 4 ENG: English for Practical Purposes

Sem. VI

Credits- 02

30 clock Hrs.

Written Communication

Unit-I: i) Making advertisements ii) Book Review

Unit-II: i) Tourist Leaflet ii) Short News Writing

Unit-III: i) Content Writing iii) Note-Making and Note-taking

Unit-IV: i) Guided story-building iv) Essay Writing

Recommended Books :

1. Effective English Communication for you- V.Syamala
2. A Course in Listening and Speaking - I Sasi Kumar, Dutt, Rajeevan.

3. A Course in Listening and Speaking - II Sasi Kumar, Dutt, Rajeevan.
4. English Conversation Practice - Grant Taylor
5. Everyday Dialogues in English - Robert J.Dixson
6. A Handbook of Communication Skills in English - Prin R.A. Kulkarni
7. Speaking Effectively - Jeremy Comfort, Rogerson, Stott and Utley.
8. Sharma, Richa & S.P.Bakshi. Descriptive General English. Arihant Publishers.2012.

Skill Enhancement Course
SEC 3 ENG: English for Practical Purposes

Sem. V

Marks:60

Time: 2hrs

Q. 1. MCQs on all Units (12/15)	(12)
Q. 2. A) Effective Listening (1/2)	(6)
B) Speaking Skills (1/2)	(6)
Q.3. A) Interviewing (1/2)	(6)
B) Situational Conversation (1/2)	(6)
Q.4. A) Compeering an event (1/2)	(6)
B) Platform speaking (1/2)	(6)
Q.5. A) Extempore /Impromptu Speech (1/2)	(6)
B) Narrating a story/event/incident (1/3)	(6)

Skill Enhancement Course
SEC 3 ENG: English for Practical Purposes

Marks:60

Time: 2hrs

Q. 1. MCQs on all Units (1/2)	(12)
Q. 2. A) Making advertisement (1/2)	(6)
B) Book Review (1/2)	(6)
Q.3. A) Tourist Leaflet (1/2)	(5)
B) Short News Writing (1/3)	(5)
Q.4. A) Content Writing (1/3)	(5)
B) Note-Making and Note-taking (1/2)	(5)
Q.5. A) Guided story building (1/2)	(6)
B) Essay writing (1/3)	(10)

Generic Elective Course GE-1(A and B)
GE Eng A and B: Film and Literature

Objectives:

- a) To introduce the students the concept of film and its origin and development.
- b) To make the students able to understand the similarities and differences in film and literature
- c) To enable the students explore the process of adaptation and come to an understanding of how film interacts with other cultural forms such as theatre and fiction.
- d) To help the students analyze and judge film as an adaptation of literary text
- e) To develop among the students the ability to comprehend art of cinema making from a literary text.

Generic Elective Course GE-1(A)
GE Eng A: Film and Literature
Semester-V

External- 60 marks
Credits- 03

Internal- 40 marks
45 Clock Hrs.

Unit I: i) Film and Literature: Concept, Origin, Nature and Development

ii) Aspects of Film and Literature

iii) Literature and Film Adaptations

Unit: II i) Studies in Texts and Films: English Drama and English Film

Pygmalion (Drama by G. B. Shaw) – *My Fair Lady* (Movie- 1964 Director: George Cukor,)

Unit: III i) Studies in Texts and Films: English Novel and Indian Hindi Film

Namesake (Novel by Jhumpa Lahiri, 2003) and the Film- *The Namesake* (Directed by Meera Nair)

Generic Elective Course GE-1(B)
GE Eng B: Film and Literature
Semester-VI

External- 60 marks
Credits- 03

Internal- 40 marks
45 Clock Hrs.

Unit I: i) Indian Literature in Films: Nature and Development

ii) Indian Literature and Its Film Adaptations

iii) Regional Literature and Film

Unit: II i) Studies in Texts and Films: English Novel and Hindi Film

Guide (Novel by R.K.Narayan) – *Guide* (Movie- 1965 Director: Vijay Anand)

Unit: III i) Studies in Texts and Films: Marathi Novel and Marathi Film

Natsamrat (Drama by Shirwadkar)- *Natsamrat* (Film- 2016 Directed by Mahesh Manjrekar)

Recommended Books:

1. "Introduction to Film Studies" from *Film Studies: Critical Approaches*. ed. John Hill and Pamela Church Gibson. Oxford: Oxford University Press.
2. Andrew Dudley (2009) "Adaptation" In *Film Theory and Criticism*. ed. Leo Braudy, Marshall Cohen. Oxford: Oxford University Press. 2009.
3. Andrew, Dudley *The Major Film Theories: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 1976.
4. Ashish Rajadhyaksha and Paul Willemen, ed. *Encyclopaedia of Indian Cinema*. London: British Film Institute. Bazin, Andre.
5. Corrigan, Timothy Ed., *Film and Literature*. London: Routledge, 2012. Print
6. Excerpts from "Masters of Light, Servants of Shadow: Reflections on the Ambient History and Practice of Cinematography in India" by Shuddhabrata Sengupta, Raqs Media Collective. <http://cameraworking.raqsmediacollective.net/pdf/presentation/shuddha>.
7. King, Laurence. *Film: A Critical Introduction*. London.
8. Monaco, James. *How to Read a Film.*, New Delhi: OUP, 2009.
9. Prasad, Madhava. *The Ideology of the Hindi Film: A Historical Construction*. Delhi: Oxford University Press, 1998.
10. Rajadhyaksha, Ashish. "Indian Cinema: Origins to Independence" & "India: Filming the Nation." In *The Oxford History of World Cinema*, ed. Geoffrey Nowell-Smith, New York: Oxford University Press, 1996
11. Ray, Satyajit. *Our Films, Their Films*. New Delhi: Hyperion, 1983.
12. Romeo and Juliet: <https://www.imdb.com/list/ls000078810/>
13. Tom Gunning. 1995. "An Aesthetic of Astonishment: Early Film and the Incredulous Spectator." In *Viewing Positions: Ways of Seeing Film*. ed. Linda Williams. New Brunswick: Rutgers University Press.
14. *Understanding Film Theory*. London: Palgrave, 2011
15. Villarejo, Amy. *The Basics: Film Studies.*, London: Routledge, 2009.
16. Dyer, Richard *The Medium of Cinema*. 2000.
17. Truffaut Francois *What is Cinema?* Foreword. Berkeley: University of California Press, 2005.
18. *Film Theory and Criticism*. 5th ed. NY & Oxford: Oxford University Press, 1999.
19. *Making Meaning in Indian Cinema* – R. Vasudevan
20. "What Ails Indian Filmmaking?" – S. Ray
21. Ranjani Mazumdar *Bombay Cinema*, Orient Blackswan pvt. Ltd.
22. Cahir, L. *Literature into film: Theory and Practical Approaches*. Jefferson, N.C.: McFarland & Company. 2006

23. Harrison, S. *Adaptations: From Short Story to Big Screen: 35 Great Stories That Have Inspired Great Films*. New York: Three Rivers Press. 2005.

24. Films: *My Fair Lady, Romeo and Juliet, Omkara, Haider, Three Idiots, Kai Po Che, Natarang, Gaban*

Generic Elective Course GE-1(A)
GE Eng A: Film and Literature
Semester-V

Question Paper Forma

Marks:60

Time: 2hrs

- Q. 1. MCQs on all Units (12/15) (12)
- Q. 2. A) Short Question on Origin and Nature of films (10)
- OR
- B) Short Question on aspects/elements/adaptations of film
- Q.3. A) Short Question on *Pygmalion* the text (1/2) (6)
- B) Short Question on *My Fair Lady* movie (1/2) (7)
- Q.4. A) Short Question on *The Namesake* text (1/2) (6)
- B) Short Question on *The Namesake* movie (1/2) (7)
- Q.5. Short Notes on Text & Film (1/2) (12)

Generic Elective Course GE-1(B)
GE Eng B: Film and Literature
Semester-VI

Marks:60

Time: 2hrs

- Q. 1. MCQs on all Units (1/2) (12)
- Q. 2. A) LAQ on development of Indian cinema (10)
- OR
- B) LAQ on Film adaptations
- Q.3. A) Short Question on *Guide* as text (1/2) (6)
- B) Short Question on *Guide* as an adaptation (1/2) (7)
- Q.4. A) Short Question on *Natsamrat* as text (1/2) (6)
- B) Short Question on *Natsamrat* as an adaptation (1/2) (7)
- Q.5. Short Notes on Text & Film (1/2) (12)

Equivalence

T. Y. B. A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (From 2020 - 2021)
Sem V	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 3 (Compulsory Course) (Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Aradhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 A
	Special Paper S4	DSE 4 A
	General Paper G-3	DSC 1 E (General Paper of Special subject- DSE 3 A & 4 A)
	Optional	DSC 2 E (General Paper of any subject)
		DSC 3 E (General Paper of any subject)
	-----	SEC-3 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)	
T. Y. B. A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (From 2020 - 2021)
Sem VI	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 4 (Compulsory Course) (Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Aradhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 B
	Special Paper S4	DSE 4 B
	General Paper G-3	DSC 1 F (General Paper of Special subject- DSE 3 A & 4 A)
	Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject)
		DSC 3 F (General Paper of any subject)
	-----	SEC-4 (Skill based Paper of any Subject)
	-----	GE-1 B (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 B (Interdisciplinary Paper of any subject)	

**KAVIYATRI BAHINABAI CHAUDHARI NORTH
MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON**

FACULTY OF HUMANITIES

Choice Based Credit System

THIRD YEAR BACHELOR OF ARTS (TYBA): ENGLISH

SEMISTER V and VI

(W.E.F. 2020-2021)

Learning Outcome-

CBCS syllabi of T.Y. B.A. English is framed in accordance with the given suggestions.

- 1. The paper of AEC- Developing Communication Skills intends to give practice in spoken and written communication which will open opportunities for them in business and corporate world.**

Ability Enhancement Course (AEC)

AEC: Developing Communication Skills
Semester V

Objectives-

1. To acquaint students with various modes of communication
2. To intimate students about various types of written communication
3. To inform students about various types of oral communication
4. To give practice to students in various modes of communication

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits: 02

Theory- 01 credit (15 clock hrs)
Practical- 01 credit = 02 credits (30 hrs)

Unit 1. Written Communication

- I) Letter Writing:
 - A) Formal Letters:
 - i) Business Correspondence: Sales letter, Enquiry letter, Order and Replies
 - ii) Application for Jobs
 - B) Goodwill Letters: Invitation, Congratulations, Thanking
- II) Notice, Agenda, Minutes of Meeting.
- III) Advertisement Writing.

Unit 2. Comprehension and Writing Skills

- I) Summarization
- II) Reading Comprehension
- III) Expansion of an Idea
- IV) Story Building
- V) Report Writing: Types, Structure, Parts, Examples
- VI) Usages of Punctuations

Semester VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits: 02

Theory- 01 credit (15 clock hrs)
Practical- 01 credit = 02 credits (30 hrs)

Unit 1. Oral Communication

- I) Interviews: Types, Preparation, Self-Assessment, Questions Commonly asked in an Interview
- II) Presentation Skills
- III) Speeches: Stages, Occasions and Examples
- IV) Dialogue Skills
- V) Group Discussion: Group Dynamics, Purposes and Tips for Preparation

Unit 2 . Methods of Communication: Non-verbal and Technical

- I) Non Verbal Aspects of Written Communication
- II) Body Language
- III) Paralanguage
- IV) Modes of Communication and Technical Communication

Recommended Books:

1. Rai, Urmila and S.M. Rai *Business Communication*. Mumbai: Himalaya Publishing House, 2013,
2. Mohan, Krishna and Meera Bannerji *Developing Communication Skills*. Bengaluru: Trinity Press, 2018,

Recommended Readings:

1. Badi, R. V. and K. Aruna. *Business Communication*. Delhi: Vrinda Publications (P) Ltd., 2008.
2. Chanda, P. R. and Sangeeta Magan. *Elements of Business Communication*. Delhi: International Book House Pvt. Ltd., 2013.
3. Chaturvedi, P.D. *Professional Communication*. Delhi: Pearson, 2011.
4. Dey, Sushmit. et.al. *Business Communication*. Mumbai: Reliable Publications, 2012.
5. Murphy, Herta A. and et.al. *Effective Business Communication*. New Delhi: Tata McGraw Hill Foundation Private Limited, 2009.
6. Prasad, Sona. *Business Communication*. Nagpur: Sai Jyoti Publication, 2011.
7. Raman, Meenakshi and Prakash Singh. *Business Communication*. New Delhi: Oxford University Press, 2012.

8. Rao, Nageshwar and Rajendra Rao. *Communication Skills*. Mumbai: Himalaya Publishing House, 2012.
9. Rizvi, M. Ashraf. *Effective Technical Communication*. New Delhi: Tata McGraw Hill Education Private Limited, 2012.
10. Taylor, Shirley and V. Chandra. *Communication for Business: A Practical Approach*. Delhi: Pearson, 2011.

Ability Enhancement Course (AEC)
AEC: Developing Communication Skills

Question Paper Format

Semester V

Time- 2 Hrs.	Marks- 60
Q.1. MCQ on all Units (10/13)	(10 Marks)
Q.2. A) Answer following questions	
i) Summarize the following Passage	(06 Marks)
OR	
ii) Read the following passage answer the questions given below.	
B) Attempt any one of the following.	(06 Marks)
i) Expansion of an Idea	
ii) Complete the story using given points.	
Q.3. A) Short Notes (Usages of Punctuations, Types, Parts and Structure of Report) (2/4)	(08 Marks)
B) Write a report. (1/2)	(06 Marks)
Q. 4.A) Question on Application/ Business Letter (1/2)	(06 Marks)
B) Question on Letter of Invitation/Congratulations/Thanking (1/2)	(06 Marks)
Q.5. A) Answer any one of the Following.	(06 Marks)
i) Question on Notice and Agenda of meeting.	
ii) Question on Minutes of meeting.	
B) Prepare an Advertisement (1/2)	(06 Marks)

Semester VI

Time- 2 Hrs.	Marks- 60
Q.1. MCQ on all Units (10/13)	(10 Marks)
Q.2. A) Question on Speeches. (1/2)	(06 Marks)
B) Question on Presentations. (1/2)	(06 Marks)
Q.3. A) Short Notes Interviews/ Dialogue Skills (2/3)	(08 Marks)
B) Imaginary Conversation at the Interview (No internal option)	(06 Marks)
Q. 4. Short Notes on Body Language and Paralanguage (3/5)	(12 Marks)
Q.5. Short Notes on Non Verbal Aspects of Written Communication and, Modes of Communication and Technical Communication. (3/5)	(12 Marks)

Discipline Specific Elective 3 A (DSE 3 A)

DSE 3 ENG A : Twentieth Century English Literature

SEM –V

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits – 03 (45 clock hrs)

Objectives-

1. To explain the students development of poetry in English
2. To acquaint the students with features and types of modern poetry, drama and novel
3. To introduce the students with major poets, novelists and dramatists in modern English literature.

Credits-03

Unit1. Background: i) Literary Trends and Tendencies in British Poetry, Drama and Novel

ii) Contribution of the major poets, dramatists and novelists to English Literature.

Unit 2. Poetry Section :

I) W. B. Yeats- i. *A Prayer for My Daughter*.

ii. *Sailing to Byzantium*.

II) T.S. Eliot - i. *Journey of Magi*.

ii. *Morning at the Window*.

III) W.H. Davies- i. *The Kingfisher*

ii. *Money*.

Unit 3. Drama: *Waiting for Godot*- Samuel Beckett.

Discipline Specific Elective 3 B (DSE 3 B)

DSE 3 ENG B: Twentieth Century English Literature

SEM-VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits – 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Background: i) Literary Trends, Tendencies in twentieth century British Poetry, Drama and Novel.

ii) Contributions of the major poets, dramatists and novelists to British Literature.

Unit2. Poetry Section:

I) Dylan Thomas - i. *A Fern Hill* ii. *The Hunchback in the Park*.

II) Wilfred Owen – i. *Dulce et Decorum Est*. ii. *Futility*.

III) W.H. Auden - i. *The Shield of Achilles* ii. *Now the leaves are Falling Fast*.

Unit 3. Novel: *Lord of the Flies*- William Golding

Recommended Books:

1. Abrams, M. H. *A Glossary of Literary Terms*, 3rd edn. Macmillan Company of India Ltd. 1978.
2. Blamires, Harry. *Twentieth Century English Literature*. Macmillan, 1982.
3. Boris Ford, ed. *The Pelican Guide to English Literature*, Vol. VII 3rd Edn. Penguin Books Ltd. New York, 1973.
4. C.B. Cox and A. E. Dyson, ed. *Poems of This Century*. 1970.
5. Cronin, A. *Samuel Beckett: The Last Modernist*. London : Flamingo, 1997
6. Esslin, Martin. *The Theatre of the Absurd*, revised and enlarged edition, Penguin Books, 1976.
7. John Hayward, edit. *The Penguin Book of English Verse*, 1987.
8. Laura Marcus and Peter Nicholls. Edt. *The Cambridge History of Twentieth Century English Literature*, Cambridge University Press, 2004.
9. Margaret Drabble. edit. *The Oxford Companion to English Literature*. O.U.P. 1996
10. Press. John. *A Map of Modern English Verse*. London: Oxford University Press, 1969.
11. Philip Larkin, edit. *The Oxford Book of Twentieth Century English Verse*. O.U.P. U.K. 1973
12. Scully, James. *Modern Poets on Modern Poetry: A Critical Introduction*. New York: Oxford University Press, 1960.
13. Sheppard, C.A. ed. *A Pageant of Poems*. Orient Longman Ltd. New Delhi, 1977.
14. Tuma Keith, ed. *Anthology of Twentieth Century British and Irish Poetry*. O.U.P. 2001.

Discipline Specific Elective 3 A (DSE 3 A)

DSE 3 ENG A: Twentieth Century English Literature

Question Paper Format

SEM- V

Time -2 Hrs.		Marks- 60
A.1. A) Multiple Choice Questions (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
B) Answer the following questions in One sentence each (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
Q.2. A) Long Answer Question on Background		(12 marks)
OR		
B) Write Short Notes on Background (3/5)		
Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2)		(12 marks)
Q.4. Long Answer Question on prescribed Drama (1/2)		(12 marks)
Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and Drama (3/5)		(12 marks)

Discipline Specific Elective 3 B (DSE 3 B)

DSE 3 ENG B: Twentieth Century English Literature

Question Paper Format

SEM- VI

Time -2 Hrs.		Marks- 60
A.1. A) Multiple Choice Questions (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
B) Answer the following questions in One sentence each (on all prescribed units)	(6/8)	(06 marks)
Q.2. A) Long Answer Question on Background		(12 marks)
OR		
B) Write Short Notes on Background (3/5)		
Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2)		(12 marks)
Q.4. Long Answer Question on prescribed Novel (1/2)		(12 marks)
Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and Novel (3/5)		(12 marks)

Discipline Specific Elective 4 A (DSE- 4 A)

DSE 4 ENG A: The Study of English Language

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits: 03 (45 clock hrs)

Objectives:

- 1) To introduce the students to the properties, styles, and varieties of English language.
- 2) To acquaint the students with grammatical forms and functions in English language.
- 3) To enable the students learn and practice morphological concepts and word formation processes.
- 4) To introduce the students to the basic concepts in semantic, lexis and syntax in English language.

Sem.-V

Unit 1. Language : i) Definitions and Properties of Language

ii) Register and style, dialect, idiolect, sociolect, slang, pidgin and creole

Unit 2. Phonology: i) The Speech Mechanism: Organs of Speech

ii) Phoneme, Allophones, Syllable

iii) Classification and Description of Speech Sounds: Consonants and Vowels

iv) Stress and Intonation

Unit 3. Grammar: i) Elements of Sentence

ii) Noun Phrase

Discipline Specific Elective 4 B (DSE- 4 B)

DSE 4 ENG B: The Study of English Language

Sem.-VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits- 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Language: i) Standard and Non-standard English

ii) British, American, and Indian English

Unit 2. Morphology: i) Morpheme: Free and Bound, Allomorph

ii) Processes of Word-formation: Affixation- (Suffixation, Prefixation),

Conversion, Clipping, Blending, Reduplication, Back formation.

Unit 3. Lexis and Syntax: i) **Lexis:** Type of vocabulary- Simple/complex, formal colloquial

ii) **Syntax:** Determiners, Verb Phrase

Recommended Books:

- 1) Bansal, R. K. and J. B. Harrison. *Spoken English For India*. Mumbai: Orient Longman, 1972.
- 2) Green, David. *Contemporary English Grammar, Structures and Composition*. Delhi: Macmillan, 1971.
- 3) Jones D. *The Pronunciation of English*. Cambridge: Cambridge University Press, 1956.
- 4) Jones D. *Cambridge English Pronouncing Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- 5) Leech, G. N. and Svartvik. *A Communicative Grammar of English*. London: Pearson Education, 2004.
- 6) Pal, Rajendra and Premlata Suri. *English Grammar and Composition*. Delhi: S. Chand and Son, 1971.
- 7) Quirk, Randolph and Greenbaum. *A University Grammar of English*. London: Longman, 1973/2000.
- 8) Syal, P. and D. V. Jindal. *An Introduction to Linguistics: Language, Grammar and Semantics*. New Delhi: Prentice Hall of India Ltd., 1999.
- 9) T. Balasubramaniam. *A Textbook of English Phonetics for Indian Students*. Mumbai: Macmillan India Ltd., 1996.
- 10) Varshney, R. L. *An Introductory Textbook of Linguistics and Phonetics*. Bareilly: Student Store, 1988.
- 11) Verma, S. K. and N. Krishnaswamy. *Modern Linguistics: An Introduction*. New Delhi: Oxford University Press, 1989.
- 12) Yule, G. *The Study of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Discipline Specific Elective 4 A (DSE- 4 A)

DSE 4 ENG: The Study of English Language

Format of Question Paper

Semester - V

Time: Two Hours

Max. Marks: 60

Q.1 Multiple Choice Questions (All Units) (12/15)

12 Marks

Q.2 A) Attempt any one a) LAQ **OR** b) Short Notes(2/5) on Language orientation. 08 Marks

B) Short Questions Language orientation (2/4)

06 Marks

Q.3 On Phonetics and Phonology

A) Answer the following questions. (3/5)

12 Marks

B) Attempt the following- short questions (Any two of Four)	06 Marks
C) Transcribe the following words and mark accent (Any Four out of Six)	04 Marks
Q.4 On Grammar	
A) Answer the following questions-(Elements of sentence) (2/4)	06 Marks
B) Fill in the blanks (Any Three out of Five)	03 Marks
C) Identify the following structures (Any Three out of Five)	03 Marks

Discipline Specific Elective 4 A (DSE- 4 B)

DSE 4 ENG B: The Study of English Language

Format of Question Paper

Semester – VI

Time: Two Hours

Max. Marks: 60

Q.1 Multiple Choice Questions (All Units) (12/15)	12 Marks
Q.2 A) Attempt any one a) LAQ OR b) Short Notes(2/5) on Language orientation.	08 Marks
B) Short Questions Language orientation (2/4)	06 Marks
Q.3 On Morphology	
A) Short Questions/Short notes on morphological terms (3/5)	12 Marks
B) Define and illustrate the following word formation process (2/5)	06 Marks
C) Analyse the following words morphologically (4/6)	04 Marks
Q.4 On Lexis and Syntax	
A) Answer the following questions. (3/5)	09 Marks
B) Fill in the blanks (3/6)	03 Marks

Note: 20 Marks Practical examination is to be conducted in each semester by the concerned subject teacher. (10 Marks Journal with 5 practical + 10 Marks oral)

Out of remaining 20 marks, 10 marks each are for Attendance and Behaviour and Seminar/Presentation/Home Assignments/Field Visit. (i. e. 20+10+10 = 40)

Discipline Specific Core Course 1 E (DSC 1 E)

DSC ENG 1 E: Indian Writing in English

Sem. V

Objectives-

1. To introduce students with development of English Literature by Indian Writers
2. To acquaint students with major writers of Indian English Literature
3. To introduce students with content, techniques and styles of Indian writers in English.

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits- 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Background: i) Development of Indian English writing with reference to Poetry and Drama.

ii) Trends, movements and features of Indian English writing with reference to Poetry and Drama.

Unit 2. Poetry Section :

I) K. N. Daruwalla- i. *From Ruminations* ii. *Fire Hymn.*

II) Kamala Das. - i. *The Sunshine Cat.* ii. *My Grandmother's House*

III) Nissim Ezekiel- i. *Enterprise* ii. *Philosophy.*

Unit 3. Drama: Girish Karnad – *Nag Mandal*

Discipline Specific Core Course 1 F (DSC 1 F)

DSC ENG 1 F: Indian Writing in English

Sem. VI

External- 60 marks

Internal- 40 marks

Credits- 03 (45 clock hrs)

Unit 1. Background: i) Development of Indian English writing with reference to Poetry and Novel.

ii) Trends, movements and features of Indian English writing with reference to Poetry and Novel.

Unit 2. Poetry Section:

I) Arun Koltkar- i. *The Boat Ride.* ii. *Blue Horse (from Jejuri).*

- II) Jayant Mahapatra- i. *Indian Summer*. ii. *The Logic*.
III) R. Parthsarathy- i. *From Exile*. ii. *From Trial*.

Unit 3. Novel: Sudha Murthy- *Dollar Bahu*.

Recommended Books:

1. Ten Twentieth Century Indian Poets Chosen and edited by R.Parthsarathy, Oxford University Press, New Delhi. 1976.
2. Indian English Poetry Since 1950: An Anthology ed. by Vilas Sarang and Published by Orient BlackSwan, Hyderabad, 1990.
3. Indian Poetry in English ed. by Makarand Paranjape , published by Laxmi Publications, New Delhi, 2000.
4. Iyengar, K. R. S. *Indian Writing in English*. New Delhi: Sterling Publishers. 2004.
5. Kumar N. *Indian English Drama : A Study in Myths*. New Delhi, Sarup & Sons, 2003.
6. Naik, M. K. *Aspects of Indian Writing in English*. Delhi: Macmillan Indian Ltd. 1999.
7. Naik, M. K. *History of Indian English Literature*. New Delhi: Sahitya Academy. 1960.
8. Naik, M. K. *Twentieth Century Indian English Fiction*. Delhi: Pencraft International. 2004.
9. Naik, M. K. et al. *Critical Essays on Indian Writing in English*. Madras: Macmillan India Ltd. 1977.
10. Pathak, R. S. *Modern Indian Novel in English*. Creative New Literature Series, 28. New Delhi: Creative Books. 1999.
11. Rao, C. R. Visweswara. *Indian Writing Today*. New Delhi: Indian Association for English Studies. 1996.
12. Venkata Reddy.K, Dhavan R.K. ed. *Flowering of Indian Drama*. Prestige, New Delhi ,2004.

Discipline Specific Core Course 1 E (DSC 1 E)

DSC ENG 1 E: Indian Writing in English

Sem. V

QUESTION PAPER FORMAT

Time -2 Hrs.

Marks- 60

- A.1. A) Multiple Choice Questions (on all units)(6/8) (06 marks)
B) Answer the following questions in one sentence each(on all units)(6/8) (06 marks)
Q.2. A) Long Answer Question on Background (12 marks)

OR

- B) Write Short Notes on Background (3/5)
- Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2) (12 marks)
- Q.4. Long Answer Question on prescribed Drama (1/2) (12 marks)
- Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and Drama. (3/5) (12 marks)

Discipline Specific Core Course 1 F (DSC 1 F)

DSC ENG 1 F: Indian Writing in English

Sem. VI

Time -2 Hrs.

Marks- 60

- A.1. A) Multiple Choice Questions (on all units)(6/8) (06 marks)
- B) Answer the following questions in one sentence each(on all units)(6/8) (06 marks)
- Q.2. A) Long Answer Question on Background (12 marks)

OR

- B) Write Short Notes on Background (3/5)
- Q. 3. Long Answer Question on prescribed Poems (1/2) (12 marks)
- Q.4. Long Answer Question on prescribed novel (1/2) (12 marks)
- Q. 5. Short Notes on prescribed Poems and novel. (3/5) (12 marks)

3. A Course in Listening and Speaking - II Sasi Kumar, Dutt, Rajeevan.
4. English Conversation Practice - Grant Taylor
5. Everyday Dialogues in English - Robert J.Dixson
6. A Handbook of Communication Skills in English - Prin R.A. Kulkarni
7. Speaking Effectively - Jeremy Comfort, Rogerson, Stott and Utley.
8. Sharma, Richa & S.P.Bakshi. Descriptive General English. Arihant Publishers.2012.

Skill Enhancement Course
SEC 3 ENG: English for Practical Purposes

Sem. V

Marks:60

Time: 2hrs

Q. 1. MCQs on all Units (12/15)	(12)
Q. 2. A) Effective Listening (1/2)	(6)
B) Speaking Skills (1/2)	(6)
Q.3. A) Interviewing (1/2)	(6)
B) Situational Conversation (1/2)	(6)
Q.4. A) Compeering an event (1/2)	(6)
B) Platform speaking (1/2)	(6)
Q.5. A) Extempore /Impromptu Speech (1/2)	(6)
B) Narrating a story/event/incident (1/3)	(6)

Skill Enhancement Course
SEC 3 ENG: English for Practical Purposes

Marks:60

Time: 2hrs

Q. 1. MCQs on all Units (1/2)	(12)
Q. 2. A) Making advertisement (1/2)	(6)
B) Book Review (1/2)	(6)
Q.3. A) Tourist Leaflet (1/2)	(5)
B) Short News Writing (1/3)	(5)
Q.4. A) Content Writing (1/3)	(5)
B) Note-Making and Note-taking (1/2)	(5)
Q.5. A) Guided story building (1/2)	(6)
B) Essay writing (1/3)	(10)

Generic Elective Course GE-1(A and B)
GE Eng A and B: Film and Literature

Objectives:

- a) To introduce the students the concept of film and its origin and development.
- b) To make the students able to understand the similarities and differences in film and literature
- c) To enable the students explore the process of adaptation and come to an understanding of how film interacts with other cultural forms such as theatre and fiction.
- d) To help the students analyze and judge film as an adaptation of literary text
- e) To develop among the students the ability to comprehend art of cinema making from a literary text.

Generic Elective Course GE-1(A)
GE Eng A: Film and Literature
Semester-V

External- 60 marks
Credits- 03

Internal- 40 marks
45 Clock Hrs.

Unit I: i) Film and Literature: Concept, Origin, Nature and Development

ii) Aspects of Film and Literature

iii) Literature and Film Adaptations

Unit: II i) Studies in Texts and Films: English Drama and English Film

Pygmalion (Drama by G. B. Shaw) – *My Fair Lady* (Movie- 1964 Director: George Cukor,)

Unit: III i) Studies in Texts and Films: English Novel and Indian Hindi Film

Namesake (Novel by Jhumpa Lahiri, 2003) and the Film- *The Namesake* (Directed by Meera Nair)

Generic Elective Course GE-1(B)
GE Eng B: Film and Literature
Semester-VI

External- 60 marks
Credits- 03

Internal- 40 marks
45 Clock Hrs.

Unit I: i) Indian Literature in Films: Nature and Development

ii) Indian Literature and Its Film Adaptations

iii) Regional Literature and Film

Unit: II i) Studies in Texts and Films: English Novel and Hindi Film

Guide (Novel by R.K.Narayan) – *Guide* (Movie- 1965 Director: Vijay Anand)

Unit: III i) Studies in Texts and Films: Marathi Novel and Marathi Film

Natsamrat (Drama by Shirwadkar)- *Natsamrat* (Film- 2016 Directed by Mahesh Manjrekar)

Recommended Books:

1. "Introduction to Film Studies" from *Film Studies: Critical Approaches*. ed. John Hill and Pamela Church Gibson. Oxford: Oxford University Press.
2. Andrew Dudley (2009) "Adaptation" In *Film Theory and Criticism*. ed. Leo Braudy, Marshall Cohen. Oxford: Oxford University Press. 2009.
3. Andrew, Dudley *The Major Film Theories: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 1976.
4. Ashish Rajadhyaksha and Paul Willemen, ed. *Encyclopaedia of Indian Cinema*. London: British Film Institute. Bazin, Andre.
5. Corrigan, Timothy Ed., *Film and Literature*. London: Routledge, 2012. Print
6. Excerpts from "Masters of Light, Servants of Shadow: Reflections on the Ambient History and Practice of Cinematography in India" by Shuddhabrata Sengupta, Raqs Media Collective. <http://cameraworking.raqsmediacollective.net/pdf/presentation/shuddha>.
7. King, Laurence. *Film: A Critical Introduction*. London.
8. Monaco, James. *How to Read a Film.*, New Delhi: OUP, 2009.
9. Prasad, Madhava. *The Ideology of the Hindi Film: A Historical Construction*. Delhi: Oxford University Press, 1998.
10. Rajadhyaksha, Ashish. "Indian Cinema: Origins to Independence" & "India: Filming the Nation." In *The Oxford History of World Cinema*, ed. Geoffrey Nowell-Smith, New York: Oxford University Press, 1996
11. Ray, Satyajit. *Our Films, Their Films*. New Delhi: Hyperion, 1983.
12. Romeo and Juliet: <https://www.imdb.com/list/ls000078810/>
13. Tom Gunning. 1995. "An Aesthetic of Astonishment: Early Film and the Incredulous Spectator." In *Viewing Positions: Ways of Seeing Film*. ed. Linda Williams. New Brunswick: Rutgers University Press.
14. *Understanding Film Theory*. London: Palgrave, 2011
15. Villarejo, Amy. *The Basics: Film Studies.*, London: Routledge, 2009.
16. Dyer, Richard *The Medium of Cinema*. 2000.
17. Truffaut Francois *What is Cinema?* Foreword. Berkeley: University of California Press, 2005.
18. *Film Theory and Criticism*. 5th ed. NY & Oxford: Oxford University Press, 1999.
19. *Making Meaning in Indian Cinema* – R. Vasudevan
20. "What Ails Indian Filmmaking?" – S. Ray
21. Ranjani Mazumdar *Bombay Cinema*, Orient Blackswan pvt. Ltd.
22. Cahir, L. *Literature into film: Theory and Practical Approaches*. Jefferson, N.C.: McFarland & Company. 2006

23. Harrison, S. *Adaptations: From Short Story to Big Screen: 35 Great Stories That Have Inspired Great Films*. New York: Three Rivers Press. 2005.

24. Films: *My Fair Lady, Romeo and Juliet, Omkara, Haider, Three Idiots, Kai Po Che, Natarang, Gaban*

Generic Elective Course GE-1(A)
GE Eng A: Film and Literature
Semester-V

Question Paper Forma

Marks:60

Time: 2hrs

- Q. 1. MCQs on all Units (12/15) (12)
- Q. 2. A) Short Question on Origin and Nature of films (10)
- OR
- B) Short Question on aspects/elements/adaptations of film
- Q.3. A) Short Question on *Pygmalion* the text (1/2) (6)
- B) Short Question on *My Fair Lady* movie (1/2) (7)
- Q.4. A) Short Question on *The Namesake* text (1/2) (6)
- B) Short Question on *The Namesake* movie (1/2) (7)
- Q.5. Short Notes on Text & Film (1/2) (12)

Generic Elective Course GE-1(B)
GE Eng B: Film and Literature
Semester-VI

Marks:60

Time: 2hrs

- Q. 1. MCQs on all Units (1/2) (12)
- Q. 2. A) LAQ on development of Indian cinema (10)
- OR
- B) LAQ on Film adaptations
- Q.3. A) Short Question on *Guide* as text (1/2) (6)
- B) Short Question on *Guide* as an adaptation (1/2) (7)
- Q.4. A) Short Question on *Natsamrat* as text (1/2) (6)
- B) Short Question on *Natsamrat* as an adaptation (1/2) (7)
- Q.5. Short Notes on Text & Film (1/2) (12)

Equivalence

T. Y. B. A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (From 2020 - 2021)
Sem V	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 3 (Compulsory Course) (Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Aradhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 A
	Special Paper S4	DSE 4 A
	General Paper G-3	DSC 1 E (General Paper of Special subject- DSE 3 A & 4 A)
	Optional	DSC 2 E (General Paper of any subject)
		DSC 3 E (General Paper of any subject)
	-----	SEC-3 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)	
T. Y. B. A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (From 2020 - 2021)
Sem VI	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 4 (Compulsory Course) (Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Aradhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 B
	Special Paper S4	DSE 4 B
	General Paper G-3	DSC 1 F (General Paper of Special subject- DSE 3 A & 4 A)
	Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject)
		DSC 3 F (General Paper of any subject)
	-----	SEC-4 (Skill based Paper of any Subject)
	-----	GE-1 B (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 B (Interdisciplinary Paper of any subject)	

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

Grade - A

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

मानवविज्ञान विद्याशाखा

Choice Based Credit System

तृतीय वर्ष कला - मराठी

सत्र पाचवे व सहावे

(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSC मराठी : वाङ्मयीन मराठी

विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास

सत्र पाचवे

DSC मराठी E : एकांकिका लेखनाचा अभ्यास

सत्र सहावे

DSC मराठी F : ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास

किंवा

पर्यायी अभ्यासपत्रिका

DSC मराठी : उपयोजित मराठी

व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी

सत्र पाचवे

DSC मराठी E : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी

सत्र सहावे

DSC मराठी F : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी

DSE 3 मराठी : मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

सत्र पाचवे

DSE 3 मराठी A: मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

सत्र सहावे

DSE 3 मराठी B : मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

DSE 4 मराठी : मराठीचा भाषिक अभ्यास

सत्र पाचवे

DSE 4 मराठी A : मराठीचा भाषिक अभ्यास

सत्र सहावे

DSE 4 मराठी B : मराठीचा भाषिक अभ्यास

GE मराठी : मराठी लोकरंगभूमी

सत्र पाचवे

GE मराठी A : मराठी लोकरंगभूमी

सत्र सहावे

GE मराठी B : मराठी लोकरंगभूमी

MIL मराठी : माध्यमांसाठी लेखन व संवाद

सत्र पाचवे

MIL मराठी 3 : दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन व संवाद

सत्र सहावे

MIL मराठी 4 : आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन व संवाद

SEC मराठी : लेखनकौशल्ये

सत्र पाचवे

SEC मराठी 3 : लेखनकौशल्य - निबंधलेखन

सत्र सहावे

SEC मराठी 4 : लेखनकौशल्य - ग्रंथपरीक्षण लेखन

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon

Structure of T. Y. B. A. (Faculty of Humanities)
Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement Compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective Courses DSE	Generic Elective GE
V Credits: 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) – Marathi G - 3 DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC 3 (02) – Marathi	DSE 3 A (03) – Marathi S - 3 DSE 4 A (03) – Marathi S - 4	GE 1 A (03) – Marathi GE 2 A (03)
VI Credits: 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) – Marathi G - 3 DSC 2 F (03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC 4 (02) – Marathi	DSE 3 B (03) – Marathi S - 3 DSE 4 B (03) – Marathi S - 4	GE 1 B (03) – Marathi GE 2 B (03)

- **AEC - English Communication** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्यांने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
- **MIL** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्यांने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू यांपैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या **MIL** मधील अभ्यासपत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- **DSE 3, 4** मध्ये मराठी विषयाच्या अभ्यासपत्रिकांची निवड केल्यास **DSC** मधील तीन अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका मराठी विषयाची निवडणे (वाङ्मयीन वा उपयोजित) अनिवार्य आहे.
- **DSC** मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही दोन भिन्न विषयांच्या निवडता येतील.
- **SEC** मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- **GE** मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांची निवडणे अनिवार्य आहे. (उदा. GE मराठी आणि GE राज्यशास्त्र)

Equivalence

T. Y. B. A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (Since 2020 - 2021)
Sem. V	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 3 (Compulsory Course) (Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Aradhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 A
	Special Paper S-4	DSE 4 A
	General Paper G-3 (Vangmayin or Upyojit)	DSC 1 E (General Paper of Special subject- DSE 3 A & 4 A) (Vangmayin or Upyojit)
	Optional	DSC 2 E (General Paper of any subject)
		DSC 3 E (General Paper of any subject)
	-----	SEC-3 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
	-----	GE-2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
Sem. VI	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 4 (Compulsory Course) (Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Aradhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 B
	Special Paper S-4	DSE 4 B
	General Paper G-2 (Vangmayin or Upyojit)	DSC 1 F (General Paper of Special subject- DSE 3 B & 4 B) (Vangmayin or Upyojit)
	Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject)
		DSC 3 F (General Paper of any subject)
	-----	SEC-4 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 B (Interdisciplinary Paper of any subject)
	-----	GE-2 B (Interdisciplinary Paper of any subject)

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानवविज्ञान विद्याशाखा

Choice Based Credit System

तृतीय वर्ष कला – मराठी

सत्र पाचवे व सहावे

(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

अभ्यासपत्रिका	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	सत्र	सत्रानुसार शीर्षक	श्रेयांक
DSC Marathi वाङ्मयीन मराठी	विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास	पाचवे	एकांकिका लेखनाचा अभ्यास	तीन
		सहावे	ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास	तीन
पर्यायी अभ्यासपत्रिका				
DSC Marathi उपयोजित मराठी	व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी	पाचवे	व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी	तीन
		सहावे	व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी	तीन
DSE 3 Marathi	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास	पाचवे	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास	तीन
		सहावे	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास	तीन
DSE 4 Marathi	मराठीचा भाषिक अभ्यास	पाचवे	मराठीचा भाषिक अभ्यास	तीन
		सहावे	मराठीचा भाषिक अभ्यास	तीन
GE Marathi	मराठी लोकरंगभूमी	पाचवे	मराठी लोकरंगभूमी	तीन
		सहावे	मराठी लोकरंगभूमी	तीन

MIL Marathi	माध्यमांसाठी लेखन व संवाद	पाचवे	दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन व संवाद	तीन
		सहावे	आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन व संवाद	तीन
SEC Marathi	लेखनकौशल्ये	पाचवे	लेखनकौशल्य - निबंधलेखन	दोन
		सहावे	लेखनकौशल्य - ग्रंथपरीक्षण लेखन	दोन

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSC Marathi
वाङ्मयीन मराठी
विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास

सत्र पाचवे
DSC Marathi E : एकांकिका लेखनाचा अभ्यास
(श्रेयांक – तीन)

दलित एकांकिका लेखनाचा अभ्यास
'निवडक दलित एकांकिका'
संपा. दत्ता भगत, साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली.
पहिली आवृत्ती: 2012. पुनर्मुद्रण: 2013.

● अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. एकांकिका या नाट्यप्रकाराचे स्वरूप व त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
2. मराठीतील एकांकिका लेखनाची वाटचाल लक्षात घेणे.
3. दलित एकांकिका लेखनाचे स्वरूप, त्याची वैशिष्ट्ये व वाटचाल समजून घेणे.
4. निवडक दलित एकांकिकांचा अभ्यास करणे.

● घटक विश्लेषण –

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	1.1 एकांकिका: संकल्पना, स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
	1.2 मराठीतील एकांकिका लेखनाचा परामर्श		
	1.2.1 सन 1950 पूर्व मराठीतील एकांकिका लेखन		
	1.2.2 सन 1950 नंतरचे मराठीतील एकांकिका लेखन		
	1.2.3 मराठीतील दलित एकांकिका लेखन: स्वरूपवैशिष्ट्ये व वाटचाल		

2.	‘निवडक दलित एकांकिका’ या पुस्तकातील पुढील एकांकिकांचा अभ्यास (विषयसूत्र, कथानक, पात्रचित्रण, संघर्ष, संवाद, मांडणी, भाषिक विशेष या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
	1. ‘शेटजीचे इलेक्शन’ — अण्णाभाऊ साठे		
	2. ‘जहाज फुटलं आहे’ — दत्ता भगत		
	3. ‘घोटभर पाणी’ — प्रेमानंद गज्वी		
3.	‘निवडक दलित एकांकिका’ या पुस्तकातील पुढील एकांकिकांचा अभ्यास (विषयसूत्र, कथानक, पात्रचित्रण, संघर्ष, संवाद, मांडणी, भाषिक विशेष या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
	1. ‘डोया व्हईसन आंधया’ — भगवान ठाकूर		
	2. ‘बायको मी देवाची’ — रामनाथ चव्हाण		
	3. ‘ऐन आषाढात पंढरपुरात’ — संजय पवार		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

• संदर्भग्रंथ-

1. आधुनिक मराठी नाटक (आशय आणि आकृतिबंध) — सुषमा जोगळेकर
2. दलित रंगभूमी — संपादन व प्रस्तावना: भालचंद्र फडके, सुरेश एजन्सी, पुणे.
3. मराठी रंगभूमीच्या तीस रात्री — मकरंद साठे, पॉप्युलर, मुंबई.
4. मराठी नाटक आणि रंगभूमी: पहिले शतक (1843-1943) — वि. भा. देशपांडे, व्हीनस, पुणे.
5. मराठी नाटक: स्वातंत्र्योत्तर काल (1947-90) — वि. भा. देशपांडे, व्हीनस, पुणे.
6. मराठी नाटक नाटककार: काळ आणि कर्तृत्व खंड 1, 2, 3 — वि. भा. देशपांडे, दिलीपराज, पुणे.
7. मराठी नाट्यसृष्टी — गो. म. कुलकर्णी, मेहता, पुणे.
8. मराठी नाटक आणि रंगभूमी विसावे शतक — वसंत आबाजी डहाके, पॉप्युलर, मुंबई.
9. माझा नाट्यलेखन / दिग्दर्शनाचा प्रवास — संपा. वि. भा. देशपांडे, उन्मेष, पुणे.
10. प्रदक्षिणा खंड 2 — संपा. अनिरुध्द कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
11. निवडक मराठी एकांकिका — संपा. सुधा जोशी, रत्नाकर मतकरी, साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली.
12. नाटक-एक वाङ्मयप्रकार — दत्ता भगत, य. च. म. मु. वि., नाशिक.
13. मराठी नाटक आणि रंगभूमी — हिमांशू स्मार्त, विश्वनाथ शिंदे, प्रतिमा, पुणे.
14. नाटकी नाटक — कमलाकर नाडकर्णी, मनोविकास, पुणे.
15. नाट्यावलोकन — आरती कुलकर्णी, रेखा जगनाळे-मोतेवार, विजय, नागपूर.
16. दलित साहित्य: उद्गम आणि विकास — योगेन्द्र मेश्राम
17. दलित रंगभूमी — संपा. भालचंद्र फडके
18. दलित रंगभूमी आणि नाट्यचळवळ — मधुकर मोकाशी, स्नेहवर्धन, पुणे.
19. दलित नाटक आणि रंगभूमी — ईश्वर नंदापुरे
20. दलित नाटक: प्रेरणा व विकास — शैलेश त्रिभुवन
21. एकांकिका विशेषांक, पंचधारा, जुलै-सप्टेंबर 2015.
22. <https://www.marathirushti.com/articles/दलित-रंगभूमी-दलित-नाट्यच/>

सत्र सहावे
DSC Marathi F : ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास
(श्रेयांक –तीन)

ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास
‘ललितरंग’ (स्त्रीविषयक निवडक ललित गद्य)

संपादन: मराठी अभ्यासमंडळ, कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव.
(सदर पुस्तकात सहा ललित गद्य लेखांचा समावेश असेल.)

● **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. ललित गद्य या वाङ्मयप्रकाराची संकल्पना, त्याचे स्वरूप व त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
2. मराठीतील ललित गद्य लेखनाच्या वाटचालीचा परामर्श घेणे.
3. ललित गद्य लेखनातील विविध प्रकारांची, त्यांच्या बदलत्या रूपांची माहिती करून घेणे.
4. स्त्रीविषयक निवडक ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास करणे.

● **घटक विश्लेषण –**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	1.1 ललित गद्य: संकल्पना, स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
	1.2 मराठी ललित गद्य लेखनाचा परामर्श		
	1.2.1 सन 1950 पूर्वीचे मराठी ललित गद्य (लघुनिबंध)		
	1.2.2 सन 1950 नंतरचे मराठी ललित गद्य (ललित निबंध)		
	1.2.3 सन 1975 नंतरचे ललित गद्य (लेखनाचे विविधांगी स्वरूप)		
2.	‘ललितरंग’ या पुस्तकातील (क्र. एक ते तीन) ललित गद्य लेखांचा अभ्यास (लेखनातील ‘मी’, अनुभवाचे स्वरूप - भावनात्मकता व चिंतनशीलता, स्त्रीजीवनाचे दर्शन, निवेदन, भाषिक व शैली विशेष, मांडणी या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
3.	‘ललितरंग’ या पुस्तकातील (क्र. चार ते सहा) ललित गद्य लेखांचा अभ्यास (लेखनातील ‘मी’, अनुभवाचे स्वरूप - भावनात्मकता व चिंतनशीलता, स्त्रीजीवनाचे दर्शन, निवेदन, भाषिक व शैली विशेष, मांडणी या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

• संदर्भग्रंथ-

1. लघुनिबंध ते मुक्तगद्य — वि. शं. चौधुले, मॅजेस्टिक, मुंबई.
2. ललित गद्याचे तात्त्विक स्वरूप आणि लघुनिबंधाचा इतिहास — आनंद यादव, मेहता, पुणे.
3. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड पहिला व दुसरा — संपा. अ. ना. देशपांडे, व्हीनस, पुणे.
4. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड सातवा — संपा. रा. ग. जाधव, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे.
5. लोकरंग — संपा. चंद्रकुमार नलगे, गंगाधर पानतावणे, रिया, कोल्हापूर.
6. मराठी लघुनिबंधाचा जनक कोण ? — ना. सी. फडके
7. मराठी निबंध-लघुनिबंध: स्वरूप व विवेचन — संपा. चंद्रकांत देऊळगावकर, वि. ना. देऊळकर, मेहता, पुणे.
8. लघुनिबंध आणि लघुनिबंधकार — संपा. भिवाजी अर्जुन परब, ढवळे, मुंबई.
9. मराठी साहित्य: प्रेरणा व स्वरूप (1950-1975) — संपा. गो. मा. पवार, म. द. हातकणंगलेकर, पॉप्युलर, मुंबई.
10. प्रदक्षिणा खंड 1 व 2- संपा. अनिरुध्द कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
11. साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया — आनंद यादव, मेहता, पुणे.
12. वाङ्मयप्रकार: संकल्पना आणि स्वरूप — संपा. आनंद वास्कर, अन्वय, पुणे.
13. मराठी गद्य: पूर्वपीठिका आणि निबंध — हरिश्चंद्र तुकाराम थोरात, स्वरूप, औरंगाबाद.
14. मुक्तगद्य: संकल्पना आणि उपयोजन — वि. शं. चौधुले, मॅजेस्टिक, मुंबई.
15. प्रस्तावना — ललित गद्याचे स्वरूप: आकलन व अध्यापन, आनंद यादव, ललित गद्यलेणी — संपा. कैलास सार्वेकर, अमोल, पुणे.
16. महाराष्ट्र साहित्य पत्रिका, अंक 291-292, ऑक्टोबर 1999 ते मार्च 2000.
17. ललित गद्य विशेषांक, ललित, ऑगस्ट 1988.
18. स्तंभलेखन विशेषांक, साहित्यसूची, दिवाळी 1996.
19. मराठीतील ललित गद्य: विचार आणि विस्तार, अक्षरयात्रा विशेषांक 2011-12, संपा. उज्ज्वला मेहंदळे
20. ललित गद्य विशेषांक, ललित, मार्च 2013.
21. स्त्री साहित्याचा मागोवा खंड 1, 2 — संपा. मंदा खांडगे व इतर, साहित्यप्रेमी भगिनी मंडळ, पुणे.
22. स्त्री-लिपी (स्त्री-साहित्यातील बदलांचा वेध) — नीलिमा गुंडी, मेनका, मुंबई.
23. मराठी लेखिका: चिंता आणि चिंतन — भालचंद्र फडके, श्रीविद्या, पुणे.

पर्यायी अभ्यासपत्रिका

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSC Marathi
उपयोजित मराठी
व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी

सत्र पाचवे
DSC Marathi E : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी
(श्रेयांक – तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. व्यावसायिक लेखनासाठी मराठी भाषेचे उपयोजन करण्यास शिकणे.
2. अहवाल लेखनाचे स्वरूप जाणून असे लेखन करणे.
3. संपादन प्रक्रियेची माहिती घेऊन त्या प्रक्रियेचा अनुभव घेणे.
4. प्रकाशन व्यवसायाबाबत जाणून घेऊन त्याच्याशी संबंधित विविध कामांची माहिती घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	अहवाल लेखन	01	15
	1.1 अहवाल लेखन: स्वरूप, घटक व वैशिष्ट्ये		
	1.2 अहवाल लेखकाच्या अंगी आवश्यक गुण		
	1.3 अहवालांचे स्वरूप: वाङ्मयमंडळ, मराठी विभाग कार्यक्रम, शैक्षणिक सहल, राष्ट्रीय सेवा योजना शिबीर, युवती सभा कार्यक्रम		
	1.4 उपयोजन - वर नमूद केलेल्यांपैकी कोणत्याही एका प्रकारच्या अहवालाचे लेखन करा.		
2.	संपादन: स्वरूप व प्रक्रिया	01	15
	2.1 संपादन: प्रयोजन व भूमिका		
	2.2 संपादन: नियोजन, पूर्वतयारी व संपादकाच्या अंगी आवश्यक गुण		

	2.3 संपादनाचे स्वरूप: स्मरणिका व गौरविका, वार्षिक अंक / दिवाळी अंक, नियतकालिक (पाक्षिक, मासिक, द्वैमासिक)		
	2.4 उपयोजन — वर नमूद केलेल्यांपैकी कोणत्याही एका प्रकारातील संपादनाचा आराखडा तयार करा.		
3.	प्रकाशन व्यवसाय: स्वरूप व प्रक्रिया	01	15
	3.1 ग्रंथप्रकाशन: प्रयोजन व भूमिका		
	3.2 प्रकाशन व्यवसाय: नियोजन, पूर्वतयारी व त्यासाठी आवश्यक गुण		
	3.3 अ) ग्रंथप्रकाशनाची प्रक्रिया: मुद्रणप्रत, मुद्रितशोधन, मुखपृष्ठ, मांडणी, सजावट, मुद्रक, कागदनिवड, मुद्रणपध्दती, बांधणी, वितरक, स्वामित्व हक्क, लेखककरार, ग्रंथनोंदी, आवृत्ती, पुनर्मुद्रण आ) ग्रंथवितरण व विक्री: वितरणव्यवस्था, विक्रेताप्रकार, ग्रंथालय, जाहिरात, प्रोमो, समीक्षा, ई-बुक, ऑनलाईन विक्री		
	3.4 उपयोजन — परिसरातील एखाद्या प्रकाशन संस्थेच्या कार्यालयास किंवा पुस्तक वितरण व विक्री करणाऱ्या व्यावसायिकाच्या कार्यालयास भेट द्या व तेथील कामकाजासंबंधी जाणून घ्या.		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

टीप — अंतर्गत परीक्षेसाठी प्रत्येक घटकातील उपयोजनात्मक भागावर भर दिला जाईल. तसेच विद्यापीठ परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिकेत प्रत्येक घटकावरील उपयोजनात्मक भागावरीलही प्रश्न समाविष्ट असतील.

सत्र सहावे

DSC Marathi F : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी (श्रेयांक — तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. व्यावसायिक लेखनासाठी मराठी भाषेचे उपयोजन करण्यास शिकणे.
2. नाटक व चित्रपट यांच्या परीक्षण लेखनाचे स्वरूप जाणून घेऊन त्याचे उपयोजन करण्यास शिकणे.
3. मुलाखत घेण्यासाठी आवश्यक बाबींची माहिती घेऊन मुलाखत लेखनाची प्रक्रिया आत्मसात करणे.
4. भाषांतराची प्रक्रिया जाणून घेऊन भाषांतराचा सराव करणे.

• घटक विश्लेषण —

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	परीक्षण लेखन	01	15
	1.1 परीक्षण लेखन: स्वरूप, घटक व वैशिष्ट्ये		
	1.2 परीक्षण लेखन: पूर्वतयारी व आवश्यक गुण		
	1.3 परीक्षण लेखनाचे स्वरूप: नाट्य परीक्षण लेखन व चित्रपट परीक्षण लेखन		
	1.4 उपयोजन — एखादा चित्रपट वा एखादे नाटक पाहून त्याचे परीक्षण लिहा.		
2.	मुलाखत लेखन	01	15
	2.1 मुलाखत: प्रयोजन व स्वरूप		
	2.2 मुलाखत: पूर्वतयारी, प्रश्नसूची व मुलाखतकाराच्या अंगी आवश्यक कौशल्ये		
	2.3 मुलाखतीचे स्वरूप: माध्यमनिहाय मुलाखती (मुद्रित, श्राव्य, दृक-श्राव्य माध्यमांसाठी मुलाखत)		
	2.4 उपयोजन— कोणत्याही एका माध्यमासाठी प्रशासन, क्रीडा वा साहित्य या क्षेत्रांमध्ये विशेष कामगिरी बजावणाऱ्या एका व्यक्तीची मुलाखत घेऊन ती लिहून काढा.		
3.	भाषांतर लेखन	01	15
	3.1 भाषांतर: स्वरूप व प्रक्रिया		
	3.2 भाषांतर, अनुवाद, भावानुवाद, रूपांतर यांतील साम्य-भेद		
	3.3 भाषांतर: आवश्यक कौशल्ये		
	3.4 उपयोजन — इंग्लिश वा हिंदी उताऱ्याचे मराठीत भाषांतर करणे किंवा अहिराणी व आदिवासी बोलीतील कथा / उतारा यांचे मराठीत भाषांतर करणे.		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

टीप — अंतर्गत परीक्षेसाठी प्रत्येक घटकातील उपयोजनात्मक भागावर भर दिला जाईल. तसेच विद्यापीठ परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिकेत प्रत्येक घटकावरील उपयोजनात्मक भागावरीलही प्रश्न समाविष्ट असतील.

• संदर्भग्रंथ-

1. व्यावहारिक मराठी — ल. रा. नशिराबादकर, फडके, कोल्हापूर.
2. व्यावहारिक मराठी — संपा. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन, पुणे.
3. व्यावहारिक मराठी — प्रकाश परब, मिथुन, मुंबई.

4. मराठी भाषा: उपयोजन आणि सर्जन — संपा. अनिल गवळी
5. रसग्रहण: कला व स्वरूप — गो. म. कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
6. रसास्वाद: वाङ्मय आणि कला — माधव आचवल, मुंबई मराठी साहित्य संघ, मुंबई.
7. संपादन: स्वरूप व कार्ये — य. च. म. मु. वि., नाशिक.
8. साहित्य संवाद - वि. शं. चौघुले, प्रतिमा, पुणे.
9. मराठी प्रकाशनव्यवसाय परिचय — शरद गोगटे
10. पॉप्युलर रीतिपुस्तक — रामदास भटकळ, मृदुला जोशी, पॉप्युलर, मुंबई.
11. मराठी ग्रंथप्रकाशनाची 200 वर्षे — शरद गोगटे, राजहंस, पुणे.
12. बखर एका प्रकाशकाची — पं. अ. कुलकर्णी, मेनका, पुणे.
13. मराठी ग्रंथनिर्मितीची वाटचाल — शं. गो. तुळपुळे, महाराष्ट्र ग्रंथोत्तेजक सभा, पुणे.
14. साहित्याची भूमी — श्री. पु. भागवत, ग्रंथाली, मुंबई.
15. मराठी प्रकाशनांचे स्वरूप, प्रेरणा आणि परंपरा — अ. ह. लिमये, प्रसाद, पुणे.
16. मराठी लेखनकोश — यास्मिन शेख
17. भाषांतरमीमांसा — संपा. कल्याण काळे, अंजली सोमण, प्रतिमा, पुणे.
18. भाषांतर — सदा कऱ्हाडे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
19. भाषांतर — शास्त्र की कला ? — म. वि. फाटक, रजनी ठकार, वरदा, पुणे.
20. भाषांतर आणि भाषा — विलास सारंग, मौज, मुंबई.
21. अनुवादमीमांसा — संपा. केशव तुपे, साक्षात, औरंगाबाद.
22. भाषांतरविद्या: स्वरूप आणि समस्या - संपा. रमेश वरखेडे, य. च. म. मु. वि., नाशिक.
23. अनुवादविज्ञान — निलेश लोंढे, स्वरूप, पोखणी, परभणी.
24. भाषा आणि भाषांतर - य. च. म. मु. वि., नाशिक.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSE 3 Marathi
मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

सत्र पाचवे

DSE Marathi 3 A: मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या इतिहासाचा परिचय करून घेणे.
2. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या निर्मितीमागील प्रेरणा जाणून घेणे.
3. महानुभाव संप्रदायाच्या वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप लक्षात घेऊन त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
4. शाहिरी काव्याचे स्वरूप लक्षात घेऊन त्याची ठळक वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
5. निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतींचा परिचय करून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	महानुभाव संप्रदायाची वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	1.1 महानुभाव संप्रदाय: तत्त्वज्ञान व आचारधर्म 1.2 महानुभाव संप्रदायाच्या पद्य व गद्य वाङ्मयाचा परिचय 1.3 महानुभाव संप्रदायाच्या वाङ्मयाची ठळक वैशिष्ट्ये		
2.	शाहिरींची वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	2.1 शाहिरी काव्य: प्रेरणा व भूमिका 2.2 शाहिरींच्या पोवाडा व लावणी वाङ्मयाचा परिचय 2.3 शाहिरी काव्याची ठळक वैशिष्ट्ये		
3.	निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतींचा परिचय	01	15
	3.1 म्हाईभट 3.2 'दृष्टांतपाठ' 3.3 अनंत फंदी 3.4 'सुंदरा मनामध्ये भरली...'		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

सत्र सहावे
DSE Marathi 3 B: मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा अभ्यास
(श्रेयांक –तीन)

• **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या इतिहासाचा परिचय करून घेणे.
2. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या निर्मितीमागील प्रेरणा जाणून घेणे.
3. वारकरी संप्रदायातील प्रमुख संतकवींच्या काव्यनिर्मितीचे स्वरूप जाणून घेऊन त्याची वैशिष्ट्ये लक्षात घेणे.
4. बखर वाङ्मयनिर्मितीचा परिचय करून घेऊन त्याची ठळक वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
5. निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतींचा परिचय करून घेणे.

• **घटक विश्लेषण -**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	वारकरी संप्रदायाची वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	1.1 वारकरी संप्रदाय: तत्त्वज्ञान व आचारधर्म 1.2 वारकरी संप्रदायातील प्रमुख संतकवींच्या स्फुट व ग्रंथरूप काव्यनिर्मितीचा परिचय 1.3 वारकरी संप्रदायाच्या वाङ्मयनिर्मितीची ठळक वैशिष्ट्ये		
2.	बखर वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	2.1 बखरलेखन: प्रेरणा व भूमिका 2.2 बखरलेखनाचा परिचय (शिवपूर्वकालीन, शिवकालीन व पेशवेकालीन बखरी) 2.3 बखरलेखनाची ठळक वैशिष्ट्ये		
3.	निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतींचा परिचय	01	15
	3.1 ज्ञानेश्वर 3.2 'तुकारामगाथा' 3.3 मल्हार रामराव चिटणीस 3.4 'भाऊसाहेबांची बखर'		
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		03	45

• **संदर्भग्रंथ-**

1. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड 1, 2, 3 – संपा. रा. श्री. जोग, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे.
2. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप – ह. श्री. शेणोलीकर, मोघे प्रकाशन, कोल्हापूर.
3. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड 1 ते 4 – अ. ना. देशपांडे, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
4. महाराष्ट्र सारस्वत खंड 1, 2 – वि. ल. भावे, पॉप्युलर, मुंबई.
5. मराठी साहित्य, इतिहास आणि संस्कृती – वसंत आबाजी डहाके, भटकळ फाँडेशन, मुंबई.

6. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास — ल. रा. नशिराबादकर, फडके, कोल्हापूर.
7. मराठी साहित्याचे आदिबंध — उषा देशमुख
8. पाच भक्तिसंप्रदाय — र. रा. गोसावी
9. पाच संतकवी — शं. गो. तुळपुळे
10. वारकरी संप्रदाय: उदय आणि विकास — भा. पं. बहिरट व अन्य
11. धर्मसंप्रदाय आणि मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय — र. बा. मंचरकर
12. संत वाङ्मयाची सामाजिक फलश्रुती — गं. बा. सरदार, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
13. महाराष्ट्रीय संतमंडळाचे ऐतिहासिक कार्य — बा. रं. सुंठणकर, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
14. संत, पंत आणि तंत — श्री. म. माटे
15. मध्ययुगीन साहित्याचा पुनर्विचार — श्री. रं. कुलकर्णी, राजहंस, पुणे.
16. मध्ययुगीन साहित्याविषयी — सतीश बडवे, मीरा बुक्स अँड पब्लिकेशन्स, औरंगाबाद.
17. महानुभाव पंथ आणि त्याचे वाङ्मय — शं. गो. तुळपुळे, व्हीनस, पुणे.
18. प्राचीन मराठी संतकवयित्रींचे वाङ्मयीन कार्य — सुहासिनी इल्लेकर, परिमल, औरंगाबाद.
19. संत कवयित्री — इंदुमती शेवडे
20. रोकडे पाझर — राजन गवस, दर्या प्रकाशन, पुणे.
21. संतसाहित्यमीमांसा — संपा. ताहेर पठाण, न. ब. कदम, शब्दालय, श्रीरामपूर.
22. प्राचीन मराठीच्या नवधारा — रा. चिं. ढेरे, मोघे, कोल्हापूर.
23. प्राचीन मराठी गद्य: प्रेरणा व परंपरा — श्री. रं. कुलकर्णी, सिंधु पब्लिकेशन, मुंबई.
24. बखर वाङ्मय: उद्गम आणि विकास — बापूजी संकपाळ
25. बखरवाङ्मय — र. वि. हेरवाडकर, व्हीनस, मुंबई.
26. मराठी बखरवाङ्मयाचा पुनर्विचार — गं. ब. ग्रामोपाध्ये, मेहता, पुणे.
27. मराठी कवितेचा उषःकाल — श्री. म. वर्दे, मौज, मुंबई.
28. शाहिरी कविता: एक चिकित्सा - प्रकाश देशपांडे केजकर, स्वरूप, औरंगाबाद.
29. मन्हाटी लावणी — संपा. म. वा. धोंड
30. मराठी शाहिरी वाङ्मय — म. ना. सहस्त्रबुध्दे

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSE 4 Marathi
मराठीचा भाषिक अभ्यास

सत्र पाचवे
DSE Marathi 4 A: मराठीचा भाषिक अभ्यास
(श्रेयांक –तीन)

● अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. भाषेचे स्वरूप आणि तिचे कार्य जाणून घेणे.
2. भाषाभ्यासाच्या विविध अंगांचा परिचय करून घेणे.
3. भाषा उत्पत्तीचे सिध्दांत जाणून घेणे.
4. भाषाकुल संकल्पना समजून घेऊन मराठीच्या भाषाकुलाची माहिती घेणे.
5. मराठी भाषेच्या उत्पत्तीसंबंधीची मते जाणून घेऊन मराठीची पूर्वपीठिका लक्षात घेणे.

● घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	भाषा: स्वरूप आणि कार्य 1.1 भाषा: स्वरूप व लक्षणे / वैशिष्ट्ये 1.2 भाषेचे कार्य: संदेशन / संज्ञापन (भाषिक संदेशनाचे निराळेपण) 1.3 भाषाभ्यासाची विविध अंगे (ऐतिहासिक, वर्णनात्मक व सामाजिक भाषाविज्ञान यांचा परिचय)	01	15
2.	भाषा उत्पत्ती आणि भाषांचे वर्गीकरण 2.1 भाषा उत्पत्तीचे सिध्दांत (प्रमुख सिध्दांतांचा परिचय) 2.2 भाषाकुल संकल्पना व मराठी भाषा – 2.2.1 भाषाकुल संकल्पना (जगातील प्रमुख भाषाकुले, होर्नले यांचा अंतर्वर्तुळ-बहिर्वर्तुळ सिध्दांत) 2.2.2 मराठीचे भाषाकुल		
3.	मराठी भाषेची उत्पत्ती आणि पूर्वपीठिका 3.1 मराठी भाषेच्या उत्पत्तीनिश्चितीसंबंधी साधने - 3.1.1 शिलालेख (उनकेश्वर, पंढरपूर, नेवासे, अंबाजोगाई, परळ,	01	15

	<p>श्रवणबेळगोळ, दिवे आगर येथील शिलालेख)</p> <p>3.1.2 ग्रंथ (ज्योतिषरत्नमाला, मानसोल्लास, कुवलयमाला, राजमतीप्रबोध, विवेकसिंधू, लीळाचरित्र, ज्ञानेश्वरी)</p> <p>3.2 मराठी भाषेच्या उत्पत्तीसंबंधीचा वैद्य - गुणे वाद</p> <p>3.3 मराठीची जनकभाषा (वि. का. राजवाडे, कृ. पां. कुलकर्णी, शं. गो. तुळपुळे, प्र. रा. देशमुख यांची मते)</p>		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

सत्र सहावे
DSE Marathi 4 B : मराठीचा भाषिक अभ्यास
(श्रेयांक –तीन)

● **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. मराठीच्या कालिक भेदांचे स्वरूप जाणून घेऊन त्यांची वैशिष्ट्ये नोंदविणे.
2. मराठीच्या प्रांतिक भेदांची माहिती करून घेणे.
3. मराठीच्या निवडक प्रमुख बोलींच्या वैशिष्ट्यांचा परिचय करून घेणे.
4. भाषाविषयक समज-गैरसमज यांचे निराकरण करून घेणे.
5. मराठीवरील अन्य भाषांच्या प्रभावाचे स्वरूप लक्षात घेणे.

● **घटक विश्लेषण -**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	मराठीचे कालिक भेद	01	15
	<p>1.1 यादवकालीन मराठी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये</p> <p>1.2 बहामनीकालीन मराठी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये</p> <p>1.3 शिवकालीन व पेशवेकालीन मराठी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये</p>		
3.	मराठीचे प्रांतिक भेद (प्रमाण मराठी व बोली)	01	15
	<p>2.1 मराठीचा भाषिक नकाशा (प्रांतिक भेद)</p> <p>2.2 प्रमाणभाषा व बोली: सहसंबंध</p> <p>2.3 वऱ्हाडी, चंदगडी व अहिराणी या बोलींच्या ठळक वैशिष्ट्यांचा परिचय</p>		
4.	भाषाविषयक समज-गैरसमज व मराठीवरील अन्य भाषांचा प्रभाव	01	15
	<p>3.1 भाषाविषयक समज-गैरसमज (भाषा: शुध्द-अशुध्द, भाषा: प्रमाण-अप्रमाण, भाषा: श्रेष्ठ-कनिष्ठ, भाषा: मौखिक-लिखित)</p> <p>3.2 संस्कृत, फारसी, द्राविडी, हिन्दी या भाषांचा मराठीवरील प्रभाव</p> <p>3.3 इंग्लिश व अन्य युरोपियन भाषांचा मराठीवरील प्रभाव</p>		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

• संदर्भग्रंथ-

1. भाषाविज्ञान: वर्णनात्मक व ऐतिहासिक — संपा. मालशे, इनामदार, सोमण
2. भाषा आणि संस्कृती - ना. गो. कालेलकर
3. भाषा: इतिहास आणि भूगोल — ना. गो. कालेलकर
4. ऐतिहासिक भाषाविज्ञान — र. रा. गोसावी
5. भाषा: अंतःसूत्र आणि व्यवहार — संपा. मु. ग. पानसे
6. मराठीचा भाषिक अभ्यास (ऐतिहासिक व वर्णनात्मक) — संपा. मु. श्री. कानडे
7. मराठी भाषेचा इतिहास — गं. ना. जोगळेकर
8. सुलभ भाषाविज्ञान — द. दि. पुंडे
9. भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा — अनिल गवळी
10. सुबोध भाषाशास्त्र — प्र. न. जोशी
11. मराठीचे ऐतिहासिक भाषाशास्त्र — गोसावी-वैद्य
12. भाषा आणि भाषाशास्त्र — श्री. न. गजेंद्रगडकर
13. मराठी भाषा: वाढ आणि बिघाड — श्री. के. क्षीरसागर
14. अर्वाचीन मराठी — रमेश धोंगडे
15. वैखरी — अशोक केळकर
16. भाषाविचार आणि मराठी भाषा — गं. ब. ग्रामोपाध्ये
17. मराठी भाषा: उद्गम आणि विकास — कृ. पां. कुलकर्णी
18. मराठी भाषेचे मूळ — विश्वनाथ खैरे
19. यादवकालीन मराठी भाषा — शं. गो. तुळपुळे
20. भाषा, समाज आणि संस्कृती — सोनाली देशपांडे-गुजर
21. महाराष्ट्राचा भाषिक नकाशा (पूर्वतयारी) — रमेश धोंगडे
22. बोलीभाषा संशोधनाच्या नव्या दिशा — संपा. म. सु. पगारे, आशुतोष पाटील
23. अहिराणी बोली: भाषावैज्ञानिक अभ्यास — रमेश सूर्यवंशी
24. समाजभाषाविज्ञान: बोलींचा अभ्यास — सुधाकर चौधरी
25. मायबोलीचा जागर, स्मरणिका, राज्यस्तरीय मराठी बोली साहित्य संमेलन 2019, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पाचोरा, जि. जळगाव.
26. लेख - चंदगडी बोली, नंदकुमार मोरे, भारतीय भाषांचे लोकसर्वेक्षण - महाराष्ट्र खंड, मुख्य संपादक - गणेश देवी, पृ. 114-129.
27. लेख - चंदगडी बोली, नंदकुमार मोरे, भाषा आणि जीवन, दिवाळी 2012, बोली विशेषांक, पृ. 47-56.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

GE Marathi
मराठी लोकरंगभूमी

सत्र पाचवे
GE Marathi A : मराठी लोकरंगभूमी
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. लोकरंगभूमीची संकल्पना जाणून घेणे.
2. लोकरंगभूमीचे स्वरूप जाणून घेऊन वैशिष्ट्यांचा परिचय करून घेणे.
3. लोकसाहित्य आणि लोकरंगभूमी यांचे परस्परसंबंध समजून घेणे.
4. कीर्तन आणि भारूड या लोकरंगभूमीच्या पारंपरिक रूपांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
5. खान्देशी वही आणि कोकणी दशावतार या लोकरंगभूमीच्या प्रादेशिक प्रकारांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	लोकरंगभूमी: संकल्पना व स्वरूप	01	15
	1.1 लोकरंगभूमी: संकल्पना		
	1.2 लोकरंगभूमी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	1.3 लोकसाहित्य व लोकरंगभूमी: परस्परसंबंध		
2.	लोकरंगभूमी: पारंपरिक रूपे	01	15
	2.2 कीर्तन: भूमिका, स्वरूप, प्रकार व वैशिष्ट्ये		
	2.2 भारूड: भूमिका, स्वरूप, प्रकार व वैशिष्ट्ये		
3.	लोकरंगभूमी: प्रादेशिक रूपे	01	15
	3.1 वही (खान्देशी): स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	3.2 दशावतार (कोकणी): स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	

सत्र सहावे
GE Marathi B : मराठी लोकरंगभूमी
(श्रेयांक –तीन)

• **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. तमाशा या लोकरंगभूमीच्या पारंपरिक रूपाची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
2. लोकनाट्य या लोकरंगभूमीच्या आधुनिक रूपाची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
3. सत्यशोधकी जलसे आणि आंबेडकरी जलसे या लोकरंगभूमीच्या आधुनिक रूपांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
4. पथनाट्य आणि रिंगणनाट्य या लोकरंगभूमीच्या आधुनिक रूपांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.

• **घटक विश्लेषण -**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1	लोकरंगभूमी: पारंपरिक व आधुनिक रूपे	01	15
	1.1 तमाशा: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये 1.2 लोकनाट्य: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
2.	लोकरंगभूमी: आधुनिक रूपे	01	15
	2.1 सत्यशोधकी जलसे: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये 2.2 आंबेडकरी जलसे: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
3.	लोकरंगभूमी: आधुनिक रूपे	01	15
	3.1 पथनाट्य: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये 3.2 रिंगणनाट्य: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		03	45

• **संदर्भग्रंथ-**

1. लोकरंगभूमी (परंपरा, स्वरूप आणि भवितव्य) – प्रभाकर मांडे, मधुराज पब्लिकेशन्स, पुणे.
2. लोकरंगभूमी – प्रभाकर मांडे, दिलीपराज, पुणे.
3. लोकनागर रंगभूमी – तारा भवाळकर
4. लोकसंचित – तारा भवाळकर
5. महाराष्ट्राची सांस्कृतिक लोककला – रामचंद्र देखणे
6. मराठी रंगभूमीचा पूर्वरंग – कृ. बा. मराठे
7. लोकधर्मी नाट्याची जडणघडण – शरद व्यवहारे
8. कीर्तन प्रयोग – यशवंत पाठक, गोदावरी, अहमदनगर.
9. नाचू कीर्तनाचे रंगी – यशवंत पाठक, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
10. श्री एकनाथाची भारुडे – ना. वि. बडवे

11. श्री एकनाथ महाराजांची निवडक भारुडे – संपा. एल. जी. सोनवणे
12. वही वाङ्मयातील लोकजीवन – म. सु. पगारे
13. खान्देश: साहित्य आणि संस्कृती – संपा. वासुदेव वले
14. दशावतार – महेश केळुसकर
15. मराठी लोककला तमाशा – नामदेव व्हटकर
16. तमाशा लोकरंगभूमी – रुस्तुम अचलखांब
17. पारंपरिक मराठी तमाशा आणि आधुनिक वगनाट्य – विश्वनाथ शिंदे
18. मराठी लोकनाट्याची परंपरा – वि. कृ. जोशी
19. आंबेडकरी जलसे: एक चिकित्सक अभ्यास – भगवान ठाकूर
20. आंबेडकरी शाहिरी – कृष्णा किरवले
21. लोकमाध्यमे आणि समाजपरिवर्तन – रा. चिं. ढेरे
22. रिंगणनाट्य – अतुल पेठे, राजू इनामदार
23. लेख- 'रिंगणनाट्य: विचारप्रबोधनाचे एक सशक्त माध्यम', प्रतिभा पंकज वाणी, अक्षरगाथा, ऑक्टोबर ते डिसेंबर 2019, पृ. 5-11.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

MIL Marathi
माध्यमांसाठी लेखन व संवाद

सत्र पाचवे

MIL Marathi 3: दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन व संवाद
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. दूरचित्रवाणी या दृक्-श्राव्य माध्यमाचा विशेष परिचय करून घेणे.
2. दूरचित्रवाणी या दृक्-श्राव्य माध्यमाचे कार्य आणि त्याची उपयुक्तता यांबाबत जाणून घेणे.
3. दूरचित्रवाणीसाठी करावयाच्या मनोरंजनपर व माहितीपर कार्यक्रमांच्या लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
4. दूरचित्रवाणीसाठी करावयाच्या जाहिरात लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
5. दूरचित्रवाणीसाठी आवश्यक निवेदन कौशल्याचे स्वरूप जाणून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	दृक्-श्राव्य माध्यमे: स्वरूप व परिचय 1.1 दूरचित्रवाणी या दृक्-श्राव्य माध्यमाचा विशेष परिचय (भारतातील दूरदर्शनचा प्रारंभ व विकास यांचा संक्षिप्त आढावा) 1.2 दूरचित्रवाणीच्या सर्वसाधारण स्वरूपाची माहिती (दूरदर्शनचे दैनंदिन कार्य व खाजगी दूरचित्रवाणी वाहिन्यांचा परिचय) 1.3 दूरचित्रवाणीचे कार्य, त्याची उपयुक्तता आणि ठळक वैशिष्ट्ये	01	15
2.	दूरचित्रवाणीसाठी लेखन 2.1 मनोरंजनपर कार्यक्रमांसाठी लेखन (मालिकांसाठी पटकथा व संवाद लेखन, स्कीट (लघुनाट्य) लेखन - स्वरूप, रचना, भाषा व लेखनाचे तंत्र)	01	15

	2.2 माहितीपर कार्यक्रमांसाठी लेखन (बातमी, फीचर / विशिष्ट विषयावरील वृत्तपट, चर्चात्मक कार्यक्रम यांसाठी लेखन- स्वरूप, रचना, भाषा व लेखनाचे तंत्र)		
3.	दूरचित्रवाणीसाठी लेखन व संवाद	01	15
	3.1 जाहिरात लेखन (जाहिरातीचे स्वरूप, जाहिरातीची प्रभावक्षमता, दृश्य व ध्वनी यांचे भान, भाषा व लेखनाचे तंत्र)		
	3.2 दूरचित्रवाणासाठी निवेदन कौशल्य (मनोरंजनपर कार्यक्रमासाठी निवेदन, बातमी व वृत्तपट निवेदन — स्वरूप, आवश्यक भाषिक कौशल्ये, व्यक्तिमत्त्व व देहबोली)		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

सत्र सहावे

MIL Marathi 4: आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन व संवाद (श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. आधुनिक समाजमाध्यमांचा विशेष परिचय करून घेणे.
2. आधुनिक समाजमाध्यमांचे कार्य आणि त्यांची उपयुक्तता यांबाबत जाणून घेणे.
3. ईमेल लेखनाचे स्वरूप लक्षात घेऊन ते लेखनतंत्र अवगत करणे.
4. ब्लॉग लेखनाचे स्वरूप लक्षात घेऊन ते लेखनतंत्र अवगत करणे.
5. फेसबुक, ट्विटर, व्हॉट्सएप, यूट्यूब यांवरील लेखनाचे स्वरूप जाणून घेणे.
6. फेसबुक व यूट्यूब यांवरील निवेदन कौशल्य जाणून घेऊन आत्मसात करणे.

• घटक विश्लेषण —

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	आधुनिक समाजमाध्यमे: स्वरूप आणि परिचय	01	15
	1.1 संकेतस्थळ, ईमेल, ब्लॉग, फेसबुक, ट्विटर, व्हॉट्सएप, यूट्यूब या आधुनिक समाजमाध्यमांचा परिचय (त्यांचा प्रारंभ व विकास यांचा संक्षिप्त परामर्श)		
	1.2 आधुनिक समाजमाध्यमांचे कार्य, त्यांची उपयुक्तता आणि ठळक वैशिष्ट्ये		
2.	आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन	01	15
	2.1 ईमेल लेखन (ईमेल खाते म्हणजे काय ?, ते कसे तयार करावे ?, त्याचा वापर कसा करावा ? व ईमेल कसा लिहावा- लेखनाचे स्वरूप, रचना व तंत्र)		

	2.2 ब्लॉग लेखन (ब्लॉग कसा तयार करावा ?, त्याचा वापर कसा करावा ?, ब्लॉगचे स्वरूप व त्यानुसार त्यावरील लेखन - रचना व तंत्र)		
3.	आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन व संवाद	01	15
	3.1 फेसबुक, ट्विटर, व्हाट्सएप यावरील लेखन (या माध्यमांनुसार लेखनाचे स्वरूप –रचना व तंत्र)		
	3.2 फेसबुक व यूट्यूब या समाजमाध्यमांसाठी निवेदन (या माध्यमांनुसार व त्यावरील कार्यक्रमांच्या स्वरूपानुसार आवश्यक निवेदन कौशल्य)		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

● संदर्भग्रंथ-

1. आजच्या ठळक बातम्या – समीरण वाळवेकर
2. भाषासंवाद – अनिल गवळी, नंदकुमार मोरे
3. दूरदर्शनसाठी लेखन – केशव केळकर
4. सृजनशील लेखन – आनंद पाटील
5. टेलि-वर्तन – निळू दामले
6. मराठी चित्रपटाची पटकथा – अनिल सपकाळ
7. लेख – ‘पटकथा लेखनाचे तंत्र आणि मंत्र’, रवींद्र गुर्जर, बाइट्स ऑफ इंडियावर ‘किमया’ या सदरातील लेख, <https://goo.gl/TiSWnh>
8. फीचर रायटिंग – प्रसन्नकुमार अकलूजकर
9. शॉर्टफिल्म – प्रसाद नामजोशी
10. व्यावहारिक मराठी भाषा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
11. सायबर संस्कृती – रमेश नारायण वरखेडे
12. डॉट कॉम – गिरीश कुबेर
13. संगणकयुग – अच्युत गोडबोले
14. आधुनिक माहिती तंत्रज्ञानाच्या विश्वात – दीपक शिकारपूर, उज्ज्वल मराठे
15. मराठी भाषिक कौशल्ये विकास – संपा. पृथ्वीराज तौर
16. सोशल मीडिया – योगेश बोराटे
17. सोशल मीडिया डिजीटल दुनिया – प्रफुल्ल सुतार
18. सोशल नेटवर्किंग कल और आज – राकेश कुमार
19. ऑनलाइन मीडिया – सुरेश कुमार
20. सोशल मीडिया मार्केटिंग तंत्र – प्रथमेश कोरगांवकर
21. सोशल मीडिया शाप की वरदान ? – दीपक शिकारपूर
22. माझा आवाज – महेश केळुसकर

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

SEC Marathi
लेखनकौशल्ये

सत्र पाचवे
SEC Marathi 3 : लेखनकौशल्य - निबंधलेखन
(श्रेयांक – दोन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. निबंधलेखनाचे कौशल्य आत्मसात करणे.
2. निबंधलेखनाचे स्वरूप व त्याचे घटक जाणून घेणे.
3. निबंधाचे प्रकार लक्षात घेऊन त्यांच्या लेखनाचा सराव करणे.

• घटक विश्लेषण –

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	निबंध: संकल्पना व स्वरूप 1.1 निबंध म्हणजे काय ? 1.2 निबंधाचे रचनाघटक 1.3 निबंधाचे प्रकार (वर्णनात्मक निबंध, आत्मनिवेदनात्मक निबंध, चिंतनात्मक निबंध, ललित निबंध)	01	15
2.	निबंधलेखन: उपयोजन 2.1 एखाद्या विषयावर वर्णनात्मक निबंध लिहा. 2.2 एखाद्या विषयावर आत्मनिवेदनात्मक निबंध लिहा. 2.3 एखाद्या विषयावर चिंतनात्मक निबंध लिहा. 2.4 एखाद्या विषयावर ललित निबंध लिहा.	01	15
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	02	30

सत्र सहावे
SEC Marathi 4 : लेखनकौशल्य – ग्रंथपरीक्षण लेखन
(श्रेयांक –दोन)

• **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. ग्रंथपरीक्षण लेखनाचे कौशल्य आत्मसात करणे.
2. ग्रंथपरीक्षण लेखनाचे स्वरूप व अशा लेखनाची प्रक्रिया जाणून घेणे.
3. विविध प्रकारांतील ग्रंथांचे परीक्षण लिहिण्याचा सराव करणे.

• **घटक विश्लेषण –**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	ग्रंथपरीक्षण लेखन: स्वरूप व प्रक्रिया	01	15
	1.1 ग्रंथपरीक्षण लेखनाची आवश्यकता व त्यासाठी उपलब्ध क्षेत्रे 1.2 ग्रंथपरीक्षण लेखनाची पूर्वतयारी (वाचन, आकलन, टिपणे) 1.3 ग्रंथपरीक्षणाचे स्वरूप – प्रास्ताविक (ग्रंथाचे शीर्षक व प्रकाशनकाल व अन्य माहिती, ग्रंथाचा प्रधान विषय), ग्रंथाचे एकंदर स्वरूप व मांडणी, ग्रंथाचे निराळेपण, गुणदोषात्मक विवेचन, मूल्यमापनात्मक अभिप्राय, शीर्षक		
2.	ग्रंथपरीक्षण लेखन: उपयोजन	01	15
	2.1 एखाद्या कादंबरीचे परीक्षण लिहा. 2.2 एखाद्या कवितासंग्रहाचे परीक्षण लिहा. 2.3 एखाद्या कथासंग्रहाचे परीक्षण लिहा.		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	02	30

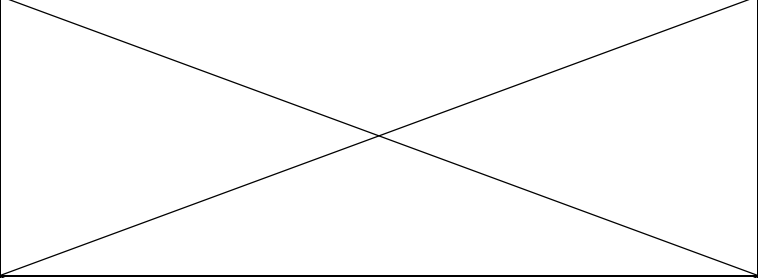
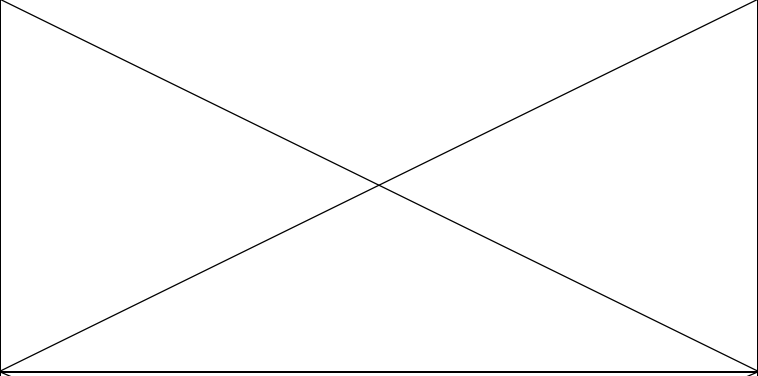
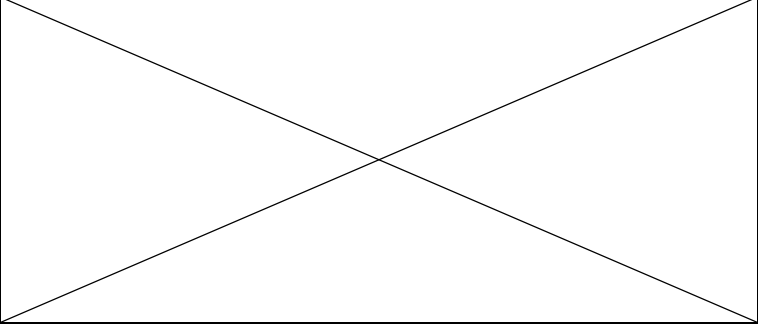
• **संदर्भग्रंथ-**

1. निबंध: शास्त्र व कला – प्र. न. जोशी
2. वाङ्मयीन निबंध – रा. ग. जाधव, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
3. डायमंड निबंधलेखमाला - विभावरी दामले, प्राची साठे
4. मराठी निबंध पुष्पांजली – शोभना आळवणी
5. व्यावहारिक मराठी – ल. रा. नशिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
6. व्यावहारिक मराठी भाषा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
7. मराठी भाषा: उपयोजन आणि सर्जन – संपा. अनिल गवळी
8. सुलभ मराठी व्याकरण व लेखन – पद्मिनी बिनीवाले, नवनीत, मुंबई.
9. सुलभ मराठी व्याकरण व लेखन – मो. रा. वाळंबे, नितीन, पुणे.
10. ग्रंथ-संवाद – वि. शं. चौघुले, प्रतिमा, पुणे.

11. रसास्वाद: वाङ्मय आणि कला – माधव आचवल, मुंबई मराठी साहित्य संघ, मुंबई.
12. रसग्रहण: कला व स्वरूप – गो. म. कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
13. साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया – आनंद यादव, मेहता, पुणे.
14. साहित्याची आस्वादरूपे – वि. शं. चौधुले
15. मराठी लेखनकोश – अरुण फडके, ढवळे, मुंबई.
16. मराठी लेखनकोश – यास्मिन शेख, मनोविकास, पुणे.
17. लेखनमित्र – र. य. साने, विद्या विकास पब्लिशर्स, नागपूर.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानवविज्ञान विद्याशाखा
तृतीय वर्ष कला - मराठी
अभ्यासक्रम

2015 - 2016	2020 - 2021 (CBCS)
<p>सामान्य स्तर (जी - 3) : वाङ्मयीन मराठी वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास सत्र पाचवे MAR 351 नाटक : अधांतर — जयंत पवार सत्र सहावे MAR 361 निवडक ललित गद्य : संपादक, मराठी अभ्यास मंडळ, उमवि, जळगाव.</p>	<p>DSC मराठी : वाङ्मयीन मराठी विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास सत्र पाचवे MAR 351 DSC मराठी A : एकांकिका लेखनाचा अभ्यास ‘निवडक दलित एकांकिका’ — संपा. दत्ता भगत, साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली. सत्र सहावे MAR 361 DSC मराठी B : ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास ‘ललितरंग’ — संपा. मराठी अभ्यासमंडळ, कबचौ उमवि, जळगाव.</p>
पर्यायी अभ्यासपत्रिका	पर्यायी अभ्यासपत्रिका
<p>सामान्य स्तर (जी - 3) : उपयोजित मराठी सत्र पाचवे MAR 352 उपयोजित मराठी सत्र सहावे MAR 362 उपयोजित मराठी</p>	<p>DSC मराठी: उपयोजित मराठी व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी सत्र पाचवे MAR 352 DSC मराठी A : व्यवसायिभिमुख लेखनासाठी मराठी सत्र सहावे MAR 362 DSC मराठी B : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी</p>
<p>मराठी विशेष स्तर (एस - 3) सत्र पाचवे MAR 353 आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास : 1920 ते 1960 (कथा व कादंबरी वाङ्मय) सत्र सहावे MAR 363 आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास : 1920 ते 1960 (कविता व नाट्य वाङ्मय)</p>	<p>DSE 3: मराठी मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास सत्र पाचवे MAR 353 DSE 3 मराठी A : मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास सत्र सहावे MAR 363 DSE 3 मराठी B : मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास</p>

<p>मराठी विशेष स्तर (एस - 4) <u>सत्र पाचवे</u> MAR 354 भाषाविज्ञान <u>सत्र सहावे</u> MAR 364 मराठी व्याकरण</p>	<p>DSE 4: मराठी मराठीचा भाषिक अभ्यास <u>सत्र पाचवे</u> MAR 354 DSE 4 मराठी A : मराठीचा भाषिक अभ्यास <u>सत्र सहावे</u> MAR 364 DSE 4 मराठी B : मराठीचा भाषिक अभ्यास</p>
	<p>GE : मराठी मराठी लोकरंगभूमी <u>सत्र पाचवे</u> GE मराठी A : मराठी लोकरंगभूमी <u>सत्र सहावे</u> GE मराठी B : मराठी लोकरंगभूमी</p>
	<p>MIL : मराठी माध्यमांसाठी लेखन व संवाद <u>सत्र पाचवे</u> MIL मराठी 3 : दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन व संवाद <u>सत्र सहावे</u> MIL मराठी 4 : आधुनिक माध्यमांसाठी लेखन व संवाद</p>
	<p>SEC : मराठी लेखनकौशल्ये <u>सत्र पाचवे</u> SEC मराठी 3 : लेखनकौशल्य — निबंधलेखन <u>सत्र सहावे</u> SEC मराठी 4 : लेखनकौशल्य — ग्रंथपरीक्षण लेखन</p>

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

Grade - A

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

मानवविज्ञान विद्याशाखा

Choice Based Credit System

तृतीय वर्ष कला - मराठी

सत्र पाचवे व सहावे

(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSC मराठी : वाङ्मयीन मराठी

विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास

सत्र पाचवे

DSC मराठी E : एकांकिका लेखनाचा अभ्यास

सत्र सहावे

DSC मराठी F : ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास

किंवा

पर्यायी अभ्यासपत्रिका

DSC मराठी : उपयोजित मराठी

व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी

सत्र पाचवे

DSC मराठी E : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी

सत्र सहावे

DSC मराठी F : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी

DSE 3 मराठी : मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

सत्र पाचवे

DSE 3 मराठी A: मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

सत्र सहावे

DSE 3 मराठी B : मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

DSE 4 मराठी : मराठीचा भाषिक अभ्यास

सत्र पाचवे

DSE 4 मराठी A : मराठीचा भाषिक अभ्यास

सत्र सहावे

DSE 4 मराठी B : मराठीचा भाषिक अभ्यास

GE मराठी : मराठी लोकरंगभूमी

सत्र पाचवे

GE मराठी A : मराठी लोकरंगभूमी

सत्र सहावे

GE मराठी B : मराठी लोकरंगभूमी

MIL मराठी : माध्यमांसाठी लेखन व संवाद

सत्र पाचवे

MIL मराठी 3 : दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन व संवाद

सत्र सहावे

MIL मराठी 4 : आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन व संवाद

SEC मराठी : लेखनकौशल्ये

सत्र पाचवे

SEC मराठी 3 : लेखनकौशल्य - निबंधलेखन

सत्र सहावे

SEC मराठी 4 : लेखनकौशल्य - ग्रंथपरीक्षण लेखन

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon

Structure of T. Y. B. A. (Faculty of Humanities)
Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement Compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective Courses DSE	Generic Elective GE
V Credits: 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) – Marathi G - 3 DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC 3 (02) – Marathi	DSE 3 A (03) – Marathi S - 3 DSE 4 A (03) – Marathi S - 4	GE 1 A (03) – Marathi GE 2 A (03)
VI Credits: 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) – Marathi G - 3 DSC 2 F (03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC 4 (02) – Marathi	DSE 3 B (03) – Marathi S - 3 DSE 4 B (03) – Marathi S - 4	GE 1 B (03) – Marathi GE 2 B (03)

- **AEC - English Communication** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्यांने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
- **MIL** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्यांने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू यांपैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या **MIL** मधील अभ्यासपत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- **DSE 3, 4** मध्ये मराठी विषयाच्या अभ्यासपत्रिकांची निवड केल्यास **DSC** मधील तीन अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका मराठी विषयाची निवडणे (वाङ्मयीन वा उपयोजित) अनिवार्य आहे.
- **DSC** मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही दोन भिन्न विषयांच्या निवडता येतील.
- **SEC** मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- **GE** मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांची निवडणे अनिवार्य आहे. (उदा. GE मराठी आणि GE राज्यशास्त्र)

Equivalence

T. Y. B. A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (Since 2020 - 2021)
Sem. V	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 3 (Compulsory Course) (Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Aradhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 A
	Special Paper S-4	DSE 4 A
	General Paper G-3 (Vangmayin or Upyojit)	DSC 1 E (General Paper of Special subject- DSE 3 A & 4 A) (Vangmayin or Upyojit)
	Optional	DSC 2 E (General Paper of any subject)
		DSC 3 E (General Paper of any subject)
	-----	SEC-3 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
	-----	GE-2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
Sem. VI	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 4 (Compulsory Course) (Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Aradhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 B
	Special Paper S-4	DSE 4 B
	General Paper G-2 (Vangmayin or Upyojit)	DSC 1 F (General Paper of Special subject- DSE 3 B & 4 B) (Vangmayin or Upyojit)
	Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject)
		DSC 3 F (General Paper of any subject)
	-----	SEC-4 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 B (Interdisciplinary Paper of any subject)
	-----	GE-2 B (Interdisciplinary Paper of any subject)

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानवविज्ञान विद्याशाखा

Choice Based Credit System

तृतीय वर्ष कला – मराठी

सत्र पाचवे व सहावे

(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

अभ्यासपत्रिका	अभ्यासपत्रिकेचे शीर्षक	सत्र	सत्रानुसार शीर्षक	श्रेयांक
DSC Marathi वाङ्मयीन मराठी	विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास	पाचवे	एकांकिका लेखनाचा अभ्यास	तीन
		सहावे	ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास	तीन
पर्यायी अभ्यासपत्रिका				
DSC Marathi उपयोजित मराठी	व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी	पाचवे	व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी	तीन
		सहावे	व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी	तीन
DSE 3 Marathi	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास	पाचवे	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास	तीन
		सहावे	मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास	तीन
DSE 4 Marathi	मराठीचा भाषिक अभ्यास	पाचवे	मराठीचा भाषिक अभ्यास	तीन
		सहावे	मराठीचा भाषिक अभ्यास	तीन
GE Marathi	मराठी लोकरंगभूमी	पाचवे	मराठी लोकरंगभूमी	तीन
		सहावे	मराठी लोकरंगभूमी	तीन

MIL Marathi	माध्यमांसाठी लेखन व संवाद	पाचवे	दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन व संवाद	तीन
		सहावे	आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन व संवाद	तीन
SEC Marathi	लेखनकौशल्ये	पाचवे	लेखनकौशल्य - निबंधलेखन	दोन
		सहावे	लेखनकौशल्य - ग्रंथपरीक्षण लेखन	दोन

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSC Marathi
वाङ्मयीन मराठी
विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास

सत्र पाचवे
DSC Marathi E : एकांकिका लेखनाचा अभ्यास
(श्रेयांक – तीन)

दलित एकांकिका लेखनाचा अभ्यास
'निवडक दलित एकांकिका'
संपा. दत्ता भगत, साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली.
पहिली आवृत्ती: 2012. पुनर्मुद्रण: 2013.

● अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. एकांकिका या नाट्यप्रकाराचे स्वरूप व त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
2. मराठीतील एकांकिका लेखनाची वाटचाल लक्षात घेणे.
3. दलित एकांकिका लेखनाचे स्वरूप, त्याची वैशिष्ट्ये व वाटचाल समजून घेणे.
4. निवडक दलित एकांकिकांचा अभ्यास करणे.

● घटक विश्लेषण –

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	1.1 एकांकिका: संकल्पना, स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
	1.2 मराठीतील एकांकिका लेखनाचा परामर्श		
	1.2.1 सन 1950 पूर्व मराठीतील एकांकिका लेखन		
	1.2.2 सन 1950 नंतरचे मराठीतील एकांकिका लेखन		
	1.2.3 मराठीतील दलित एकांकिका लेखन: स्वरूपवैशिष्ट्ये व वाटचाल		

2.	‘निवडक दलित एकांकिका’ या पुस्तकातील पुढील एकांकिकांचा अभ्यास (विषयसूत्र, कथानक, पात्रचित्रण, संघर्ष, संवाद, मांडणी, भाषिक विशेष या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
	1. ‘शेटजीचे इलेक्शन’ — अण्णाभाऊ साठे		
	2. ‘जहाज फुटलं आहे’ — दत्ता भगत		
	3. ‘घोटभर पाणी’ — प्रेमानंद गज्वी		
3.	‘निवडक दलित एकांकिका’ या पुस्तकातील पुढील एकांकिकांचा अभ्यास (विषयसूत्र, कथानक, पात्रचित्रण, संघर्ष, संवाद, मांडणी, भाषिक विशेष या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
	1. ‘डोया व्हईसन आंधया’ — भगवान ठाकूर		
	2. ‘बायको मी देवाची’ — रामनाथ चव्हाण		
	3. ‘ऐन आषाढात पंढरपुरात’ — संजय पवार		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

• संदर्भग्रंथ-

1. आधुनिक मराठी नाटक (आशय आणि आकृतिबंध) — सुषमा जोगळेकर
2. दलित रंगभूमी — संपादन व प्रस्तावना: भालचंद्र फडके, सुरेश एजन्सी, पुणे.
3. मराठी रंगभूमीच्या तीस रात्री — मकरंद साठे, पॉप्युलर, मुंबई.
4. मराठी नाटक आणि रंगभूमी: पहिले शतक (1843-1943) — वि. भा. देशपांडे, व्हीनस, पुणे.
5. मराठी नाटक: स्वातंत्र्योत्तर काल (1947-90) — वि. भा. देशपांडे, व्हीनस, पुणे.
6. मराठी नाटक नाटककार: काळ आणि कर्तृत्व खंड 1, 2, 3 — वि. भा. देशपांडे, दिलीपराज, पुणे.
7. मराठी नाट्यसृष्टी — गो. म. कुलकर्णी, मेहता, पुणे.
8. मराठी नाटक आणि रंगभूमी विसावे शतक — वसंत आबाजी डहाके, पॉप्युलर, मुंबई.
9. माझा नाट्यलेखन / दिग्दर्शनाचा प्रवास — संपा. वि. भा. देशपांडे, उन्मेष, पुणे.
10. प्रदक्षिणा खंड 2 — संपा. अनिरुध्द कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
11. निवडक मराठी एकांकिका — संपा. सुधा जोशी, रत्नाकर मतकरी, साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली.
12. नाटक-एक वाङ्मयप्रकार — दत्ता भगत, य. च. म. मु. वि., नाशिक.
13. मराठी नाटक आणि रंगभूमी — हिमांशू स्मार्त, विश्वनाथ शिंदे, प्रतिमा, पुणे.
14. नाटकी नाटक — कमलाकर नाडकर्णी, मनोविकास, पुणे.
15. नाट्यावलोकन — आरती कुलकर्णी, रेखा जगनाळे-मोतेवार, विजय, नागपूर.
16. दलित साहित्य: उद्गम आणि विकास — योगेन्द्र मेश्राम
17. दलित रंगभूमी — संपा. भालचंद्र फडके
18. दलित रंगभूमी आणि नाट्यचळवळ — मधुकर मोकाशी, स्नेहवर्धन, पुणे.
19. दलित नाटक आणि रंगभूमी — ईश्वर नंदापुरे
20. दलित नाटक: प्रेरणा व विकास — शैलेश त्रिभुवन
21. एकांकिका विशेषांक, पंचधारा, जुलै-सप्टेंबर 2015.
22. <https://www.marathirushti.com/articles/दलित-रंगभूमी-दलित-नाट्यच/>

सत्र सहावे
DSC Marathi F : ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास
(श्रेयांक –तीन)

ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास
‘ललितरंग’ (स्त्रीविषयक निवडक ललित गद्य)

संपादन: मराठी अभ्यासमंडळ, कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव.
(सदर पुस्तकात सहा ललित गद्य लेखांचा समावेश असेल.)

● **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. ललित गद्य या वाङ्मयप्रकाराची संकल्पना, त्याचे स्वरूप व त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
2. मराठीतील ललित गद्य लेखनाच्या वाटचालीचा परामर्श घेणे.
3. ललित गद्य लेखनातील विविध प्रकारांची, त्यांच्या बदलत्या रूपांची माहिती करून घेणे.
4. स्त्रीविषयक निवडक ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास करणे.

● **घटक विश्लेषण –**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	1.1 ललित गद्य: संकल्पना, स्वरूप व वैशिष्ट्ये	01	15
	1.2 मराठी ललित गद्य लेखनाचा परामर्श		
	1.2.1 सन 1950 पूर्वीचे मराठी ललित गद्य (लघुनिबंध)		
	1.2.2 सन 1950 नंतरचे मराठी ललित गद्य (ललित निबंध)		
	1.2.3 सन 1975 नंतरचे ललित गद्य (लेखनाचे विविधांगी स्वरूप)		
2.	‘ललितरंग’ या पुस्तकातील (क्र. एक ते तीन) ललित गद्य लेखांचा अभ्यास (लेखनातील ‘मी’, अनुभवाचे स्वरूप - भावनात्मकता व चिंतनशीलता, स्त्रीजीवनाचे दर्शन, निवेदन, भाषिक व शैली विशेष, मांडणी या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
3.	‘ललितरंग’ या पुस्तकातील (क्र. चार ते सहा) ललित गद्य लेखांचा अभ्यास (लेखनातील ‘मी’, अनुभवाचे स्वरूप - भावनात्मकता व चिंतनशीलता, स्त्रीजीवनाचे दर्शन, निवेदन, भाषिक व शैली विशेष, मांडणी या मुद्द्यांच्या अनुषंगाने)	01	15
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

• संदर्भग्रंथ-

1. लघुनिबंध ते मुक्तगद्य — वि. शं. चौधुले, मॅजेस्टिक, मुंबई.
2. ललित गद्याचे तात्त्विक स्वरूप आणि लघुनिबंधाचा इतिहास — आनंद यादव, मेहता, पुणे.
3. आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड पहिला व दुसरा — संपा. अ. ना. देशपांडे, व्हीनस, पुणे.
4. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड सातवा — संपा. रा. ग. जाधव, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे.
5. लोकरंग — संपा. चंद्रकुमार नलगे, गंगाधर पानतावणे, रिया, कोल्हापूर.
6. मराठी लघुनिबंधाचा जनक कोण ? — ना. सी. फडके
7. मराठी निबंध-लघुनिबंध: स्वरूप व विवेचन — संपा. चंद्रकांत देऊळगावकर, वि. ना. देऊळकर, मेहता, पुणे.
8. लघुनिबंध आणि लघुनिबंधकार — संपा. भिवाजी अर्जुन परब, ढवळे, मुंबई.
9. मराठी साहित्य: प्रेरणा व स्वरूप (1950-1975) — संपा. गो. मा. पवार, म. द. हातकणंगलेकर, पॉप्युलर, मुंबई.
10. प्रदक्षिणा खंड 1 व 2- संपा. अनिरुध्द कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
11. साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया — आनंद यादव, मेहता, पुणे.
12. वाङ्मयप्रकार: संकल्पना आणि स्वरूप — संपा. आनंद वास्कर, अन्वय, पुणे.
13. मराठी गद्य: पूर्वपीठिका आणि निबंध — हरिश्चंद्र तुकाराम थोरात, स्वरूप, औरंगाबाद.
14. मुक्तगद्य: संकल्पना आणि उपयोजन — वि. शं. चौधुले, मॅजेस्टिक, मुंबई.
15. प्रस्तावना — ललित गद्याचे स्वरूप: आकलन व अध्यापन, आनंद यादव, ललित गद्यलेणी — संपा. कैलास सार्वेकर, अमोल, पुणे.
16. महाराष्ट्र साहित्य पत्रिका, अंक 291-292, ऑक्टोबर 1999 ते मार्च 2000.
17. ललित गद्य विशेषांक, ललित, ऑगस्ट 1988.
18. स्तंभलेखन विशेषांक, साहित्यसूची, दिवाळी 1996.
19. मराठीतील ललित गद्य: विचार आणि विस्तार, अक्षरयात्रा विशेषांक 2011-12, संपा. उज्ज्वला मेहंदळे
20. ललित गद्य विशेषांक, ललित, मार्च 2013.
21. स्त्री साहित्याचा मागोवा खंड 1, 2 — संपा. मंदा खांडगे व इतर, साहित्यप्रेमी भगिनी मंडळ, पुणे.
22. स्त्री-लिपी (स्त्री-साहित्यातील बदलांचा वेध) — नीलिमा गुंडी, मेनका, मुंबई.
23. मराठी लेखिका: चिंता आणि चिंतन — भालचंद्र फडके, श्रीविद्या, पुणे.

पर्यायी अभ्यासपत्रिका

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSC Marathi
उपयोजित मराठी
व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी

सत्र पाचवे
DSC Marathi E : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी
(श्रेयांक – तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. व्यावसायिक लेखनासाठी मराठी भाषेचे उपयोजन करण्यास शिकणे.
2. अहवाल लेखनाचे स्वरूप जाणून असे लेखन करणे.
3. संपादन प्रक्रियेची माहिती घेऊन त्या प्रक्रियेचा अनुभव घेणे.
4. प्रकाशन व्यवसायाबाबत जाणून घेऊन त्याच्याशी संबंधित विविध कामांची माहिती घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	अहवाल लेखन	01	15
	1.1 अहवाल लेखन: स्वरूप, घटक व वैशिष्ट्ये		
	1.2 अहवाल लेखकाच्या अंगी आवश्यक गुण		
	1.3 अहवालांचे स्वरूप: वाङ्मयमंडळ, मराठी विभाग कार्यक्रम, शैक्षणिक सहल, राष्ट्रीय सेवा योजना शिबीर, युवती सभा कार्यक्रम		
	1.4 उपयोजन - वर नमूद केलेल्यांपैकी कोणत्याही एका प्रकारच्या अहवालाचे लेखन करा.		
2.	संपादन: स्वरूप व प्रक्रिया	01	15
	2.1 संपादन: प्रयोजन व भूमिका		
	2.2 संपादन: नियोजन, पूर्वतयारी व संपादकाच्या अंगी आवश्यक गुण		

	2.3 संपादनाचे स्वरूप: स्मरणिका व गौरविका, वार्षिक अंक / दिवाळी अंक, नियतकालिक (पाक्षिक, मासिक, द्वैमासिक)		
	2.4 उपयोजन — वर नमूद केलेल्यांपैकी कोणत्याही एका प्रकारातील संपादनाचा आराखडा तयार करा.		
3.	प्रकाशन व्यवसाय: स्वरूप व प्रक्रिया	01	15
	3.1 ग्रंथप्रकाशन: प्रयोजन व भूमिका		
	3.2 प्रकाशन व्यवसाय: नियोजन, पूर्वतयारी व त्यासाठी आवश्यक गुण		
	3.3 अ) ग्रंथप्रकाशनाची प्रक्रिया: मुद्रणप्रत, मुद्रितशोधन, मुखपृष्ठ, मांडणी, सजावट, मुद्रक, कागदनिवड, मुद्रणपध्दती, बांधणी, वितरक, स्वामित्व हक्क, लेखककरार, ग्रंथनोंदी, आवृत्ती, पुनर्मुद्रण आ) ग्रंथवितरण व विक्री: वितरणव्यवस्था, विक्रेताप्रकार, ग्रंथालय, जाहिरात, प्रोमो, समीक्षा, ई-बुक, ऑनलाईन विक्री		
	3.4 उपयोजन — परिसरातील एखाद्या प्रकाशन संस्थेच्या कार्यालयास किंवा पुस्तक वितरण व विक्री करणाऱ्या व्यावसायिकाच्या कार्यालयास भेट द्या व तेथील कामकाजासंबंधी जाणून घ्या.		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

टीप — अंतर्गत परीक्षेसाठी प्रत्येक घटकातील उपयोजनात्मक भागावर भर दिला जाईल. तसेच विद्यापीठ परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिकेत प्रत्येक घटकावरील उपयोजनात्मक भागावरीलही प्रश्न समाविष्ट असतील.

सत्र सहावे

DSC Marathi F : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी (श्रेयांक — तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. व्यावसायिक लेखनासाठी मराठी भाषेचे उपयोजन करण्यास शिकणे.
2. नाटक व चित्रपट यांच्या परीक्षण लेखनाचे स्वरूप जाणून घेऊन त्याचे उपयोजन करण्यास शिकणे.
3. मुलाखत घेण्यासाठी आवश्यक बाबींची माहिती घेऊन मुलाखत लेखनाची प्रक्रिया आत्मसात करणे.
4. भाषांतराची प्रक्रिया जाणून घेऊन भाषांतराचा सराव करणे.

• घटक विश्लेषण —

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	परीक्षण लेखन	01	15
	1.1 परीक्षण लेखन: स्वरूप, घटक व वैशिष्ट्ये		
	1.2 परीक्षण लेखन: पूर्वतयारी व आवश्यक गुण		
	1.3 परीक्षण लेखनाचे स्वरूप: नाट्य परीक्षण लेखन व चित्रपट परीक्षण लेखन		
	1.4 उपयोजन — एखादा चित्रपट वा एखादे नाटक पाहून त्याचे परीक्षण लिहा.		
2.	मुलाखत लेखन	01	15
	2.1 मुलाखत: प्रयोजन व स्वरूप		
	2.2 मुलाखत: पूर्वतयारी, प्रश्नसूची व मुलाखतकाराच्या अंगी आवश्यक कौशल्ये		
	2.3 मुलाखतीचे स्वरूप: माध्यमनिहाय मुलाखती (मुद्रित, श्राव्य, दृक-श्राव्य माध्यमांसाठी मुलाखत)		
	2.4 उपयोजन— कोणत्याही एका माध्यमासाठी प्रशासन, क्रीडा वा साहित्य या क्षेत्रांमध्ये विशेष कामगिरी बजावणाऱ्या एका व्यक्तीची मुलाखत घेऊन ती लिहून काढा.		
3.	भाषांतर लेखन	01	15
	3.1 भाषांतर: स्वरूप व प्रक्रिया		
	3.2 भाषांतर, अनुवाद, भावानुवाद, रूपांतर यांतील साम्य-भेद		
	3.3 भाषांतर: आवश्यक कौशल्ये		
	3.4 उपयोजन — इंग्लिश वा हिंदी उताऱ्याचे मराठीत भाषांतर करणे किंवा अहिराणी व आदिवासी बोलीतील कथा / उतारा यांचे मराठीत भाषांतर करणे.		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

टीप — अंतर्गत परीक्षेसाठी प्रत्येक घटकातील उपयोजनात्मक भागावर भर दिला जाईल. तसेच विद्यापीठ परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिकेत प्रत्येक घटकावरील उपयोजनात्मक भागावरीलही प्रश्न समाविष्ट असतील.

• संदर्भग्रंथ-

1. व्यावहारिक मराठी — ल. रा. नशिराबादकर, फडके, कोल्हापूर.
2. व्यावहारिक मराठी — संपा. स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन, पुणे.
3. व्यावहारिक मराठी — प्रकाश परब, मिथुन, मुंबई.

4. मराठी भाषा: उपयोजन आणि सर्जन — संपा. अनिल गवळी
5. रसग्रहण: कला व स्वरूप — गो. म. कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
6. रसास्वाद: वाङ्मय आणि कला — माधव आचवल, मुंबई मराठी साहित्य संघ, मुंबई.
7. संपादन: स्वरूप व कार्ये — य. च. म. मु. वि., नाशिक.
8. साहित्य संवाद - वि. शं. चौघुले, प्रतिमा, पुणे.
9. मराठी प्रकाशनव्यवसाय परिचय — शरद गोगटे
10. पॉप्युलर रीतिपुस्तक — रामदास भटकळ, मृदुला जोशी, पॉप्युलर, मुंबई.
11. मराठी ग्रंथप्रकाशनाची 200 वर्षे — शरद गोगटे, राजहंस, पुणे.
12. बखर एका प्रकाशकाची — पं. अ. कुलकर्णी, मेनका, पुणे.
13. मराठी ग्रंथनिर्मितीची वाटचाल — शं. गो. तुळपुळे, महाराष्ट्र ग्रंथोत्तेजक सभा, पुणे.
14. साहित्याची भूमी — श्री. पु. भागवत, ग्रंथाली, मुंबई.
15. मराठी प्रकाशनांचे स्वरूप, प्रेरणा आणि परंपरा — अ. ह. लिमये, प्रसाद, पुणे.
16. मराठी लेखनकोश — यास्मिन शेख
17. भाषांतरमीमांसा — संपा. कल्याण काळे, अंजली सोमण, प्रतिमा, पुणे.
18. भाषांतर — सदा कऱ्हाडे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
19. भाषांतर — शास्त्र की कला ? — म. वि. फाटक, रजनी ठकार, वरदा, पुणे.
20. भाषांतर आणि भाषा — विलास सारंग, मौज, मुंबई.
21. अनुवादमीमांसा — संपा. केशव तुपे, साक्षात, औरंगाबाद.
22. भाषांतरविद्या: स्वरूप आणि समस्या - संपा. रमेश वरखेडे, य. च. म. मु. वि., नाशिक.
23. अनुवादविज्ञान — निलेश लोंढे, स्वरूप, पोखणी, परभणी.
24. भाषा आणि भाषांतर - य. च. म. मु. वि., नाशिक.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSE 3 Marathi
मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास

सत्र पाचवे

DSE Marathi 3 A: मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या इतिहासाचा परिचय करून घेणे.
2. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या निर्मितीमागील प्रेरणा जाणून घेणे.
3. महानुभाव संप्रदायाच्या वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप लक्षात घेऊन त्याची वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
4. शाहिरी काव्याचे स्वरूप लक्षात घेऊन त्याची ठळक वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
5. निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतींचा परिचय करून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	महानुभाव संप्रदायाची वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	1.1 महानुभाव संप्रदाय: तत्त्वज्ञान व आचारधर्म 1.2 महानुभाव संप्रदायाच्या पद्य व गद्य वाङ्मयाचा परिचय 1.3 महानुभाव संप्रदायाच्या वाङ्मयाची ठळक वैशिष्ट्ये		
2.	शाहिरींची वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	2.1 शाहिरी काव्य: प्रेरणा व भूमिका 2.2 शाहिरींच्या पोवाडा व लावणी वाङ्मयाचा परिचय 2.3 शाहिरी काव्याची ठळक वैशिष्ट्ये		
3.	निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतींचा परिचय	01	15
	3.1 म्हाईभट 3.2 'दृष्टांतपाठ' 3.3 अनंत फंदी 3.4 'सुंदरा मनामध्ये भरली...'		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

सत्र सहावे
DSE Marathi 3 B: मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा अभ्यास
(श्रेयांक –तीन)

• **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या इतिहासाचा परिचय करून घेणे.
2. मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाच्या निर्मितीमागील प्रेरणा जाणून घेणे.
3. वारकरी संप्रदायातील प्रमुख संतकवींच्या काव्यनिर्मितीचे स्वरूप जाणून घेऊन त्याची वैशिष्ट्ये लक्षात घेणे.
4. बखर वाङ्मयनिर्मितीचा परिचय करून घेऊन त्याची ठळक वैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
5. निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतींचा परिचय करून घेणे.

• **घटक विश्लेषण -**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	वारकरी संप्रदायाची वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	1.1 वारकरी संप्रदाय: तत्त्वज्ञान व आचारधर्म 1.2 वारकरी संप्रदायातील प्रमुख संतकवींच्या स्फुट व ग्रंथरूप काव्यनिर्मितीचा परिचय 1.3 वारकरी संप्रदायाच्या वाङ्मयनिर्मितीची ठळक वैशिष्ट्ये		
2.	बखर वाङ्मयनिर्मिती	01	15
	2.1 बखरलेखन: प्रेरणा व भूमिका 2.2 बखरलेखनाचा परिचय (शिवपूर्वकालीन, शिवकालीन व पेशवेकालीन बखरी) 2.3 बखरलेखनाची ठळक वैशिष्ट्ये		
3.	निवडक ग्रंथकारांच्या वाङ्मयनिर्मितीचा वा साहित्यकृतींचा परिचय	01	15
	3.1 ज्ञानेश्वर 3.2 'तुकारामगाथा' 3.3 मल्हार रामराव चिटणीस 3.4 'भाऊसाहेबांची बखर'		
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		03	45

• **संदर्भग्रंथ-**

1. मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड 1, 2, 3 – संपा. रा. श्री. जोग, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे.
2. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप – ह. श्री. शेणोलीकर, मोघे प्रकाशन, कोल्हापूर.
3. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास खंड 1 ते 4 – अ. ना. देशपांडे, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
4. महाराष्ट्र सारस्वत खंड 1, 2 – वि. ल. भावे, पॉप्युलर, मुंबई.
5. मराठी साहित्य, इतिहास आणि संस्कृती – वसंत आबाजी डहाके, भटकळ फाँडेशन, मुंबई.

6. प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास — ल. रा. नशिराबादकर, फडके, कोल्हापूर.
7. मराठी साहित्याचे आदिबंध — उषा देशमुख
8. पाच भक्तिसंप्रदाय — र. रा. गोसावी
9. पाच संतकवी — शं. गो. तुळपुळे
10. वारकरी संप्रदाय: उदय आणि विकास — भा. पं. बहिरट व अन्य
11. धर्मसंप्रदाय आणि मध्ययुगीन मराठी वाङ्मय — र. बा. मंचरकर
12. संत वाङ्मयाची सामाजिक फलश्रुती — गं. बा. सरदार, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
13. महाराष्ट्रीय संतमंडळाचे ऐतिहासिक कार्य — बा. रं. सुंठणकर, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
14. संत, पंत आणि तंत — श्री. म. माटे
15. मध्ययुगीन साहित्याचा पुनर्विचार — श्री. रं. कुलकर्णी, राजहंस, पुणे.
16. मध्ययुगीन साहित्याविषयी — सतीश बडवे, मीरा बुक्स अॅण्ड पब्लिकेशन्स, औरंगाबाद.
17. महानुभाव पंथ आणि त्याचे वाङ्मय — शं. गो. तुळपुळे, व्हीनस, पुणे.
18. प्राचीन मराठी संतकवयित्रींचे वाङ्मयीन कार्य — सुहासिनी इल्लेकर, परिमल, औरंगाबाद.
19. संत कवयित्री — इंदुमती शेवडे
20. रोकडे पाझर — राजन गवस, दर्या प्रकाशन, पुणे.
21. संतसाहित्यमीमांसा — संपा. ताहेर पठाण, न. ब. कदम, शब्दालय, श्रीरामपूर.
22. प्राचीन मराठीच्या नवधारा — रा. चिं. ढेरे, मोघे, कोल्हापूर.
23. प्राचीन मराठी गद्य: प्रेरणा व परंपरा — श्री. रं. कुलकर्णी, सिंधु पब्लिकेशन, मुंबई.
24. बखर वाङ्मय: उद्गम आणि विकास — बापूजी संकपाळ
25. बखरवाङ्मय — र. वि. हेरवाडकर, व्हीनस, मुंबई.
26. मराठी बखरवाङ्मयाचा पुनर्विचार — गं. ब. ग्रामोपाध्ये, मेहता, पुणे.
27. मराठी कवितेचा उषःकाल — श्री. म. वर्दे, मौज, मुंबई.
28. शाहिरी कविता: एक चिकित्सा - प्रकाश देशपांडे केजकर, स्वरूप, औरंगाबाद.
29. मन्हाटी लावणी — संपा. म. वा. धोंड
30. मराठी शाहिरी वाङ्मय — म. ना. सहस्त्रबुध्दे

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

DSE 4 Marathi
मराठीचा भाषिक अभ्यास

सत्र पाचवे

DSE Marathi 4 A: मराठीचा भाषिक अभ्यास
(श्रेयांक –तीन)

● **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. भाषेचे स्वरूप आणि तिचे कार्य जाणून घेणे.
2. भाषाभ्यासाच्या विविध अंगांचा परिचय करून घेणे.
3. भाषा उत्पत्तीचे सिध्दांत जाणून घेणे.
4. भाषाकुल संकल्पना समजून घेऊन मराठीच्या भाषाकुलाची माहिती घेणे.
5. मराठी भाषेच्या उत्पत्तीसंबंधीची मते जाणून घेऊन मराठीची पूर्वपीठिका लक्षात घेणे.

● **घटक विश्लेषण -**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	भाषा: स्वरूप आणि कार्य 1.1 भाषा: स्वरूप व लक्षणे / वैशिष्ट्ये 1.2 भाषेचे कार्य: संदेशन / संज्ञापन (भाषिक संदेशनाचे निराळेपण) 1.3 भाषाभ्यासाची विविध अंगे (ऐतिहासिक, वर्णनात्मक व सामाजिक भाषाविज्ञान यांचा परिचय)	01	15
2.	भाषा उत्पत्ती आणि भाषांचे वर्गीकरण 2.1 भाषा उत्पत्तीचे सिध्दांत (प्रमुख सिध्दांतांचा परिचय) 2.2 भाषाकुल संकल्पना व मराठी भाषा – 2.2.1 भाषाकुल संकल्पना (जगातील प्रमुख भाषाकुले, होर्नले यांचा अंतर्वर्तुळ-बहिर्वर्तुळ सिध्दांत) 2.2.2 मराठीचे भाषाकुल		
3.	मराठी भाषेची उत्पत्ती आणि पूर्वपीठिका 3.1 मराठी भाषेच्या उत्पत्तीनिश्चितीसंबंधी साधने - 3.1.1 शिलालेख (उनकेश्वर, पंढरपूर, नेवासे, अंबाजोगाई, परळ,	01	15

	<p>श्रवणबेळगोळ, दिवे आगर येथील शिलालेख)</p> <p>3.1.2 ग्रंथ (ज्योतिषरत्नमाला, मानसोल्लास, कुवलयमाला, राजमतीप्रबोध, विवेकसिंधू, लीळाचरित्र, ज्ञानेश्वरी)</p> <p>3.2 मराठी भाषेच्या उत्पत्तीसंबंधीचा वैद्य - गुणे वाद</p> <p>3.3 मराठीची जनकभाषा (वि. का. राजवाडे, कृ. पां. कुलकर्णी, शं. गो. तुळपुळे, प्र. रा. देशमुख यांची मते)</p>		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

सत्र सहावे

DSE Marathi 4 B : मराठीचा भाषिक अभ्यास (श्रेयांक –तीन)

● अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. मराठीच्या कालिक भेदांचे स्वरूप जाणून घेऊन त्यांची वैशिष्ट्ये नोंदविणे.
2. मराठीच्या प्रांतिक भेदांची माहिती करून घेणे.
3. मराठीच्या निवडक प्रमुख बोलींच्या वैशिष्ट्यांचा परिचय करून घेणे.
4. भाषाविषयक समज-गैरसमज यांचे निराकरण करून घेणे.
5. मराठीवरील अन्य भाषांच्या प्रभावाचे स्वरूप लक्षात घेणे.

● घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	मराठीचे कालिक भेद	01	15
	<p>1.1 यादवकालीन मराठी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये</p> <p>1.2 बहामनीकालीन मराठी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये</p> <p>1.3 शिवकालीन व पेशवेकालीन मराठी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये</p>		
3.	मराठीचे प्रांतिक भेद (प्रमाण मराठी व बोली)	01	15
	<p>2.1 मराठीचा भाषिक नकाशा (प्रांतिक भेद)</p> <p>2.2 प्रमाणभाषा व बोली: सहसंबंध</p> <p>2.3 वऱ्हाडी, चंदगडी व अहिराणी या बोलींच्या ठळक वैशिष्ट्यांचा परिचय</p>		
4.	भाषाविषयक समज-गैरसमज व मराठीवरील अन्य भाषांचा प्रभाव	01	15
	<p>3.1 भाषाविषयक समज-गैरसमज (भाषा: शुध्द-अशुध्द, भाषा: प्रमाण-अप्रमाण, भाषा: श्रेष्ठ-कनिष्ठ, भाषा: मौखिक-लिखित)</p> <p>3.2 संस्कृत, फारसी, द्राविडी, हिन्दी या भाषांचा मराठीवरील प्रभाव</p> <p>3.3 इंग्लिश व अन्य युरोपियन भाषांचा मराठीवरील प्रभाव</p>		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

• संदर्भग्रंथ-

1. भाषाविज्ञान: वर्णनात्मक व ऐतिहासिक — संपा. मालशे, इनामदार, सोमण
2. भाषा आणि संस्कृती - ना. गो. कालेलकर
3. भाषा: इतिहास आणि भूगोल — ना. गो. कालेलकर
4. ऐतिहासिक भाषाविज्ञान — र. रा. गोसावी
5. भाषा: अंतःसूत्र आणि व्यवहार — संपा. मु. ग. पानसे
6. मराठीचा भाषिक अभ्यास (ऐतिहासिक व वर्णनात्मक) — संपा. मु. श्री. कानडे
7. मराठी भाषेचा इतिहास — गं. ना. जोगळेकर
8. सुलभ भाषाविज्ञान — द. दि. पुंडे
9. भाषाविज्ञान आणि मराठी भाषा — अनिल गवळी
10. सुबोध भाषाशास्त्र — प्र. न. जोशी
11. मराठीचे ऐतिहासिक भाषाशास्त्र — गोसावी-वैद्य
12. भाषा आणि भाषाशास्त्र — श्री. न. गजेंद्रगडकर
13. मराठी भाषा: वाढ आणि बिघाड — श्री. के. क्षीरसागर
14. अर्वाचीन मराठी — रमेश धोंगडे
15. वैखरी — अशोक केळकर
16. भाषाविचार आणि मराठी भाषा — गं. ब. ग्रामोपाध्ये
17. मराठी भाषा: उद्गम आणि विकास — कृ. पां. कुलकर्णी
18. मराठी भाषेचे मूळ — विश्वनाथ खैरे
19. यादवकालीन मराठी भाषा — शं. गो. तुळपुळे
20. भाषा, समाज आणि संस्कृती — सोनाली देशपांडे-गुजर
21. महाराष्ट्राचा भाषिक नकाशा (पूर्वतयारी) — रमेश धोंगडे
22. बोलीभाषा संशोधनाच्या नव्या दिशा — संपा. म. सु. पगारे, आशुतोष पाटील
23. अहिराणी बोली: भाषावैज्ञानिक अभ्यास — रमेश सूर्यवंशी
24. समाजभाषाविज्ञान: बोलींचा अभ्यास — सुधाकर चौधरी
25. मायबोलीचा जागर, स्मरणिका, राज्यस्तरीय मराठी बोली साहित्य संमेलन 2019, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पाचोरा, जि. जळगाव.
26. लेख - चंदगडी बोली, नंदकुमार मोरे, भारतीय भाषांचे लोकसर्वेक्षण - महाराष्ट्र खंड, मुख्य संपादक - गणेश देवी, पृ. 114-129.
27. लेख - चंदगडी बोली, नंदकुमार मोरे, भाषा आणि जीवन, दिवाळी 2012, बोली विशेषांक, पृ. 47-56.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

GE Marathi
मराठी लोकरंगभूमी

सत्र पाचवे
GE Marathi A : मराठी लोकरंगभूमी
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. लोकरंगभूमीची संकल्पना जाणून घेणे.
2. लोकरंगभूमीचे स्वरूप जाणून घेऊन वैशिष्ट्यांचा परिचय करून घेणे.
3. लोकसाहित्य आणि लोकरंगभूमी यांचे परस्परसंबंध समजून घेणे.
4. कीर्तन आणि भारूड या लोकरंगभूमीच्या पारंपरिक रूपांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
5. खान्देशी वही आणि कोकणी दशावतार या लोकरंगभूमीच्या प्रादेशिक प्रकारांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	लोकरंगभूमी: संकल्पना व स्वरूप	01	15
	1.1 लोकरंगभूमी: संकल्पना		
	1.2 लोकरंगभूमी: स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	1.3 लोकसाहित्य व लोकरंगभूमी: परस्परसंबंध		
2.	लोकरंगभूमी: पारंपरिक रूपे	01	15
	2.2 कीर्तन: भूमिका, स्वरूप, प्रकार व वैशिष्ट्ये		
	2.2 भारूड: भूमिका, स्वरूप, प्रकार व वैशिष्ट्ये		
3.	लोकरंगभूमी: प्रादेशिक रूपे	01	15
	3.1 वही (खान्देशी): स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	3.2 दशावतार (कोकणी): स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	

सत्र सहावे
GE Marathi B : मराठी लोकरंगभूमी
(श्रेयांक –तीन)

• **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. तमाशा या लोकरंगभूमीच्या पारंपरिक रूपाची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
2. लोकनाट्य या लोकरंगभूमीच्या आधुनिक रूपाची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
3. सत्यशोधकी जलसे आणि आंबेडकरी जलसे या लोकरंगभूमीच्या आधुनिक रूपांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.
4. पथनाट्य आणि रिंगणनाट्य या लोकरंगभूमीच्या आधुनिक रूपांची स्वरूपवैशिष्ट्ये जाणून घेणे.

• **घटक विश्लेषण -**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1	लोकरंगभूमी: पारंपरिक व आधुनिक रूपे	01	15
	1.1 तमाशा: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये 1.2 लोकनाट्य: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
2.	लोकरंगभूमी: आधुनिक रूपे	01	15
	2.1 सत्यशोधकी जलसे: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये 2.2 आंबेडकरी जलसे: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
3.	लोकरंगभूमी: आधुनिक रूपे	01	15
	3.1 पथनाट्य: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये 3.2 रिंगणनाट्य: भूमिका, स्वरूप व वैशिष्ट्ये		
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		03	45

• **संदर्भग्रंथ-**

1. लोकरंगभूमी (परंपरा, स्वरूप आणि भवितव्य) – प्रभाकर मांडे, मधुराज पब्लिकेशन्स, पुणे.
2. लोकरंगभूमी – प्रभाकर मांडे, दिलीपराज, पुणे.
3. लोकनागर रंगभूमी – तारा भवाळकर
4. लोकसंचित – तारा भवाळकर
5. महाराष्ट्राची सांस्कृतिक लोककला – रामचंद्र देखणे
6. मराठी रंगभूमीचा पूर्वरंग – कृ. बा. मराठे
7. लोकधर्मी नाट्याची जडणघडण – शरद व्यवहारे
8. कीर्तन प्रयोग – यशवंत पाठक, गोदावरी, अहमदनगर.
9. नाचू कीर्तनाचे रंगी – यशवंत पाठक, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
10. श्री एकनाथाची भारुडे – ना. वि. बडवे

11. श्री एकनाथ महाराजांची निवडक भारुडे – संपा. एल. जी. सोनवणे
12. वही वाङ्मयातील लोकजीवन – म. सु. पगारे
13. खान्देश: साहित्य आणि संस्कृती – संपा. वासुदेव वले
14. दशावतार – महेश केळुसकर
15. मराठी लोककला तमाशा – नामदेव व्हटकर
16. तमाशा लोकरंगभूमी – रुस्तुम अचलखांब
17. पारंपरिक मराठी तमाशा आणि आधुनिक वगनाट्य – विश्वनाथ शिंदे
18. मराठी लोकनाट्याची परंपरा – वि. कृ. जोशी
19. आंबेडकरी जलसे: एक चिकित्सक अभ्यास – भगवान ठाकूर
20. आंबेडकरी शाहिरी – कृष्णा किरवले
21. लोकमाध्यमे आणि समाजपरिवर्तन – रा. चिं. ढेरे
22. रिंगणनाट्य – अतुल पेठे, राजू इनामदार
23. लेख- 'रिंगणनाट्य: विचारप्रबोधनाचे एक सशक्त माध्यम', प्रतिभा पंकज वाणी, अक्षरगाथा, ऑक्टोबर ते डिसेंबर 2019, पृ. 5-11.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

MIL Marathi
माध्यमांसाठी लेखन व संवाद

सत्र पाचवे

MIL Marathi 3: दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन व संवाद
(श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. दूरचित्रवाणी या दृक्-श्राव्य माध्यमाचा विशेष परिचय करून घेणे.
2. दूरचित्रवाणी या दृक्-श्राव्य माध्यमाचे कार्य आणि त्याची उपयुक्तता यांबाबत जाणून घेणे.
3. दूरचित्रवाणीसाठी करावयाच्या मनोरंजनपर व माहितीपर कार्यक्रमांच्या लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
4. दूरचित्रवाणीसाठी करावयाच्या जाहिरात लेखनाचे स्वरूप व तंत्र अवगत करणे.
5. दूरचित्रवाणीसाठी आवश्यक निवेदन कौशल्याचे स्वरूप जाणून घेणे.

• घटक विश्लेषण -

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	दृक्-श्राव्य माध्यमे: स्वरूप व परिचय 1.1 दूरचित्रवाणी या दृक्-श्राव्य माध्यमाचा विशेष परिचय (भारतातील दूरदर्शनचा प्रारंभ व विकास यांचा संक्षिप्त आढावा) 1.2 दूरचित्रवाणीच्या सर्वसाधारण स्वरूपाची माहिती (दूरदर्शनचे दैनंदिन कार्य व खाजगी दूरचित्रवाणी वाहिन्यांचा परिचय) 1.3 दूरचित्रवाणीचे कार्य, त्याची उपयुक्तता आणि ठळक वैशिष्ट्ये	01	15
2.	दूरचित्रवाणीसाठी लेखन 2.1 मनोरंजनपर कार्यक्रमांसाठी लेखन (मालिकांसाठी पटकथा व संवाद लेखन, स्कीट (लघुनाट्य) लेखन - स्वरूप, रचना, भाषा व लेखनाचे तंत्र)	01	15

	2.2 माहितीपर कार्यक्रमांसाठी लेखन (बातमी, फीचर / विशिष्ट विषयावरील वृत्तपट, चर्चात्मक कार्यक्रम यांसाठी लेखन- स्वरूप, रचना, भाषा व लेखनाचे तंत्र)		
3.	दूरचित्रवाणीसाठी लेखन व संवाद	01	15
	3.1 जाहिरात लेखन (जाहिरातीचे स्वरूप, जाहिरातीची प्रभावक्षमता, दृश्य व ध्वनी यांचे भान, भाषा व लेखनाचे तंत्र)		
	3.2 दूरचित्रवाणासाठी निवेदन कौशल्य (मनोरंजनपर कार्यक्रमासाठी निवेदन, बातमी व वृत्तपट निवेदन — स्वरूप, आवश्यक भाषिक कौशल्ये, व्यक्तिमत्त्व व देहबोली)		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

सत्र सहावे

MIL Marathi 4: आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन व संवाद (श्रेयांक –तीन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. आधुनिक समाजमाध्यमांचा विशेष परिचय करून घेणे.
2. आधुनिक समाजमाध्यमांचे कार्य आणि त्यांची उपयुक्तता यांबाबत जाणून घेणे.
3. ईमेल लेखनाचे स्वरूप लक्षात घेऊन ते लेखनतंत्र अवगत करणे.
4. ब्लॉग लेखनाचे स्वरूप लक्षात घेऊन ते लेखनतंत्र अवगत करणे.
5. फेसबुक, ट्विटर, व्हॉट्सएप, यूट्यूब यांवरील लेखनाचे स्वरूप जाणून घेणे.
6. फेसबुक व यूट्यूब यांवरील निवेदन कौशल्य जाणून घेऊन आत्मसात करणे.

• घटक विश्लेषण —

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	आधुनिक समाजमाध्यमे: स्वरूप आणि परिचय	01	15
	1.1 संकेतस्थळ, ईमेल, ब्लॉग, फेसबुक, ट्विटर, व्हॉट्सएप, यूट्यूब या आधुनिक समाजमाध्यमांचा परिचय (त्यांचा प्रारंभ व विकास यांचा संक्षिप्त परामर्श)		
	1.2 आधुनिक समाजमाध्यमांचे कार्य, त्यांची उपयुक्तता आणि ठळक वैशिष्ट्ये		
2.	आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन	01	15
	2.1 ईमेल लेखन (ईमेल खाते म्हणजे काय ?, ते कसे तयार करावे ?, त्याचा वापर कसा करावा ? व ईमेल कसा लिहावा- लेखनाचे स्वरूप, रचना व तंत्र)		

	2.2 ब्लॉग लेखन (ब्लॉग कसा तयार करावा ?, त्याचा वापर कसा करावा ?, ब्लॉगचे स्वरूप व त्यानुसार त्यावरील लेखन - रचना व तंत्र)		
3.	आधुनिक समाजमाध्यमांसाठी लेखन व संवाद	01	15
	3.1 फेसबुक, ट्विटर, व्हाट्सएप यावरील लेखन (या माध्यमांनुसार लेखनाचे स्वरूप –रचना व तंत्र)		
	3.2 फेसबुक व यूट्यूब या समाजमाध्यमांसाठी निवेदन (या माध्यमांनुसार व त्यावरील कार्यक्रमांच्या स्वरूपानुसार आवश्यक निवेदन कौशल्य)		
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	03	45

● संदर्भग्रंथ-

1. आजच्या ठळक बातम्या – समीरण वाळवेकर
2. भाषासंवाद – अनिल गवळी, नंदकुमार मोरे
3. दूरदर्शनसाठी लेखन – केशव केळकर
4. सृजनशील लेखन – आनंद पाटील
5. टेलि-वर्तन – निळू दामले
6. मराठी चित्रपटाची पटकथा – अनिल सपकाळ
7. लेख – ‘पटकथा लेखनाचे तंत्र आणि मंत्र’, रवींद्र गुर्जर, बाइट्स ऑफ इंडियावर ‘किमया’ या सदरातील लेख, <https://goo.gl/TiSWnh>
8. फीचर रायटिंग – प्रसन्नकुमार अकलूजकर
9. शॉर्टफिल्म – प्रसाद नामजोशी
10. व्यावहारिक मराठी भाषा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
11. सायबर संस्कृती – रमेश नारायण वरखेडे
12. डॉट कॉम – गिरीश कुबेर
13. संगणकयुग – अच्युत गोडबोले
14. आधुनिक माहिती तंत्रज्ञानाच्या विश्वात – दीपक शिकारपूर, उज्ज्वल मराठे
15. मराठी भाषिक कौशल्ये विकास – संपा. पृथ्वीराज तौर
16. सोशल मीडिया – योगेश बोराटे
17. सोशल मीडिया डिजिटल दुनिया – प्रफुल्ल सुतार
18. सोशल नेटवर्किंग कल और आज – राकेश कुमार
19. ऑनलाइन मीडिया – सुरेश कुमार
20. सोशल मीडिया मार्केटिंग तंत्र – प्रथमेश कोरगांवकर
21. सोशल मीडिया शाप की वरदान ? – दीपक शिकारपूर
22. माझा आवाज – महेश केळुसकर

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानव्यविज्ञान विद्याशाखा
Choice Based Credit System
तृतीय वर्ष कला – मराठी
सत्र पाचवे व सहावे
(शैक्षणिक वर्ष 2020 - 2021 पासून लागू)

SEC Marathi
लेखनकौशल्ये

सत्र पाचवे
SEC Marathi 3 : लेखनकौशल्य - निबंधलेखन
(श्रेयांक – दोन)

• अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-

1. निबंधलेखनाचे कौशल्य आत्मसात करणे.
2. निबंधलेखनाचे स्वरूप व त्याचे घटक जाणून घेणे.
3. निबंधाचे प्रकार लक्षात घेऊन त्यांच्या लेखनाचा सराव करणे.

• घटक विश्लेषण –

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	निबंध: संकल्पना व स्वरूप 1.1 निबंध म्हणजे काय ? 1.2 निबंधाचे रचनाघटक 1.3 निबंधाचे प्रकार (वर्णनात्मक निबंध, आत्मनिवेदनात्मक निबंध, चिंतनात्मक निबंध, ललित निबंध)	01	15
2.	निबंधलेखन: उपयोजन 2.1 एखाद्या विषयावर वर्णनात्मक निबंध लिहा. 2.2 एखाद्या विषयावर आत्मनिवेदनात्मक निबंध लिहा. 2.3 एखाद्या विषयावर चिंतनात्मक निबंध लिहा. 2.4 एखाद्या विषयावर ललित निबंध लिहा.	01	15
	एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका	02	30

सत्र सहावे
SEC Marathi 4 : लेखनकौशल्य – ग्रंथपरीक्षण लेखन
(श्रेयांक –दोन)

• **अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे-**

1. ग्रंथपरीक्षण लेखनाचे कौशल्य आत्मसात करणे.
2. ग्रंथपरीक्षण लेखनाचे स्वरूप व अशा लेखनाची प्रक्रिया जाणून घेणे.
3. विविध प्रकारांतील ग्रंथांचे परीक्षण लिहिण्याचा सराव करणे.

• **घटक विश्लेषण –**

घटक क्र.	घटक	श्रेयांक	घड्याळी तासिका
1.	ग्रंथपरीक्षण लेखन: स्वरूप व प्रक्रिया 1.1 ग्रंथपरीक्षण लेखनाची आवश्यकता व त्यासाठी उपलब्ध क्षेत्रे 1.2 ग्रंथपरीक्षण लेखनाची पूर्वतयारी (वाचन, आकलन, टिपणे) 1.3 ग्रंथपरीक्षणाचे स्वरूप – प्रास्ताविक (ग्रंथाचे शीर्षक व प्रकाशनकाल व अन्य माहिती, ग्रंथाचा प्रधान विषय), ग्रंथाचे एकंदर स्वरूप व मांडणी, ग्रंथाचे निराळेपण, गुणदोषात्मक विवेचन, मूल्यमापनात्मक अभिप्राय, शीर्षक	01	15
2.	ग्रंथपरीक्षण लेखन: उपयोजन 2.1 एखाद्या कादंबरीचे परीक्षण लिहा. 2.2 एखाद्या कवितासंग्रहाचे परीक्षण लिहा. 2.3 एखाद्या कथासंग्रहाचे परीक्षण लिहा.	01	15
एकूण श्रेयांक व घड्याळी तासिका		02	30

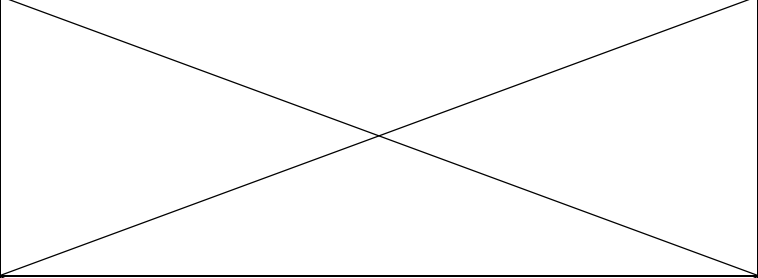
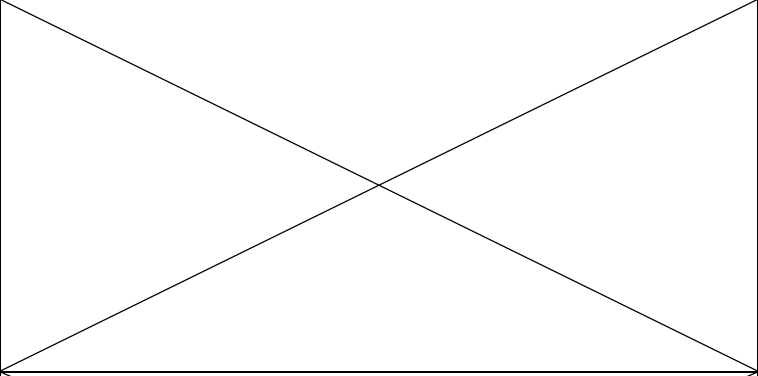
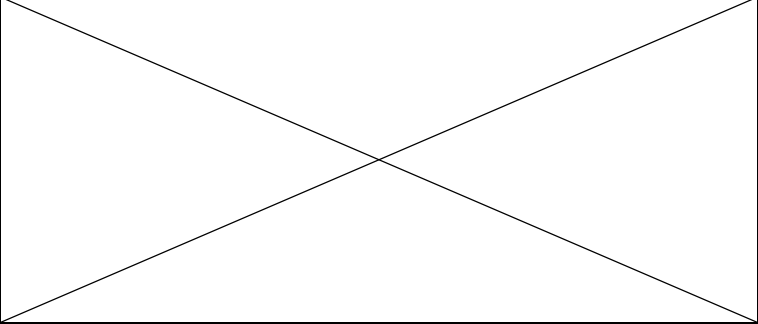
• **संदर्भग्रंथ-**

1. निबंध: शास्त्र व कला – प्र. न. जोशी
2. वाङ्मयीन निबंध – रा. ग. जाधव, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
3. डायमंड निबंधलेखमाला - विभावरी दामले, प्राची साठे
4. मराठी निबंध पुष्पांजली – शोभना आळवणी
5. व्यावहारिक मराठी – ल. रा. नशिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
6. व्यावहारिक मराठी भाषा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
7. मराठी भाषा: उपयोजन आणि सर्जन – संपा. अनिल गवळी
8. सुलभ मराठी व्याकरण व लेखन – पद्मिनी बिनीवाले, नवनीत, मुंबई.
9. सुलभ मराठी व्याकरण व लेखन – मो. रा. वाळंबे, नितीन, पुणे.
10. ग्रंथ-संवाद – वि. शं. चौघुले, प्रतिमा, पुणे.

11. रसास्वाद: वाङ्मय आणि कला – माधव आचवल, मुंबई मराठी साहित्य संघ, मुंबई.
12. रसग्रहण: कला व स्वरूप – गो. म. कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल, पुणे.
13. साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया – आनंद यादव, मेहता, पुणे.
14. साहित्याची आस्वादरूपे – वि. शं. चौधुले
15. मराठी लेखनकोश – अरुण फडके, ढवळे, मुंबई.
16. मराठी लेखनकोश – यास्मिन शेख, मनोविकास, पुणे.
17. लेखनमित्र – र. य. साने, विद्या विकास पब्लिशर्स, नागपूर.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव
मानवविज्ञान विद्याशाखा
तृतीय वर्ष कला - मराठी
अभ्यासक्रम

2015 - 2016	2020 - 2021 (CBCS)
<p>सामान्य स्तर (जी - 3) : वाङ्मयीन मराठी वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास सत्र पाचवे MAR 351 नाटक : अधांतर — जयंत पवार सत्र सहावे MAR 361 निवडक ललित गद्य : संपादक, मराठी अभ्यास मंडळ, उमवि, जळगाव.</p>	<p>DSC मराठी : वाङ्मयीन मराठी विशिष्ट वाङ्मयप्रकारांचा अभ्यास सत्र पाचवे MAR 351 DSC मराठी A : एकांकिका लेखनाचा अभ्यास ‘निवडक दलित एकांकिका’ — संपा. दत्ता भगत, साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली. सत्र सहावे MAR 361 DSC मराठी B : ललित गद्य लेखनाचा अभ्यास ‘ललितरंग’ — संपा. मराठी अभ्यासमंडळ, कबचौ उमवि, जळगाव.</p>
पर्यायी अभ्यासपत्रिका	पर्यायी अभ्यासपत्रिका
<p>सामान्य स्तर (जी - 3) : उपयोजित मराठी सत्र पाचवे MAR 352 उपयोजित मराठी सत्र सहावे MAR 362 उपयोजित मराठी</p>	<p>DSC मराठी: उपयोजित मराठी व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी सत्र पाचवे MAR 352 DSC मराठी A : व्यवसायिभिमुख लेखनासाठी मराठी सत्र सहावे MAR 362 DSC मराठी B : व्यवसायाभिमुख लेखनासाठी मराठी</p>
<p>मराठी विशेष स्तर (एस - 3) सत्र पाचवे MAR 353 आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास : 1920 ते 1960 (कथा व कादंबरी वाङ्मय) सत्र सहावे MAR 363 आधुनिक मराठी वाङ्मयाचा इतिहास : 1920 ते 1960 (कविता व नाट्य वाङ्मय)</p>	<p>DSE 3: मराठी मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास सत्र पाचवे MAR 353 DSE 3 मराठी A : मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास सत्र सहावे MAR 363 DSE 3 मराठी B : मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास</p>

<p>मराठी विशेष स्तर (एस - 4) <u>सत्र पाचवे</u> MAR 354 भाषाविज्ञान <u>सत्र सहावे</u> MAR 364 मराठी व्याकरण</p>	<p>DSE 4: मराठी मराठीचा भाषिक अभ्यास <u>सत्र पाचवे</u> MAR 354 DSE 4 मराठी A : मराठीचा भाषिक अभ्यास <u>सत्र सहावे</u> MAR 364 DSE 4 मराठी B : मराठीचा भाषिक अभ्यास</p>
	<p>GE : मराठी मराठी लोकरंगभूमी <u>सत्र पाचवे</u> GE मराठी A : मराठी लोकरंगभूमी <u>सत्र सहावे</u> GE मराठी B : मराठी लोकरंगभूमी</p>
	<p>MIL : मराठी माध्यमांसाठी लेखन व संवाद <u>सत्र पाचवे</u> MIL मराठी 3 : दृक्-श्राव्य माध्यमांसाठी लेखन व संवाद <u>सत्र सहावे</u> MIL मराठी 4 : आधुनिक माध्यमांसाठी लेखन व संवाद</p>
	<p>SEC : मराठी लेखनकौशल्ये <u>सत्र पाचवे</u> SEC मराठी 3 : लेखनकौशल्य — निबंधलेखन <u>सत्र सहावे</u> SEC मराठी 4 : लेखनकौशल्य — ग्रंथपरीक्षण लेखन</p>

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी
उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव

मानविकी विद्याशाखा

Choice Based Credit System

रूचि आधारित साख पध्दति पाठ्यक्रम

बी. ए. तृतीय वर्ष कला - हिंदी

पंचम एवं षष्ठ सत्र
(V & VI Semester)

(w. e. f. June 2020)

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव
बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी पाठ्यक्रम (CBCS)
रूचि आधारित साख पद्धति
पंचम सत्र (V Semester)

Course Code	Course Type	Title of the Course	Credits	Contact Hours / per semester
MIL III Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	संपादन लेखन और साहित्य (मुद्रित माध्यम)	03	45
DSC- E (A) Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	विशेष विधा : यात्रा साहित्य	03	45
	OR			
DSC- E (B) Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	प्रयोजनमूलक हिंदी	03	45
SEC-III Hindi	Skill Enhancement Course (SEC)	हिंदी व्याकरण तथा अभिव्यक्ति कौशल	02	30
DSE-III (A) Hindi	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	हिंदी साहित्य का इतिहास (आदिकाल, भक्तिकाल और रीतिकाल)	03	45
DSE-IV (A) Hindi	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	हिंदी भाषा का विकास	03	45
GE-I (A) HINDI	Generic Elective (G.E)	हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा	03	45

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव
बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी पाठ्यक्रम (CBCS)
रूचि आधारित साख पद्धति
षष्ठ सत्र (VI Semester)

Course Code	Course Type	Title of the Course	Credits	Contact Hours / per semester
MIL IV HINDI	Discipline Specific Core Course (DSC)	हिंदी सिनेमा और साहित्य : (इलेक्ट्रॉनिक माध्यम)	03	45
DSC- F (A) Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	विशेष विधा : भारतीय संत काव्य	03	45
	OR	वैकल्पिक पाठ्यक्रम		
DSC- F (B) Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	प्रयोजनमूलक हिंदी	03	45
SEC-IV Hindi	Skill Enhancement Course (SEC)	हिंदी भाषा का मानकीकरण और अशुद्धि शोधन	02	30
DSE-III (B) Hindi	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	हिंदी साहित्य का इतिहास (आधुनिक काल)	03	45
DSE-IV (B) Hindi	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	भाषा विज्ञान	03	45
GE-I (B) HINDI	Generic Elective (G.E)	खानदेश का लोक साहित्य	03	45

सूचनाएँ :-

- AEC - English Communication यह अनिवार्य पाठ्यक्रम है। तृतीय वर्ष में प्रवेशित प्रत्येक छात्र के लिए यह पाठ्यक्रम पढ़ना अनिवार्य हैं।
- एमआयएल (MIL) यह पाठ्यक्रम भी अनिवार्य है। तृतीय वर्ष में प्रवेशित मानव विज्ञान विद्याशाखा के छात्र अपने महाविद्यालय में उपलब्ध मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू इन भाषाओं में से किसी एक भाषा के पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।
- DSC : इसके अंतर्गत छात्रों को तीन विषयों का चयन करना है। हिंदी विषय में रूचि एवं आस्था रखने वाले छात्र इन तीन में से एक पाठ्यक्रम हिंदी का ले सकते हैं। कुछ महाविद्यालयों में इसके विकल्प में छात्र प्रयोजनमूलक हिंदी का भी अध्ययन करते है वहाँ के छात्र इन दोनों में से किसी एक विकल्प का चयन कर सकते हैं।
- SEC : इसके अंतर्गत महाविद्यालय में उपलब्ध किसी भी एक विषय का चयन करना अनिवार्य हैं।
- GE : इसके अंतर्गत भी छात्रों को महाविद्यालय में उपलब्ध किन्हीं दो विषयों का चयन करना अनिवार्य हैं।

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
MIL III - HINDI : संपादन लेखन और साहित्य (मुद्रित माध्यम)

◆ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- छात्रों को संपादकीय कला से अवगत कराना।
- संपादक की योग्यता, दायित्व और महत्त्व से परिचित करना।
- संपादकीय लेखन के तत्त्व और प्रविधि को दर्शाना।
- विभिन्न समाचार पत्र और पत्रिकाओं के उल्लेखनीय संपादकीय से परिचित करवाना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : संपादन

- 1) संपादन : अवधारणा, उद्देश्य और आधारभूत तत्त्व।
- 2) संपादन : निष्पक्षता और सामाजिक संदर्भ।
- 3) संपादन कला के सामान्य सिद्धांत।

इकाई II : संपादक :

- 1) संपादक : योग्यता, दायित्व और महत्त्व।
- 2) संपादकीय लेखन के प्रमुख तत्त्व।
- 3) संपादकीय लेखन की प्रविधि।

इकाई III : उल्लेखनीय संपादकीय :

अ) प्रमुख हिंदी समाचार-पत्रों के उल्लेखनीय संपादकीय :-

- 1) दै. नई दुनिया, दि. 15 अगस्त 2016, संपादकीय - 'विश्व में हिंदी का निरंतर विस्तार'।
- 2) दै. नवभारत टाइम्स, दि. 25 अप्रैल 2019, संपादकीय - 'वातावरण और विकास'।
- 3) दै. राष्ट्रीय जागरण, दि. 8 सितम्बर 2019, संपादकीय - 'हम होंगे कामयाब'।

- 4) दै. अमर उजाला, दि. 20 नवम्बर 2019, संपादकीय - 'दूरसंचार क्षेत्र में हलचल' ।
- 5) दै. भास्कर, दि. 3 जनवरी 2020, संपादकीय - 'उम्मीदवारी का फार्मूला' ।
- 6) दै. जनसत्ता, दि. 23 मई 2020, संपादकीय - 'जीवट का सफर' ।

आ) प्रमुख हिंदी पत्रिकाओं के उल्लेखनीय संपादकीय :-

- 1) आलोचना त्रैमासिक 49, सहस्राब्दी अंक उनचास, अप्रैल-जून 2013, संपादकीय - 'रचने की न्यूनतम अर्हता' संपादक - अरूण कमल ।
- 2) नया ज्ञानोदय, अंक 62, अप्रैल 2008 (भारतीय ज्ञानपीठ की मासिक पत्रिका), संपादकीय - 'दस्तखत' संपादक - रवींद्र कालिया ।
- 3) बहुवचन, हिंदी की अंतर्राष्ट्रीय त्रैमासिक पत्रिका, अंक 37, अप्रैल-जून 2013, संपादकीय - आरंभिक - 'दूसरे समय में कहानी', संपादक - अशोक मिश्र ।
- 4) सामयिक सरस्वती - शब्दों का उत्सव, वर्ष 4, अंक 13-14 (थर्ड जेंडर विशेषांक) (सामयिक प्रकाशन का त्रैमासिक), संपादकीय - जारी है अस्तित्व की लड़ाई, संपादक - शरद सिंह ।
- 5) जनपथ, जून-जुलाई 2011, संपादकीय - पहली हराई - 'कुछ और सामान की तलाश', संपादक - अतिथि संपादक - राजकुमार राकेश ।
- 6) वागर्थ, अंक 24, मार्च 1997, संपादकीय - 'सिर्फ शोकगीत नहीं', संपादक - प्रभाकर श्रोतिय ।

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :

- छात्र संपादकीय कला से अवगत होंगे ।
- छात्र संपादक की योग्यता, दायित्व और महत्त्व से परिचित होंगे ।
- छात्रों को संपादकीय लेखन के तत्त्व और प्रविधि का ज्ञान प्राप्त होगा ।
- विभिन्न समाचार-पत्र और पत्रिकाओं के संपादकीय से छात्रों का परिचय होगा ।

संदर्भ सूची :-

- 1) प्रयोजनमूलक हिंदी और पत्रकारिता - दिनेश प्रसाद सिंह, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
- 2) आधुनिक पत्रकारिता के विविध आयाम - डॉ. बी. आर. बारड / डॉ. डी. एम. दोमडिया, रावत प्रकाशन, नई दिल्ली
- 3) समाचार संपादन - रामशरण जोशी, राधाकृष्ण प्रकाशन, दिल्ली
- 4) भारतीय पत्रकारिता - नए दौर : नए प्रतिमान - संतोष, राधाकृष्ण प्रकाशन, नई दिल्ली
- 5) खेल पत्रकारिता, सुशील दोषी, राजकमल प्रकाशन प्रा. लि., नई दिल्ली
- 6) समाचार संपादन, कमल दीक्षित, महेश दर्पण, राजकमल प्रकाशन प्रा. लि., नई दिल्ली
- 7) समाचार-पत्र प्रबंधन, गुलाब कोठारी, राजकमल प्रकाशन प्रा. लि., नई दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSC - E (A) HINDI विशेष विधा - यात्रा साहित्य

(इस पाठ्यक्रम के विकल्प में छात्र DSC E Hindi (B) इस पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।)

◆ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- यात्रा साहित्य विधा के सैद्धांतिक विवेचन से छात्रों को अवगत कराना।
- यात्रा साहित्य विधा के विकासात्मक परिचय से छात्रों को परिचित कराना।
- यात्रा साहित्य विधा के प्रमुख साहित्यकार तथा उनके यात्रा वर्णन का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति के माध्यम से छात्रों में यात्रा साहित्य लेखन की कला से परिचित कराना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई 1 : यात्रा साहित्य विधा : सैद्धांतिक विवेचन

- 1) शाब्दिक अर्थ, परिभाषा, तत्त्व, प्रकार।
- 2) यात्रा साहित्य का प्रयोजन, महत्त्व एवं प्रमुख विशेषताएँ।
- 3) यात्रा साहित्य विधा का अन्य विधाओं से परस्पर संबंध।

इकाई 2 : यात्रा साहित्य विधा का विकासात्मक अध्ययन

- 1) भारतेन्दु पूर्व युग तथा भारतेन्दू युग।
- 2) द्विवेदी युग तथा छायावादी युग।
- 3) छायावादोत्तर युग / स्वातंत्र्योत्तर युग तथा समकालीन यात्रा साहित्य।
- 4) यात्रा साहित्य के प्रमुख साहित्यकारों तथा उनके यात्रा वर्णनों का सामान्य परिचय।

इकाई 3 : साहित्य कृति :

'मेरी जापान यात्रा' - राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज, श्री गुरुदेव प्रकाशन, गुरुकुंज आश्रम,

तहसील-तिवसा, जिला - अमरावती

- i) राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज : जीवन एवं रचना परिचय
- ii) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति का तात्त्विक विवेचन एवं विश्लेषण।
- iii) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्यिक कृति का आशय, विषय एवं प्रमुख उद्देश्य।
- iv) 'मेरी जापान यात्रा' में चित्रित यथार्थता तथा प्रत्यक्ष अनुभव कथन।
- v) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति की कलात्मकता तथा पात्र एवं चरित्रांकन।
- vi) 'मेरी जापान यात्रा' में चित्रित परिवेशगत चित्रण तथा सांस्कृतिक आदान-प्रदान।
- vii) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति की प्रासंगिकता एवं महत्त्व।
- viii) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति की प्रमुख विशेषताएँ।
- ix) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति का शिल्पगत अध्ययन एवं विश्लेषण।

◆ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- इस पाठ्यक्रम को पढ़ने के उपरांत छात्रों को यात्रा साहित्य विधा का सैद्धांतिक ज्ञान प्राप्त हो जाएगा।
- पाठ्यक्रम को पढ़ने के उपरांत छात्र को यात्रा साहित्य विधा का विकासात्मक परिचय प्राप्त हो जाएगा।
- पठित साहित्य कृति के माध्यम से छात्र यात्रा साहित्य लेखन की कला को आत्मसात करेंगे।

◆ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) हिंदी यात्रा साहित्य और स्त्री यात्रा साहित्यकार - डॉ. बळीराम धापसे, कीर्ति प्रकाशन, 17, रचनाकार कॉलनी, देवगिरी कॉलेज के पास, औरंगाबाद - 431005
- 2) हिंदी का यात्रा साहित्य - रेखा उप्रेती, हिंदी बुक सेंटर, आसफ अली रोड, नई दिल्ली- 02
- 3) यात्रा साहित्य : परिवेश एवं परिप्रेक्ष्य - प्रकाश मोकाशी, युनिवर्सिटी बुक हाऊस (प्रा.) लि., जयपूर - 03
- 4) राहुल सांकृत्यायन : घुमक्कड शास्त्र और यात्रावृत्त - जानकी पांडेय, ज्ञानभारती, रूपनगर, दिल्ली-02
- 5) हिंदी का आधुनिक यात्रा साहित्य - प्रतापलाल शर्मा, अमर प्रकाशन, सदर बाजार, मथुरा-01
- 6) हिंदी का स्वातंत्र्यप्राप्त्युत्तर यात्रा साहित्य - हरेश स्वामी, अन्नपूर्णा प्रकाशन, साकेत नगर, कानपुर-04

- 7) यात्रा साहित्य का उद्भव और विकास - सुरेन्द्र माथुर, साहित्य प्रकाशन, मालीवाडा, दिल्ली
- 8) साहित्य में गद्य की नई विविध विधाएँ - कैलाशचंद्र भाटिया, तक्षशिला प्रकाशन, दरियागंज, नई दिल्ली-02
- 9) हिंदी यात्रा साहित्य स्वरूप और विकास - मुरारीलाल शर्मा, क्लासिकल पब्लिशिंग कंपनी, नई दिल्ली - 15
- 10) हिंदी विधाएँ : स्वरूपात्मक अध्ययन - वैजनाथ सिंहल, हरियाणा साहित्य अकादमी, चण्डीगढ़
- 11) राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज के काव्य में सामाजिक चेतना - डॉ. पंढरीनाथ शिवदास पाटील

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)

रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम

DSC E (B) HINDI प्रयोजनमूलक हिंदी

(इस पाठ्यक्रम के विकल्प में छात्र DSC E Hindi (A) इस पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।)

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- कार्यालयी भाषा हिंदी से छात्रों को अवगत कराना।
- कम्प्यूटर और हिंदी भाषा प्रयोग तथा कम्प्यूटर और रोजगार से छात्रों को अवगत कराना।
- टिप्पण के स्वरूप, उद्देश्य, प्रक्रिया तथा टिप्पणी के तत्व एवं नियमों से छात्रों को अवगत कराना।
- कार्यक्रम पत्रिका, कार्यालयी पत्रिका विवरण, कार्यवृत्त, रिपोर्ट, सचिव के कार्य, पदनाम लेखन, टेबल पट्ट, सूचना पट्ट आदि से छात्रों को परिचित कराना।
- कार्यालयी हिंदी क्रियान्वयन योजना से छात्रों को परिचित कराना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : कार्यालयी भाषा हिंदी तथा कम्प्यूटर :

अ) कार्यालयी भाषा हिंदी : स्वरूप, विशेषताएँ, कार्यालयी भाषा के रूप में हिंदी का विकास, हिंदी के प्रयोग का सांविधानिक प्रावधान, राष्ट्रपति के आदेशों का सामान्य परिचय, हिंदी प्रयोग की समस्याएँ।

आ) कम्प्यूटर : परिचय एवं महत्त्व, कम्प्यूटर और हिंदी भाषा प्रयोग, हिंदी की प्रमुख वेबसाइट्स, विभिन्न क्षेत्रों में कम्प्यूटर का योगदान, शिक्षा क्षेत्र में कम्प्यूटर, बैंकों में कम्प्यूटर, कम्प्यूटर और रोजगार।

इकाई II : टिप्पण तथा कार्यालयी कार्यसूची :-

अ) टिप्पण (Noting) : स्वरूप, उद्देश्य, प्रकार, प्रक्रिया, टिप्पणी के तत्व एवं नियमों की जानकारी।

आ) कार्यालयी कार्यसूची : कार्यक्रम पत्रिका (अजेंडा), कार्यालयी पत्रिका विवरण, कार्यवृत्त, बैठक की रिपोर्ट, सचिव के कार्य, पदनाम लेखन, टेबल पट्ट, सूचना पट्ट लेखन की आवश्यकता।

इकाई III : कार्यालयी हिंदी क्रियान्वयन योजना :

अ) हिंदी प्रशिक्षण कार्यक्रम, परीक्षा, पाठ्यक्रम, पारिभाषिक शब्दावली एवं शब्दकोश निर्माण, संगणक की दृष्टि से देवनागरी लिपि का महत्त्व।

आ) केंद्रीय हिंदी निदेशालय, केंद्रीय हिंदी संस्थान आगरा, सूचना एवं तकनीकी शब्दावली आयोग तथा केंद्रीय अनुवाद ब्यूरो का परिचय।

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :

- कार्यालयी भाषा हिंदी का विस्तृत ज्ञान छात्रों को नौकरी अथवा रोजगार के रूप में लाभदायी सिद्ध होगा।
- कम्प्यूटर का परिचय एवं महत्त्व तथा कम्प्यूटर और हिंदी भाषा का प्रयोग आदि के अध्ययन से रोजगार के अवसर उपलब्ध होंगे।
- सरकारी कार्यालयों में प्रयुक्त टिप्पण का स्वरूप, महत्त्व, नियमों की जानकारी नौकरी में लाभदायी सिद्ध होगी।
- कार्यक्रम पत्रिका (अजेंडा), कार्यवृत्त, बैठक की रिपोर्ट, सचिव के कार्य आदि का अध्ययन प्रशासकीय परीक्षाओं में फलदायी होगा।
- कार्यालयी हिंदी क्रियान्वयन योजना का ज्ञान प्राप्त कर छात्रों को रोजगार के अवसर उपलब्ध होंगे।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) हिंदी भाषा का प्रयोजनमूलक स्वरूप - डॉ. कैलासचंद्र भाटिया, साहित्य भवन प्रा. लि.
इलाहाबाद
- 2) जनसंचार माध्यमों में हिंदी - डॉ. चंद्रकुमार, क्लासिक पब्लिकेशन, नई दिल्ली
- 3) प्रयोजनमूलक हिंदी - डॉ. विजयपाल सिंह, संजय बुक सेंटर, वाराणसी
- 4) हिंदी के प्रयोजनमूलक भाषा रूप - डॉ. माधव सोनटक्के, छाया पब्लिशिंग हाऊस, औरंगाबाद
- 5) प्रयोजनमूलक हिंदी (भाग 2, 3) - डॉ. उर्मिला पाटील, अतुल प्रकाशन, कानपुर
- 6) व्यावसायिक संप्रेषण - डॉ. अनूपचंद्र भयाणी, राजपाल अॅण्ड सन्स, दिल्ली
- 7) प्रयोजनमूलक हिंदी : सिध्दांत एवं प्रयोग - डॉ. दंगल झाल्टे, वाणी प्रकाशन, दिल्ली
- 8) देवनागरी विकास परिवर्तन और मानकीकरण - केंद्रीय हिंदी निदेशालय, नई दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
कौशल विकास संवर्धन पाठ्यक्रम (SEC - III)
SEC III - HINDI : हिंदी व्याकरण तथा अभिव्यक्ति कौशल

◆ **पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-**

- छात्रों को हिंदी भाषा की व्याकरणिक संरचना से अवगत कराना।
- छात्रों को हिंदी शब्द संसाधन से परिचित कराना।
- छात्रों को संक्षेपण करने की प्रक्रिया से अवगत कराना।
- छात्रों को पल्लवन करने की प्रक्रिया से अवगत कराना।
- वक्तृत्व कला-कौशल की जानकारी से छात्रों को परिचित कराना।
- वाद-विवाद कला-कौशल की जानकारी से छात्रों को परिचित कराना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : शब्द भेद तथा शब्द संसाधन :-

अ) शब्द भेद :- विकारी और अविकारी

- 1) विकारी शब्द : संज्ञा, सर्वनाम, विशेषण एवं क्रिया आदि का सामान्य परिचय एवं प्रकार (भेद)।
- 2) अविकारी शब्द (अव्यय) : क्रियाविशेषण अव्यय, संबंधसूचक अव्यय, समुच्चयबोधक अव्यय एवं विस्मयादिबोधक अव्यय आदि का सामान्य परिचय एवं प्रकार (भेद)।

आ) शब्द-संसाधन :-

- i) पर्यायवाची शब्द ii) विलोम शब्द iii) अनेक शब्दों के लिए एक शब्द

इकाई II : अभिव्यक्ति कौशल : मौखिक तथा लिखित :-

अ) मौखिक अभिव्यक्ति कौशल :-

- i) **वक्तृत्व** : वक्तृत्व शब्द का अर्थ, वक्तृत्व कला एवं शास्त्र, वक्तृत्व के तत्त्व, वक्तृत्व का महत्त्व, वक्तृत्व प्रतियोगिता के नियम, उत्तम वक्ता की विशेषताएँ।
- ii) **वाद-विवाद** : वाद-विवाद से तात्पर्य, वाद-विवाद के रूप (संसदीय वाद-विवाद, मेस वाद-विवाद, सार्वजनिक वाद-विवाद, प्रतियोगितात्मक वाद-विवाद, हास्य वाद-विवाद), वाद-विवाद प्रतियोगिता के सामान्य नियम।

आ) लिखित अभिव्यक्ति कौशल :-

- i) **संक्षेपण (सारलेखन)** :- संक्षेपण का महत्त्व, संक्षेपण की विशेषताएँ, संक्षेपण की प्रक्रिया, संक्षेपण-लेखन।
- ii) **पल्लवन** :- पल्लवन का महत्त्व, पल्लवन की विशेषताएँ, पल्लवन की प्रक्रिया, पल्लवन-लेखन।

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- व्याकरण के कारण हिंदी भाषा के मानक रूप को समझा जाएगा।
- हिंदी भाषा की संरचनात्मक ढाँचे की समझ छात्रों में आएगी।
- हिंदी भाषा का शुद्ध-लेखन करने की क्षमता विकसित होगी।
- पत्रकारिता, प्रकाशन विभाग, पटकथा लेखन आदि व्यावसायिक क्षेत्र में रोजगार के अवसर प्राप्त होंगे।
- स्पर्धात्मक परीक्षा में (लिखित और मौखिकी) इसकी उपयोगिता सिद्ध होगी।
- अभिव्यक्ति कौशल की क्षमता विकसित होगी।
- शब्द-संसाधन के माध्यम से भाषा का शब्द-भंडार बढ़ेगा।

संदर्भ ग्रंथ :-

- 1) हिंदी व्याकरण - पं. कामताप्रसाद गुरू, प्रकाशन संस्थान, नयी दिल्ली।
- 2) सुबोध हिंदी व्याकरण एवं रचना - डॉ. वीरेन्द्रकुमार गुप्ता, एस. चाँद अण्ड कंपनी, दिल्ली।

- 3) आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - डॉ. वासुदेवनंदन प्रसाद, भारती भवन, इलाहाबाद।
- 4) मानक हिंदी व्याकरण - डॉ. लक्ष्मीकांत पाण्डेय, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 5) प्रयोजनमूलक हिंदी भाग 1 - डॉ. उर्मिला पाटील, अतुल प्रकाशन, कानपुर
- 6) प्रयोजनमूलक हिंदी व्याकरण - डॉ. द्विजराम यादव, साहित्य रत्नाकर, कानपुर
- 7) प्रयोजनमूलक मानक हिंदी - ओंकारनाथ वर्मा, सुलभ प्रकाशन, लखनऊ
- 8) शुद्ध हिंदी - डॉ. जगदीशप्रसाद कौशिक, साहित्यागार प्रकाशन, जयपुर
- 9) व्यावहारिक हिंदी - डॉ. ईश्वरदत्त शील, विद्या विहार प्रकाशन, कानपुर
- 10) प्रयोजनमूलक हिंदी - डॉ. पुरुषोत्तम वाजपेयी, चन्द्रलोक प्रकाशन, कानपुर
- 11) प्रायोगिक व्याकरण एवं पत्रलेखन - डॉ. शिवाकान्त गोस्वामी, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 12) वाद-विवाद प्रतियोगिता : पक्ष और विपक्ष - डॉ. गिरिराजशरण अग्रवाल, डॉ. मीना अग्रवाल, डायमंड बुक्स, दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSE HINDI III (A) हिंदी साहित्य का इतिहास
(आदिकाल, भक्तिकाल और रीतिकाल)
पाठ्यक्रम का स्वरूप

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- हिंदी साहित्य का काल विभाजन तथा नामकरण से छात्रों को अवगत कराना।
- आदिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाओं से छात्रों को परिचित कराना।
- भक्तिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाकारों से छात्रों को परिचित कराना।
- रीतिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाओं से छात्रों को परिचित कराना।

इकाई I : हिंदी साहित्य का काल विभाजन, नामकरण तथा आदिकालीन साहित्य :-

अ) हिंदी साहित्य का काल विभाजन एवं नामकरण :-

- i) हिंदी साहित्य का काल विभाजन एवं नामकरण।
- ii) आदिकालीन साहित्य की पृष्ठभूमि : राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक तथा साहित्यिक।
- iii) आदिकालीन काव्य की प्रमुख प्रवृत्तियाँ।
- iv) रासो साहित्य का संक्षिप्त परिचय।
- v) विद्यापति एवं गोरखनाथ का साहित्यिक परिचय।
- vi) निम्नलिखित काव्यकृतियों का संक्षिप्त अध्ययन :
 - पृथ्वीराज रासो - चंदबरदाई
 - पहेलियाँ, मुकरियाँ - अमीर खुसरो

इकाई II : भक्तिकाल : सामान्य परिचय :-

- i) पृष्ठभूमि - राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक तथा साहित्यिक।
- ii) निम्नलिखित प्रमुख काव्यधाराओं तथा उनसे संबंधित प्रमुख कवियों का परिचय :
 - ज्ञानाश्रयी शाखा - कबीर
 - प्रेमाश्रयी शाखा - जायसी
 - रामभक्ति शाखा - तुलसीदास
 - कृष्णभक्ति शाखा - सूरदास
 - निम्नलिखित काव्यकृतियों का संक्षिप्त परिचय।
 - 1) पद्मावत - जायसी
 - 2) विनय पत्रिका - तुलसीदास

इकाई III : रीतिकाल : सामान्य परिचय :-

- i) पृष्ठभूमि - राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक, तथा साहित्यिक।
- ii) रीतिकालीन काव्य की प्रमुख प्रवृत्तियाँ।
- iii) कवि परिचय - बिहारी, घनानंद, केशवदास एवं भूषण का परिचय।
- iv) निम्नलिखित काव्य कृतियों का संक्षिप्त अध्ययन।
 - 1) कवित्त - घनानंद
 - 2) शिवा बावनी - भूषण

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- हिंदी साहित्य के काल विभाजन तथा नामकरण से छात्र परिचित हो जायेंगे।
- आदिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों, तथा प्रमुख रचनाओं का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- भक्तिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाओं से छात्र परिचित होंगे।

- रीतिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाओं का ज्ञान छात्रों को मिलेगा।
- प्रस्तुत पाठ्यक्रम का अध्ययन छात्रों को सेट-नेट की परीक्षा तथा स्पर्धा परीक्षा की पूर्व तैयारी की दृष्टि से उपयोगी सिद्ध होगा।

✦ **संदर्भ ग्रंथ :-**

- 1) हिंदी साहित्य का इतिहास - आचार्य रामचंद्र शुक्ल
 - 2) हिंदी साहित्य का इतिहास - सं. डॉ. नगेंद्र
 - 3) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. लक्ष्मीसागर वाष्णोय
 - 4) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. देवीशरण रस्तोगी
 - 5) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. सज्जनराम केणी
 - 6) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. रमेशचंद्र शर्मा
 - 7) हिंदी साहित्य युग और प्रवृत्तियाँ - शिवकुमार शर्मा
-

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSE-IV (A) HINDI हिंदी भाषा का विकास

पाठ्यक्रम का स्वरूप

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- भाषा की परिभाषाओं तथा विशेषताओं से छात्रों को अवगत कराना।
- भाषा के विविध रूपों का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- विविध बोलियों के सामान्य परिचय से छात्रों को परिचित कराना।
- भाषा के व्युत्पत्ति विषय सिद्धांत से छात्रों को परिचित कराना।
- हिंदी के प्रचार एवं प्रसार में खान्देश के साहित्यकारों के योगदान से छात्रों को अवगत कराना।
- हिंदी के प्रचार एवं प्रसार में विविध संस्थाओं के योगदान को उजागर करना।

इकाई I : भाषा का सैद्धांतिक विवेचन :-

- i) भाषा की परिभाषा, स्वरूप तथा भाषा की विशेषताएँ।
- ii) भाषा के विविध रूप : बोली, परिनिष्ठित भाषा, प्रादेशिक भाषा, राजभाषा तथा राष्ट्रभाषा।
- iii) बोली और परिनिष्ठित भाषा तथा राजभाषा और राष्ट्रभाषा का पारस्परिक अंतर एवं संबंध।

इकाई II : हिंदी की बोलियों का सामान्य परिचय तथा भाषा व्युत्पत्ति विषयक सिद्धांत:-

अ) हिंदी की बोलियों का सामान्य परिचय :- ब्रज, अवधी, खड़ी बोली, भोजपुरी, दखिबनी, मारवाडी तथा मैथिली (इनके संबंध में भौगोलिक क्षेत्र, साहित्य संपदा (लिखित-मौखिक), उपबोलियाँ, प्रत्येक बोली की अपनी खास विशेषताएँ आदि बातों की जानकारी अपेक्षित)

आ) भाषा व्युत्पत्ति विषयक सिद्धांत :- दिव्योत्पत्ति सिद्धांत, धातु सिद्धांत, श्रम परिहार सिद्धांत, मनोभावाभिव्यक्ति सिद्धांत, समन्वय सिद्धांत आदि का सामान्य परिचय।

इकाई 3 : हिंदी भाषा के विकास में व्यक्तियों और संस्थाओं का योगदान :-

अ) हिंदी के प्रचार-प्रसार में खान्देश के साहित्यकारों का योगदान :-

- 1) डॉ. मु. ब. शहा ।
- 2) डॉ. शंकर पुणतांबेकर ।
- 3) डॉ. तेजपाल चौधरी ।
- 4) डॉ. पितांबर सरोदे ।
- 5) डॉ. विश्वास पाटील ।

आ) हिंदी के प्रचार-प्रसार में सामाजिक संस्थाओं का योगदान :-

- 1) ईसाई मिशनरी ।
- 2) ब्रह्म समाज ।
- 3) थियोसॉफिकल सोसायटी ।

इ) हिंदी के प्रचार-प्रसार में साहित्यिक संस्थाओं का योगदान :-

- 1) नागरी प्रचारिणी सभा काशी
- 2) हिंदी साहित्य सम्मेलन प्रयाग
- 3) राष्ट्रभाषा प्रचार समिति वर्धा
- 4) राष्ट्रभाषा प्रचार सभा पुणे
- 5) दक्षिण भारत प्रचार सभा, मद्रास ।

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- भाषा की परिभाषाओं तथा विशेषताओं से छात्र परिचित होंगे ।
- भाषा के विविध रूपों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त हो जाएगा ।
- भाषा की विविध बोलियों से छात्र परिचित होंगे ।
- भाषा की व्युत्पत्ति विषयक सिद्धांतों से छात्र परिचित होंगे ।
- हिंदी भाषा के विकास में खान्देश के योगदान से छात्र परिचित होंगे ।
- भाषा के विकास में विविध संस्थाओं के योगदान से छात्र परिचित होंगे ।
- सेट / नेट की तथा स्पर्धा परीक्षाओं की पूर्व तैयारी हेतु यह पाठ्यक्रम उपयोगी सिद्ध होगा ।
- इस पाठ्यक्रम को पढ़ने के उपरांत छात्र भाषिक ज्ञान से परिपूर्ण बनेंगे ।

✦ **संदर्भ ग्रंथ -**

- 1) भाषा विज्ञान - डॉ. भोलानाथ तिवारी
- 2) सामान्य भाषा विज्ञान - डॉ. बाबूराम सक्सेना
- 3) भाषा विज्ञान की भूमिका - डॉ. देवेंद्रनाथ शर्मा
- 4) भाषा विचार एवं भाषा विज्ञान - डॉ. कृष्णा पोतदार, डॉ. मधु खराटे
- 5) सरल भाषा विज्ञान - डॉ. पिताम्बर सरोदे, डॉ. विश्वास पाटील
- 6) भाषा विज्ञान एवं हिंदी भाषा - डॉ. हणमंत पाटील
- 7) राष्ट्रभाषा आंदोलन - श्री. गो. प. नेने
- 8) राष्ट्रभाषा प्रचार का इतिहास - सं. गंगाशरण सिंह
- 9) वैश्वकरण एवं हिंदी मानकीकरण - डॉ. हणमंतराव पाटील
- 10) आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - डॉ. वासुदेवनंदन प्रसाद
- 11) हिंदी राष्ट्रभाषा से विश्वभाषा की ओर - सं. डॉ. सुरेश माहेश्वरी

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
GE- I (A) HINDI हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा

पाठ्यक्रम का स्वरूप

पाठ्यक्रम का उद्देश्य :

- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा से छात्रों को परिचित कराना।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा का विकासात्मक परिचय प्रस्तुत करना।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा के प्रमुख कवियों सामान्य परिचय देना।
- भारतीय स्वतंत्रता आंदोलन में हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा के योगदान को उजागर करना।
- पाठ्यक्रम में समावेशित कविताओं के आधार पर छात्रों में राष्ट्र के प्रति अस्मिता, स्वाभिमान तथा गौरव का भाव जागृत करना।

इकाई I : हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा : सैद्धांतिक विवेचन :-

- राष्ट्रीय काव्यधारा का अर्थ, परिभाषा, स्वरूप और प्रमुख विशेषताएँ।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा का उद्भव एवं विकास।
- हिंदी राष्ट्रीय काव्यधारा के प्रमुख कवियों का जीवन एवं रचना परिचय।

इकाई II : भारतीय स्वाधीनता आंदोलन और राष्ट्रीय काव्यधारा :-

- हमारा राष्ट्र और संस्कृति।
- आधुनिक राष्ट्रीय कविता।
- द्विवेदीयुगीन राष्ट्रीय कविता।

इकाई III : संपादित साहित्य कृति :-

राष्ट्रीय काव्यधारा - डॉ. कन्हैया सिंह

वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली, सं. 2014

उपर्युक्त संपादित साहित्य कृति में संकलित निम्न कविताएँ ही पाठ्यक्रम में सम्मिलित रहेगी :

- 1) मैथिलीशरण गुप्त - सिद्धराज (पंचम सर्ग)।
- 2) अयोध्यासिंह उपाध्याय - भव्य भारत और भारत का हित।
- 3) माखनलाल चतुर्वेदी - कैदी और कोकिला तथा अमर राष्ट्र।
- 4) बालकृष्ण शर्मा 'नवीन' - भरत खंड के तुम हे जन-गण, ओ मजदूर-किसान, उठो।
- 5) रामधारी सिंह दिनकर - शहीद स्तवन तथा जनतंत्र का जन्म।

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ -

- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा से छात्र परिचित हो जायेंगे।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा के विकासात्मक परिचय का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा के प्रमुख कवियों के जीवन एवं रचनाओं से छात्र परिचित होंगे, जिससे उन्हें भी राष्ट्रीय कविता-लेखन की प्रेरणा मिलेगी।
- पाठ्यक्रम में समावेशित कविताओं के आधार पर छात्रों में राष्ट्र के प्रति अस्मिता, स्वाभिमान तथा गौरव का भाव जागृत हो जाएगा।

✦ संदर्भ सूची -

- 1) राष्ट्रीय काव्यधारा - डॉ. कन्हैया सिंह, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
- 2) हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा : एक समग्र अनुशीलन - देवराज शर्मा पथिक, इंद्रप्रस्थ प्रकाशन, दिल्ली
- 3) आधुनिक हिंदी काव्य में राष्ट्रीय चेतना - शुभलक्ष्मी, नचिकेता प्रकाशन
- 4) हिंदी काव्य की प्रवृत्तियाँ - प्रभाकर माचवे, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली
- 5) हिंदी काव्य - भाषा की प्रवृत्तियाँ - भाटिया कैलाशचंद्र, तक्षशीला प्रकाशन, दिल्ली
- 6) छायावादोत्तर हिंदी काव्य की सामाजिक और सांस्कृतिक पृष्ठभूमि - कमला प्रसाद पांडेय, रचना प्रकाशन, दिल्ली
- 7) हमारे कवि : हिंदी के बत्तीस प्रमुख प्राचीन और नवीन कवियों के जीवन और काव्य की आलोचना - गुरा राजेंद्रसिन्हा, साहित्य भवन, दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
MIL IV - HINDI : सिनेमा और साहित्य : (ईलेक्ट्रॉनिक माध्यम)

◆ **पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-**

- छात्रों को हिंदी सिनेमा के इतिहास से अवगत कराना।
- सिनेमा और भारतीय समाज के संबंध का परिचय देना।
- हिंदी सिनेमा के तकनीकी पक्ष से परिचित कराना।
- साहित्यकृति पर आधारित सिनेमा से परिचित करवाना।
- 'मोहनदास' की कहानी के माध्यम से सामाजिक यथार्थ को दर्शाना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : प्रारंभिक सिनेमा का संक्षिप्त इतिहास

- 1) प्रारंभिक दौर का हिंदी सिनेमा।
- 2) स्वतंत्रता आंदोलन और हिंदी सिनेमा।
- 3) हिंदी सिनेमा में भारतीय समाज का यथार्थ।

इकाई II : हिंदी सिनेमा का तकनीकी पक्ष

- 1) फिल्म निर्माण की प्रक्रिया।
- 2) सिनेमा की पटकथा - अर्थ, परिभाषा, स्वरूप, पटकथा लेखन की प्रक्रिया।
- 3) सिनेमा के संवाद - अर्थ, स्वरूप, संवाद लेखन की प्रक्रिया, भाषा-शैली।

इकाई III : 'उदय प्रकाश' द्वारा लिखित 'मोहनदास' इस लंबी कहानी पर बनी फिल्म 'मोहनदास' का

समीक्षात्मक अध्ययन।

- 1) कथा-पटकथा में अंतर।
- 2) कहानी के पात्र एवं फिल्म के पात्र में आया परिवर्तन।
- 3) संवाद, भाषा-शैली में आया परिवर्तन।

पाठ्यपुस्तक - मोहनदास
लेखक - उदय प्रकाश
प्रकाशक - वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली

Film Link : <https://youtu.be/30zN6PWMJ5I>

निर्देशक - मज़हर कामरान
निर्मिति - वर्तिका फिल्म प्रा. लि.
कथा-पटकथा संवाद - उदय प्रकाश

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :

- छात्र हिंदी सिनेमा की ऐतिहासिकता से अवगत होंगे।
- छात्रों को हिंदी सिनेमा और भारतीय के संबंध की जानकारी प्राप्त होगी।
- छात्रों को हिंदी सिनेमा के तकनीकी पक्ष का ज्ञान प्राप्त होगा।
- 'मोहनदास' साहित्यकृति पर आधारित सिनेमा से छात्रों का परिचय होगा।
- छात्रों को 'मोहनदास' की कहानी के माध्यम से सामाजिक यथार्थ का परिचय होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) भारतीय हिंदी सिनेमा की विकास यात्रा - डॉ. देवेन्द्रनाथ सिंह, डॉ. वीरेंद्र सिंह यादव,
पैसिफिक पब्लिकेशन, एन-187, शिवाजी चौक, सादतपुर, एक्सटेंशन, दिल्ली-110094
- 2) भारतीय सिनेमा का अंतःकरण - विनोद दास, मेधा बुक्स, एक्स-11, नवीन शाहदरा, दिल्ली-
110032
- 3) साहित्य और सिनेमा : बदलते परिदृश्य में संभावनाएँ और चुनौतियाँ - संपा. डॉ. शैलजा
भारद्वाज, चिंतन प्रकाशन, 3 ए /119, आवास विकास, हंसपुरम, कानपुर - 208021
- 4) साहित्य और सिनेमा - संपा. प्रा. पुरुषोत्तम कुंदे, साहित्य संस्थान प्रकाशन, उत्तरांचल
कॉलोनी, लोनी बॉर्डर, गाजियाबाद

- 5) हिंदी साहित्य और फिल्मोंकन - डॉ. रामदास तोंडे, लोकवाणी संस्थान, शाहदरा, दिल्ली-13
- 6) भारतीय सिनेमा एक अनन्त यात्रा - प्रसून सिन्हा, श्री. नटराज प्रकाशन, ए-507/12, साऊथ गांवडी, एक्सटेंशन दिल्ली-110053
- 7) साहित्य और सिनेमा के अंतर्संबंध - नीरा जलक्षत्रि, शिल्पायन प्रकाशन, लेन नं. 1, वेस्ट गोरख पार्क, शाहदरा, दिल्ली - 110032
- 8) फिल्म साहित्य और सिनेमा - विवेक दुबे, संजय प्रकाशन, 4378/ए, डी. 209, जे. एम. डी. हाऊस, अंसारी रोड, दरियागंज, नई दिल्ली 110002
- 9) फिल्म और फिल्मकार - डॉ. सी. भास्कर राव, कनिष्क पब्लिशर्स, डिस्ट्रीब्यूटर्स, 4697/5-21 ए, अंसारी रोड, दरियागंज, नई दिल्ली - 110002
- 10) पटकथा लेखन : एक परिचय - मनोहर श्याम जोशी, राजकमल प्रकाशन, नेताजी सुभाष मार्ग, नई दिल्ली - 110002
- 11) सिनेमा कल, आज और कल - विनोद भारद्वाज, वाणी प्रकाशन, 21-ए, दरियागंज, नई दिल्ली-110002
- 12) सिनेमा और संस्कृति - डॉ. राही मासूम रजा, वाणी प्रकाशन, 21-ए, दरियागंज, नई दिल्ली - 110002
- 13) बहुवचन, हिंदी की अंतरराष्ट्रीय त्रैमासिक पत्रिका, अंक 39 अक्टूबर-दिसंबर 2013, महात्मा गांधी अंतरराष्ट्रीय हिंदी विश्वविद्यालय, वर्धा का प्रकाशन।

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSC - F HINDI (A) विशेष विधा : भारतीय संत काव्य
(इस पाठ्यक्रम के विकल्प में छात्र DSC F Hindi (B) इस पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।)

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- भारतीय संत काव्य का परिचय कराना।
- भारतीय संत काव्य परंपरा का विकासात्मक परिचय करवाना।
- भारतीय संतों के काव्य का अध्ययन कराना।
- भारतीय संत काव्य की विशेषताओं तथा उपलब्धियों का परिचय देना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : भारतीय संत काव्य : सैद्धांतिक विवेचन :-

- 1) भारतीय संत काव्य की परंपरा।
- 2) महिला संत काव्य की परंपरा।
- 3) संत साहित्य की विशेषताएँ।
- 4) समाज के निर्माण में संतों का योगदान।
- 5) संत काव्य की प्रासंगिकता।

इकाई II : हिंदी अध्ययन मंडल द्वारा संपादित पाठ्यग्रंथ 'भारतीय संत काव्य' में संकलित निम्न संत कवियों का जीवन एवं रचना परिचय, सामाजिक कार्य तथा प्रथम और द्वितीय क्रम पर प्रकाशित दो पद अध्ययनार्थ रखे गए हैं।

- 1) संत तिरुवल्लुवर - तमिलनाडु
- 2) संत बसवेश्वर - कर्नाटक
- 3) संत नामदेव - महाराष्ट्र
- 4) संत कबीरदास - उत्तर प्रदेश
- 5) संत नरसी मेहता - गुजरात
- 6) संत रैदास - राजस्थान

इकाई III : हिंदी अध्ययन मंडल द्वारा संपादित पाठ्यग्रंथ 'भारतीय संत काव्य' में संकलित निम्न महिला संत कवयित्रियों का जीवन एवं रचना परिचय तथा प्रथम और द्वितीय क्रम पर प्रकाशित दो पद अध्ययनार्थ रखे गए हैं।

- 1) संत कवयित्री अण्डाल - तमिलनाडु
- 2) संत कवयित्री अक्कमहादेवी- कर्नाटक
- 3) संत मीराबाई - राजस्थान
- 4) संत लल्लेश्वरी - कश्मीर
- 5) संत मुक्ताबाई - महाराष्ट्र
- 6) संत ताजबीवी - उत्तर भारत

✦ **पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-**

- भारतीय संत काव्य से छात्र परिचित होंगे।
- भारत के विभिन्न राज्यों की संस्कृति, परिवेश तथा परंपराओं का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- भारत वर्ष के विभिन्न राज्यों के संतों का जीवन परिचय, रचना परिचय तथा संतों द्वारा किए गए सामाजिक कार्यों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- पाठ्यग्रंथ में संकलित संतों तथा संत कवयित्रियों के पद पढ़कर छात्रों के मन में मूल्य संवर्धन तथा संरक्षण की प्रेरणा जगेगी।
- संतों द्वारा किए गए सामाजिक कार्य तथा लिखे गए पदों से छात्र प्रेरित एवं प्रोत्साहित होंगे।

संदर्भ :

- 1) हिंदी के जनपद संत - जगजीवन राम
- 2) भारत की महिला संत - वासंती साळवेकर
- 3) भारतीय नारी संत परंपरा - बलदेव वंशी
- 4) भक्ति के आयाम - डॉ. पी. जयरामन

- 5) कबीर मीमांसा - डॉ. रामचंद्र तिवारी
- 6) संत साहित्य की आधुनिक अवधारणाएँ - डॉ. सुनील कुलकर्णी
- 7) भक्तिकाल की प्रासंगिकता - डॉ. संजय शर्मा
- 8) भक्तिकाल के कालजयी रचनाकार - डॉ. विष्णुदास वैष्णव
- 9) भारतीय भक्तिसाहित्य में अभिव्यक्त सामाजिक समरसता - डॉ. सुनील कुलकर्णी
- 10) सामाजिक समरसता के अग्रदूत संत कवि - डॉ. सुनील कुलकर्णी

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)

रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम

DSC F HINDI (B) प्रयोजनमूलक हिंदी

(इस पाठ्यक्रम के विकल्प में छात्र DSC F Hindi (A) इस पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।)

✦ **पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-**

- वाणिज्यिक पत्रलेखन की छात्रों को जानकारी देना।
- बैंकिंग के कार्यव्यवहार से छात्रों को अवगत कराना।
- विज्ञापन का महत्त्व एवं आवश्यकता, विज्ञापन की भाषा के रूप में हिंदी का प्रयोग आदि की छात्रों को जानकारी देना।
- शब्द संसाधन से छात्रों को परिचित कराना।
- साक्षात्कार (भेटवार्ता) की छात्रों को जानकारी देना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : वाणिज्यिक पत्रलेखन तथा बैंकिंग व्यवहार :-

अ) वाणिज्यिक पत्रलेखन : पूछताछ पत्र, आदेश पत्र, शिकायत पत्र, साख पत्र, क्षतिपूर्ति पत्र, तकादे का पत्र।

आ) बैंकिंग व्यवहार : बैंकिंग कार्यव्यवहार का ज्ञान - खाता खोलना, खाता बंद करना, बैंक में धन जमाकर्ता की नियमावली, चेक, हुंडी, ड्राफ्ट, लेखा परीक्षा (Audit) की जानकारी, विविध प्रकार के कर्ज-योजनाओं की जानकारी।

इकाई II : विज्ञापन लेखन तथा साक्षात्कार लेखन :-

अ) विज्ञापन लेखन : विज्ञापन का स्वरूप, महत्त्व एवं आवश्यकता, विज्ञापन के प्रकार विज्ञापन की भाषा के रूप में हिंदी का प्रयोग, विभिन्न माध्यमों के लिए विज्ञापन तैयार करना।

आ) साक्षात्कार लेखन : साहित्यिक, कलाकार, पुरस्कार प्राप्त व्यक्ति, स्वतंत्रता सेनानी, उद्योगपति, खिलाड़ी, कार्यालयीन अधिकारी। भेटवार्ता का प्रारूप।

इकाई III : शब्द संसाधन :-

- अ) अनेक शब्दों के लिए एक शब्द
- आ) समानार्थी शब्द

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- छात्रों को वाणिज्यिक पत्रलेखन का ज्ञान भविष्य में व्यवसाय के दृष्टि से लाभदायी सिद्ध होगा।
- व्यावहारिक बैंकिंग का विस्तृत ज्ञान छात्रों को नौकरी, व्यवसाय एवं व्यक्तिगत जीवन में फलदायी सिद्ध होगा।
- विज्ञापन के सैद्धान्तिक ज्ञान और अध्ययन से रोजगार के अवसर उपलब्ध होंगे।
- साक्षात्कार (भेटवार्ता) के प्रारूप का ज्ञान भविष्य में मीडिया और प्रिंट मीडिया के क्षेत्र में लाभदायी सिद्ध होगा।
- छात्रों के शब्द संसाधन में वृद्धि होगी, जिसका उन्हें भविष्य में लाभ होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ :-

- 1) प्रयोजनमूलक हिंदी - विनोद गोदरे, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
- 2) मानक हिंदी व्याकरण - डॉ. लक्ष्मीकांत पाण्डेय, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 3) आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - वासुदेवनंदन प्रसाद, भारती भवन, इलाहाबाद
- 4) मीडिया और हिंदी - संपा. डॉ. मधु खराटे, डॉ. हणमंत पाटील, राजेंद्र सोनवणे, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 5) प्रयोजनमूलक हिंदी - डॉ. माधव सोनटक्के, लोकभारती प्रकाशन, दिल्ली
- 6) प्रयोजनमूलक हिंदी - डॉ. रामगोपाल सिंह, साहित्य संस्थान, गाजियाबाद
- 7) प्रयोजनमूलक हिंदी के अधुनातन आयाम - डॉ. अंबादास देशमुख, शैलजा प्रकाशन, कानपुर
- 8) व्यावहारिक हिंदी और रचना - कृष्णकुमार गोस्वामी, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
SEC IV - HINDI : हिंदी भाषा का मानकीकरण और अशुद्धि-शोधन

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- हिंदी भाषा के मानक रूप से परिचय कराना।
- देवनागरी लिपि तथा हिंदी वर्तनी संबंधी नियमावली की जानकारी देना।
- शासकीय पत्र प्रारूप-लेखन की क्षमता विकसित करना।
- साक्षात्कार प्रणाली की क्षमता को विकसित करना।
- शुद्ध-लेखन की क्षमता को विकसित करना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : देवनागरी लिपि तथा हिंदी मानकीकरण के नियम :-

- अ) देवनागरी लिपि :- देवनागरी लिपि का परिचय, देवनागरी लिपि के गुण-दोष, परिवर्धित देवनागरी वर्णमाला का परिचय।
- आ) केंद्रीय हिंदी निदेशालय द्वारा प्रकाशित अद्यतन हिंदी मानकीकरण के नियमावली का अध्ययन :-

मानक भाषा का अर्थ एवं स्वरूप, मानक हिंदी भाषा की उपयोगिता और महत्त्व, मानक हिंदी वर्णमाला का परिचय, हिंदी वर्तनी के मानकीकरण की नियमावली का परिचय, हिंदी के विराम-चिह्नों का परिचय तथा संख्यावाचक शब्दों का लेखन

इकाई II : अशुद्धि शोध नियम, शासकीय पत्राचार प्रारूप लेखन तथा साक्षात्कार लेखन :-

- अ) अशुद्धि शोधन नियम : लिंग, वचन, कारक, क्रिया आदि से संबंधित।
- आ) शासकीय पत्राचार प्रारूप लेखन :- अर्ध-सरकारी पत्र, सरकारी पत्र, ज्ञापन लेखन, कार्यालयीन आदेश, परिपत्रक तथा अधिसूचना लेखन।
- इ) साक्षात्कार लेखन : साक्षात्कार का अर्थ एवं परिभाषा, साक्षात्कार का महत्त्व, साक्षात्कार की विशेषताएँ, साक्षात्कारकर्ता के गुण, साक्षात्कार-लेखन।

✦ उपलब्धियाँ -

- प्रस्तुत पाठ्यक्रम से छात्रों को हिंदी का मानक रूप सीखने को मिलेगा, जिससे छात्र हिंदी लेखन और उच्चारण शुद्ध रूप में कर सकेंगे।
- यु. पी. एस. सी. परीक्षा में वैकल्पिक साहित्य विषय 'हिंदी के पाठ्यक्रम में - 'हिंदी भाषा और नागरी लिपि का इतिहास' एक स्वतंत्र खंड 'क' समाविष्ट है। अतः प्रस्तुत पेपर के अध्ययन करने से छात्रों को UPSC परीक्षा की दृष्टि से तैयारी करने में मददगार साबित होगा।
- शुद्ध लेखन की क्षमता विकसित होने से छात्रों को - पत्रकारिता, प्रकाशन विभाग, साहित्य-लेखन आदि क्षेत्रों में रोजगार के अवसर प्राप्ति में आसानी होगी।
- शासकीय पत्राचार के विभिन्न प्रारूप-लेखन की तैयारी प्रस्तुत पाठ्यक्रम को पढ़कर हो सकेगी।
- दूरदर्शन, रेडिओ, समाचार-पत्र, पत्रिका आदि क्षेत्रों में साक्षात्कार का अत्यंत महत्त्व है। अतः साक्षात्कार प्रणाली को छात्र अवगत कर लेता है तो उसे इन क्षेत्रों में रोजगार के अवसर प्राप्त होंगे।
- प्रस्तुत पाठ्यक्रम का अध्ययन करने से छात्रों के व्यक्तित्व का विकास होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) हिंदी व्याकरण - पं. कामताप्रसाद गुरू, प्रकाशन संस्थान, नई दिल्ली।
- 2) मानक हिंदी और भाषा - डॉ. भोलनाथ तिवारी, प्रभात प्रकाशन, नई दिल्ली।
- 3) देवनागरी लिपि तथा हिंदी वर्तनी का मानकीकरण - केंद्रीय हिंदी निदेशालय, उच्चतर शिक्षा विभाग, HRDM, भारत सरकार (2016)।
- 4) प्रयोजनमूलक मानक हिंदी - ओंकारनाथ वर्मा, सुलभ प्रकाशन, लखनऊ।
- 5) प्रयोजनमूलक हिंदी भाग 1, 2, 3 - डॉ. उर्मिला पाटील, अतुल प्रकाशन, कानपुर।
- 6) शुद्ध हिंदी - डॉ. जगदीश प्रसाद कौशिक, साहित्यागार प्रकाशन, जयपुर।
- 7) मानक हिंदी व्याकरण - डॉ. लक्ष्मीकांत पाण्डेय, विद्या प्रकाशन, कानपुर।
- 8) प्रयोजनमूलक हिंदी व्याकरण - डॉ. द्विजराम यादव, साहित्य रत्नाकर, कानपुर।
- 9) व्यावहारिक हिंदी व्याकरण - डॉ. नामदेव उतकर, चन्द्रलोक प्रकाशन, कानपुर।

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSE HIND-III (B) हिंदी साहित्य का इतिहास (आधुनिक काल)

पाठ्यक्रम का स्वरूप

◆ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- हिंदी साहित्य इतिहास के आधुनिक काल के साहित्य से छात्रों को परिचित कराना।
- हिंदी साहित्य के आधुनिक काल के साहित्य की प्रमुख प्रवृत्तियों तथा रचनाकारों से छात्रों को अवगत कराना।
- हिंदी साहित्य इतिहास के आधुनिक काल के पद्य और गद्य साहित्य तथा प्रमुख साहित्यकारों का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- आधुनिक काल के साहित्य की प्रमुख उल्लेखनीय कृतियों का छात्रों को परिचय देना।

आधुनिक काल

इकाई I : आधुनिक काल : काव्य :-

- i) भारतेंदुकालीन काव्य की प्रमुख विशेषताएँ।
- ii) द्विवेदीयुगीन काव्य की प्रमुख विशेषताएँ।
- iii) निम्नलिखित साहित्यिक वादों का परिचय :
छायावाद, प्रगतिवाद, प्रयोगवाद।

इकाई II : आधुनिक काल : गद्य :-

- i) भारतेंदु पूर्व खड़ीबोली गद्य का सामान्य परिचय।
- ii) साहित्यकारों का संक्षिप्त परिचय -
भारतेंदु, प्रेमचंद, आचार्य हजारी प्रसाद द्विवेदी, यशपाल, रामकुमार वर्मा, फणीश्वरनाथ रेणु, मोहन राकेश, जैनेंद्रकुमार।
- iii) निम्नलिखित विधाओं का विकासात्मक अध्ययन :-
उपन्यास, कहानी, नाटक।

इकाई III : आधुनिक कालीन साहित्य की प्रमुख पद्य और गद्य कृतियों का संक्षिप्त परिचय :-

i) आधुनिक कालीन साहित्य की प्रमुख पद्य कृतियों का संक्षिप्त परिचय-

यशोधरा (मैथिलीशरण गुप्त), प्रिय प्रवास (अयोध्यासिंह उपाध्याय), रश्मि रथी (रामधारी सिंह दिनकर), अंधा युग (धर्मवीर भारती), समय से मुठभेड़ (अदम गोंडवी) तथा बाघ और सुगना मुंडा की बेटी - (अनुज लुगुन)।

ii) आधुनिक कालीन साहित्य की प्रमुख गद्य कृतियों का संक्षिप्त परिचय -

कर्मभूमि (प्रेमचंद), पहला राजा (जगदीशचंद्र माथुर), अंतिम अरण्य (निर्मल वर्मा), आषाढ का एक दिन (मोहन राकेश), मैला आँचल (फणीश्वरनाथ रेणु), शकुन्तिका (भगवानदास मोरवाल)।

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- भारतेन्दुकालीन काव्य की प्रमुख विशेषताओं का छात्रों को ज्ञान प्राप्त होगा।
- द्विवेदीकालीन काव्य की प्रमुख विशेषताओं का छात्रों को ज्ञान प्राप्त होगा।
- साहित्यिकवादों का छात्रों को परिचय प्राप्त होगा।
- आधुनिक गद्यकारों के साहित्यिक योगदान से छात्रों का परिचय होगा।
- आधुनिक काल की पद्य एवं गद्य कृतियों से छात्र परिचित होंगे।
- प्रस्तुत पाठ्यक्रम का अध्ययन छात्रों को नेट /सेट की परीक्षा तथा प्रतियोगिता परीक्षाओं की पूर्व तैयारी की दृष्टि से उपयोगी सिद्ध होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) हिंदी साहित्य का इतिहास - आचार्य रामचंद्र शुक्ल
- 2) हिंदी साहित्य का इतिहास - सं. डॉ. नगेंद्र
- 3) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. लक्ष्मीसागर वाष्णीय
- 4) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. देवीशरण रस्तोगी
- 5) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. सज्जनराम केणी
- 6) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. रमेशचंद्र शर्मा
- 7) हिंदी साहित्य युग और प्रवृत्तियाँ - शिवकुमार शर्मा

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)

रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम

DSE-IV (B) HINDI भाषा विज्ञान

पाठ्यक्रम का स्वरूप

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- भाषा विज्ञान की परिभाषाएँ तथा भाषा विज्ञान के विविध अंगों से छात्रों को परिचित कराना।
- भाषा विज्ञान तथा व्याकरण के तुलनात्मक अध्ययन का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- ध्वनि विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों से छात्रों को परिचित कराना।
- पद (रूप) विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों से छात्रों को परिचित कराना।
- वाक्य विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- अर्थ विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।

इकाई I : भाषा विज्ञान की परिभाषा, स्वरूप, प्रमुख अंग तथा ध्वनि विज्ञान :-

i) भाषा विज्ञान की परिभाषा, भाषा विज्ञान के अंग तथा भाषा विज्ञान की व्याकरण से तुलना।

ii) ध्वनि (स्वन) विज्ञान :

ध्वनि विज्ञान की व्याख्या, भाषा ध्वनि की परिभाषा, ध्वनियंत्र और उसकी कार्यप्रणाली (उच्चारण प्रक्रिया), ध्वनि वर्गीकरण के आधार (स्थान और प्रयत्न), स्वरों और व्यंजनों का वर्गीकरण, ध्वनिगुण।

इकाई II : पद विज्ञान तथा वाक्य विज्ञान :-

i) पद (रूप विज्ञान) :-

शब्द, पद, संबंध तत्त्व और अर्थतत्त्व, संबंध तत्त्व के प्रकार।

ii) वाक्य विज्ञान :-

वाक्य की परिभाषा, वाक्य की आवश्यकताएँ, वाक्य में पदक्रम, वाक्य-विभाजन, वाक्य विभाजन के आधार - अग्र-पश्च, उद्देश्य-विधेय तथा उपवाक्यीय।

इकाई III : अर्थ विज्ञान :-

i) अर्थ विज्ञान :-

शब्द और अर्थ का संबंध, अर्थ परिवर्तन का स्वरूप, अर्थ परिवर्तन की दिशाएँ, अर्थ परिवर्तन के कारण - बल का अपसरण, पीढ़ी परिवर्तन, अन्य भाषाओं का प्रभाव, वातावरण में परिवर्तन, नम्रता प्रदर्शन, अशोभन के लिए शोभन का प्रयोग, अधिक शब्दों के स्थान पर एक शब्द का प्रयोग, एक शब्द के दो रूपों का प्रचलन, व्यंग्य, आलंकारिक प्रयोग, वस्तुओं का निर्माण, अज्ञान और असावधानी।

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- भाषा विज्ञान की परिभाषाएँ तथा भाषा विज्ञान के विविध अंगों से छात्र परिचित होंगे।
- इस पाठ्यक्रम को पढ़कर भाषा विज्ञान तथा व्याकरण का तुलनात्मक ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- ध्वनि विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- पद (रूप) विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- अर्थ विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- यह पाठ्यक्रम सेट/नेट तथा स्पर्धा परीक्षाओं की पूर्व तैयारी की दृष्टि से उपयोगी सिद्ध होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ :-

1. भाषा विज्ञान- डॉ. भोलानाथ तिवारी
2. हिन्दी भाषा - डॉ. भोलानाथ तिवारी
3. भाषा विज्ञान -डॉ. तेजपाल चौधरी
4. भाषा विज्ञान- डॉ. रामस्वरूप खरे
5. भाषिक हिन्दी भाषा तथा भाषा शिक्षण- डॉ. अंबादास देशमुख
6. भाषा विज्ञान- डॉ. डी. एम. दोमडिया
7. भाषा विज्ञान एवं हिंदी भाषा का इतिहास -डॉ.हणमंतराव पाटील/ सुधाकर शेंडगे
8. भाषा विज्ञान के अधुनातन आयाम एवं हिन्दी भाषा- डॉ. अंबादास देशमुख

9. भाषा विज्ञान एक अध्ययन- गरिमा श्रीवास्तव
10. भाषा विज्ञान : हिन्दी भाषा- डॉ. सुरेश सिंहल
11. भाषा विज्ञान का रसायन- कैलाशनाथ पाण्डेय
12. भाषा विज्ञान: हिन्दी भाषा और लिपि-रामकिशोर शर्मा
13. भाषा चिन्तन के नये आयाम -रामकिशोर शर्मा
14. आधुनिक भाषा विज्ञान के सिद्धान्त- -रामकिशोर शर्मा
15. हिंदी भाषा का उद्गम और विकास - उदयनारायण तिवारी
16. हिंदी भाषा का उद्भव और विकास - हेतु भारद्वाज
17. हिंदी भाषा और लिपि का ऐतिहासिक विकास - सत्यनारायण त्रिपाठी
18. हिंदी भाषा की संरचना - डॉ. भोलानाथ तिवारी
19. हिंदी भाषा चिंतन - दिलीप सिंह
20. भाषा का संसार - दिलीप सिंह
21. भाषा विचार एवं भाषा विज्ञान - डॉ. कृष्णा पोतदार, डॉ. मधु खराटे

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
GE-I (B) HINDI खानदेश का लोकसाहित्य

पाठ्यक्रम का स्वरूप

पाठ्यक्रम का उद्देश्य :

- लोकसाहित्य की सैद्धांतिकी से छात्रों को परिचित कराना।
- खानदेश के लोकसाहित्य और लोकसंस्कृति से छात्रों को अवगत कराना।
- छात्रों को खानदेश की प्रमुख बोलियाँ : अहिराणी, लेवा और आदिवासी के साहित्य से अवगत कराना।
- लोकगीत, लोककथा, लोकनाट्य और लोकोत्सव आदि के माध्यम से खानदेश की लोकसंस्कृति का साक्षात्कार कराना।
- लोकगीत, लोककथा, और लोकनाट्य आदि से संबंधित प्रतिनिधि साहित्य रचना का अध्ययन और विश्लेषण करना।

इकाई I : लोकसाहित्य : सैद्धांतिक विवेचन :-

- i) लोकसाहित्य का सैद्धांतिक पक्ष : अर्थ, परिभाषा, स्वरूप और विशेषताएँ।
- ii) खानदेश का लोकसाहित्य और लोकसंस्कृति का सामान्य परिचय।
- iii) लोकसाहित्य के प्रमुख प्रकार : लोकगीत, लोककथा, लोकनाट्य और लोकोत्सवों का परिचय।
- iv) खानदेश की प्रमुख बोलियों का सामान्य परिचय।

इकाई II : खानदेश की प्रमुख बोलियों का प्रतिनिधि साहित्य : लोकगीत और लोककथा:-

- i) अहिराणी बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकगीत और एक लोककथा।
- ii) लेवा बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकगीत और एक लोककथा।
- iii) आदिवासी बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकगीत एक लोककथा।

इकाई III : खानदेश की प्रमुख बोलियों का प्रतिनिधि साहित्य : लोकनाट्य और लोकोत्सव का अध्ययन :-

- i) अहिराणी बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकनाट्य और एक लोकोत्सव का अध्ययन।
- ii) लेवा बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकनाट्य और एक लोकोत्सव का अध्ययन।
- iii) आदिवासी बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकनाट्य और एक लोकोत्सव का अध्ययन।

सूचना :- ईकाई I और ईकाई II में हिंदी अध्ययन मंडल द्वारा संपादित पाठ्यपुस्तक 'खानदेश का लोकसाहित्य' में खानदेश की प्रमुख बोलियाँ - अहिराणी, लेवा और आदिवासी की साहित्यिक रचनाओं में से प्रथम क्रम पर प्रकाशित रचनाएँ अध्ययनार्थ रखी गई हैं।

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- लोकसाहित्य की सैद्धांतिकी से छात्र अवगत होंगे।
- खानदेश के लोकसाहित्य और लोकसंस्कृति से छात्र परिचित होंगे।
- छात्रों को खानदेश की प्रमुख बोलियाँ :- अहिराणी, लेवा और आदिवासी के साहित्य का ज्ञान हो जाएगा।
- लोकगीत, लोककथा, लोकनाट्य और लोकोत्सव आदि से संबंधित प्रतिनिधि साहित्य रचना का अध्ययन और विश्लेषण करने से छात्रों में प्रादेशिक साहित्य के प्रति आस्था और अस्मिता का भाव जागृत होगा।
- प्रस्तुत पाठ्यक्रम को पढ़कर छात्रों को लोक भाषा में साहित्य सर्जन की प्रेरणा मिलेगी।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

1. लोकसाहित्य शास्त्र (अहिराणी के परिप्रेक्ष्य में) - डॉ. बापूराव देसाई
2. मावची लोकसाहित्य शास्त्र - डॉ. बापूराव देसाई
3. पच्चीस लोक बोलियों का शास्त्र और संस्कृति - डॉ. बापूराव देसाई
4. लोकसाहित्य के प्रतिमान - डॉ. कुंदनलाल उप्रेति
5. लोकसाहित्य के मूल स्रोत - डॉ. उर्मिला पाटील

6. लोकसाहित्य का अध्ययन- डॉ. त्रिलोचन पाण्डेय
7. महाराष्ट्र का हिन्दी लोक काव्य -डॉ.कृष्ण दिवाकर
8. लोकगीतों का विकासात्मक अध्ययन - डॉ.कुलदीप
9. हिन्दी लोकसाहित्य शास्त्र, सिद्धांत और विकास - डॉ.अनुसया अग्रवाल
10. लोकगीतों की सांस्कृतिक पृष्ठभूमि - डॉ.विद्या चौहान
11. लोककथा परिचय - नलिन विलोचन शर्मा
12. लोककथा विज्ञान- श्रीचन्द्र जैन
13. लोकसाहित्य शास्त्र -डॉ.नंदलाल कल्ला
14. भारतीय लोकसाहित्य की रूपरेखा -दुर्गा भागवत अनु.स्वर्णकांता
15. भारतीय लोकसाहित्य - डॉ.श्याम परमार
16. लोकसाहित्य की भूमिका - डॉ.कृष्णदेव उपाध्याय
17. लोकसाहित्य सिद्धांत और प्रयोग - डॉ. श्रीराम शर्मा
18. अहिराणी ओवीगीते : आशय आणि अभिव्यक्ती - डॉ. सुधा खराटे
19. अहिराणी लोकसाहित्य दर्शन (सण आणि उत्सव) - कृष्णा पाटील
20. आदिवासी संस्कृती, भाषा आणि साहित्य - डॉ. पुष्पा गावित
21. पश्चिम खानदेशातील आदिवासी लोकसाहित्य - डॉ. पुष्पा गावित
22. बोली : समाज, साहित्य आणि संस्कृती - डॉ. कैलास सार्वेकर
23. भाषा भूगोल और सांस्कृतिक चेतना - डॉ. विजयचंद्र
24. लोकसाहित्य विविध आयाम एवं नई दृष्टि - डॉ. जयश्री गावित
25. लोकसाहित्य - डॉ. शशिकांत सोनवणे
26. लोकसाहित्य और पावरी भाषा - डॉ. नारायणभाई चौधरी
27. लेवा पाटीदार समाज : एक अन्वयार्थ - डॉ. नि. रा. पाटील

* समकक्ष विषयों की सूची *
पंचम सत्र (semester V)

अ.क्र.	पुराना पाठ्यक्रम	अ.क्र.	नया पाठ्यक्रम
1	HIN-351 A हिंदी सामान्य (G-3) -I	1	DSC- E (A) Hindi विशेष विधा : यात्रा साहित्य
2	HIN-351 B प्रयोजनमूलक हिंदी (G-3) - I	2	DSC- E (B) Hindi प्रयोजनमूलक हिंदी
3	HIN-352 हिंदी साहित्य का इतिहास (S-III) - I	3	DSE-III (A) Hindi हिंदी साहित्य का इतिहास (आदिकाल, भक्तिकाल और रीतिकाल)
4	HIN-353 भाषा विज्ञान तथा राष्ट्रभाषा आंदोलन का इतिहास (S-IV) - I	4	DSE-IV (A) Hindi हिंदी भाषा का विकास
5	-	5	MIL III Hindi संपादन लेखन और साहित्य (मुद्रित माध्यम)
6	-	6	SEC-III Hindi हिंदी व्याकरण तथा अभिव्यक्ति कौशल
7	-	7	GE-I (A) HINDI हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा

षष्ठ सत्र (semester VI)

अ.क्र.	पुराना पाठ्यक्रम	अ.क्र.	नया पाठ्यक्रम
1	HIN-361 A हिंदी सामान्य (G-3) -II	1	DSC- F (A) Hindi विशेष विधा : भारतीय संत काव्य
2	HIN-361 B प्रयोजनमूलक हिंदी (G-3) - II	2	DSC- F (B) Hindi प्रयोजनमूलक हिंदी
3	HIN-362 हिंदी साहित्य का इतिहास(S-III)-II	3	DSE-III (B) Hindi हिंदी साहित्य का इतिहास (आधुनिक काल)
4	HIN-363 भाषा विज्ञान तथा राष्ट्रभाषा आंदोलन का इतिहास (S-IV) - II	4	DSE-IV (B) Hindi भाषा विज्ञान
5	-	5	MIL IV HINDI हिंदी सिनेमा और साहित्य : (इलेक्ट्रॉनिक माध्यम)
6	-	6	SEC-IV Hindi हिंदी भाषा का मानकीकरण और अशुद्धि शोधन
7	-	7	GE-I (B) HINDI खानदेश का लोक साहित्य

डॉ. सुनील कुलकर्णी
अध्यक्ष, हिंदी अध्ययन मंडल
कवयित्री बहिणाबाई चौधरी
उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी
उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव

मानविकी विद्याशाखा

Choice Based Credit System

रूचि आधारित साख पध्दति पाठ्यक्रम

बी. ए. तृतीय वर्ष कला - हिंदी

पंचम एवं षष्ठ सत्र
(V & VI Semester)

(w. e. f. June 2020)

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव
बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी पाठ्यक्रम (CBCS)
रूचि आधारित साख पद्धति
पंचम सत्र (V Semester)

Course Code	Course Type	Title of the Course	Credits	Contact Hours / per semester
MIL III Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	संपादन लेखन और साहित्य (मुद्रित माध्यम)	03	45
DSC- E (A) Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	विशेष विधा : यात्रा साहित्य	03	45
	OR			
DSC- E (B) Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	प्रयोजनमूलक हिंदी	03	45
SEC-III Hindi	Skill Enhancement Course (SEC)	हिंदी व्याकरण तथा अभिव्यक्ति कौशल	02	30
DSE-III (A) Hindi	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	हिंदी साहित्य का इतिहास (आदिकाल, भक्तिकाल और रीतिकाल)	03	45
DSE-IV (A) Hindi	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	हिंदी भाषा का विकास	03	45
GE-I (A) HINDI	Generic Elective (G.E)	हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा	03	45

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव
बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी पाठ्यक्रम (CBCS)
रूचि आधारित साख पद्धति
षष्ठ सत्र (VI Semester)

Course Code	Course Type	Title of the Course	Credits	Contact Hours / per semester
MIL IV HINDI	Discipline Specific Core Course (DSC)	हिंदी सिनेमा और साहित्य : (इलेक्ट्रॉनिक माध्यम)	03	45
DSC- F (A) Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	विशेष विधा : भारतीय संत काव्य	03	45
	OR	वैकल्पिक पाठ्यक्रम		
DSC- F (B) Hindi	Discipline Specific Core Course (DSC)	प्रयोजनमूलक हिंदी	03	45
SEC-IV Hindi	Skill Enhancement Course (SEC)	हिंदी भाषा का मानकीकरण और अशुद्धि शोधन	02	30
DSE-III (B) Hindi	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	हिंदी साहित्य का इतिहास (आधुनिक काल)	03	45
DSE-IV (B) Hindi	Discipline Specific Elective Courses (DSE)	भाषा विज्ञान	03	45
GE-I (B) HINDI	Generic Elective (G.E)	खानदेश का लोक साहित्य	03	45

सूचनाएँ :-

- AEC - English Communication यह अनिवार्य पाठ्यक्रम है। तृतीय वर्ष में प्रवेशित प्रत्येक छात्र के लिए यह पाठ्यक्रम पढ़ना अनिवार्य हैं।
- एमआयएल (MIL) यह पाठ्यक्रम भी अनिवार्य है। तृतीय वर्ष में प्रवेशित मानव विज्ञान विद्याशाखा के छात्र अपने महाविद्यालय में उपलब्ध मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू इन भाषाओं में से किसी एक भाषा के पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।
- DSC : इसके अंतर्गत छात्रों को तीन विषयों का चयन करना है। हिंदी विषय में रूचि एवं आस्था रखने वाले छात्र इन तीन में से एक पाठ्यक्रम हिंदी का ले सकते हैं। कुछ महाविद्यालयों में इसके विकल्प में छात्र प्रयोजनमूलक हिंदी का भी अध्ययन करते है वहाँ के छात्र इन दोनों में से किसी एक विकल्प का चयन कर सकते हैं।
- SEC : इसके अंतर्गत महाविद्यालय में उपलब्ध किसी भी एक विषय का चयन करना अनिवार्य हैं।
- GE : इसके अंतर्गत भी छात्रों को महाविद्यालय में उपलब्ध किन्हीं दो विषयों का चयन करना अनिवार्य हैं।

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
MIL III - HINDI : संपादन लेखन और साहित्य (मुद्रित माध्यम)

◆ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- छात्रों को संपादकीय कला से अवगत कराना।
- संपादक की योग्यता, दायित्व और महत्त्व से परिचित करना।
- संपादकीय लेखन के तत्त्व और प्रविधि को दर्शाना।
- विभिन्न समाचार पत्र और पत्रिकाओं के उल्लेखनीय संपादकीय से परिचित करवाना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : संपादन

- 1) संपादन : अवधारणा, उद्देश्य और आधारभूत तत्त्व।
- 2) संपादन : निष्पक्षता और सामाजिक संदर्भ।
- 3) संपादन कला के सामान्य सिद्धांत।

इकाई II : संपादक :

- 1) संपादक : योग्यता, दायित्व और महत्त्व।
- 2) संपादकीय लेखन के प्रमुख तत्त्व।
- 3) संपादकीय लेखन की प्रविधि।

इकाई III : उल्लेखनीय संपादकीय :

अ) प्रमुख हिंदी समाचार-पत्रों के उल्लेखनीय संपादकीय :-

- 1) दै. नई दुनिया, दि. 15 अगस्त 2016, संपादकीय - 'विश्व में हिंदी का निरंतर विस्तार'।
- 2) दै. नवभारत टाइम्स, दि. 25 अप्रैल 2019, संपादकीय - 'वातावरण और विकास'।
- 3) दै. राष्ट्रीय जागरण, दि. 8 सितम्बर 2019, संपादकीय - 'हम होंगे कामयाब'।

- 4) दै. अमर उजाला, दि. 20 नवम्बर 2019, संपादकीय - 'दूरसंचार क्षेत्र में हलचल' ।
- 5) दै. भास्कर, दि. 3 जनवरी 2020, संपादकीय - 'उम्मीदवारी का फार्मूला' ।
- 6) दै. जनसत्ता, दि. 23 मई 2020, संपादकीय - 'जीवट का सफर' ।

आ) प्रमुख हिंदी पत्रिकाओं के उल्लेखनीय संपादकीय :-

- 1) आलोचना त्रैमासिक 49, सहस्राब्दी अंक उनचास, अप्रैल-जून 2013, संपादकीय - 'रचने की न्यूनतम अर्हता' संपादक - अरूण कमल ।
- 2) नया ज्ञानोदय, अंक 62, अप्रैल 2008 (भारतीय ज्ञानपीठ की मासिक पत्रिका), संपादकीय - 'दस्तखत' संपादक - रवींद्र कालिया ।
- 3) बहुवचन, हिंदी की अंतर्राष्ट्रीय त्रैमासिक पत्रिका, अंक 37, अप्रैल-जून 2013, संपादकीय - आरंभिक - 'दूसरे समय में कहानी', संपादक - अशोक मिश्र ।
- 4) सामयिक सरस्वती - शब्दों का उत्सव, वर्ष 4, अंक 13-14 (थर्ड जेंडर विशेषांक) (सामयिक प्रकाशन का त्रैमासिक), संपादकीय - जारी है अस्तित्व की लड़ाई, संपादक - शरद सिंह ।
- 5) जनपथ, जून-जुलाई 2011, संपादकीय - पहली हराई - 'कुछ और सामान की तलाश', संपादक - अतिथि संपादक - राजकुमार राकेश ।
- 6) वागर्थ, अंक 24, मार्च 1997, संपादकीय - 'सिर्फ शोकगीत नहीं', संपादक - प्रभाकर श्रोतिय ।

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :

- छात्र संपादकीय कला से अवगत होंगे ।
- छात्र संपादक की योग्यता, दायित्व और महत्त्व से परिचित होंगे ।
- छात्रों को संपादकीय लेखन के तत्त्व और प्रविधि का ज्ञान प्राप्त होगा ।
- विभिन्न समाचार-पत्र और पत्रिकाओं के संपादकीय से छात्रों का परिचय होगा ।

संदर्भ सूची :-

- 1) प्रयोजनमूलक हिंदी और पत्रकारिता - दिनेश प्रसाद सिंह, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
- 2) आधुनिक पत्रकारिता के विविध आयाम - डॉ. बी. आर बारड / डॉ. डी. एम. दोमडिया, रावत प्रकाशन, नई दिल्ली
- 3) समाचार संपादन - रामशरण जोशी, राधाकृष्ण प्रकाशन, दिल्ली
- 4) भारतीय पत्रकारिता - नए दौर : नए प्रतिमान - संतोष, राधाकृष्ण प्रकाशन, नई दिल्ली
- 5) खेल पत्रकारिता, सुशील दोषी, राजकमल प्रकाशन प्रा. लि., नई दिल्ली
- 6) समाचार संपादन, कमल दीक्षित, महेश दर्पण, राजकमल प्रकाशन प्रा. लि., नई दिल्ली
- 7) समाचार-पत्र प्रबंधन, गुलाब कोठारी, राजकमल प्रकाशन प्रा. लि., नई दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSC - E (A) HINDI विशेष विधा - यात्रा साहित्य

(इस पाठ्यक्रम के विकल्प में छात्र DSC E Hindi (B) इस पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।)

◆ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- यात्रा साहित्य विधा के सैद्धांतिक विवेचन से छात्रों को अवगत कराना।
- यात्रा साहित्य विधा के विकासात्मक परिचय से छात्रों को परिचित कराना।
- यात्रा साहित्य विधा के प्रमुख साहित्यकार तथा उनके यात्रा वर्णन का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति के माध्यम से छात्रों में यात्रा साहित्य लेखन की कला से परिचित कराना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई 1 : यात्रा साहित्य विधा : सैद्धांतिक विवेचन

- 1) शाब्दिक अर्थ, परिभाषा, तत्त्व, प्रकार।
- 2) यात्रा साहित्य का प्रयोजन, महत्त्व एवं प्रमुख विशेषताएँ।
- 3) यात्रा साहित्य विधा का अन्य विधाओं से परस्पर संबंध।

इकाई 2 : यात्रा साहित्य विधा का विकासात्मक अध्ययन

- 1) भारतेन्दु पूर्व युग तथा भारतेन्दू युग।
- 2) द्विवेदी युग तथा छायावादी युग।
- 3) छायावादोत्तर युग / स्वातंत्र्योत्तर युग तथा समकालीन यात्रा साहित्य।
- 4) यात्रा साहित्य के प्रमुख साहित्यकारों तथा उनके यात्रा वर्णनों का सामान्य परिचय।

इकाई 3 : साहित्य कृति :

'मेरी जापान यात्रा' - राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज, श्री गुरुदेव प्रकाशन, गुरुकुंज आश्रम,

तहसील-तिवसा, जिला - अमरावती

- i) राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज : जीवन एवं रचना परिचय
- ii) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति का तात्त्विक विवेचन एवं विश्लेषण।
- iii) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्यिक कृति का आशय, विषय एवं प्रमुख उद्देश्य।
- iv) 'मेरी जापान यात्रा' में चित्रित यथार्थता तथा प्रत्यक्ष अनुभव कथन।
- v) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति की कलात्मकता तथा पात्र एवं चरित्रांकन।
- vi) 'मेरी जापान यात्रा' में चित्रित परिवेशगत चित्रण तथा सांस्कृतिक आदान-प्रदान।
- vii) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति की प्रासंगिकता एवं महत्त्व।
- viii) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति की प्रमुख विशेषताएँ।
- ix) 'मेरी जापान यात्रा' इस साहित्य कृति का शिल्पगत अध्ययन एवं विश्लेषण।

◆ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- इस पाठ्यक्रम को पढ़ने के उपरांत छात्रों को यात्रा साहित्य विधा का सैद्धांतिक ज्ञान प्राप्त हो जाएगा।
- पाठ्यक्रम को पढ़ने के उपरांत छात्र को यात्रा साहित्य विधा का विकासात्मक परिचय प्राप्त हो जाएगा।
- पठित साहित्य कृति के माध्यम से छात्र यात्रा साहित्य लेखन की कला को आत्मसात करेंगे।

◆ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) हिंदी यात्रा साहित्य और स्त्री यात्रा साहित्यकार - डॉ. बळीराम धापसे, कीर्ति प्रकाशन, 17, रचनाकार कॉलनी, देवगिरी कॉलेज के पास, औरंगाबाद - 431005
- 2) हिंदी का यात्रा साहित्य - रेखा उप्रेती, हिंदी बुक सेंटर, आसफ अली रोड, नई दिल्ली- 02
- 3) यात्रा साहित्य : परिवेश एवं परिप्रेक्ष्य - प्रकाश मोकाशी, युनिवर्सिटी बुक हाऊस (प्रा.) लि., जयपूर - 03
- 4) राहुल सांकृत्यायन : घुमक्कड शास्त्र और यात्रावृत्त - जानकी पांडेय, ज्ञानभारती, रूपनगर, दिल्ली-02
- 5) हिंदी का आधुनिक यात्रा साहित्य - प्रतापलाल शर्मा, अमर प्रकाशन, सदर बाजार, मथुरा-01
- 6) हिंदी का स्वातंत्र्यप्राप्त्युत्तर यात्रा साहित्य - हरेश स्वामी, अन्नपूर्णा प्रकाशन, साकेत नगर, कानपुर-04

- 7) यात्रा साहित्य का उद्भव और विकास - सुरेन्द्र माथुर, साहित्य प्रकाशन, मालीवाडा, दिल्ली
- 8) साहित्य में गद्य की नई विविध विधाएँ - कैलाशचंद्र भाटिया, तक्षशिला प्रकाशन, दरियागंज, नई दिल्ली-02
- 9) हिंदी यात्रा साहित्य स्वरूप और विकास - मुरारीलाल शर्मा, क्लासिकल पब्लिशिंग कंपनी, नई दिल्ली - 15
- 10) हिंदी विधाएँ : स्वरूपात्मक अध्ययन - वैजनाथ सिंहल, हरियाणा साहित्य अकादमी, चण्डीगढ़
- 11) राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज के काव्य में सामाजिक चेतना - डॉ. पंढरीनाथ शिवदास पाटील

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)

रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम

DSC E (B) HINDI प्रयोजनमूलक हिंदी

(इस पाठ्यक्रम के विकल्प में छात्र DSC E Hindi (A) इस पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।)

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- कार्यालयी भाषा हिंदी से छात्रों को अवगत कराना।
- कम्प्यूटर और हिंदी भाषा प्रयोग तथा कम्प्यूटर और रोजगार से छात्रों को अवगत कराना।
- टिप्पण के स्वरूप, उद्देश्य, प्रक्रिया तथा टिप्पणी के तत्व एवं नियमों से छात्रों को अवगत कराना।
- कार्यक्रम पत्रिका, कार्यालयी पत्रिका विवरण, कार्यवृत्त, रिपोर्ट, सचिव के कार्य, पदनाम लेखन, टेबल पट्ट, सूचना पट्ट आदि से छात्रों को परिचित कराना।
- कार्यालयी हिंदी क्रियान्वयन योजना से छात्रों को परिचित कराना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : कार्यालयी भाषा हिंदी तथा कम्प्यूटर :

अ) कार्यालयी भाषा हिंदी : स्वरूप, विशेषताएँ, कार्यालयी भाषा के रूप में हिंदी का विकास, हिंदी के प्रयोग का सांविधानिक प्रावधान, राष्ट्रपति के आदेशों का सामान्य परिचय, हिंदी प्रयोग की समस्याएँ।

आ) कम्प्यूटर : परिचय एवं महत्त्व, कम्प्यूटर और हिंदी भाषा प्रयोग, हिंदी की प्रमुख वेबसाइट्स, विभिन्न क्षेत्रों में कम्प्यूटर का योगदान, शिक्षा क्षेत्र में कम्प्यूटर, बैंकों में कम्प्यूटर, कम्प्यूटर और रोजगार।

इकाई II : टिप्पण तथा कार्यालयी कार्यसूची :-

अ) टिप्पण (Noting) : स्वरूप, उद्देश्य, प्रकार, प्रक्रिया, टिप्पणी के तत्व एवं नियमों की जानकारी।

आ) कार्यालयी कार्यसूची : कार्यक्रम पत्रिका (अजेंडा), कार्यालयी पत्रिका विवरण, कार्यवृत्त, बैठक की रिपोर्ट, सचिव के कार्य, पदनाम लेखन, टेबल पट्ट, सूचना पट्ट लेखन की आवश्यकता।

इकाई III : कार्यालयी हिंदी क्रियान्वयन योजना :

- अ) हिंदी प्रशिक्षण कार्यक्रम, परीक्षा, पाठ्यक्रम, पारिभाषिक शब्दावली एवं शब्दकोश निर्माण, संगणक की दृष्टि से देवनागरी लिपि का महत्त्व।
- आ) केंद्रीय हिंदी निदेशालय, केंद्रीय हिंदी संस्थान आगरा, सूचना एवं तकनीकी शब्दावली आयोग तथा केंद्रीय अनुवाद ब्यूरो का परिचय।

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :

- कार्यालयी भाषा हिंदी का विस्तृत ज्ञान छात्रों को नौकरी अथवा रोजगार के रूप में लाभदायी सिद्ध होगा।
- कम्प्यूटर का परिचय एवं महत्त्व तथा कम्प्यूटर और हिंदी भाषा का प्रयोग आदि के अध्ययन से रोजगार के अवसर उपलब्ध होंगे।
- सरकारी कार्यालयों में प्रयुक्त टिप्पण का स्वरूप, महत्त्व, नियमों की जानकारी नौकरी में लाभदायी सिद्ध होगी।
- कार्यक्रम पत्रिका (अजेंडा), कार्यवृत्त, बैठक की रिपोर्ट, सचिव के कार्य आदि का अध्ययन प्रशासकीय परीक्षाओं में फलदायी होगा।
- कार्यालयी हिंदी क्रियान्वयन योजना का ज्ञान प्राप्त कर छात्रों को रोजगार के अवसर उपलब्ध होंगे।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) हिंदी भाषा का प्रयोजनमूलक स्वरूप - डॉ. कैलासचंद्र भाटिया, साहित्य भवन प्रा. लि.
इलाहाबाद
- 2) जनसंचार माध्यमों में हिंदी - डॉ. चंद्रकुमार, क्लासिक पब्लिकेशन, नई दिल्ली
- 3) प्रयोजनमूलक हिंदी - डॉ. विजयपाल सिंह, संजय बुक सेंटर, वाराणसी
- 4) हिंदी के प्रयोजनमूलक भाषा रूप - डॉ. माधव सोनटक्के, छाया पब्लिशिंग हाऊस, औरंगाबाद
- 5) प्रयोजनमूलक हिंदी (भाग 2, 3) - डॉ. उर्मिला पाटील, अतुल प्रकाशन, कानपुर
- 6) व्यावसायिक संप्रेषण - डॉ. अनूपचंद्र भयाणी, राजपाल अॅण्ड सन्स, दिल्ली
- 7) प्रयोजनमूलक हिंदी : सिध्दांत एवं प्रयोग - डॉ. दंगल झाल्टे, वाणी प्रकाशन, दिल्ली
- 8) देवनागरी विकास परिवर्तन और मानकीकरण - केंद्रीय हिंदी निदेशालय, नई दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
कौशल विकास संवर्धन पाठ्यक्रम (SEC - III)
SEC III - HINDI : हिंदी व्याकरण तथा अभिव्यक्ति कौशल

◆ **पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-**

- छात्रों को हिंदी भाषा की व्याकरणिक संरचना से अवगत कराना।
- छात्रों को हिंदी शब्द संसाधन से परिचित कराना।
- छात्रों को संक्षेपण करने की प्रक्रिया से अवगत कराना।
- छात्रों को पल्लवन करने की प्रक्रिया से अवगत कराना।
- वक्तृत्व कला-कौशल की जानकारी से छात्रों को परिचित कराना।
- वाद-विवाद कला-कौशल की जानकारी से छात्रों को परिचित कराना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : शब्द भेद तथा शब्द संसाधन :-

अ) शब्द भेद :- विकारी और अविकारी

- 1) विकारी शब्द : संज्ञा, सर्वनाम, विशेषण एवं क्रिया आदि का सामान्य परिचय एवं प्रकार (भेद)।
- 2) अविकारी शब्द (अव्यय) : क्रियाविशेषण अव्यय, संबंधसूचक अव्यय, समुच्चयबोधक अव्यय एवं विस्मयादिबोधक अव्यय आदि का सामान्य परिचय एवं प्रकार (भेद)।

आ) शब्द-संसाधन :-

- i) पर्यायवाची शब्द ii) विलोम शब्द iii) अनेक शब्दों के लिए एक शब्द

इकाई II : अभिव्यक्ति कौशल : मौखिक तथा लिखित :-

अ) मौखिक अभिव्यक्ति कौशल :-

- i) **वक्तृत्व** : वक्तृत्व शब्द का अर्थ, वक्तृत्व कला एवं शास्त्र, वक्तृत्व के तत्त्व, वक्तृत्व का महत्त्व, वक्तृत्व प्रतियोगिता के नियम, उत्तम वक्ता की विशेषताएँ।
- ii) **वाद-विवाद** : वाद-विवाद से तात्पर्य, वाद-विवाद के रूप (संसदीय वाद-विवाद, मेस वाद-विवाद, सार्वजनिक वाद-विवाद, प्रतियोगितात्मक वाद-विवाद, हास्य वाद-विवाद), वाद-विवाद प्रतियोगिता के सामान्य नियम।

आ) लिखित अभिव्यक्ति कौशल :-

- i) **संक्षेपण (सारलेखन)** :- संक्षेपण का महत्त्व, संक्षेपण की विशेषताएँ, संक्षेपण की प्रक्रिया, संक्षेपण-लेखन।
- ii) **पल्लवन** :- पल्लवन का महत्त्व, पल्लवन की विशेषताएँ, पल्लवन की प्रक्रिया, पल्लवन-लेखन।

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- व्याकरण के कारण हिंदी भाषा के मानक रूप को समझा जाएगा।
- हिंदी भाषा की संरचनात्मक ढाँचे की समझ छात्रों में आएगी।
- हिंदी भाषा का शुद्ध-लेखन करने की क्षमता विकसित होगी।
- पत्रकारिता, प्रकाशन विभाग, पटकथा लेखन आदि व्यावसायिक क्षेत्र में रोजगार के अवसर प्राप्त होंगे।
- स्पर्धात्मक परीक्षा में (लिखित और मौखिकी) इसकी उपयोगिता सिद्ध होगी।
- अभिव्यक्ति कौशल की क्षमता विकसित होगी।
- शब्द-संसाधन के माध्यम से भाषा का शब्द-भंडार बढ़ेगा।

संदर्भ ग्रंथ :-

- 1) हिंदी व्याकरण - पं. कामताप्रसाद गुरू, प्रकाशन संस्थान, नयी दिल्ली।
- 2) सुबोध हिंदी व्याकरण एवं रचना - डॉ. वीरेन्द्रकुमार गुप्ता, एस. चाँद अण्ड कंपनी, दिल्ली।

- 3) आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - डॉ. वासुदेवनंदन प्रसाद, भारती भवन, इलाहाबाद।
- 4) मानक हिंदी व्याकरण - डॉ. लक्ष्मीकांत पाण्डेय, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 5) प्रयोजनमूलक हिंदी भाग 1 - डॉ. उर्मिला पाटील, अतुल प्रकाशन, कानपुर
- 6) प्रयोजनमूलक हिंदी व्याकरण - डॉ. द्विजराम यादव, साहित्य रत्नाकर, कानपुर
- 7) प्रयोजनमूलक मानक हिंदी - ओंकारनाथ वर्मा, सुलभ प्रकाशन, लखनऊ
- 8) शुद्ध हिंदी - डॉ. जगदीशप्रसाद कौशिक, साहित्यागार प्रकाशन, जयपुर
- 9) व्यावहारिक हिंदी - डॉ. ईश्वरदत्त शील, विद्या विहार प्रकाशन, कानपुर
- 10) प्रयोजनमूलक हिंदी - डॉ. पुरुषोत्तम वाजपेयी, चन्द्रलोक प्रकाशन, कानपुर
- 11) प्रायोगिक व्याकरण एवं पत्रलेखन - डॉ. शिवाकान्त गोस्वामी, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 12) वाद-विवाद प्रतियोगिता : पक्ष और विपक्ष - डॉ. गिरिराजशरण अग्रवाल, डॉ. मीना अग्रवाल,
डायमंड बुक्स, दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSE HINDI III (A) हिंदी साहित्य का इतिहास
(आदिकाल, भक्तिकाल और रीतिकाल)
पाठ्यक्रम का स्वरूप

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- हिंदी साहित्य का काल विभाजन तथा नामकरण से छात्रों को अवगत कराना।
- आदिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाओं से छात्रों को परिचित कराना।
- भक्तिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाकारों से छात्रों को परिचित कराना।
- रीतिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाओं से छात्रों को परिचित कराना।

इकाई I : हिंदी साहित्य का काल विभाजन, नामकरण तथा आदिकालीन साहित्य :-

अ) हिंदी साहित्य का काल विभाजन एवं नामकरण :-

- i) हिंदी साहित्य का काल विभाजन एवं नामकरण।
- ii) आदिकालीन साहित्य की पृष्ठभूमि : राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक तथा साहित्यिक।
- iii) आदिकालीन काव्य की प्रमुख प्रवृत्तियाँ।
- iv) रासो साहित्य का संक्षिप्त परिचय।
- v) विद्यापति एवं गोरखनाथ का साहित्यिक परिचय।
- vi) निम्नलिखित काव्यकृतियों का संक्षिप्त अध्ययन :
 - पृथ्वीराज रासो - चंदबरदाई
 - पहेलियाँ, मुकरियाँ - अमीर खुसरो

इकाई II : भक्तिकाल : सामान्य परिचय :-

- i) पृष्ठभूमि - राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक तथा साहित्यिक।
- ii) निम्नलिखित प्रमुख काव्यधाराओं तथा उनसे संबंधित प्रमुख कवियों का परिचय :
 - ज्ञानाश्रयी शाखा - कबीर
 - प्रेमाश्रयी शाखा - जायसी
 - रामभक्ति शाखा - तुलसीदास
 - कृष्णभक्ति शाखा - सूरदास
 - निम्नलिखित काव्यकृतियों का संक्षिप्त परिचय।
 - 1) पद्मावत - जायसी
 - 2) विनय पत्रिका - तुलसीदास

इकाई III : रीतिकाल : सामान्य परिचय :-

- i) पृष्ठभूमि - राजनीतिक, सामाजिक, धार्मिक, तथा साहित्यिक।
- ii) रीतिकालीन काव्य की प्रमुख प्रवृत्तियाँ।
- iii) कवि परिचय - बिहारी, घनानंद, केशवदास एवं भूषण का परिचय।
- iv) निम्नलिखित काव्य कृतियों का संक्षिप्त अध्ययन।
 - 1) कवित्त - घनानंद
 - 2) शिवा बावनी - भूषण

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- हिंदी साहित्य के काल विभाजन तथा नामकरण से छात्र परिचित हो जायेंगे।
- आदिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों, तथा प्रमुख रचनाओं का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- भक्तिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाओं से छात्र परिचित होंगे।

- रीतिकालीन साहित्य की प्रमुख परिस्थितियों, प्रवृत्तियों तथा प्रमुख रचनाकारों की रचनाओं का ज्ञान छात्रों को मिलेगा।
- प्रस्तुत पाठ्यक्रम का अध्ययन छात्रों को सेट-नेट की परीक्षा तथा स्पर्धा परीक्षा की पूर्व तैयारी की दृष्टि से उपयोगी सिद्ध होगा।

✦ **संदर्भ ग्रंथ :-**

- 1) हिंदी साहित्य का इतिहास - आचार्य रामचंद्र शुक्ल
 - 2) हिंदी साहित्य का इतिहास - सं. डॉ. नगेंद्र
 - 3) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. लक्ष्मीसागर वाष्णोय
 - 4) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. देवीशरण रस्तोगी
 - 5) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. सज्जनराम केणी
 - 6) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. रमेशचंद्र शर्मा
 - 7) हिंदी साहित्य युग और प्रवृत्तियाँ - शिवकुमार शर्मा
-

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSE-IV (A) HINDI हिंदी भाषा का विकास

पाठ्यक्रम का स्वरूप

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- भाषा की परिभाषाओं तथा विशेषताओं से छात्रों को अवगत कराना।
- भाषा के विविध रूपों का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- विविध बोलियों के सामान्य परिचय से छात्रों को परिचित कराना।
- भाषा के व्युत्पत्ति विषय सिद्धांत से छात्रों को परिचित कराना।
- हिंदी के प्रचार एवं प्रसार में खान्देश के साहित्यकारों के योगदान से छात्रों को अवगत कराना।
- हिंदी के प्रचार एवं प्रसार में विविध संस्थाओं के योगदान को उजागर करना।

इकाई I : भाषा का सैद्धांतिक विवेचन :-

- i) भाषा की परिभाषा, स्वरूप तथा भाषा की विशेषताएँ।
- ii) भाषा के विविध रूप : बोली, परिनिष्ठित भाषा, प्रादेशिक भाषा, राजभाषा तथा राष्ट्रभाषा।
- iii) बोली और परिनिष्ठित भाषा तथा राजभाषा और राष्ट्रभाषा का पारस्परिक अंतर एवं संबंध।

इकाई II : हिंदी की बोलियों का सामान्य परिचय तथा भाषा व्युत्पत्ति विषयक सिद्धांत:-

अ) हिंदी की बोलियों का सामान्य परिचय :- ब्रज, अवधी, खड़ी बोली, भोजपुरी, दखिबनी, मारवाडी तथा मैथिली (इनके संबंध में भौगोलिक क्षेत्र, साहित्य संपदा (लिखित-मौखिक), उपबोलियाँ, प्रत्येक बोली की अपनी खास विशेषताएँ आदि बातों की जानकारी अपेक्षित)

आ) भाषा व्युत्पत्ति विषयक सिद्धांत :- दिव्योत्पत्ति सिद्धांत, धातु सिद्धांत, श्रम परिहार सिद्धांत, मनोभावाभिव्यक्ति सिद्धांत, समन्वय सिद्धांत आदि का सामान्य परिचय।

इकाई 3 : हिंदी भाषा के विकास में व्यक्तियों और संस्थाओं का योगदान :-

अ) हिंदी के प्रचार-प्रसार में खान्देश के साहित्यकारों का योगदान :-

- 1) डॉ. मु. ब. शहा ।
- 2) डॉ. शंकर पुणतांबेकर ।
- 3) डॉ. तेजपाल चौधरी ।
- 4) डॉ. पितांबर सरोदे ।
- 5) डॉ. विश्वास पाटील ।

आ) हिंदी के प्रचार-प्रसार में सामाजिक संस्थाओं का योगदान :-

- 1) ईसाई मिशनरी ।
- 2) ब्रह्म समाज ।
- 3) थियोसॉफिकल सोसायटी ।

इ) हिंदी के प्रचार-प्रसार में साहित्यिक संस्थाओं का योगदान :-

- 1) नागरी प्रचारिणी सभा काशी
- 2) हिंदी साहित्य सम्मेलन प्रयाग
- 3) राष्ट्रभाषा प्रचार समिति वर्धा
- 4) राष्ट्रभाषा प्रचार सभा पुणे
- 5) दक्षिण भारत प्रचार सभा, मद्रास ।

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- भाषा की परिभाषाओं तथा विशेषताओं से छात्र परिचित होंगे ।
- भाषा के विविध रूपों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त हो जाएगा ।
- भाषा की विविध बोलियों से छात्र परिचित होंगे ।
- भाषा की व्युत्पत्ति विषयक सिद्धांतों से छात्र परिचित होंगे ।
- हिंदी भाषा के विकास में खान्देश के योगदान से छात्र परिचित होंगे ।
- भाषा के विकास में विविध संस्थाओं के योगदान से छात्र परिचित होंगे ।
- सेट / नेट की तथा स्पर्धा परीक्षाओं की पूर्व तैयारी हेतु यह पाठ्यक्रम उपयोगी सिद्ध होगा ।
- इस पाठ्यक्रम को पढ़ने के उपरांत छात्र भाषिक ज्ञान से परिपूर्ण बनेंगे ।

✦ **संदर्भ ग्रंथ -**

- 1) भाषा विज्ञान - डॉ. भोलानाथ तिवारी
- 2) सामान्य भाषा विज्ञान - डॉ. बाबूराम सक्सेना
- 3) भाषा विज्ञान की भूमिका - डॉ. देवेन्द्रनाथ शर्मा
- 4) भाषा विचार एवं भाषा विज्ञान - डॉ. कृष्णा पोतदार, डॉ. मधु खराटे
- 5) सरल भाषा विज्ञान - डॉ. पिताम्बर सरोदे, डॉ. विश्वास पाटील
- 6) भाषा विज्ञान एवं हिंदी भाषा - डॉ. हणमंत पाटील
- 7) राष्ट्रभाषा आंदोलन - श्री. गो. प. नेने
- 8) राष्ट्रभाषा प्रचार का इतिहास - सं. गंगाशरण सिंह
- 9) वैश्वकरण एवं हिंदी मानकीकरण - डॉ. हणमंतराव पाटील
- 10) आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - डॉ. वासुदेवनंदन प्रसाद
- 11) हिंदी राष्ट्रभाषा से विश्वभाषा की ओर - सं. डॉ. सुरेश माहेश्वरी

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - पंचम सत्र (V Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
GE- I (A) HINDI हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा

पाठ्यक्रम का स्वरूप

पाठ्यक्रम का उद्देश्य :

- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा से छात्रों को परिचित कराना।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा का विकासात्मक परिचय प्रस्तुत करना।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा के प्रमुख कवियों सामान्य परिचय देना।
- भारतीय स्वतंत्रता आंदोलन में हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा के योगदान को उजागर करना।
- पाठ्यक्रम में समावेशित कविताओं के आधार पर छात्रों में राष्ट्र के प्रति अस्मिता, स्वाभिमान तथा गौरव का भाव जागृत करना।

इकाई I : हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा : सैद्धांतिक विवेचन :-

- राष्ट्रीय काव्यधारा का अर्थ, परिभाषा, स्वरूप और प्रमुख विशेषताएँ।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा का उद्भव एवं विकास।
- हिंदी राष्ट्रीय काव्यधारा के प्रमुख कवियों का जीवन एवं रचना परिचय।

इकाई II : भारतीय स्वाधीनता आंदोलन और राष्ट्रीय काव्यधारा :-

- हमारा राष्ट्र और संस्कृति।
- आधुनिक राष्ट्रीय कविता।
- द्विवेदीयुगीन राष्ट्रीय कविता।

इकाई III : संपादित साहित्य कृति :-

राष्ट्रीय काव्यधारा - डॉ. कन्हैया सिंह

वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली, सं. 2014

उपर्युक्त संपादित साहित्य कृति में संकलित निम्न कविताएँ ही पाठ्यक्रम में सम्मिलित रहेगी :

- 1) मैथिलीशरण गुप्त - सिद्धराज (पंचम सर्ग)।
- 2) अयोध्यासिंह उपाध्याय - भव्य भारत और भारत का हित।
- 3) माखनलाल चतुर्वेदी - कैदी और कोकिला तथा अमर राष्ट्र।
- 4) बालकृष्ण शर्मा 'नवीन' - भरत खंड के तुम हे जन-गण, ओ मजदूर-किसान, उठो।
- 5) रामधारी सिंह दिनकर - शहीद स्तवन तथा जनतंत्र का जन्म।

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ -

- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा से छात्र परिचित हो जायेंगे।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा के विकासात्मक परिचय का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा के प्रमुख कवियों के जीवन एवं रचनाओं से छात्र परिचित होंगे, जिससे उन्हें भी राष्ट्रीय कविता-लेखन की प्रेरणा मिलेगी।
- पाठ्यक्रम में समावेशित कविताओं के आधार पर छात्रों में राष्ट्र के प्रति अस्मिता, स्वाभिमान तथा गौरव का भाव जागृत हो जाएगा।

✦ संदर्भ सूची -

- 1) राष्ट्रीय काव्यधारा - डॉ. कन्हैया सिंह, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
- 2) हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा : एक समग्र अनुशीलन - देवराज शर्मा पथिक, इंद्रप्रस्थ प्रकाशन, दिल्ली
- 3) आधुनिक हिंदी काव्य में राष्ट्रीय चेतना - शुभलक्ष्मी, नचिकेता प्रकाशन
- 4) हिंदी काव्य की प्रवृत्तियाँ - प्रभाकर माचवे, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली
- 5) हिंदी काव्य - भाषा की प्रवृत्तियाँ - भाटिया कैलाशचंद्र, तक्षशीला प्रकाशन, दिल्ली
- 6) छायावादोत्तर हिंदी काव्य की सामाजिक और सांस्कृतिक पृष्ठभूमि - कमला प्रसाद पांडेय, रचना प्रकाशन, दिल्ली
- 7) हमारे कवि : हिंदी के बत्तीस प्रमुख प्राचीन और नवीन कवियों के जीवन और काव्य की आलोचना - गुरा राजेंद्रसिन्हा, साहित्य भवन, दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
MIL IV - HINDI : सिनेमा और साहित्य : (ईलेक्ट्रॉनिक माध्यम)

◆ **पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-**

- छात्रों को हिंदी सिनेमा के इतिहास से अवगत कराना।
- सिनेमा और भारतीय समाज के संबंध का परिचय देना।
- हिंदी सिनेमा के तकनीकी पक्ष से परिचित कराना।
- साहित्यकृति पर आधारित सिनेमा से परिचित करवाना।
- 'मोहनदास' की कहानी के माध्यम से सामाजिक यथार्थ को दर्शाना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : प्रारंभिक सिनेमा का संक्षिप्त इतिहास

- 1) प्रारंभिक दौर का हिंदी सिनेमा।
- 2) स्वतंत्रता आंदोलन और हिंदी सिनेमा।
- 3) हिंदी सिनेमा में भारतीय समाज का यथार्थ।

इकाई II : हिंदी सिनेमा का तकनीकी पक्ष

- 1) फिल्म निर्माण की प्रक्रिया।
- 2) सिनेमा की पटकथा - अर्थ, परिभाषा, स्वरूप, पटकथा लेखन की प्रक्रिया।
- 3) सिनेमा के संवाद - अर्थ, स्वरूप, संवाद लेखन की प्रक्रिया, भाषा-शैली।

इकाई III : 'उदय प्रकाश' द्वारा लिखित 'मोहनदास' इस लंबी कहानी पर बनी फिल्म 'मोहनदास' का

समीक्षात्मक अध्ययन।

- 1) कथा-पटकथा में अंतर।
- 2) कहानी के पात्र एवं फिल्म के पात्र में आया परिवर्तन।
- 3) संवाद, भाषा-शैली में आया परिवर्तन।

पाठ्यपुस्तक - मोहनदास
लेखक - उदय प्रकाश
प्रकाशक - वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली

Film Link : <https://youtu.be/30zN6PWMJ5I>

निर्देशक - मज़हर कामरान
निर्मिति - वर्तिका फिल्म प्रा. लि.
कथा-पटकथा संवाद - उदय प्रकाश

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :

- छात्र हिंदी सिनेमा की ऐतिहासिकता से अवगत होंगे।
- छात्रों को हिंदी सिनेमा और भारतीय के संबंध की जानकारी प्राप्त होगी।
- छात्रों को हिंदी सिनेमा के तकनीकी पक्ष का ज्ञान प्राप्त होगा।
- 'मोहनदास' साहित्यकृति पर आधारित सिनेमा से छात्रों का परिचय होगा।
- छात्रों को 'मोहनदास' की कहानी के माध्यम से सामाजिक यथार्थ का परिचय होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) भारतीय हिंदी सिनेमा की विकास यात्रा - डॉ. देवेन्द्रनाथ सिंह, डॉ. वीरेंद्र सिंह यादव,
पैसिफिक पब्लिकेशन, एन-187, शिवाजी चौक, सादतपुर, एक्सटेंशन, दिल्ली-110094
- 2) भारतीय सिनेमा का अंतःकरण - विनोद दास, मेधा बुक्स, एक्स-11, नवीन शाहदरा, दिल्ली-
110032
- 3) साहित्य और सिनेमा : बदलते परिदृश्य में संभावनाएँ और चुनौतियाँ - संपा. डॉ. शैलजा
भारद्वाज, चिंतन प्रकाशन, 3 ए /119, आवास विकास, हंसपुरम, कानपुर - 208021
- 4) साहित्य और सिनेमा - संपा. प्रा. पुरुषोत्तम कुंदे, साहित्य संस्थान प्रकाशन, उत्तरांचल
कॉलोनी, लोनी बॉर्डर, गाजियाबाद

- 5) हिंदी साहित्य और फिल्मोंकन - डॉ. रामदास तोंडे, लोकवाणी संस्थान, शाहदरा, दिल्ली-13
- 6) भारतीय सिनेमा एक अनन्त यात्रा - प्रसून सिन्हा, श्री. नटराज प्रकाशन, ए-507/12, साऊथ गांवडी, एक्सटेंशन दिल्ली-110053
- 7) साहित्य और सिनेमा के अंतर्संबंध - नीरा जलक्षत्रि, शिल्पायन प्रकाशन, लेन नं. 1, वेस्ट गोरख पार्क, शाहदरा, दिल्ली - 110032
- 8) फिल्म साहित्य और सिनेमा - विवेक दुबे, संजय प्रकाशन, 4378/ए, डी. 209, जे. एम. डी. हाऊस, अंसारी रोड, दरियागंज, नई दिल्ली 110002
- 9) फिल्म और फिल्मकार - डॉ. सी. भास्कर राव, कनिष्क पब्लिशर्स, डिस्ट्रीब्यूटर्स, 4697/5-21 ए, अंसारी रोड, दरियागंज, नई दिल्ली - 110002
- 10) पटकथा लेखन : एक परिचय - मनोहर श्याम जोशी, राजकमल प्रकाशन, नेताजी सुभाष मार्ग, नई दिल्ली - 110002
- 11) सिनेमा कल, आज और कल - विनोद भारद्वाज, वाणी प्रकाशन, 21-ए, दरियागंज, नई दिल्ली-110002
- 12) सिनेमा और संस्कृति - डॉ. राही मासूम रजा, वाणी प्रकाशन, 21-ए, दरियागंज, नई दिल्ली - 110002
- 13) बहुवचन, हिंदी की अंतरराष्ट्रीय त्रैमासिक पत्रिका, अंक 39 अक्टूबर-दिसंबर 2013, महात्मा गांधी अंतरराष्ट्रीय हिंदी विश्वविद्यालय, वर्धा का प्रकाशन।

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSC - F HINDI (A) विशेष विधा : भारतीय संत काव्य
(इस पाठ्यक्रम के विकल्प में छात्र DSC F Hindi (B) इस पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।)

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- भारतीय संत काव्य का परिचय कराना।
- भारतीय संत काव्य परंपरा का विकासात्मक परिचय करवाना।
- भारतीय संतों के काव्य का अध्ययन कराना।
- भारतीय संत काव्य की विशेषताओं तथा उपलब्धियों का परिचय देना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : भारतीय संत काव्य : सैद्धांतिक विवेचन :-

- 1) भारतीय संत काव्य की परंपरा।
- 2) महिला संत काव्य की परंपरा।
- 3) संत साहित्य की विशेषताएँ।
- 4) समाज के निर्माण में संतों का योगदान।
- 5) संत काव्य की प्रासंगिकता।

इकाई II : हिंदी अध्ययन मंडल द्वारा संपादित पाठ्यग्रंथ 'भारतीय संत काव्य' में संकलित निम्न संत कवियों का जीवन एवं रचना परिचय, सामाजिक कार्य तथा प्रथम और द्वितीय क्रम पर प्रकाशित दो पद अध्ययनार्थ रखे गए हैं।

- 1) संत तिरुवल्लुवर - तमिलनाडु
- 2) संत बसवेश्वर - कर्नाटक
- 3) संत नामदेव - महाराष्ट्र
- 4) संत कबीरदास - उत्तर प्रदेश
- 5) संत नरसी मेहता - गुजरात
- 6) संत रैदास - राजस्थान

इकाई III : हिंदी अध्ययन मंडल द्वारा संपादित पाठ्यग्रंथ 'भारतीय संत काव्य' में संकलित निम्न महिला संत कवयित्रियों का जीवन एवं रचना परिचय तथा प्रथम और द्वितीय क्रम पर प्रकाशित दो पद अध्ययनार्थ रखे गए हैं।

- 1) संत कवयित्री अण्डाल - तमिलनाडु
- 2) संत कवयित्री अक्कमहादेवी- कर्नाटक
- 3) संत मीराबाई - राजस्थान
- 4) संत लल्लेश्वरी - कश्मीर
- 5) संत मुक्ताबाई - महाराष्ट्र
- 6) संत ताजबीवी - उत्तर भारत

✦ **पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-**

- भारतीय संत काव्य से छात्र परिचित होंगे।
- भारत के विभिन्न राज्यों की संस्कृति, परिवेश तथा परंपराओं का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- भारत वर्ष के विभिन्न राज्यों के संतों का जीवन परिचय, रचना परिचय तथा संतों द्वारा किए गए सामाजिक कार्यों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- पाठ्यग्रंथ में संकलित संतों तथा संत कवयित्रियों के पद पढ़कर छात्रों के मन में मूल्य संवर्धन तथा संरक्षण की प्रेरणा जगेगी।
- संतों द्वारा किए गए सामाजिक कार्य तथा लिखे गए पदों से छात्र प्रेरित एवं प्रोत्साहित होंगे।

संदर्भ :

- 1) हिंदी के जनपद संत - जगजीवन राम
- 2) भारत की महिला संत - वासंती साळवेकर
- 3) भारतीय नारी संत परंपरा - बलदेव वंशी
- 4) भक्ति के आयाम - डॉ. पी. जयरामन

- 5) कबीर मीमांसा - डॉ. रामचंद्र तिवारी
- 6) संत साहित्य की आधुनिक अवधारणाएँ - डॉ. सुनील कुलकर्णी
- 7) भक्तिकाल की प्रासंगिकता - डॉ. संजय शर्मा
- 8) भक्तिकाल के कालजयी रचनाकार - डॉ. विष्णुदास वैष्णव
- 9) भारतीय भक्तिसाहित्य में अभिव्यक्त सामाजिक समरसता - डॉ. सुनील कुलकर्णी
- 10) सामाजिक समरसता के अग्रदूत संत कवि - डॉ. सुनील कुलकर्णी

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)

रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम

DSC F HINDI (B) प्रयोजनमूलक हिंदी

(इस पाठ्यक्रम के विकल्प में छात्र DSC F Hindi (A) इस पाठ्यक्रम का चयन कर सकते हैं।)

✦ **पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-**

- वाणिज्यिक पत्रलेखन की छात्रों को जानकारी देना।
- बैंकिंग के कार्यव्यवहार से छात्रों को अवगत कराना।
- विज्ञापन का महत्त्व एवं आवश्यकता, विज्ञापन की भाषा के रूप में हिंदी का प्रयोग आदि की छात्रों को जानकारी देना।
- शब्द संसाधन से छात्रों को परिचित कराना।
- साक्षात्कार (भेटवार्ता) की छात्रों को जानकारी देना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : वाणिज्यिक पत्रलेखन तथा बैंकिंग व्यवहार :-

अ) वाणिज्यिक पत्रलेखन : पूछताछ पत्र, आदेश पत्र, शिकायत पत्र, साख पत्र, क्षतिपूर्ति पत्र, तकादे का पत्र।

आ) बैंकिंग व्यवहार : बैंकिंग कार्यव्यवहार का ज्ञान - खाता खोलना, खाता बंद करना, बैंक में धन जमाकर्ता की नियमावली, चेक, हुंडी, ड्राफ्ट, लेखा परीक्षा (Audit) की जानकारी, विविध प्रकार के कर्ज-योजनाओं की जानकारी।

इकाई II : विज्ञापन लेखन तथा साक्षात्कार लेखन :-

अ) विज्ञापन लेखन : विज्ञापन का स्वरूप, महत्त्व एवं आवश्यकता, विज्ञापन के प्रकार विज्ञापन की भाषा के रूप में हिंदी का प्रयोग, विभिन्न माध्यमों के लिए विज्ञापन तैयार करना।

आ) साक्षात्कार लेखन : साहित्यिक, कलाकार, पुरस्कार प्राप्त व्यक्ति, स्वतंत्रता सेनानी, उद्योगपति, खिलाड़ी, कार्यालयीन अधिकारी। भेटवार्ता का प्रारूप।

इकाई III : शब्द संसाधन :-

- अ) अनेक शब्दों के लिए एक शब्द
- आ) समानार्थी शब्द

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- छात्रों को वाणिज्यिक पत्रलेखन का ज्ञान भविष्य में व्यवसाय के दृष्टि से लाभदायी सिद्ध होगा।
- व्यावहारिक बैंकिंग का विस्तृत ज्ञान छात्रों को नौकरी, व्यवसाय एवं व्यक्तिगत जीवन में फलदायी सिद्ध होगा।
- विज्ञापन के सैद्धान्तिक ज्ञान और अध्ययन से रोजगार के अवसर उपलब्ध होंगे।
- साक्षात्कार (भेटवार्ता) के प्रारूप का ज्ञान भविष्य में मीडिया और प्रिंट मीडिया के क्षेत्र में लाभदायी सिद्ध होगा।
- छात्रों के शब्द संसाधन में वृद्धि होगी, जिसका उन्हें भविष्य में लाभ होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ :-

- 1) प्रयोजनमूलक हिंदी - विनोद गोदरे, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
- 2) मानक हिंदी व्याकरण - डॉ. लक्ष्मीकांत पाण्डेय, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 3) आधुनिक हिंदी व्याकरण और रचना - वासुदेवनंदन प्रसाद, भारती भवन, इलाहाबाद
- 4) मीडिया और हिंदी - संपा. डॉ. मधु खराटे, डॉ. हणमंत पाटील, राजेंद्र सोनवणे, विद्या प्रकाशन, कानपुर
- 5) प्रयोजनमूलक हिंदी - डॉ. माधव सोनटक्के, लोकभारती प्रकाशन, दिल्ली
- 6) प्रयोजनमूलक हिंदी - डॉ. रामगोपाल सिंह, साहित्य संस्थान, गाजियाबाद
- 7) प्रयोजनमूलक हिंदी के अधुनातन आयाम - डॉ. अंबादास देशमुख, शैलजा प्रकाशन, कानपुर
- 8) व्यावहारिक हिंदी और रचना - कृष्णकुमार गोस्वामी, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
SEC IV - HINDI : हिंदी भाषा का मानकीकरण और अशुद्धि-शोधन

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- हिंदी भाषा के मानक रूप से परिचय कराना।
- देवनागरी लिपि तथा हिंदी वर्तनी संबंधी नियमावली की जानकारी देना।
- शासकीय पत्र प्रारूप-लेखन की क्षमता विकसित करना।
- साक्षात्कार प्रणाली की क्षमता को विकसित करना।
- शुद्ध-लेखन की क्षमता को विकसित करना।

पाठ्यक्रम का स्वरूप

इकाई I : देवनागरी लिपि तथा हिंदी मानकीकरण के नियम :-

- अ) देवनागरी लिपि :- देवनागरी लिपि का परिचय, देवनागरी लिपि के गुण-दोष, परिवर्धित देवनागरी वर्णमाला का परिचय।
- आ) केंद्रीय हिंदी निदेशालय द्वारा प्रकाशित अद्यतन हिंदी मानकीकरण के नियमावली का अध्ययन :-

मानक भाषा का अर्थ एवं स्वरूप, मानक हिंदी भाषा की उपयोगिता और महत्त्व, मानक हिंदी वर्णमाला का परिचय, हिंदी वर्तनी के मानकीकरण की नियमावली का परिचय, हिंदी के विराम-चिह्नों का परिचय तथा संख्यावाचक शब्दों का लेखन

इकाई II : अशुद्धि शोध नियम, शासकीय पत्राचार प्रारूप लेखन तथा साक्षात्कार लेखन :-

- अ) अशुद्धि शोधन नियम : लिंग, वचन, कारक, क्रिया आदि से संबंधित।
- आ) शासकीय पत्राचार प्रारूप लेखन :- अर्ध-सरकारी पत्र, सरकारी पत्र, ज्ञापन लेखन, कार्यालयीन आदेश, परिपत्रक तथा अधिसूचना लेखन।
- इ) साक्षात्कार लेखन : साक्षात्कार का अर्थ एवं परिभाषा, साक्षात्कार का महत्त्व, साक्षात्कार की विशेषताएँ, साक्षात्कारकर्ता के गुण, साक्षात्कार-लेखन।

✦ उपलब्धियाँ -

- प्रस्तुत पाठ्यक्रम से छात्रों को हिंदी का मानक रूप सीखने को मिलेगा, जिससे छात्र हिंदी लेखन और उच्चारण शुद्ध रूप में कर सकेंगे।
- यु. पी. एस. सी. परीक्षा में वैकल्पिक साहित्य विषय 'हिंदी के पाठ्यक्रम में - 'हिंदी भाषा और नागरी लिपि का इतिहास' एक स्वतंत्र खंड 'क' समाविष्ट है। अतः प्रस्तुत पेपर के अध्ययन करने से छात्रों को UPSC परीक्षा की दृष्टि से तैयारी करने में मददगार साबित होगा।
- शुद्ध लेखन की क्षमता विकसित होने से छात्रों को - पत्रकारिता, प्रकाशन विभाग, साहित्य-लेखन आदि क्षेत्रों में रोजगार के अवसर प्राप्ति में आसानी होगी।
- शासकीय पत्राचार के विभिन्न प्रारूप-लेखन की तैयारी प्रस्तुत पाठ्यक्रम को पढ़कर हो सकेगी।
- दूरदर्शन, रेडिओ, समाचार-पत्र, पत्रिका आदि क्षेत्रों में साक्षात्कार का अत्यंत महत्त्व है। अतः साक्षात्कार प्रणाली को छात्र अवगत कर लेता है तो उसे इन क्षेत्रों में रोजगार के अवसर प्राप्त होंगे।
- प्रस्तुत पाठ्यक्रम का अध्ययन करने से छात्रों के व्यक्तित्व का विकास होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) हिंदी व्याकरण - पं. कामताप्रसाद गुरू, प्रकाशन संस्थान, नई दिल्ली।
- 2) मानक हिंदी और भाषा - डॉ. भोलनाथ तिवारी, प्रभात प्रकाशन, नई दिल्ली।
- 3) देवनागरी लिपि तथा हिंदी वर्तनी का मानकीकरण - केंद्रीय हिंदी निदेशालय, उच्चतर शिक्षा विभाग, HRDM, भारत सरकार (2016)।
- 4) प्रयोजनमूलक मानक हिंदी - ओंकारनाथ वर्मा, सुलभ प्रकाशन, लखनऊ।
- 5) प्रयोजनमूलक हिंदी भाग 1, 2, 3 - डॉ. उर्मिला पाटील, अतुल प्रकाशन, कानपुर।
- 6) शुद्ध हिंदी - डॉ. जगदीश प्रसाद कौशिक, साहित्यागार प्रकाशन, जयपुर।
- 7) मानक हिंदी व्याकरण - डॉ. लक्ष्मीकांत पाण्डेय, विद्या प्रकाशन, कानपुर।
- 8) प्रयोजनमूलक हिंदी व्याकरण - डॉ. द्विजराम यादव, साहित्य रत्नाकर, कानपुर।
- 9) व्यावहारिक हिंदी व्याकरण - डॉ. नामदेव उतकर, चन्द्रलोक प्रकाशन, कानपुर।

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
DSE HIND-III (B) हिंदी साहित्य का इतिहास (आधुनिक काल)

पाठ्यक्रम का स्वरूप

◆ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- हिंदी साहित्य इतिहास के आधुनिक काल के साहित्य से छात्रों को परिचित कराना।
- हिंदी साहित्य के आधुनिक काल के साहित्य की प्रमुख प्रवृत्तियों तथा रचनाकारों से छात्रों को अवगत कराना।
- हिंदी साहित्य इतिहास के आधुनिक काल के पद्य और गद्य साहित्य तथा प्रमुख साहित्यकारों का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- आधुनिक काल के साहित्य की प्रमुख उल्लेखनीय कृतियों का छात्रों को परिचय देना।

आधुनिक काल

इकाई I : आधुनिक काल : काव्य :-

- i) भारतेंदुकालीन काव्य की प्रमुख विशेषताएँ।
- ii) द्विवेदीयुगीन काव्य की प्रमुख विशेषताएँ।
- iii) निम्नलिखित साहित्यिक वादों का परिचय :
छायावाद, प्रगतिवाद, प्रयोगवाद।

इकाई II : आधुनिक काल : गद्य :-

- i) भारतेंदु पूर्व खड़ीबोली गद्य का सामान्य परिचय।
- ii) साहित्यकारों का संक्षिप्त परिचय -
भारतेंदु, प्रेमचंद, आचार्य हजारी प्रसाद द्विवेदी, यशपाल, रामकुमार वर्मा, फणीश्वरनाथ रेणु, मोहन राकेश, जैनेंद्रकुमार।
- iii) निम्नलिखित विधाओं का विकासात्मक अध्ययन :-
उपन्यास, कहानी, नाटक।

इकाई III : आधुनिक कालीन साहित्य की प्रमुख पद्य और गद्य कृतियों का संक्षिप्त परिचय :-

i) आधुनिक कालीन साहित्य की प्रमुख पद्य कृतियों का संक्षिप्त परिचय-

यशोधरा (मैथिलीशरण गुप्त), प्रिय प्रवास (अयोध्यासिंह उपाध्याय), रश्मि रथी (रामधारी सिंह दिनकर), अंधा युग (धर्मवीर भारती), समय से मुठभेड़ (अदम गोंडवी) तथा बाघ और सुगना मुंडा की बेटी - (अनुज लुगुन)।

ii) आधुनिक कालीन साहित्य की प्रमुख गद्य कृतियों का संक्षिप्त परिचय -

कर्मभूमि (प्रेमचंद), पहला राजा (जगदीशचंद्र माथुर), अंतिम अरण्य (निर्मल वर्मा), आषाढ का एक दिन (मोहन राकेश), मैला आँचल (फणीश्वरनाथ रेणु), शकुन्तिका (भगवानदास मोरवाल)।

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- भारतेन्दुकालीन काव्य की प्रमुख विशेषताओं का छात्रों को ज्ञान प्राप्त होगा।
- द्विवेदीकालीन काव्य की प्रमुख विशेषताओं का छात्रों को ज्ञान प्राप्त होगा।
- साहित्यिक वादों का छात्रों को परिचय प्राप्त होगा।
- आधुनिक गद्यकारों के साहित्यिक योगदान से छात्रों का परिचय होगा।
- आधुनिक काल की पद्य एवं गद्य कृतियों से छात्र परिचित होंगे।
- प्रस्तुत पाठ्यक्रम का अध्ययन छात्रों को नेट /सेट की परीक्षा तथा प्रतियोगिता परीक्षाओं की पूर्व तैयारी की दृष्टि से उपयोगी सिद्ध होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

- 1) हिंदी साहित्य का इतिहास - आचार्य रामचंद्र शुक्ल
- 2) हिंदी साहित्य का इतिहास - सं. डॉ. नगेंद्र
- 3) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. लक्ष्मीसागर वाष्णीय
- 4) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. देवीशरण रस्तोगी
- 5) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. सज्जनराम केणी
- 6) हिंदी साहित्य का इतिहास - डॉ. रमेशचंद्र शर्मा
- 7) हिंदी साहित्य युग और प्रवृत्तियाँ - शिवकुमार शर्मा

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)

रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम

DSE-IV (B) HINDI भाषा विज्ञान

पाठ्यक्रम का स्वरूप

✦ पाठ्यक्रम का उद्देश्य :-

- भाषा विज्ञान की परिभाषाएँ तथा भाषा विज्ञान के विविध अंगों से छात्रों को परिचित कराना।
- भाषा विज्ञान तथा व्याकरण के तुलनात्मक अध्ययन का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- ध्वनि विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों से छात्रों को परिचित कराना।
- पद (रूप) विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों से छात्रों को परिचित कराना।
- वाक्य विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।
- अर्थ विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्रदान करना।

इकाई I : भाषा विज्ञान की परिभाषा, स्वरूप, प्रमुख अंग तथा ध्वनि विज्ञान :-

i) भाषा विज्ञान की परिभाषा, भाषा विज्ञान के अंग तथा भाषा विज्ञान की व्याकरण से तुलना।

ii) ध्वनि (स्वन) विज्ञान :

ध्वनि विज्ञान की व्याख्या, भाषा ध्वनि की परिभाषा, ध्वनियंत्र और उसकी कार्यप्रणाली (उच्चारण प्रक्रिया), ध्वनि वर्गीकरण के आधार (स्थान और प्रयत्न), स्वरों और व्यंजनों का वर्गीकरण, ध्वनिगुण।

इकाई II : पद विज्ञान तथा वाक्य विज्ञान :-

i) पद (रूप विज्ञान) :-

शब्द, पद, संबंध तत्त्व और अर्थतत्त्व, संबंध तत्त्व के प्रकार।

ii) वाक्य विज्ञान :-

वाक्य की परिभाषा, वाक्य की आवश्यकताएँ, वाक्य में पदक्रम, वाक्य-विभाजन, वाक्य विभाजन के आधार - अग्र-पश्च, उद्देश्य-विधेय तथा उपवाक्यीय।

इकाई III : अर्थ विज्ञान :-

i) अर्थ विज्ञान :-

शब्द और अर्थ का संबंध, अर्थ परिवर्तन का स्वरूप, अर्थ परिवर्तन की दिशाएँ, अर्थ परिवर्तन के कारण - बल का अपसरण, पीढ़ी परिवर्तन, अन्य भाषाओं का प्रभाव, वातावरण में परिवर्तन, नम्रता प्रदर्शन, अशोभन के लिए शोभन का प्रयोग, अधिक शब्दों के स्थान पर एक शब्द का प्रयोग, एक शब्द के दो रूपों का प्रचलन, व्यंग्य, आलंकारिक प्रयोग, वस्तुओं का निर्माण, अज्ञान और असावधानी।

✦ पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- भाषा विज्ञान की परिभाषाएँ तथा भाषा विज्ञान के विविध अंगों से छात्र परिचित होंगे।
- इस पाठ्यक्रम को पढ़कर भाषा विज्ञान तथा व्याकरण का तुलनात्मक ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- ध्वनि विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- पद (रूप) विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- अर्थ विज्ञान से संबंधित विविध मुद्दों का ज्ञान छात्रों को प्राप्त होगा।
- यह पाठ्यक्रम सेट/नेट तथा स्पर्धा परीक्षाओं की पूर्व तैयारी की दृष्टि से उपयोगी सिद्ध होगा।

✦ संदर्भ ग्रंथ :-

1. भाषा विज्ञान- डॉ. भोलानाथ तिवारी
2. हिन्दी भाषा - डॉ. भोलानाथ तिवारी
3. भाषा विज्ञान -डॉ. तेजपाल चौधरी
4. भाषा विज्ञान- डॉ. रामस्वरूप खरे
5. भाषिक हिन्दी भाषा तथा भाषा शिक्षण- डॉ. अंबादास देशमुख
6. भाषा विज्ञान- डॉ. डी. एम. दोमडिया
7. भाषा विज्ञान एवं हिंदी भाषा का इतिहास -डॉ.हणमंतराव पाटील/ सुधाकर शेंडगे
8. भाषा विज्ञान के अधुनातन आयाम एवं हिन्दी भाषा- डॉ. अंबादास देशमुख

9. भाषा विज्ञान एक अध्ययन- गरिमा श्रीवास्तव
10. भाषा विज्ञान : हिन्दी भाषा- डॉ. सुरेश सिंहल
11. भाषा विज्ञान का रसायन- कैलाशनाथ पाण्डेय
12. भाषा विज्ञान: हिन्दी भाषा और लिपि-रामकिशोर शर्मा
13. भाषा चिन्तन के नये आयाम -रामकिशोर शर्मा
14. आधुनिक भाषा विज्ञान के सिद्धान्त- -रामकिशोर शर्मा
15. हिंदी भाषा का उद्गम और विकास - उदयनारायण तिवारी
16. हिंदी भाषा का उद्भव और विकास - हेतु भारद्वाज
17. हिंदी भाषा और लिपि का ऐतिहासिक विकास - सत्यनारायण त्रिपाठी
18. हिंदी भाषा की संरचना - डॉ. भोलानाथ तिवारी
19. हिंदी भाषा चिंतन - दिलीप सिंह
20. भाषा का संसार - दिलीप सिंह
21. भाषा विचार एवं भाषा विज्ञान - डॉ. कृष्णा पोतदार, डॉ. मधु खराटे

बी. ए. तृतीय वर्ष कला हिंदी - षष्ठ सत्र (VI Semester)
रूचि आधारित (CBCS) पाठ्यक्रम
GE-I (B) HINDI खानदेश का लोकसाहित्य

पाठ्यक्रम का स्वरूप

पाठ्यक्रम का उद्देश्य :

- लोकसाहित्य की सैद्धांतिकी से छात्रों को परिचित कराना।
- खानदेश के लोकसाहित्य और लोकसंस्कृति से छात्रों को अवगत कराना।
- छात्रों को खानदेश की प्रमुख बोलियाँ : अहिराणी, लेवा और आदिवासी के साहित्य से अवगत कराना।
- लोकगीत, लोककथा, लोकनाट्य और लोकोत्सव आदि के माध्यम से खानदेश की लोकसंस्कृति का साक्षात्कार कराना।
- लोकगीत, लोककथा, और लोकनाट्य आदि से संबंधित प्रतिनिधि साहित्य रचना का अध्ययन और विश्लेषण करना।

इकाई I : लोकसाहित्य : सैद्धांतिक विवेचन :-

- i) लोकसाहित्य का सैद्धांतिक पक्ष : अर्थ, परिभाषा, स्वरूप और विशेषताएँ।
- ii) खानदेश का लोकसाहित्य और लोकसंस्कृति का सामान्य परिचय।
- iii) लोकसाहित्य के प्रमुख प्रकार : लोकगीत, लोककथा, लोकनाट्य और लोकोत्सवों का परिचय।
- iv) खानदेश की प्रमुख बोलियों का सामान्य परिचय।

इकाई II : खानदेश की प्रमुख बोलियों का प्रतिनिधि साहित्य : लोकगीत और लोककथा:-

- i) अहिराणी बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकगीत और एक लोककथा।
- ii) लेवा बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकगीत और एक लोककथा।
- iii) आदिवासी बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकगीत एक लोककथा।

इकाई III : खानदेश की प्रमुख बोलियों का प्रतिनिधि साहित्य : लोकनाट्य और लोकोत्सव का अध्ययन :-

- i) अहिराणी बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकनाट्य और एक लोकोत्सव का अध्ययन।
- ii) लेवा बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकनाट्य और एक लोकोत्सव का अध्ययन।
- iii) आदिवासी बोली : प्रातिनिधिक रूप में एक लोकनाट्य और एक लोकोत्सव का अध्ययन।

सूचना :- ईकाई I और ईकाई II में हिंदी अध्ययन मंडल द्वारा संपादित पाठ्यपुस्तक 'खानदेश का लोकसाहित्य' में खानदेश की प्रमुख बोलियाँ - अहिराणी, लेवा और आदिवासी की साहित्यिक रचनाओं में से प्रथम क्रम पर प्रकाशित रचनाएँ अध्ययनार्थ रखी गई हैं।

पाठ्यक्रम की उपलब्धियाँ :-

- लोकसाहित्य की सैद्धांतिकी से छात्र अवगत होंगे।
- खानदेश के लोकसाहित्य और लोकसंस्कृति से छात्र परिचित होंगे।
- छात्रों को खानदेश की प्रमुख बोलियाँ :- अहिराणी, लेवा और आदिवासी के साहित्य का ज्ञान हो जाएगा।
- लोकगीत, लोककथा, लोकनाट्य और लोकोत्सव आदि से संबंधित प्रतिनिधि साहित्य रचना का अध्ययन और विश्लेषण करने से छात्रों में प्रादेशिक साहित्य के प्रति आस्था और अस्मिता का भाव जागृत होगा।
- प्रस्तुत पाठ्यक्रम को पढ़कर छात्रों को लोक भाषा में साहित्य सर्जन की प्रेरणा मिलेगी।

✦ संदर्भ ग्रंथ -

1. लोकसाहित्य शास्त्र (अहिराणी के परिप्रेक्ष्य में) - डॉ. बापूराव देसाई
2. मावची लोकसाहित्य शास्त्र - डॉ. बापूराव देसाई
3. पच्चीस लोक बोलियों का शास्त्र और संस्कृति - डॉ. बापूराव देसाई
4. लोकसाहित्य के प्रतिमान - डॉ. कुंदनलाल उप्रेति
5. लोकसाहित्य के मूल स्रोत - डॉ. उर्मिला पाटील

6. लोकसाहित्य का अध्ययन- डॉ. त्रिलोचन पाण्डेय
7. महाराष्ट्र का हिन्दी लोक काव्य -डॉ.कृष्ण दिवाकर
8. लोकगीतों का विकासात्मक अध्ययन - डॉ.कुलदीप
9. हिन्दी लोकसाहित्य शास्त्र, सिद्धांत और विकास - डॉ.अनुसया अग्रवाल
10. लोकगीतों की सांस्कृतिक पृष्ठभूमि - डॉ.विद्या चौहान
11. लोककथा परिचय - नलिन विलोचन शर्मा
12. लोककथा विज्ञान- श्रीचन्द्र जैन
13. लोकसाहित्य शास्त्र -डॉ.नंदलाल कल्ला
14. भारतीय लोकसाहित्य की रूपरेखा -दुर्गा भागवत अनु.स्वर्णकांता
15. भारतीय लोकसाहित्य - डॉ.श्याम परमार
16. लोकसाहित्य की भूमिका - डॉ.कृष्णदेव उपाध्याय
17. लोकसाहित्य सिद्धांत और प्रयोग - डॉ. श्रीराम शर्मा
18. अहिराणी ओवीगीते : आशय आणि अभिव्यक्ती - डॉ. सुधा खराटे
19. अहिराणी लोकसाहित्य दर्शन (सण आणि उत्सव) - कृष्णा पाटील
20. आदिवासी संस्कृती, भाषा आणि साहित्य - डॉ. पुष्पा गावित
21. पश्चिम खानदेशातील आदिवासी लोकसाहित्य - डॉ. पुष्पा गावित
22. बोली : समाज, साहित्य आणि संस्कृती - डॉ. कैलास सार्वेकर
23. भाषा भूगोल और सांस्कृतिक चेतना - डॉ. विजयचंद्र
24. लोकसाहित्य विविध आयाम एवं नई दृष्टि - डॉ. जयश्री गावित
25. लोकसाहित्य - डॉ. शशिकांत सोनवणे
26. लोकसाहित्य और पावरी भाषा - डॉ. नारायणभाई चौधरी
27. लेवा पाटीदार समाज : एक अन्वयार्थ - डॉ. नि. रा. पाटील

* समकक्ष विषयों की सूची *
पंचम सत्र (semester V)

अ.क्र.	पुराना पाठ्यक्रम	अ.क्र.	नया पाठ्यक्रम
1	HIN-351 A हिंदी सामान्य (G-3) -I	1	DSC- E (A) Hindi विशेष विधा : यात्रा साहित्य
2	HIN-351 B प्रयोजनमूलक हिंदी (G-3) - I	2	DSC- E (B) Hindi प्रयोजनमूलक हिंदी
3	HIN-352 हिंदी साहित्य का इतिहास (S-III) - I	3	DSE-III (A) Hindi हिंदी साहित्य का इतिहास (आदिकाल, भक्तिकाल और रीतिकाल)
4	HIN-353 भाषा विज्ञान तथा राष्ट्रभाषा आंदोलन का इतिहास (S-IV) - I	4	DSE-IV (A) Hindi हिंदी भाषा का विकास
5	-	5	MIL III Hindi संपादन लेखन और साहित्य (मुद्रित माध्यम)
6	-	6	SEC-III Hindi हिंदी व्याकरण तथा अभिव्यक्ति कौशल
7	-	7	GE-I (A) HINDI हिंदी की राष्ट्रीय काव्यधारा

षष्ठ सत्र (semester VI)

अ.क्र.	पुराना पाठ्यक्रम	अ.क्र.	नया पाठ्यक्रम
1	HIN-361 A हिंदी सामान्य (G-3) -II	1	DSC- F (A) Hindi विशेष विधा : भारतीय संत काव्य
2	HIN-361 B प्रयोजनमूलक हिंदी (G-3) - II	2	DSC- F (B) Hindi प्रयोजनमूलक हिंदी
3	HIN-362 हिंदी साहित्य का इतिहास(S-III)-II	3	DSE-III (B) Hindi हिंदी साहित्य का इतिहास (आधुनिक काल)
4	HIN-363 भाषा विज्ञान तथा राष्ट्रभाषा आंदोलन का इतिहास (S-IV) - II	4	DSE-IV (B) Hindi भाषा विज्ञान
5	-	5	MIL IV HINDI हिंदी सिनेमा और साहित्य : (इलेक्ट्रॉनिक माध्यम)
6	-	6	SEC-IV Hindi हिंदी भाषा का मानकीकरण और अशुद्धि शोधन
7	-	7	GE-I (B) HINDI खानदेश का लोक साहित्य

डॉ. सुनील कुलकर्णी
अध्यक्ष, हिंदी अध्ययन मंडल
कवयित्री बहिणाबाई चौधरी
उत्तर महाराष्ट्र विश्वविद्यालय, जलगाँव

**Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon**

A Grade NAAC Re-Accredited (3rd Cycle)

BOS in History

**Revised Syllabus
Third Year B.A. (History)**

CBCS

(With effect from June 2020)

!! अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत !!

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon

Faculty - Humanities

Subject - History

Revised Syllabus

for

B. A. Third Year

Semester - V

(With effect from Academic Year 2020-21)

Choice Based Credit System (CBCS)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari

North Maharashtra University, Jalgaon

Structure of T. Y. B. A. (Faculty of Humanities) Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement Compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective Courses DSE	Generic Elective GE
V Credits : 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC 3 (02) History	DSE 3 A (03) DSE 4 A (03)	GE 1 A (03) GE 2 A (03)
VI Credits : 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) DSC 2 F (03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC 4 (02) History	DSE 3 B (03) DSE 4 B (03)	GE 1 B (03) GE 2 B (03)

1. **AEC - English Communication** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
2. **MIL** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू यापैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या **MIL** मधील अभ्यासपत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
3. **DSE** ३, ४ मध्ये इतिहास विषयाच्या अभ्यासपत्रिकांची निवड केल्यास **DSC** मधील तीन अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका इतिहास विषयाची निवडणे अनिवार्य आहे.
4. **DSC** मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही दोन भिन्न विषयांच्या निवडता येतील.
5. **SEC** मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
6. **GE** मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांची निवडणे अनिवार्य आहे. (उदा. **GE** इतिहास आणि **GE** राज्यशास्त्र)

Equivalence

T.Y.B.A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (Since 2020 - 2021)
Sem. V	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 3 (Compulsory Course)
		(Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Ardhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3
	Special Paper S-4	DSE 4
	General Paper G-3	DSC 1 (General Paper of Special subject - DSE 3 A & 4 A)
	Optional	DSC 2 E (General Paper of any subject)
		DSC 3 E (General Paper of any subject)
	-----	SEC-3 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)	
Sem. VI	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 4 (Compulsory Course)
		(Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Ardhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 B
	Special Paper S-4	DSE 4 B
	General Paper G-3	DSC 1 F (General Paper of Special subject - DSE 3 B & 4 B)
	Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject)
		DSC 3 F (General Paper of any subject)
	-----	SEC-4 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 B (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 B (Interdisciplinary Paper of any subject)	

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
 Structure of T. Y. B. A. (History) Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

List of Equivalence Papers

Old	New CBCS Pattern
Semester V	Semester V
HIS (G 3) 351 History of Modern Europe (1789 to 1900)	DSC 1 E HIS 351 History of Modern Europe (AD 1781 - AD 1913)
HIS (G 3) 351 History of Civilization (1815-1914)	DSC 2 E HIS 351 History of civilization
HIS (S 3) B 352 Expansion and Fall of the Maratha Power (1707-1761)	DSE 1 C HIS 352 History of India (AD 1750 – AD 1857)
HIS (S 4) 353 History of Mughal (1206-1526)	DSE 2 C HIS 353 History of India (AD 1206 – AD 1526)
HIS (S 3) 352 A Travel and Tourism Part I	SEC 3 HIS 354 Travel and Tourism in India
- - - - -	GE 1 A HIS 355 Making of Contemporary India - 1
Semester VI	Semester VI
HIS (G 3) 361 History of Modern Europe (1901 to 1945)	DSC 1 F HIS 361 History of Modern Europe (AD 1914 - AD 1945)
HIS (G 3) 361 History of Civilization (1915-1950)	DSC 2 F HIS 361 History of civilization
HIS (S 3) B 362 Expansion and Fall of the Maratha Power (1761-1818)	DSE 1 D HIS 362 History of India (AD 1750 – AD 1857)
HIS (S 4) 363 History of Mughal (1526-1707)	DSE 2 D HIS 363 History of India (AD 1526 – AD 1707)
HIS (S 3) 362 A Travel and Tourism Part II	SEC 4 HIS 364 An Introduction to Museums in India
- - - - -	GE 1 B HIS 365 Making of Contemporary India - 2

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

DSC 1 E HIS 351
History of Modern Europe (AD 1781 - AD 1913)

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Objectives

- i. Develop an interest in students to study the History as discipline.
- ii. To introduce the students to the concept and Nature of modern European History.
- iii. It will create a patriotism and European nationalism among the students.
- iv. The various approaches and context will be unraveled though the study of History.
- v. To encourage students to pursue carrier in Competitive Examinations.

Outcomes (*students will be able to*)

- i. Understand the concept and meaning of the `History of Modern Europe`.
- ii. Explain important information of the `History of modern Europe`.
- iii. To introduce various perspectives of the History of modern Europe.
- iv. Cover an Important topic of the `History of Modern Europe` 1781 to 1945.
- v. To inculcate Liberty, Equality and fraternity among the students.

Kavaytri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgoan
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

DSC 1 E HIS 351
History of Modern Europe (AD 1781 - AD 1913)

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Unit. 1: Liberation and Rise and Growth Democracy. 15

- A) Rise and Growth of Democracy in Britain.
- B) The French Revolution 1789 - Causes and Consequences.

Unit. 2 : Industrial Revolution and Imperialism. 15

- A) Industrial Revolution - Causes and Effects.
- B) Imperialism of England (Britain)

Unit. 3 : Rise of Nationalism. 15

- A) Nationalism in Italy.
- B) Nationalism in Germany.
- C) Balcun Nationalism.

तृतीय वर्षे कला सत्र पाचवे
सामान्य पेपर ३ DSC 1 E HIS 351

आधुनिक युरोपचा इतिहास I (इ.स. १७८० ते इ.स. १९१३)

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १ले : उदारमतवाद व लोकशाहीचा उदय.

१५

- अ) इंग्लडमधील लोकशाहीचा उदय व विकास.
- ब) फ्रेंच राज्यक्रांती १७८९ - कारणे व परिणाम.

प्रकरण २रे : औद्योगिक क्रांती व साम्राज्यवाद.

१५

- अ) औद्योगिक क्रांतीची कारणे व परिणाम.
- ब) इंग्लडचा साम्राज्यवाद.

प्रकरण ३रे : राष्ट्रवादाचा उदय.

१५

- अ) इटलीतील राष्ट्रवाद.
- ब) जर्मनीतील राष्ट्रवाद.
- क) बाल्कन राष्ट्रवाद

Books for Study and Reference

1. Crozier Brian, New Colonialism, London 1964.
2. Board Charles , An Economics Interpretation of the constitution of United States, free press – 1986.
3. Boyer paul ,Harvard Sitkoff ,Nancy wolochet, The Enduring vision : A History of the American People, volume I and II.
4. Gorge, Foundation of the Constitutional Government in Modern Japan, Harvard University Press,1967.
5. Allen Gorge, A Short Economic History of Japan,1867-1937,London Allen Unwin 1946.
6. Brandenburg Erich, From Bismarck to the World War, S. Chand and company, New Delhi.
7. Carr E.H., Twenty years Crisis, London-1958.
8. Chambers F.P., Age Of Conflict: Contemporary World History : 1914 to present , George G. Harvap and co. Landon1950.
9. Cornwall R.D. , world History in 20th Century , Longman London-1961.
10. शिरगावकर ,आधुनिक युरोप (१७८९-१९६०),श्रीविद्या प्रकाशन,पुणे.१९७८.
11. सिरसीकर व.मं.,आधुनिक जगाचा इतिहास,कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन,पुणे.१९८०.
12. वैद्य सुमन,आधुनिक जग(१८१४-१९१४),श्री.साईनाथ प्रकाशन नागपुर,२००७.
13. वैद्य सुमन,कोठेकर शांता,आधुनिक जग,श्री.साईनाथ प्रकाशन नागपुर,२०००.
14. कोलारकर शं.गो.,युरोपचा इतिहास(१७८९-१९४५),श्री.मंगेश प्रकाशन,नागपुर,१९७५.
15. पाटील म.वि./अमृतकर सु.चं.,आधुनिक युरोपचा इतिहास,जळगाव,२००९.
16. पाटील सं.जि./पाटील म.वि.,आधुनिक जगाचा इतिहास,अथर्व पब्लिकेशन,जळगाव,२०१५.
17. करंदीकर अ.ज.,दुसरे महायुद्ध,व्हीनस बुक्स,पुणे १९८७.
18. कदम य.ना.,आधुनिक युरोपचा इतिहास,(१७८९-१९४५),फडके प्रकाशन कोल्हापूर,२००४.
19. कुलकर्णी / फडके ,आधुनिक युरोप, देशमुख आणि कंपनी,पुणे १९६७.
20. जोगळेकर ज.द., फ्रेंच राज्यक्रांती,मॅजेस्टिक पब्लिकेशन,मुंबई १९८९.
21. मराठे द.श्री.,जगाचा इतिहास, देशमुख आणि कंपनी,पुणे १९५६.
22. विद्यालंकार सत्यकेतू ,युरोप का इतिहास (१७८९-१९४५), नई दिल्ली १९९६.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

DSC 2 E HIS 351 History of civilization

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Objectives

1. Syllabus covers the competitive Examinations.
(UPSC, MPSC, NET, SET, Railway Board and Staff Selection etc.)
2. To make awareness about Socio-economical World History.
3. To highlight Economic development in Europe.
4. To enable the student to understand the Economic Development of Modern World.

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत
तृतीय वर्ष कला (इतिहास) पाचवे सत्र
DSC 2 E HIS 351 संस्कृतीचा इतिहास

विद्यापीठ परीक्षा गुण : ६०
अंतर्गत प्रात्यक्षिक परीक्षा : ४०

घड्याळी तास : ४५
श्रेयांक : ०३

युनिट १ : १४ ते १७ व्या शतकातील युरोपातील सामाजिक व आर्थिक बदल	१५
१. प्रबोधनाची कारणे, परिणाम	
२. वसाहतवादाचा उदय, विकास आणि विस्तार	
युनिट २ : सरंजामशाहीकडून भांडवलशाहीकडे वाटचाल	१५
१. सरंजामशाहीतील सामाजिक व आर्थिक स्थिती	
२. इंग्लंडमधील औद्योगिक क्रांती : कारणे व परिणाम	
३. समाजवादी विचारांचा उदय : कार्ल मार्क्सचा शास्त्रीय समाजवाद	
युनिट ३ : नवसाम्राज्यवादाचा उदय आणि पहिले महायुद्ध	१५
१. नवसाम्राज्यवादाचा उदय - कारणे	
२. आशिया व आफ्रिकेतील साम्राज्यवाद	
३. पहिले महायुद्ध : कारणे, परिणाम	

Books for Reference

1. Davies - World History
2. Loon, H. Ven - The Study of Mankind
3. Lukas Henry S. - A Short History of Civilization
4. Swain J. E. - A History of World Civilization
5. Wallbank, Taylor and Balkey - Civilization : Past and Present
6. Wells H. G. - Outline of History
७. सिरसीकर व. म. - आधुनिक जग
८. ओतूरकर, पोतनीस, महाजन - जगाचा संक्षिप्त इतिहास (भाग-२)
९. कठारे अनिल - आधुनिक जग
१०. कठारे अनिल - जागतिक घडामोडींचा इतिहास

Books for Reference

1. Benton Christopher and Wolff - A History of Civilization (Vol. II)
2. Burns - Western Civilization
3. Duant Will - The Story of Civilization (Relevant Volumes)
4. Hayes - Cultural History of Europe
5. Jacques Pierence - The Tides of History
6. Modell Solomon - A History of the Western World (Vols. II)
7. Toyanbee A. J. - Mankind and Mother Earth
8. Turner Ralph - The Great Cultural Tradition (2 Vols.)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

DSE 1 C HIS 352 History of India (AD 1750 – AD 1857)

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

- 1. India in the Mid-18th Century-Society and Polity** **15**
- 2. Expansion and Consolidation of Colonial Power** **15**
 - A) Mercantilism and British trade in Bengal
 - B) Rise and Expansion of British Power in Bengal, Awadh, Mysore and Maratha State
- 3. Legal Reform and Ideology in British Era** **15**
 - A) Dual Government and Act of 1773 & 1784
 - B) Ideology of Raja Rammohan Roy
 - C) Education

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र पाचवे
विशेष पेपर ३ DSE 1 C HIS 352

गुण : ६०

भारताचा इतिहास (इ. स. १७५० ते इ. स. १८५७)
तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १	१८ व्या शतकाच्या मध्यातील भारतातील सामाजिक आणि राजकीय परिस्थिती	१५
प्रकरण २	वासाहतिक सत्तांचा विस्तार आणि एकत्रीकरण	१५
	अ) व्यापारवाद आणि बंगाल मधील ब्रिटीशांचा व्यापार	
	ब) भारतात ब्रिटीश सत्तेचा उदय आणि विस्तार	
	१. बंगाल २. अवध ३. म्हैसूर ४. मराठा	
प्रकरण ३	ब्रिटीश काळातील कायदेशीर सुधारणा आणि विचारधारा	१५
	अ) द्विदल राज्यपद्धती आणि इ.स.१७७३ व इ.स. १७८४ चे कायदे	
	ब) राजा राममोहन रॉय यांची विचारधारा	
	क) शिक्षण	

Books for Study & References

1. Arvind Ganachari, Nationalism and Social Reform in a Colonial Situation, Kalpaz Publication New Delhi, 2005.
2. Bipan Chandra, Communalism in Modern India . Vikas, NBT Delhi 1987
3. Bipin Chandra & Others, India's Struggle for Independence, Penguin Books, New Delhi.
4. C. Heimsath, - Indian Nationalism & Hindu Social Reform Cambridge University Press, Cambridge, 1985.
5. Chand Tara, History of Freedom Movement in India[Vol.II Publication Division, Gov.of India, New Delhi
6. Charles Heimsath, Indian Nationalism and Hindu social reform, Princeton University Press, 1964.
7. Chaudhari K.N. (ed.) - The Economic Development of India under the East India Company (1814-1858)
8. Data K.K. - Survey of India's Social Life and Economic Conditions in the 18th Century.
9. Desai A.R. - Social Background of Indian Nationalism
10. Desai A.R.- Peasant struggle in India
11. Dutt R.C. - Economic History of India
12. HeimstCharls, Indian Nationalism and Hindu Social Reform, Princeton Unl Press
13. Jones Kenneth, Social and Religion Reform Movement in Modern India, Cambridge UNN Press, New Delhi
14. Joshi V.C. (ed) Rammohan And the process of modernization in India
15. K.N.Pannikar (ed), National and Left Movement in India,Vikas Publishing House Pvt,Ltd., New Delhi,1980.
16. Kope David - British Orientalism & the Bengal Renaissance the Dynamics of Indian Modernization (1713-1835)
17. Mahajan V.D., Modern Indian History, S.Chand Publication, New Delhi
18. Mariam Dossal & Ruby Maloni, State Intervention and Popular Response Western India in the 19th Century, Popular Prakashn, Mumbai
19. Michal Edvards, British India 1772-1942 Rupa New Delhi
20. Mishra B.B., The Indian Middle Classes: Their Growth in Modern Times, Oxford University Press, Delhi.
21. Mukharjee, Ramkrishna - Rise & Fall of East India Company
22. Naik S.P. & Nurullah S. - History of Education in India during the British Period
23. P.N.Chopra, (ed), Role of Indian Muslims in the Struggle for Freedom, Life and Life Publications, New Delhi, 1979
24. Raghubir Sinh, Indian States and the new Regime, D.B.Taraporevala sons, Mumbai.

25. Sarkar Sumit, Modern India 1885 to 1947 Macmillan New Delhi
26. Sen Sukomal, Working class of India: history of Emergence and Movement, 1830- 1970, K. P. Bagchi And Company, Calcutta, 1977.
27. Sen, Amiya (ed.), Social and Religious Reform, Oxford University Press, New Delhi, 2003.
28. Singh Anita Inder, The Origins of the partition of India, 1936-1947, Oxford University Press, New Delhi, 1987.
29. Tara Chand - History of Freedom Movement in India, Vol. II,III & IV, Twentieth Century, Oxford University Press, New Delhi, 2003.
30. तळवलकर गोविंद, सत्तांतर, खंड १ ते ३, मौज प्रकाशन गृह,मुंबई
31. गोपाल एस., ब्रिटिश भारतातील सांस्कृतिक बंड, डायमंड पब्लिकेशन्स,पुणे
32. गारे गोविंद, स्वातंत्र्य लढ्यातील आदिवासी क्रांतिकारक, श्रीविदया प्रकाशन,पुणे
33. ग्रोव्हर व बेल्लेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, एस चाँद दिल्ली
34. वैद्य व कोठेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, श्री साईनाथ प्रकाशन,नागपूर
35. बेडेकर,भणगे, भारतीय प्रबोधन, समाज प्रबोधन संस्था,पुणे १९७३
36. जावडेकर शं.द.,आधुनिक भारत, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन,पुणे
37. ओमव्हेट गेल, वासाहितिक समाजातील सांस्कृतिक बंड, सुगावा प्रकाशन, पुणे
38. नगरकर वसंत, पाकिस्तानचे जन्मरहस्य,म.रा.सा.सं.मं.मुंबई
39. बिपिनचंद्र, स्वातंत्र्याचा लढा, एनबीटी, नवी दिल्ली
40. दिक्षित राजा, एकोणिसाव्या शतकातील महाराष्ट्र मध्यमवर्गाचा उदय, डायमंड पब्लिकेशन्स,पुणे
41. देशपांडे प्र.न.,भारतीय स्वातंत्र्य लढा, विदया प्रकाशन, औरंगाबाद
42. शहा जी.बी. व पाटील बी.एन.,आधुनिक भारताचा इतिहास, जळगाव
43. मोरवंचीकर रा.श्री.,आधुनिक भारत, पिंपळापुरे पब्लिशर्स, नागपूर
44. पाटील संजय, भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, कुमुद पब्लिकेशन्स,जळगाव
45. पाटील बी.एन.,खानदेशातील समाज प्रबोधनाची चळवळ १९०० ते १९५०
46. पाटील मधुकर व अमृतकर सुनिल, समकालीन भारत, अथर्व पब्लिकेशन्स,धुळे
47. पाटील मधुकर व चौधरी रमाकांत, भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, अथर्व पब्लिकेशन्स,धुळे
48. पंडित नलिनी, जातीयवाद आणि वर्गवाद, लोकवाडमय गृह,मुंबई
49. पंडित नलिनी, महाराष्ट्रातील राष्ट्रवादाचा विकास, मॉडर्न बुक डेपो, पुणे
50. पवार जयसिंगराव, हिंदुस्थानच्या स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र पाचवे
विशेष पेपर ३ DSE 2 C HIS 353

गुण : ६०
भारताचा इतिहास (इ. स. १२०६ ते इ. स. १५२६)
तासिका : ४५
श्रेयांक : ०३

- प्रकरण १ सुल्तानशाहीकालीन साधने १५
- अ) पुरातत्वीय साधने
ब) वाङ्मयीन साधने -पर्शियन, संस्कृत
क) परकीय प्रवाशांचे वृत्तांत
- प्रकरण २ - अ) सुलतानशाही कालखंड १५
- १) गुलाम आणि खिलजी घराणे
२) तुघलक, सय्यद व लोदी घराणे
३) तैमुरची स्वारी
४) पानीपतची पहिली लढाई - १५२६
- ब) दक्षिण भारतीय घराणे
- १) बहामणी राज्य - महंमद गवाण यांची कामगिरी
२) विजयनगर साम्राज्य - राजा कृष्णदेवराय यांची कामगिरी
- प्रकरण ३ - अ) सुल्तानशाहीकालीन प्रशासन १५
- १) केंद्रीय व प्रांतीय प्रशासन
२) महसूल व न्यायव्यवस्था
- ब) सुलतानशाही काळातील आर्थिक, धार्मिक स्थिती आणि कला व स्थापत्य
- १) कृषी, व्यापार व उद्दोगधंदे
२) भक्ती चळवळ
३) कला व स्थापत्य

Books for Study and Reference

- १) Chandra Satish, Medieval India - Society, The Jahagirdari & The Village, Delhi
- २) Srivastava A.L. – The Sultanate of Delhi, Shival Agrarwal & Company Agra
- ३) Lunia B.N. – Life and Culture in Medieval India, Kamal Prakashan Indore
- ४) Chitnis K.N. - Glimpses of Medieval Indian Ideas & Institution. Poona
- ५) Chitnis K.N. - Social Economical History of the Medieval India.
- ६) Dutt - Survey of India's Social Life & Economic Condition in the 18th Century.
- ७) Moreland W.H. - From Akbar To Aurangzeb : A Study In Economic History, London
- ८) महाजन वी.डी. - मध्ययुगीन भारत, एस.चंद एण्ड कम्पनी लि. दिल्ली
- ९) डॉ.श्रीवास्तव आशीर्वादीलाल - मुगलकालीन भारत, शिवलाल अग्रवाल एण्ड कंपनी आग्रा
- १०) डॉ.श्रीवास्तव आशीर्वादीलाल - दिल्ली सल्तनत, शिवलाल अग्रवाल एण्ड कंपनी आग्रा
- ११) वर्मा हरिश्चंद्र (संपा) - मध्यकालीन भारत, हिंदी माध्यम कार्यान्वय निदेशालय हिंदी विश्वविद्यालय, दिल्ली
- १२) मूरलैंड डल्व्यू.एच. (अनु.कोगेकर सुनंदा) - अकबरकालीन हिंदुस्थान, डायमंड पब्लिकेशन्स पुणे
- १३) सिद्दीकी एन.ए. (अनु.सासवडकर प्र.ल.) - मोगलकालीन महसूल पध्दती, डायमंड पब्लिकेशन्स पुणे
- १४) सतीश चंद्र (अनु-एस.क्षीरसागर) - मध्ययुगीन भारत, के सागर पब्लिकेशन्स, पुणे
- १५) मेहता जे.एल. (अनु.देशपांडे ब.तु.) - मध्ययुगीन भारताचा बृहत इतिहास, के सागर पब्लिकेशन्स, पुणे
- १६) डॉ.गाठाळ साहेबराव - भारताचा इतिहास (१५५०-१७६०), तिरूपती प्रकाशन, परभणी
- १७) डॉ.कठारे अनिल - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास,
- १८) डॉ.आठल्ये वि.भा. - भारताचा इतिहास (प्रारंभापासून ते १७६० पर्यंत), अंशुल पब्लिकेशन, नागपूर
- १९) डॉ.काटे पी.व्ही. - मध्ययुगीन भारत (१००० ते १७०७) कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद
- २०) बिरादार टी.के. - मोगलकालीन भारत (१५२६-१७०७) रत्नदिप बुक सेंटर, उदगीर
- २१) भांडवलकर एस.एस. - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, अभिजीत पब्लिकेशन, लातूर
- २२) मारडीकर मदन - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

SEC 3 HIS 354 Travel and Tourism in India

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Objectives

1. To introduce the students to the concept and nature of Tourism.
2. To acquaint the students about tourism planning.
3. To introduce important various tourist destinations in India to the students.
4. To encourage students to pursue career in Tourism.

Outcomes (*Students will be able to*)

1. Understand the concept and types of Tourism.
2. Acquire adequate knowledge about various aspects in Tourism planning.
3. Explain important information of some Historical tourist places.
4. Develop career in Tourism industry.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

SEC 3 HIS 354 Travel and Tourism in India

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Chapter 1 - Tourism : Concepts and Types	15
a) Meaning, Definition, Nature and Scope	
b) Objectives and Types of Tourism	
c) Role of History in Tourism	
Chapter 2 - Tourism : Planning	15
a) Planning - Causes, Components	
b) Transports - Recourses and Tourism Development	
c) Accommodation - Types of Accommodation.	
d) Tourist Guide - Characteristics	
Chapter 3 - Historical Tourist Places in India	15
a) Caves: Ajanta, Ellora, Elephanta, Pitalkhora	
b) Forts: Red Fort (Delhi), Janjira, Raigad, Devgiri	
c) Monuments: Taj Mahal (Agra), Goal Ghumat (Vijapur), Bibi Ka Maqbara (Aurangabad)	
d) Religious Places: Golden Temple (Amrutsar), Varanashi, , Mangi - Tungi, Jama Masque (New Delhi), Bodhagaya, Basilica of Bam Jesus Church (Goa), Pandharpur	

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र पाचवे
विशेष पेपर ३ SEC 3 HIS 354

गुण : ६०

भारत : प्रवास आणि पर्यटन
तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण - १ पर्यटन : संकल्पना व प्रकार १५

- अ) अर्थ, व्याख्या, स्वरूप , व्याप्ती
- ब) पर्यटनाची उद्दिष्ट्ये व प्रकार
- क) पर्यटनात इतिहासाची भूमिका

प्रकरण - २ पर्यटन : नियोजन १५

- अ) नियोजन - कारणे व घटक
- ब) वाहतूक - साधने व पर्यटन विकास
- क) निवास - निवासाचे प्रकार
- ड) पर्यटन मार्गदर्शकाची गुण वैशिष्ट्ये

प्रकरण - ३ भारतातील ऐतिहासिक पर्यटन स्थळे १५

- अ) लेणी : अजंठा, वेरुळ, एलिफंटा, पितळखोरा
- ब) किल्ले : लाल किल्ला (दिल्ली), जंजिरा, रायगड, देवगिरी
- क) स्मारके: ताजमहळ, गोल घुमट, बीबी का मकबरा
- ड) धर्मिक स्थळे: सुवर्ण मंदिर (अमृतसर), वाराणसी, मांगी -तुंगी, जामा मशिद (नवी दिल्ली), बासीलिका ऑफ बाम जीझस चर्च (गोवा), बोधगया, पंढरपूर,

Books for Study and Reference

- 1) Agnihotri, Vishal,- A Complete book on Tourism and Travel Management , Cyber Tech, New Delhi, 2007.
- 2) Badan, B. S., - Impact of Tourism in South India, Commonwealth Publishers, New Delhi, 1997.
- 3) Basham, A. L., - A Cultural History of India, Oxford India Paper books, 1998.
- 4) Bhatia, A.K., - Tourism Development, Sturling Publishers Pvt. Ltd. New Delhi, 2002.
- 5) Choudhary Vikas, - Educational Tourism, Centrun Press, New Delhi, 2010.
- 6) Husain, S. A., - The National Culture of India, National Book Trust, 1978.
- 7) Karma, Krishna, - Basic of Tourist : Theory, Operation and Practices, Kaniksha Publishers, New Delhi, 2004.
- 8) Bhatia, A.K., - Tourism Management and Marketing, Sterling Publishers, Pvt. Ltd., New Delhi, 2001.
- 9) Mishra, L. K., - World Heritage sites in India, Rajat Publications, New Delhi, 2010.
- 10) Pratap, Renu, - Tourism Geography Shree Publishers and Distributers, New Delhi.
- 11) Singh, Ratnadeep, - Dynamics of Historical, Culural and Heritage Tourism, Kanishka Publications, New Delhi, 2007.
- 12) Sexena, Atul, - New Trends in Tourism and Hotel Industry, Navyug, Publishers, New Delhi, 2008.
- 13) ऋतरे अनिल, साखरे विजया, पाटील गौतम, - पुरातत्व विद्या - वस्तूसंग्रहालय आणि पर्यटन, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद, मार्च २०१५.
- 14) खतीब, के. ए., - पर्यटन भूगोल, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
- 15) गद्रे प्रभाकर, - भारतातील इतिहास प्रसिद्ध किल्ले, श्री. मंगेश प्रकाशन, नागपूर, २००२.
- 16) गुणाजी मिलिंद, - माझी मुलूखगिरी, राजहंस प्रकाशन, पुणे, सप्टेंबर, २००४.
- 17) नागतोडे, प्रभाकर, पारधी दिगंबर, - पर्यटन भूगोल, विद्या प्रकाशन, नागपूर, २०१२.
- 18) तापीकर श्रीकांत, - महाराष्ट्रातील किल्ले, स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, २००२.
- 19) पाचारणे शिवाजी, सूर्यवंशी राजेंद्र, पाटील संजय, चौधरी अजिनाथ, - पर्यटन भूगोल, अथर्व प्रकाशन, पुणे, ऑगस्ट - २०१५.
- 20) पाटील सुलोचना, - उपयोजित इतिहास
- 21) पाटील संभाजी, - प्रवास व्यवस्थापन व पर्यटन उद्योग, अथर्व पब्लिकेशन्स, जळगाव, जानेवारी २०१५.
- 22) पाळंदे आनंद, - भारतातील विश्ववंध वारसा स्थळे, प्रफुल्लता प्रकाशन पुणे, ऑगस्ट - २०१२.
- 23) डॉ. शैलेश वाघ, प्रा. सिद्धार्थ सोनवणे - पर्यटन भूगोल, मार्च २०१६.
- 24) पश्चिम भारताचा सांस्कृतिक आणि पर्यटन भूगोल, प्रा. दादासाहेब भाटेवाल, प्रा. बाविस्कर

- 25) दक्षिण भारताचा सांस्कृतिक आणि पर्यटन भूगोल, प्रा. दादासाहेब भाटेवाल, प्रा. बाविस्कर
- 26) उत्तर भारताचा सांस्कृतिक आणि पर्यटन भूगोल, प्रा. दादासाहेब भाटेवाल, प्रा. बाविस्कर
- 27) मध्य भारताचा सांस्कृतिक आणि पर्यटन भूगोल, प्रा. दादासाहेब भाटेवाल, प्रा. बाविस्कर
- 28) शिंदे, एस. बी., पर्यटन भूगोल, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर, सप्टेंबर, १९९७.

Useful Websites

- 1) www.maharashtratourism.gov.in
- 2) www.indiarailways.gov.in
- 3) www.tourism.gov.in
- 4) <https://en.wikipedia.org/wiki>
- 5) www.education.nic.in
- 6) <https://www.icomos.org> International council on monument and sites (ICOMOS)
- 7) <https://whc.unesco.org> The Organization of world heritage cities (OWHC)
- 8) <http://whc.unesco.org> UNESCO world heritage sites in India

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र पाचवे

विशेष पेपर ३ GE 1 A

गुण : ६०	समकालीन भारताची निर्मिती - १	श्रेयांक : ०३
	तासिका : ४५	

प्रकरण पहिले	भारत निर्मिती	१०
अ.	भारतीय राज्यघटनेची निर्मिती - भारतीय राज्यघटनेचे वैशिष्ट्ये	
ब.	भारताचे एकीकरण - सरदार पटेल यांचे योगदान	
प्रकरण दुसरे	राजकीय विकास	२५
अ.	पं.जवाहरलाल नेहरू ते इंदिरा गांधी : पं. नेहरूंचे योगदान १९५२-१९६४, इंदिरा गांधींचे योगदान	
ब.	आणिबाणी : जेपी चळवळ आणि मोरारजी देसाई यांच्या नेतृत्वाखालील जनता राजवट	
क.	२१ व्या शतकाकडे वाटचाल - राजीव गांधी, अटलबिहारी वाजपेयी, मनमोहनसिंग, नरेंद्र मोदी	
प्रकरण तिसरे	आर्थिक विकास	१०
अ.	पंचवार्षिक योजना	
ब.	१९९१ पासूनच्या आर्थिक सुधारणा व खाउजा (LPG)	

Books for study and reference

- 1) Appadurai, Domestic Roots of India's Foreign Policy 1947-1972 New Delhi: Oxford University Press, 1979.
- 2) Austin, Granville, Working a Democratic Constitution: the Indian Experience New Delhi: OUP, 1999.
- 3) Balakrishnan, P. Economic Growth and its Distribution in India Hyderabad: Orient Black Swan, 2005
- 4) Baru Sanjaya, 1991 How P.V.Narasimha Rao Made History, Aleph Publication
- 5) Bipin Chandra & others, India After Independence 1947-2000 Penguin Books India, 1999.
- 6) Bakke, K.M. "State, Society, and Separatism in Punjab." Regional and Federal Studies, vol. 19, no. 2 (May 2009)
- 7) Chakrabarty, D., Rochona Majumdar, Andrew Sartori From the Colonial to the Post-Colonial: India and Pakistan in Transition New Delhi OUP, 2007.
- 8) Chatterjee, Partha ed. State and Politics in India New Delhi: OUP, 1994.
- 9) Desai A.R., Agrarian Struggles in India after Independence, Oxford, New Delhi 1986.
- 10) Desai Neera & Takkar Usha, Women in Indian Society, NBT 2007.
- 11) Dhawan, Rajeev, ed. Law and Society in Modern India New Delhi: OUP, 1997
- 12) Dutt V.P., Indian Foreign Policy Since Independence, NBT New Delhi, 2007.
- 13) Dreze, Jean and Amartya K. Sen. Indian Development : Selected Regional Perspectives New Delhi: OUP, 1997.
- 14) Dreze, Jean and Amartya K. Sen. India: Development and Participation New Delhi: OUP, 2002.
- 15) Frankel, Francine R., ed. Transforming India: Social and Political Dynamics of Democracy. Oxford: OUP, 2000.
- 16) Francine Frankel, India's Political Economy, 1947-2004, New Delhi: OUP, 2006.
- 17) Ghai, K.K., Indian Government and Politics, New Delhi, 1912.
- 18) Gopal, Jayal Niraja, ed. Democracy in India. New Delhi: OUP, 2001.
- 19) Hiranmay Karelker, Independent India : The First Years, Delhi 1998.
- 20) Jayapalan N., India & her Neighbours, Atlantic-2000.
- 21) Jean Dreze and Amartya Sen, India : Economic Development and Social Opportunity, Oxford University Press, New Delhi 1996.
- 22) Joya Chatterji, The Spoils of Partition: Bengal and India, 1947- 67, Cambridge University Press, 2007.
- 23) Jaffrelot, Christophe, The Hindu Nationalist Movement and Indian Politics 1925 to 1990s. New Delhi: Penguin, 1999.
- 24) Kapila, Uma, Indian Economy Since Independence, Academic Foundation, 2009.

- 25) King, Robert D.Nehru and the Language Politics of India. New Delhi: OUP, 1997.
- 26) Kothari, Rajni, Caste in Indian Politics, New Delhi: Orient Longman, 1970.
- 27) Kochanek, Stanley, The Congress Party of India: the Dynamics of One Party Democracy. Princeton: PUP, 1968.
- 28) Mahajan V.D., History of India, Vol. (1919-1974), vol.II (1974-1982).
- 29) Marino Andy, Narendra Modi A Political Geography, Harper Collins Publication
- 30) McCartney, Matthew, India – The Political Economy of Growth, Stagnation and the State, 1951-2007 ,2009
- 31) Menon V.P., The story of the integration of the Indian States, Orient Longmans, 1961.
- 32) Mukharji Pranab, The Dramatic Decade The Indira Gandhi Years, Rupa Publications
- 33) Mukhopadhyay Nilanjan , Narendra Modi The Man, The Times, Tranquebar
- 34) Parth Chatterjee,ed.,Wages of Freedom : Fifty Years of the Indian Nation–State, Delhi 1998.
- 35) Paul R. Brass, The Politics of India Since Independence, Cambridge University Press, Delhi.
- 36) Rajni Kothari, Politics in India, New Delhi: Orient Longman, 1970.
- 37) Ramachandra Guha. India After Gandhi: The History of the World's Largest Democracy. New York: Ecco (Harper Collins), 2007.
- 38) Rachel, Dwyer and Christopher Pinney, eds. Pleasure and the Nation: The History, Politics and Consumption of Public Culture in India. New Delhi: OUP, 2000.
- 39) Singh K.S., ed., Tribal Movements in India, 2 Volumes, New Delhi 1982.
- 40) Sunil Khilnani, The Idea of India, Penguin Books, New Delhi, 2004
- 41) Thapar Romila,The Past As Present Forging Contemporary Identities Through History, Aleph Publication
- 42) Tharoor Shashi, India Form Midnight to the Millennium, New Delhi,1997.
- 43) Tarlo, Emma. Unsettling Memories: Narratives of the Emergency in Delhi. Los Angeles: University of California Press, 2003.
- 44) Vinaik, Achin and Rajeev Bhargava Understanding Contemporary India, Hyderabad: OB Swan, 2010.
- 45) Yogendra Singh, Social Change in India, New Delhi 1993.
- 46) कोलारकर श.गो.,स्वतंत्र भारताचा इतिहास १९४७-१९८०, श्री मंगेश प्रकाशन, नागपूर, २००४.
- 47) कोठेकर शांता,आधुनिक भारताचा इतिहास १९४७ ते २०००, श्री साईनाथ प्रकाशन
- 48) ग्रोव्हर-बेल्हेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, एस.चांद, दिल्ली २००७.
- 49) गारे गोविंद, आदिवासी वीरपुरूष, श्रीविद्या प्रकाशन, नागपूर १९८६.
- 50) गारे गोविंद, आदिवासी समाज आणि संस्कृती, अमृत प्रकाशन, औरंगाबाद.™
- 51) देवळणकर शैलेंद्र, भारतातील परराष्ट्र धोरण : सातत्य आणि स्थित्यंतर, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे २००७.
- 52) दिवाण मोहन देवधन, दिवाण विवेक, भारताती राज्यांचे राजकारण, विद्या प्रकाशन, नागपूर २००४.
- 53) फडके य.दि.,विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र खंड १ ते ८, मौज प्रकाशन, मुंबई २००७.

- 54) फडके य.दि., लोकसभा निवडणुका - १९५२ ते १९९९, अक्षर प्रकाशन, मुंबई १९९९
- 55) वैद्य सुमन, कोठेकर शांता, आधुनिक भारताचा इतिहास १९४७-१९८६, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
- 56) बिपिनचंद्र अनु.पारधी मा.कृ.व इतर, इंडिया अफ्टर इंडिपेंडन्स, के सागर, पुणे २००४.
- 57) भोळे भा.ल., भारतीय गणराज्यांचे शासन आणि राजकारण, पिंपळापुरे प्रकाशन, नागपूर २००३.
- 58) पाटील मधुकर, अमृतकर सुनिल, समकालीन भारत, अथर्व पब्लिकेशन्स, धुळे
- 59) पळशीकर सुहास, देश-प्रदेश-प्रादेशिक राजकारणाच्या बदलत्या दिशा, युनिक अकॅडमी पुणे २०१५.
- 60) पवार प्रमोद व इतर (संपादक), महाराष्ट्रातील स्थित्यंतरे, अथर्व पब्लिकेशन्स, धुळे
- 61) मधु मंगेश कर्णिक, सांस्कृतिक महाराष्ट्र १९६० ते २०१० भाग १, मरासाआसंमं, मुंबई
- 62) कुलकर्णी, चंपानेरकर, असा घडला भारत, रोहन प्रकाशन, पुणे २०१३
- 63) एरंडे वि., भारतीय लोकशाही अपेक्षा आणि वास्तव, निर्मल प्रकाशन, नांदेड २०००.
- 64) शहा घनश्याम, चिकटे प्राची (अनु.), भारतातील सामाजिक चळवळी, सेज पब्लिकेशन्स, दिल्ली, २०११.

**Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon**

A Grade NAAC Re-Accredited (3rd Cycle)

BOS in History

**Revised Syllabus
Third Year B.A. (History)**

CBCS

(With effect from June 2020)

!! अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत !!

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon

Faculty - Humanities

Subject - History

Revised Syllabus

for

B. A. Third Year

Semester - V

(With effect from Academic Year 2020-21)

Choice Based Credit System (CBCS)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari

North Maharashtra University, Jalgaon

Structure of T. Y. B. A. (Faculty of Humanities) Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement Compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective Courses DSE	Generic Elective GE
V Credits : 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC 3 (02) History	DSE 3 A (03) DSE 4 A (03)	GE 1 A (03) GE 2 A (03)
VI Credits : 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) DSC 2 F (03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC 4 (02) History	DSE 3 B (03) DSE 4 B (03)	GE 1 B (03) GE 2 B (03)

1. **AEC - English Communication** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
2. **MIL** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू यापैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या **MIL** मधील अभ्यासपत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
3. **DSE** ३, ४ मध्ये इतिहास विषयाच्या अभ्यासपत्रिकांची निवड केल्यास **DSC** मधील तीन अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका इतिहास विषयाची निवडणे अनिवार्य आहे.
4. **DSC** मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही दोन भिन्न विषयांच्या निवडता येतील.
5. **SEC** मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
6. **GE** मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांची निवडणे अनिवार्य आहे. (उदा. **GE** इतिहास आणि **GE** राज्यशास्त्र)

Equivalence

T.Y.B.A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (Since 2020 - 2021)
Sem. V	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 3 (Compulsory Course)
		(Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Ardhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3
	Special Paper S-4	DSE 4
	General Paper G-3	DSC 1 (General Paper of Special subject - DSE 3 A & 4 A)
	Optional	DSC 2 E (General Paper of any subject)
		DSC 3 E (General Paper of any subject)
	-----	SEC-3 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)	
Sem. VI	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 4 (Compulsory Course)
		(Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Ardhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 B
	Special Paper S-4	DSE 4 B
	General Paper G-3	DSC 1 F (General Paper of Special subject - DSE 3 B & 4 B)
	Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject)
		DSC 3 F (General Paper of any subject)
	-----	SEC-4 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 B (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 B (Interdisciplinary Paper of any subject)	

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
 Structure of T. Y. B. A. (History) Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

List of Equivalence Papers

Old	New CBCS Pattern
Semester V	Semester V
HIS (G 3) 351 History of Modern Europe (1789 to 1900)	DSC 1 E HIS 351 History of Modern Europe (AD 1781 - AD 1913)
HIS (G 3) 351 History of Civilization (1815-1914)	DSC 2 E HIS 351 History of civilization
HIS (S 3) B 352 Expansion and Fall of the Maratha Power (1707-1761)	DSE 1 C HIS 352 History of India (AD 1750 – AD 1857)
HIS (S 4) 353 History of Mughal (1206-1526)	DSE 2 C HIS 353 History of India (AD 1206 – AD 1526)
HIS (S 3) 352 A Travel and Tourism Part I	SEC 3 HIS 354 Travel and Tourism in India
- - - - -	GE 1 A HIS 355 Making of Contemporary India - 1
Semester VI	Semester VI
HIS (G 3) 361 History of Modern Europe (1901 to 1945)	DSC 1 F HIS 361 History of Modern Europe (AD 1914 - AD 1945)
HIS (G 3) 361 History of Civilization (1915-1950)	DSC 2 F HIS 361 History of civilization
HIS (S 3) B 362 Expansion and Fall of the Maratha Power (1761-1818)	DSE 1 D HIS 362 History of India (AD 1750 – AD 1857)
HIS (S 4) 363 History of Mughal (1526-1707)	DSE 2 D HIS 363 History of India (AD 1526 – AD 1707)
HIS (S 3) 362 A Travel and Tourism Part II	SEC 4 HIS 364 An Introduction to Museums in India
- - - - -	GE 1 B HIS 365 Making of Contemporary India - 2

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

DSC 1 E HIS 351
History of Modern Europe (AD 1781 - AD 1913)

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Objectives

- i. Develop an interest in students to study the History as discipline.
- ii. To introduce the students to the concept and Nature of modern European History.
- iii. It will create a patriotism and European nationalism among the students.
- iv. The various approaches and context will be unraveled though the study of History.
- v. To encourage students to pursue carrier in Competitive Examinations.

Outcomes (*students will be able to*)

- i. Understand the concept and meaning of the `History of Modern Europe`.
- ii. Explain important information of the `History of modern Europe`.
- iii. To introduce various perspectives of the History of modern Europe.
- iv. Cover an Important topic of the `History of Modern Europe` 1781 to 1945.
- v. To inculcate Liberty, Equality and fraternity among the students.

Kavaytri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgoan
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

DSC 1 E HIS 351
History of Modern Europe (AD 1781 - AD 1913)

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Unit. 1: Liberation and Rise and Growth Democracy. 15

- A) Rise and Growth of Democracy in Britain.
- B) The French Revolution 1789 - Causes and Consequences.

Unit. 2 : Industrial Revolution and Imperialism. 15

- A) Industrial Revolution - Causes and Effects.
- B) Imperialism of England (Britain)

Unit. 3 : Rise of Nationalism. 15

- A) Nationalism in Italy.
- B) Nationalism in Germany.
- C) Balcun Nationalism.

तृतीय वर्षे कला सत्र पाचवे
सामान्य पेपर ३ DSC 1 E HIS 351

आधुनिक युरोपचा इतिहास I (इ.स. १७८० ते इ.स. १९१३)

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

- प्रकरण १ले : उदारमतवाद व लोकशाहीचा उदय. १५
- अ) इंग्लडमधील लोकशाहीचा उदय व विकास.
ब) फ्रेंच राज्यक्रांती १७८९ - कारणे व परिणाम.
- प्रकरण २रे : औद्योगिक क्रांती व साम्राज्यवाद. १५
- अ) औद्योगिक क्रांतीची कारणे व परिणाम.
ब) इंग्लडचा साम्राज्यवाद.
- प्रकरण ३रे : राष्ट्रवादाचा उदय. १५
- अ) इटलीतील राष्ट्रवाद.
ब) जर्मनीतील राष्ट्रवाद.
क) बाल्कन राष्ट्रवाद

Books for Study and Reference

1. Crozier Brian, New Colonialism, London 1964.
2. Board Charles , An Economics Interpretation of the constitution of United States, free press – 1986.
3. Boyer paul ,Harvard Sitkoff ,Nancy wolochet, The Enduring vision : A History of the American People, volume I and II.
4. Gorge, Foundation of the Constitutional Government in Modern Japan, Harvard University Press,1967.
5. Allen Gorge, A Short Economic History of Japan,1867-1937,London Allen Unwin 1946.
6. Brandenburg Erich, From Bismarck to the World War, S. Chand and company, New Delhi.
7. Carr E.H., Twenty years Crisis, London-1958.
8. Chambers F.P., Age Of Conflict: Contemporary World History : 1914 to present , George G. Harvap and co. Landon1950.
9. Cornwall R.D. , world History in 20th Century , Longman London-1961.
10. शिरगावकर ,आधुनिक युरोप (१७८९-१९६०),श्रीविद्या प्रकाशन,पुणे.१९७८.
11. सिरसीकर व.मं.,आधुनिक जगाचा इतिहास,कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन,पुणे.१९८०.
12. वैद्य सुमन,आधुनिक जग(१८१४-१९१४),श्री.साईनाथ प्रकाशन नागपुर,२००७.
13. वैद्य सुमन,कोठेकर शांता,आधुनिक जग,श्री.साईनाथ प्रकाशन नागपुर,२०००.
14. कोलारकर शं.गो.,युरोपचा इतिहास(१७८९-१९४५),श्री.मंगेश प्रकाशन,नागपुर,१९७५.
15. पाटील म.वि./अमृतकर सु.चं.,आधुनिक युरोपचा इतिहास,जळगाव,२००९.
16. पाटील सं.जि./पाटील म.वि.,आधुनिक जगाचा इतिहास,अथर्व पब्लिकेशन,जळगाव,२०१५.
17. करंदीकर अ.ज.,दुसरे महायुद्ध,व्हीनस बुक्स,पुणे १९८७.
18. कदम य.ना.,आधुनिक युरोपचा इतिहास,(१७८९-१९४५),फडके प्रकाशन कोल्हापूर,२००४.
19. कुलकर्णी / फडके ,आधुनिक युरोप, देशमुख आणि कंपनी,पुणे १९६७.
20. जोगळेकर ज.द., फ्रेंच राज्यक्रांती,मॅजेस्टिक पब्लिकेशन,मुंबई १९८९.
21. मराठे द.श्री.,जगाचा इतिहास, देशमुख आणि कंपनी,पुणे १९५६.
22. विद्यालंकार सत्यकेतू ,युरोप का इतिहास (१७८९-१९४५), नई दिल्ली १९९६.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

DSC 2 E HIS 351 History of civilization

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Objectives

1. Syllabus covers the competitive Examinations.
(UPSC, MPSC, NET, SET, Railway Board and Staff Selection etc.)
2. To make awareness about Socio-economical World History.
3. To highlight Economic development in Europe.
4. To enable the student to understand the Economic Development of Modern World.

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत
तृतीय वर्ष कला (इतिहास) पाचवे सत्र
DSC 2 E HIS 351 संस्कृतीचा इतिहास

विद्यापीठ परीक्षा गुण : ६०
अंतर्गत प्रात्यक्षिक परीक्षा : ४०

घड्याळी तास : ४५
श्रेयांक : ०३

युनिट १ : १४ ते १७ व्या शतकातील युरोपातील सामाजिक व आर्थिक बदल	१५
१. प्रबोधनाची कारणे, परिणाम	
२. वसाहतवादाचा उदय, विकास आणि विस्तार	
युनिट २ : सरंजामशाहीकडून भांडवलशाहीकडे वाटचाल	१५
१. सरंजामशाहीतील सामाजिक व आर्थिक स्थिती	
२. इंग्लंडमधील औद्योगिक क्रांती : कारणे व परिणाम	
३. समाजवादी विचारांचा उदय : कार्ल मार्क्सचा शास्त्रीय समाजवाद	
युनिट ३ : नवसाम्राज्यवादाचा उदय आणि पहिले महायुद्ध	१५
१. नवसाम्राज्यवादाचा उदय - कारणे	
२. आशिया व आफ्रिकेतील साम्राज्यवाद	
३. पहिले महायुद्ध : कारणे, परिणाम	

Books for Reference

1. Davies - World History
2. Loon, H. Ven - The Study of Mankind
3. Lukas Henry S. - A Short History of Civilization
4. Swain J. E. - A History of World Civilization
5. Wallbank, Taylor and Balkey - Civilization : Past and Present
6. Wells H. G. - Outline of History
७. सिरसीकर व. म. - आधुनिक जग
८. ओतूरकर, पोतनीस, महाजन - जगाचा संक्षिप्त इतिहास (भाग-२)
९. कठारे अनिल - आधुनिक जग
१०. कठारे अनिल - जागतिक घडामोडींचा इतिहास

Books for Reference

1. Benton Christopher and Wolff - A History of Civilization (Vol. II)
2. Burns - Western Civilization
3. Duant Will - The Story of Civilization (Relevant Volumes)
4. Hayes - Cultural History of Europe
5. Jacques Pierence - The Tides of History
6. Modell Solomon - A History of the Western World (Vols. II)
7. Toyanbee A. J. - Mankind and Mother Earth
8. Turner Ralph - The Great Cultural Tradition (2 Vols.)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

DSE 1 C HIS 352 History of India (AD 1750 – AD 1857)

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

- 1. India in the Mid-18th Century-Society and Polity** **15**
- 2. Expansion and Consolidation of Colonial Power** **15**
 - A) Mercantilism and British trade in Bengal
 - B) Rise and Expansion of British Power in Bengal, Awadh, Mysore and Maratha State
- 3. Legal Reform and Ideology in British Era** **15**
 - A) Dual Government and Act of 1773 & 1784
 - B) Ideology of Raja Rammohan Roy
 - C) Education

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र पाचवे
विशेष पेपर ३ DSE 1 C HIS 352

गुण : ६०

भारताचा इतिहास (इ. स. १७५० ते इ. स. १८५७)
तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १	१८ व्या शतकाच्या मध्यातील भारतातील सामाजिक आणि राजकीय परिस्थिती	१५
प्रकरण २	वासाहतिक सत्तांचा विस्तार आणि एकत्रीकरण	१५
	अ) व्यापारवाद आणि बंगाल मधील ब्रिटीशांचा व्यापार	
	ब) भारतात ब्रिटीश सत्तेचा उदय आणि विस्तार	
	१. बंगाल २. अवध ३. म्हैसूर ४. मराठा	
प्रकरण ३	ब्रिटीश काळातील कायदेशीर सुधारणा आणि विचारधारा	१५
	अ) द्विदल राज्यपद्धती आणि इ.स.१७७३ व इ.स. १७८४ चे कायदे	
	ब) राजा राममोहन रॉय यांची विचारधारा	
	क) शिक्षण	

Books for Study & References

1. Arvind Ganachari, Nationalism and Social Reform in a Colonial Situation, Kalpaz Publication New Delhi, 2005.
2. Bipan Chandra, Communalism in Modern India . Vikas, NBT Delhi 1987
3. Bipin Chandra & Others, India's Struggle for Independence, Penguin Books, New Delhi.
4. C. Heimsath, - Indian Nationalism & Hindu Social Reform Cambridge University Press, Cambridge, 1985.
5. Chand Tara, History of Freedom Movement in India[Vol.II Publication Division, Gov.of India, New Delhi
6. Charles Heimsath, Indian Nationalism and Hindu social reform, Princeton University Press, 1964.
7. Chaudhari K.N. (ed.) - The Economic Development of India under the East India Company (1814-1858)
8. Data K.K. - Survey of India's Social Life and Economic Conditions in the 18th Century.
9. Desai A.R. - Social Background of Indian Nationalism
10. Desai A.R.- Peasant struggle in India
11. Dutt R.C. - Economic History of India
12. HeimstCharls, Indian Nationalism and Hindu Social Reform, Princeton Unl Press
13. Jones Kenneth, Social and Religion Reform Movement in Modern India, Cambridge UNN Press, New Delhi
14. Joshi V.C. (ed) Rammohan And the process of modernization in India
15. K.N.Pannikar (ed), National and Left Movement in India,Vikas Publishing House Pvt,Ltd., New Delhi,1980.
16. Kope David - British Orientalism & the Bengal Renaissance the Dynamics of Indian Modernization (1713-1835)
17. Mahajan V.D., Modern Indian History, S.Chand Publication, New Delhi
18. Mariam Dossal & Ruby Maloni, State Intervention and Popular Response Western India in the 19th Century, Popular Prakashn, Mumbai
19. Michal Edvards, British India 1772-1942 Rupa New Delhi
20. Mishra B.B., The Indian Middle Classes: Their Growth in Modern Times, Oxford University Press, Delhi.
21. Mukharjee, Ramkrishna - Rise & Fall of East India Company
22. Naik S.P. & Nurullah S. - History of Education in India during the British Period
23. P.N.Chopra, (ed), Role of Indian Muslims in the Struggle for Freedom, Life and Life Publications, New Delhi, 1979
24. Raghubir Sinh, Indian States and the new Regime, D.B.Taraporevala sons, Mumbai.

25. Sarkar Sumit, Modern India 1885 to 1947 Macmillan New Delhi
26. Sen Sukomal, Working class of India: history of Emergence and Movement, 1830- 1970, K. P. Bagchi And Company, Calcutta, 1977.
27. Sen, Amiya (ed.), Social and Religious Reform, Oxford University Press, New Delhi, 2003.
28. Singh Anita Inder, The Origins of the partition of India, 1936-1947, Oxford University Press, New Delhi, 1987.
29. Tara Chand - History of Freedom Movement in India, Vol. II,III & IV, Twentieth Century, Oxford University Press, New Delhi, 2003.
30. तळवलकर गोविंद, सत्तांतर, खंड १ ते ३, मौज प्रकाशन गृह,मुंबई
31. गोपाल एस., ब्रिटिश भारतातील सांस्कृतिक बंड, डायमंड पब्लिकेशन्स,पुणे
32. गारे गोविंद, स्वातंत्र्य लढ्यातील आदिवासी क्रांतिकारक, श्रीविदया प्रकाशन,पुणे
33. ग्रोव्हर व बेल्लेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, एस चाँद दिल्ली
34. वैद्य व कोठेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, श्री साईनाथ प्रकाशन,नागपूर
35. बेडेकर,भणगे, भारतीय प्रबोधन, समाज प्रबोधन संस्था,पुणे १९७३
36. जावडेकर शं.द.,आधुनिक भारत, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन,पुणे
37. ओमव्हेट गेल, वासाहितिक समाजातील सांस्कृतिक बंड, सुगावा प्रकाशन, पुणे
38. नगरकर वसंत, पाकिस्तानचे जन्मरहस्य,म.रा.सा.सं.मं.मुंबई
39. बिपिनचंद्र, स्वातंत्र्याचा लढा, एनबीटी, नवी दिल्ली
40. दिक्षित राजा, एकोणिसाव्या शतकातील महाराष्ट्र मध्यमवर्गाचा उदय, डायमंड पब्लिकेशन्स,पुणे
41. देशपांडे प्र.न.,भारतीय स्वातंत्र्य लढा, विदया प्रकाशन, औरंगाबाद
42. शहा जी.बी. व पाटील बी.एन.,आधुनिक भारताचा इतिहास, जळगाव
43. मोरवंचीकर रा.श्री.,आधुनिक भारत, पिंपळापुरे पब्लिशर्स, नागपूर
44. पाटील संजय, भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, कुमुद पब्लिकेशन्स,जळगाव
45. पाटील बी.एन.,खानदेशातील समाज प्रबोधनाची चळवळ १९०० ते १९५०
46. पाटील मधुकर व अमृतकर सुनिल, समकालीन भारत, अथर्व पब्लिकेशन्स,धुळे
47. पाटील मधुकर व चौधरी रमाकांत, भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, अथर्व पब्लिकेशन्स,धुळे
48. पंडित नलिनी, जातीयवाद आणि वर्गवाद, लोकवाडमय गृह,मुंबई
49. पंडित नलिनी, महाराष्ट्रातील राष्ट्रवादाचा विकास, मॉडर्न बुक डेपो, पुणे
50. पवार जयसिंगराव, हिंदुस्थानच्या स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र पाचवे
विशेष पेपर ३ DSE 2 C HIS 353

गुण : ६०
भारताचा इतिहास (इ. स. १२०६ ते इ. स. १५२६)
तासिका : ४५
श्रेयांक : ०३

- प्रकरण १ सुल्तानशाहीकालीन साधने १५
- अ) पुरातत्वीय साधने
ब) वाङ्मयीन साधने -पर्शियन, संस्कृत
क) परकीय प्रवाशांचे वृत्तांत
- प्रकरण २ - अ) सुलतानशाही कालखंड १५
- १) गुलाम आणि खिलजी घराणे
२) तुघलक, सय्यद व लोदी घराणे
३) तैमुरची स्वारी
४) पानीपतची पहिली लढाई - १५२६
- ब) दक्षिण भारतीय घराणे
- १) बहामणी राज्य - महंमद गवाण यांची कामगिरी
२) विजयनगर साम्राज्य - राजा कृष्णदेवराय यांची कामगिरी
- प्रकरण ३ - अ) सुल्तानशाहीकालीन प्रशासन १५
- १) केंद्रीय व प्रांतीय प्रशासन
२) महसूल व न्यायव्यवस्था
- ब) सुलतानशाही काळातील आर्थिक, धार्मिक स्थिती आणि कला व स्थापत्य
- १) कृषी, व्यापार व उद्दोगधंदे
२) भक्ती चळवळ
३) कला व स्थापत्य

Books for Study and Reference

- १) Chandra Satish, Medieval India - Society, The Jahagirdari & The Village, Delhi
- २) Srivastava A.L. – The Sultanate of Delhi, Shival Agrarwal & Company Agra
- ३) Lunia B.N. – Life and Culture in Medieval India, Kamal Prakashan Indore
- ४) Chitnis K.N. - Glimpses of Medieval Indian Ideas & Institution. Poona
- ५) Chitnis K.N. - Social Economical History of the Medieval India.
- ६) Dutt - Survey of India's Social Life & Economic Condition in the 18th Century.
- ७) Moreland W.H. - From Akbar To Aurangzeb : A Study In Economic History, London
- ८) महाजन वी.डी. - मध्ययुगीन भारत, एस.चंद एण्ड कम्पनी लि. दिल्ली
- ९) डॉ.श्रीवास्तव आशीर्वादीलाल - मुगलकालीन भारत, शिवलाल अग्रवाल एण्ड कंपनी आग्रा
- १०) डॉ.श्रीवास्तव आशीर्वादीलाल - दिल्ली सल्तनत, शिवलाल अग्रवाल एण्ड कंपनी आग्रा
- ११) वर्मा हरिश्चंद्र (संपा) - मध्यकालीन भारत, हिंदी माध्यम कार्यान्वय निदेशालय हिंदी विश्वविद्यालय, दिल्ली
- १२) मूरलैंड डल्ल्यू.एच. (अनु.कोगेकर सुनंदा) - अकबरकालीन हिंदुस्थान, डायमंड पब्लिकेशन्स पुणे
- १३) सिद्दीकी एन.ए. (अनु.सासवडकर प्र.ल.) - मोगलकालीन महसूल पध्दती, डायमंड पब्लिकेशन्स पुणे
- १४) सतीश चंद्र (अनु-एस.क्षीरसागर) - मध्ययुगीन भारत, के सागर पब्लिकेशन्स, पुणे
- १५) मेहता जे.एल. (अनु.देशपांडे ब.तु.) - मध्ययुगीन भारताचा बृहत इतिहास, के सागर पब्लिकेशन्स, पुणे
- १६) डॉ.गाठाळ साहेबराव - भारताचा इतिहास (१५५०-१७६०), तिरूपती प्रकाशन, परभणी
- १७) डॉ.कठारे अनिल - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास,
- १८) डॉ.आठल्ये वि.भा. - भारताचा इतिहास (प्रारंभापासून ते १७६० पर्यंत), अंशुल पब्लिकेशन, नागपूर
- १९) डॉ.काटे पी.व्ही. - मध्ययुगीन भारत (१००० ते १७०७) कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद
- २०) बिरादार टी.के. - मोगलकालीन भारत (१५२६-१७०७) रत्नदिप बुक सेंटर, उदगीर
- २१) भांडवलकर एस.एस. - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, अभिजीत पब्लिकेशन, लातूर
- २२) मारडीकर मदन - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

SEC 3 HIS 354 Travel and Tourism in India

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Objectives

1. To introduce the students to the concept and nature of Tourism.
2. To acquaint the students about tourism planning.
3. To introduce important various tourist destinations in India to the students.
4. To encourage students to pursue career in Tourism.

Outcomes (*Students will be able to*)

1. Understand the concept and types of Tourism.
2. Acquire adequate knowledge about various aspects in Tourism planning.
3. Explain important information of some Historical tourist places.
4. Develop career in Tourism industry.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. V

SEC 3 HIS 354 Travel and Tourism in India

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Chapter 1 - Tourism : Concepts and Types	15
a) Meaning, Definition, Nature and Scope	
b) Objectives and Types of Tourism	
c) Role of History in Tourism	
Chapter 2 - Tourism : Planning	15
a) Planning - Causes, Components	
b) Transports - Recourses and Tourism Development	
c) Accommodation - Types of Accommodation.	
d) Tourist Guide - Characteristics	
Chapter 3 - Historical Tourist Places in India	15
a) Caves: Ajanta, Ellora, Elephanta, Pitalkhora	
b) Forts: Red Fort (Delhi), Janjira, Raigad, Devgiri	
c) Monuments: Taj Mahal (Agra), Goal Ghumat (Vijapur), Bibi Ka Maqbara (Aurangabad)	
d) Religious Places: Golden Temple (Amrutsar), Varanashi, , Mangi - Tungi, Jama Masque (New Delhi), Bodhagaya, Basilica of Bam Jesus Church (Goa), Pandharpur	

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र पाचवे
विशेष पेपर ३ SEC 3 HIS 354

गुण : ६०

भारत : प्रवास आणि पर्यटन
तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण - १ पर्यटन : संकल्पना व प्रकार १५

- अ) अर्थ, व्याख्या, स्वरूप , व्याप्ती
- ब) पर्यटनाची उद्दिष्ट्ये व प्रकार
- क) पर्यटनात इतिहासाची भूमिका

प्रकरण - २ पर्यटन : नियोजन १५

- अ) नियोजन - कारणे व घटक
- ब) वाहतूक - साधने व पर्यटन विकास
- क) निवास - निवासाचे प्रकार
- ड) पर्यटन मार्गदर्शकाची गुण वैशिष्ट्ये

प्रकरण - ३ भारतातील ऐतिहासिक पर्यटन स्थळे १५

- अ) लेणी : अजंठा, वेरुळ, एलिफंटा, पितळखोरा
- ब) किल्ले : लाल किल्ला (दिल्ली), जंजिरा, रायगड, देवगिरी
- क) स्मारके: ताजमहळ, गोल घुमट, बीबी का मकबरा
- ड) धर्मिक स्थळे: सुवर्ण मंदिर (अमृतसर), वाराणसी, मांगी -तुंगी, जामा मशिद (नवी दिल्ली), बासीलिका ऑफ बाम जीझस चर्च (गोवा), बोधगया, पंढरपूर,

Books for Study and Reference

- 1) Agnihotri, Vishal,- A Complete book on Tourism and Travel Management , Cyber Tech, New Delhi, 2007.
- 2) Badan, B. S., - Impact of Tourism in South India, Commonwealth Publishers, New Delhi, 1997.
- 3) Basham, A. L., - A Cultural History of India, Oxford India Paper books, 1998.
- 4) Bhatia, A.K., - Tourism Development, Sturling Publishers Pvt. Ltd. New Delhi, 2002.
- 5) Choudhary Vikas, - Educational Tourism, Centrun Press, New Delhi, 2010.
- 6) Husain, S. A., - The National Culture of India, National Book Trust, 1978.
- 7) Karma, Krishna, - Basic of Tourist : Theory, Operation and Practices, Kaniksha Publishers, New Delhi, 2004.
- 8) Bhatia, A.K., - Tourism Management and Marketing, Sterling Publishers, Pvt. Ltd., New Delhi, 2001.
- 9) Mishra, L. K., - World Heritage sites in India, Rajat Publications, New Delhi, 2010.
- 10) Pratap, Renu, - Tourism Geography Shree Publishers and Distributers, New Delhi.
- 11) Singh, Ratnadeep, - Dynamics of Historical, Culural and Heritage Tourism, Kanishka Publications, New Delhi, 2007.
- 12) Sexena, Atul, - New Trends in Tourism and Hotel Industry, Navyug, Publishers, New Delhi, 2008.
- 13) ऋतरे अनलल, साखरे वलजया, ढाटील गौतम, - ढुरातत्व वलद्या - वस्तूसंग्रहालय आणल ढर्यटन, वलद्या बुक्स ढब्ललशर्स, औरंगाबाद, मार्च २०१ॡ.
- 14) खतीब, के. ए., - ढर्यटन भूगोल, मेहता ढब्ललशलंग हाऊस, ढुणे.
- 15) गद्रे ढ्रभाकर, - भारतातील इतलहास ढ्रसलद्ध कलल्ले, श्री. मंगेश ढ्रकाशन, नागढूर, २००२.
- 16) गुणाजी मलललंद, - माझी मुलूखगलरी, राजहंस ढ्रकाशन, ढुणे, सढेंबर, २००ॡ.
- 17) नागतोडे, ढ्रभाकर, ढारधी दलगंबर, - ढर्यटन भूगोल, वलद्या ढ्रकाशन, नागढूर, २०१२.
- 18) ताढीकर श्रीकांत, - महाराष्ट्रातील कलल्ले, स्नेहवर्धन ढब्ललशलंग हाऊस, ढुणे, २००२.
- 19) ढाचारणे शलवाजी, सूर्यवंशी राजेंद्र, ढाटील संजय, ऒौधरी अजलनाथ, - ढर्यटन भूगोल, अथर्व ढ्रकाशन, ढुणे, ऑगस्ट - २०१ॡ.
- 20) ढाटील सुलोचना, - उढयोजलत इतलहास
- 21) ढाटील संभाजी, - ढ्रवास वलवस्थाढन व ढर्यटन उद्योग, अथर्व ढब्ललकेशन्स, जळगाव, जानेवारी २०१ॡ.
- 22) ढाळंदे आनंद, - भारतातील वलश्ववंध वारसा स्थळे, ढ्रढुल्लता ढ्रकाशन ढुणे, ऑगस्ट - २०१२.
- 23) डॉ. शैलेश वाघ, ढ्रा. सलद्धार्थ सोनवणे - ढर्यटन भूगोल, मार्च २०१ॡ.
- 24) ढशल्लम भारताऒा सांस्कृतलक आणल ढर्यटन भूगोल, ढ्रा. दादासाहेब भाटेवाल, ढ्रा. बावलस्कर

- 25) दक्षिण भारताचा सांस्कृतिक आणि पर्यटन भूगोल, प्रा. दादासाहेब भाटेवाल, प्रा. बाविस्कर
- 26) उत्तर भारताचा सांस्कृतिक आणि पर्यटन भूगोल, प्रा. दादासाहेब भाटेवाल, प्रा. बाविस्कर
- 27) मध्य भारताचा सांस्कृतिक आणि पर्यटन भूगोल, प्रा. दादासाहेब भाटेवाल, प्रा. बाविस्कर
- 28) शिंदे, एस. बी., पर्यटन भूगोल, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर, सप्टेंबर, १९९७.

Useful Websites

- 1) www.maharashtratourism.gov.in
- 2) www.indiarailways.gov.in
- 3) www.tourism.gov.in
- 4) <https://en.wikipedia.org/wiki>
- 5) www.education.nic.in
- 6) <https://www.icomos.org> International council on monument and sites (ICOMOS)
- 7) <https://whc.unesco.org> The Organization of world heritage cities (OWHC)
- 8) <http://whc.unesco.org> UNESCO world heritage sites in India

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र पाचवे

विशेष पेपर ३ GE 1 A

गुण : ६०	समकालीन भारताची निर्मिती - १	श्रेयांक : ०३
	तासिका : ४५	

प्रकरण पहिले	भारत निर्मिती	१०
अ.	भारतीय राज्यघटनेची निर्मिती - भारतीय राज्यघटनेचे वैशिष्ट्ये	
ब.	भारताचे एकीकरण - सरदार पटेल यांचे योगदान	
प्रकरण दुसरे	राजकीय विकास	२५
अ.	पं.जवाहरलाल नेहरू ते इंदिरा गांधी : पं. नेहरूंचे योगदान १९५२-१९६४, इंदिरा गांधींचे योगदान	
ब.	आणिबाणी : जेपी चळवळ आणि मोरारजी देसाई यांच्या नेतृत्वाखालील जनता राजवट	
क.	२१ व्या शतकाकडे वाटचाल - राजीव गांधी, अटलबिहारी वाजपेयी, मनमोहनसिंग, नरेंद्र मोदी	
प्रकरण तिसरे	आर्थिक विकास	१०
अ.	पंचवार्षिक योजना	
ब.	१९९१ पासूनच्या आर्थिक सुधारणा व खाउजा (LPG)	

Books for study and reference

- 1) Appadurai, Domestic Roots of India's Foreign Policy 1947-1972 New Delhi: Oxford University Press, 1979.
- 2) Austin, Granville, Working a Democratic Constitution: the Indian Experience New Delhi: OUP, 1999.
- 3) Balakrishnan, P. Economic Growth and its Distribution in India Hyderabad: Orient Black Swan, 2005
- 4) Baru Sanjaya, 1991 How P.V.Narasimha Rao Made History, Aleph Publication
- 5) Bipin Chandra & others, India After Independence 1947-2000 Penguin Books India, 1999.
- 6) Bakke, K.M. "State, Society, and Separatism in Punjab." Regional and Federal Studies, vol. 19, no. 2 (May 2009)
- 7) Chakrabarty, D., Rochona Majumdar, Andrew Sartori From the Colonial to the Post-Colonial: India and Pakistan in Transition New Delhi OUP, 2007.
- 8) Chatterjee, Partha ed. State and Politics in India New Delhi: OUP, 1994.
- 9) Desai A.R., Agrarian Struggles in India after Independence, Oxford, New Delhi 1986.
- 10) Desai Neera & Takkar Usha, Women in Indian Society, NBT 2007.
- 11) Dhawan, Rajeev, ed. Law and Society in Modern India New Delhi: OUP, 1997
- 12) Dutt V.P., Indian Foreign Policy Since Independence, NBT New Delhi, 2007.
- 13) Dreze, Jean and Amartya K. Sen. Indian Development : Selected Regional Perspectives New Delhi: OUP, 1997.
- 14) Dreze, Jean and Amartya K. Sen. India: Development and Participation New Delhi: OUP, 2002.
- 15) Frankel, Francine R., ed. Transforming India: Social and Political Dynamics of Democracy. Oxford: OUP, 2000.
- 16) Francine Frankel, India's Political Economy, 1947-2004, New Delhi: OUP, 2006.
- 17) Ghai, K.K., Indian Government and Politics, New Delhi, 1912.
- 18) Gopal, Jayal Niraja, ed. Democracy in India. New Delhi: OUP, 2001.
- 19) Hiranmay Karelker, Independent India : The First Years, Delhi 1998.
- 20) Jayapalan N., India & her Neighbours, Atlantic-2000.
- 21) Jean Dreze and Amartya Sen, India : Economic Development and Social Opportunity, Oxford University Press, New Delhi 1996.
- 22) Joya Chatterji, The Spoils of Partition: Bengal and India, 1947- 67, Cambridge University Press, 2007.
- 23) Jaffrelot, Christophe, The Hindu Nationalist Movement and Indian Politics 1925 to 1990s. New Delhi: Penguin, 1999.
- 24) Kapila, Uma, Indian Economy Since Independence, Academic Foundation, 2009.

- 25) King, Robert D. Nehru and the Language Politics of India. New Delhi: OUP, 1997.
- 26) Kothari, Rajni, Caste in Indian Politics, New Delhi: Orient Longman, 1970.
- 27) Kochanek, Stanley, The Congress Party of India: the Dynamics of One Party Democracy. Princeton: PUP, 1968.
- 28) Mahajan V.D., History of India, Vol. (1919-1974), vol.II (1974-1982).
- 29) Marino Andy, Narendra Modi A Political Geography, Harper Collins Publication
- 30) McCartney, Matthew, India – The Political Economy of Growth, Stagnation and the State, 1951-2007 ,2009
- 31) Menon V.P., The story of the integration of the Indian States, Orient Longmans, 1961.
- 32) Mukharji Pranab, The Dramatic Decade The Indira Gandhi Years, Rupa Publications
- 33) Mukhopadhyay Nilanjan , Narendra Modi The Man, The Times, Tranquebar
- 34) Parth Chatterjee,ed., Wages of Freedom : Fifty Years of the Indian Nation–State, Delhi 1998.
- 35) Paul R. Brass, The Politics of India Since Independence, Cambridge University Press, Delhi.
- 36) Rajni Kothari, Politics in India, New Delhi: Orient Longman, 1970.
- 37) Ramachandra Guha. India After Gandhi: The History of the World's Largest Democracy. New York: Ecco (Harper Collins), 2007.
- 38) Rachel, Dwyer and Christopher Pinney, eds. Pleasure and the Nation: The History, Politics and Consumption of Public Culture in India. New Delhi: OUP, 2000.
- 39) Singh K.S., ed., Tribal Movements in India, 2 Volumes, New Delhi 1982.
- 40) Sunil Khilnani, The Idea of India, Penguin Books, New Delhi, 2004
- 41) Thapar Romila, The Past As Present Forging Contemporary Identities Through History, Aleph Publication
- 42) Tharoor Shashi, India Form Midnight to the Millennium, New Delhi, 1997.
- 43) Tarlo, Emma. Unsettling Memories: Narratives of the Emergency in Delhi. Los Angeles: University of California Press, 2003.
- 44) Vinaik, Achin and Rajeev Bhargava Understanding Contemporary India, Hyderabad: OB Swan, 2010.
- 45) Yogendra Singh, Social Change in India, New Delhi 1993.
- 46) कोलारकर श.गो., स्वतंत्र भारताचा इतिहास १९४७-१९८०, श्री मंगेश प्रकाशन, नागपूर, २००४.
- 47) कोठेकर शांता, आधुनिक भारताचा इतिहास १९४७ ते २०००, श्री साईनाथ प्रकाशन
- 48) ग्रोव्हर-बेल्हेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, एस.चांद, दिल्ली २००७.
- 49) गारे गोविंद, आदिवासी वीरपुरूष, श्रीविद्या प्रकाशन, नागपूर १९८६.
- 50) गारे गोविंद, आदिवासी समाज आणि संस्कृती, अमृत प्रकाशन, औरंगाबाद.™
- 51) देवळणकर शैलेंद्र, भारतातील परराष्ट्र धोरण : सातत्य आणि स्थित्यंतर, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे २००७.
- 52) दिवाण मोहन देवधन, दिवाण विवेक, भारताती राज्यांचे राजकारण, विद्या प्रकाशन, नागपूर २००४.
- 53) फडके य.दि., विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र खंड १ ते ८, मौज प्रकाशन, मुंबई २००७.

- 54) फडके य.दि., लोकसभा निवडणुका - १९५२ ते १९९९, अक्षर प्रकाशन, मुंबई १९९९
- 55) वैद्य सुमन, कोठेकर शांता, आधुनिक भारताचा इतिहास १९४७-१९८६, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
- 56) बिपिनचंद्र अनु.पारधी मा.कृ.व इतर, इंडिया अफ्टर इंडिपेंडन्स, के सागर, पुणे २००४.
- 57) भोळे भा.ल., भारतीय गणराज्यांचे शासन आणि राजकारण, पिंपळापुरे प्रकाशन, नागपूर २००३.
- 58) पाटील मधुकर, अमृतकर सुनिल, समकालीन भारत, अथर्व पब्लिकेशन्स, धुळे
- 59) पळशीकर सुहास, देश-प्रदेश-प्रादेशिक राजकारणाच्या बदलत्या दिशा, युनिक अकॅडमी पुणे २०१५.
- 60) पवार प्रमोद व इतर (संपादक), महाराष्ट्रातील स्थित्यंतरे, अथर्व पब्लिकेशन्स, धुळे
- 61) मधु मंगेश कर्णिक, सांस्कृतिक महाराष्ट्र १९६० ते २०१० भाग १, मरासाआसंमं, मुंबई
- 62) कुलकर्णी, चंपानेरकर, असा घडला भारत, रोहन प्रकाशन, पुणे २०१३
- 63) एरंडे वि., भारतीय लोकशाही अपेक्षा आणि वास्तव, निर्मल प्रकाशन, नांदेड २०००.
- 64) शहा घनश्याम, चिकटे प्राची (अनु.), भारतातील सामाजिक चळवळी, सेज पब्लिकेशन्स, दिल्ली, २०११.

**Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon**

A Grade NAAC Re-Accredited (3rd Cycle)

BOS in History

**Revised Syllabus
Third Year B.A. (History)**

CBCS

(With effect from June 2020)

!! अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत !!

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon

Faculty - Humanities

Subject - History

Revised Syllabus

for

B. A. Third Year

Semester - VI

(With effect from Academic Year 2020-21)

Choice Based Credit System (CBCS)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari

North Maharashtra University, Jalgaon

Structure of T. Y. B. A. (Faculty of Humanities) Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement Compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective Courses DSE	Generic Elective GE
V Credits : 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC 3 (02) History	DSE 3 A (03) DSE 4 A (03)	GE 1 A (03) GE 2 A (03)
VI Credits : 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) DSC 2 F (03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC 4 (02) History	DSE 3 B (03) DSE 4 B (03)	GE 1 B (03) GE 2 B (03)

1. **AEC - English Communication** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
2. **MIL** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू यापैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या **MIL** मधील अभ्यासपत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
3. **DSE** ३, ४ मध्ये इतिहास विषयाच्या अभ्यासपत्रिकांची निवड केल्यास **DSC** मधील तीन अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका इतिहास विषयाची निवडणे अनिवार्य आहे.
4. **DSC** मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही दोन भिन्न विषयांच्या निवडता येतील.
5. **SEC** मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
6. **GE** मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांची निवडणे अनिवार्य आहे. (उदा. **GE** इतिहास आणि **GE** राज्यशास्त्र)

Equivalence

T.Y.B.A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (Since 2020 - 2021)
Sem. V	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 3 (Compulsory Course)
		(Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Ardhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3
	Special Paper S-4	DSE 4
	General Paper G-3	DSC 1 (General Paper of Special subject - DSE 3 A & 4 A)
	Optional	DSC 2 E (General Paper of any subject)
		DSC 3 E (General Paper of any subject)
	-----	SEC-3 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)	
Sem. VI	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 4 (Compulsory Course)
		(Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Ardhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 B
	Special Paper S-4	DSE 4 B
	General Paper G-3	DSC 1 F (General Paper of Special subject - DSE 3 B & 4 B)
	Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject)
		DSC 3 F (General Paper of any subject)
	-----	SEC-4 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 B (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 B (Interdisciplinary Paper of any subject)	

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
 Structure of T. Y. B. A. (History) Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

List of Equivalence Papers

Old	New CBCS Pattern
Semester V	Semester V
HIS (G 3) 351 History of Modern Europe (1789 to 1900)	DSC 1 E HIS 351 History of Modern Europe (AD 1781 - AD 1913)
HIS (G 3) 351 History of Civilization (1815-1914)	DSC 2 E HIS 351 History of civilization
HIS (S 3) B 352 Expansion and Fall of the Maratha Power (1707-1761)	DSE 1 C HIS 352 History of India (AD 1750 – AD 1857)
HIS (S 4) 353 History of Mughal (1206-1526)	DSE 2 C HIS 353 History of India (AD 1206 – AD 1526)
HIS (S 3) 352 A Travel and Tourism Part I	SEC 3 HIS 354 Travel and Tourism in India
- - - - -	GE 1 A HIS 355 Making of Contemporary India - 1
Semester VI	Semester VI
HIS (G 3) 361 History of Modern Europe (1901 to 1945)	DSC 1 F HIS 361 History of Modern Europe (AD 1914 - AD 1945)
HIS (G 3) 361 History of Civilization (1915-1950)	DSC 2 F HIS 361 History of civilization
HIS (S 3) B 362 Expansion and Fall of the Maratha Power (1761-1818)	DSE 1 D HIS 362 History of India (AD 1750 – AD 1857)
HIS (S 4) 363 History of Mughal (1526-1707)	DSE 2 D HIS 363 History of India (AD 1526 – AD 1707)
HIS (S 3) 362 A Travel and Tourism Part II	SEC 4 HIS 364 An Introduction to Museums in India
- - - - -	GE 1 B HIS 365 Making of Contemporary India - 2

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

DSC 1 F HIS 361

History of Modern Europe (AD 1914 - AD 1945)

Marks: 60

Periods: 60

Credits: 03

Objectives

- i. Develop an interest in students to study the History as discipline.
- ii. To Introduce the students to the concept and Nature of modern European History.
- iii. It will Create a patriotism and European nationalism among the students.
- iv. The various approaches and context will be unraveled through the study of History.
- v. To encourage students to pursue carrier in Competitive Examinations.

Outcomes *(students will be able to)*

- i. Understand the concept and meaning of the `History of Modern Europe`.
- ii. Explain important information of the `History of modern Europe`.
- iii. To introduce various perspectives of the History of modern Europe.
- iv. Cover an Important topic of the `History of Modern Europe` 1781 to 1945.
- v. To inculcate Liberty, Equality and fraternity among the students.

Kavaytri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgoan
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

DSC 1 F HIS 361
History of Modern Europe (AD 1914 - AD 1945)

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Unit. 1: First World War. 15

- A) Background / Causes.
- B) Effects.
- A) Russian Revolution - Causes and Effects.
- B) League of Nations.

Unit. 2 :Rise of Dictatorship. 15

- A) Italy.
- B) Germany.
- C) Kemal Pasha and Modernization of Turkey.

Unit. 3 : Second World War. 15

- A) Causes.
- B) Effects.

तृतीय वर्षे कला सत्र सहावे
सामान्य पेपर ३ DSC 1 F HIS 361

आधुनिक युरोपचा इतिहास (इ.स. १९१४ ते इ.स. १९४५)

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १ले : पहिले महायुद्ध.

१५

- अ) पार्श्वभूमी / कारणे.
- ब) परिणाम.
- क) रशियन राज्यक्रांती - कारणे व परिणाम.
- ड) राष्ट्रसंघ.

प्रकरण २रे : हुकूमशाहीचा उदय.

१५

- अ) इटाली.
- ब) जर्मनी.
- क) केमालपाशा आणि तुर्कस्थानचे आधुनिकीकरण.

प्रकरण ३रे : द्वितीय महायुद्ध.

१५

- अ) कारणे
- ब) परिणाम.
- क) संयुक्त राष्ट्रसंघ (U.N.O.)

Books for Study and Reference

1. Crozier Brian, New Colonialism, London 1964.
2. Board Charles , An Economics Interpretation of the constitution of United States, free press – 1986.
3. Boyer paul ,Harvard Sitkoff ,Nancy wolochet, The Enduring vision : A History of the American People, volume I and II.
4. Gorge, Foundation of the Constitutional Government in Modern Japan, Harvard University Press,1967.
5. Allen Gorge, A Short Economic History of Japan,1867-1937,Londan Allen Unwin 1946.
6. Brandenburg Erich, From Bismarck to the World War, S. Chand and company, New Delhi.
7. Carr E.H., Twenty years Crisis, Londen-1958.
8. Chambers F.P., Age Of Conflict: Contemporary World History : 1914 to present , George G. Harvap and co. Landon1950.
9. Cornwall R.D. , world History in 20th Century , Longman Londen-1961.
10. शिरगावकर ,आधुनिक युरोप (१७८९-१९६०),श्रीविद्या प्रकाशन,पुणे.१९७८.
11. सिरसीकर व.मं.,आधुनिक जगाचा इतिहास,कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन,पुणे.१९८०.
12. वैद्य सुमन,आधुनिक जग(१८१४-१९१४),श्री.साईनाथ प्रकाशन नागपुर,२००७.
13. वैद्य सुमन,कोठेकर शांता,आधुनिक जग,श्री.साईनाथ प्रकाशन नागपुर,२०००.
14. कोलारकर शं.गो.,युरोपचा इतिहास(१७८९-१९४५),श्री.मंगेश प्रकाशन,नागपुर,१९७५.
15. पाटील म.वि./अमृतकर सु.चं.,आधुनिक युरोपचा इतिहास,
16. पाटील सं.जि./पाटील म.वि.,आधुनिक जगाचा इतिहास,अथर्व पब्लिकेशन,जळगाव,२०१५.
17. करंदीकर अ.ज.,दुसरे महायुध्द,व्हीनस बुक्स,पुणे १९८७.
18. कदम य.ना.,आधुनिक युरोपचा इतिहास,(१७८९-१९४५),फडके प्रकाशन कोल्हापूर,२००४.
19. कुलकर्णी / फडके ,आधुनिक युरोप, देशमुख आणि कंपनी,पुणे १९६७.
20. जोगळेकर ज.द., फ्रेंच राज्यक्रांती,मॅजेस्टिक पब्लिकेशन,मुंबई १९८९.
21. मराठे द.श्री.,जगाचा इतिहास, देशमुख आणि कंपनी,पुणे १९५६.
22. विद्यालंकार सत्यकेतू ,युरोप का इतिहास (१७८९-१९४५), नई दिल्ली १९९६.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

DSC 2 F HIS 361 History of civilization

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Objectives

1. Syllabus covers the competitive Examinations.
(UPSC, MPSC, NET, SET, Railway Board and Staff Selection etc.)
2. To make awareness about Socio-economical World History.
3. To highlight Economic development in Europe.
4. To enable the student to understand the Economic Development of Modern World.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

DSC 2 F HIS 361 History of civilization

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Unit – 1 : Russian Revolution (1917) 15

- a) Causes
- b) Consequences

Unit – 2 : Socio-Economical Condition between Two World 15

- a) Dawes plan, Young plan, Great Depression, Social Condition
- b) The Rise of New Ideology – Nazism, Fascism

Unit – 3 : Progress Ear 15

- a) Growth of Literature
- b) Growth of Science
- c) Growth of Technology

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत
तृतीय वर्ष कला (इतिहास) सहावे सत्र
DSC 2 F HIS 361
संस्कृतीचा इतिहास

विद्यापीठ परीक्षा गुण : ६०

अंतर्गत प्रात्यक्षिक परीक्षा : ४०

घड्याळी तास : ४५

श्रेयांक : ०३

युनिट १ : रशियन राज्यक्रांती

१५

१. कारणे
२. परिणाम

युनिट २ : दोन महायुद्धांच्या दरम्यानच्या काळातील आर्थिक व सामाजिक स्थिती

१५

१. डॉवेस मंडळ, यंग योजना, आर्थिक महामंदी, सामाजिक स्थिती
२. नव्या विचारसरणीचा उदय - नाझीवाद, फॅसिस्टवाद

युनिट ३ : प्रगतीचा कालखंड

१५

१. साहित्याचा विकास
२. विज्ञानाचा विकास
३. तंत्रज्ञानाचा विकास

Books for Study & References

1. Davies - World History
2. Loon, H.Ven - The Study of Mankind
3. Lukas Henry S.- A Short History of Civilization
4. Swain J.E. - A History of World Civilization
5. Wallbank - Taylor and Balkey - Civilization Past and Present
6. Wells H.G. - Outline of History
७. सिरसीकर व.म. - आधुनिक जग
८. ओतूरकर, पोतनीस, महाजन - जगाचा संक्षिप्त इतिहास भाग-२
९. ठारे अनिल, आधुनिक जग
१०. कठारे अनिल - जागतिक घडामोडींचा इतिहास

Books for Reference

1. Benton Christopher and Wolff - A History of Civilization, Vol. II
2. Burns - Western Civilization
3. Duant Will - The Story of Civilization (Relevant Volumes)
4. Hayes - Cultural History of Europe
5. Jacques Pierece - The Tides of History
6. Modell Solomon - A History of the Western World Vols. II
7. Toyanbee A.J. - Mankind and Mother Earth
8. Turner Ralph - The Great Cultural Tradition, 2 Vols.

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र सहावे
विशेष पेपर ३ DSE 1 D HIS 362

भारताचा इतिहास (इ. स. १७५० ते इ. स. १८५७)

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १. भारतातील ग्रामीण अर्थव्यवस्था

१५

- अ) ब्रिटीश सरकारच्या जमीन महसूल पद्धती
- ब) भारतीय अर्थव्यवस्थेचे ग्रामीणीकरण
- क) शेतीचे व्यापारीकरण
- ड) दुष्काळ धोरण

प्रकरण २. भारतातील व्यापार आणि उद्योग

१५

- अ) हस्तउद्योगांचा -हास
- ब) संपत्तीचे शोषण
- क) आधुनिक उद्योगांचा विकास

प्रकरण ३. ब्रिटीश सत्तेविरुद्ध लोकप्रिय प्रतिकार

१५

- अ) विजयनगर, भिल्ल आणि संथाळ
- ब) इ. स. १८५७ चा उठाव १. कारणे २. अपयश

Books for Study & References

1. Arvind Ganachari, Nationalism and Social Reform in a Colonial Situation, Kalpaz Publication New Delhi, 2005.
2. Bipan Chandra, Communalism in Modern India . Vikas, NBT Delhi 1987
3. Bipin Chandra & Others, India's Struggle for Independence, Penguin Books, New Delhi.
4. C. Heimsath, - Indian Nationalism & Hindu Social Reform Cambridge University Press, Cambridge, 1985.
5. Chand Tara, History of Freedom Movement in India[Vol.II Publication Division, Gov.of India, New Delhi
6. Charles Heimsath, Indian Nationalism and Hindu social reform, Princeton University Press, 1964.
7. Chaudhari K.N. (ed.) - The Economic Development of India under the East India Company (1814-1858)
8. Data K.K. - Survey of India's Social Life and Economic Conditions in the 18th Century.
9. Desai A.R. - Social Background of Indian Nationalism
10. Desai A.R.- Peasant struggle in India
11. Dutt R.C. - Economic History of India
12. HeimsthCharls, Indian Nationalism and Hindu Social Reform, Princeton Unl Press
13. Jones Kenneth, Social and Religion Reform Movement in Modern India, Cambridge UNN Press, New Delhi
14. Joshi V.C. (ed) Rammohan And the process of modernization in India
15. K.N.Pannikar (ed), National and Left Movement in India,Vikas Publishing House Pvt,Ltd., New Delhi,1980.
16. Kope David - British Orientalism & the Bengal Renaissance the Dynamics of Indian Modernization (1713-1835)
17. Mahajan V.D., Modern Indian History, S.Chand Publication, New Delhi
18. Mariam Dossal & Ruby Maloni, State Intervention and Popular Response Western India in the 19th Century, Popular Prakashn, Mumbai
19. Michal Edvards, British India 1772-1942 Rupa New Delhi
20. Mishra B.B., The Indian Middle Classes: Their Growth in Modern Times, Oxford University Press, Delhi.
21. Mukharjee, Ramkrishna - Rise & Fall of East India Company
22. Naik S.P. & Nurullah S. - History of Education in India during the British Period
23. P.N.Chopra, (ed), Role of Indian Muslims in the Struggle for Freedom, Life and Life Publications, New Delhi, 1979
24. Raghubir Sinh, Indian States and the new Regime, D.B.Taraporevala sons, Mumbai.

25. Sarkar Sumit, Modern India 1885 to 1947 Macmillan New Delhi
26. Sen Sukomal, Working class of India: history of Emergence and Movement, 1830- 1970, K. P. Bagchi And Company, Calcutta, 1977.
27. Sen, Amiya (ed.), Social and Religious Reform, Oxford University Press, New Delhi, 2003.
28. Singh Anita Inder, The Origins of the partition of India, 1936-1947, Oxford University Press, New Delhi, 1987.
29. Tara Chand - History of Freedom Movement in India, Vol. II,III & IV, Twentieth Century, Oxford University Press, New Delhi, 2003.
30. तळवलकर गोविंद, सत्तांतर, खंड १ ते ३, मौज प्रकाशन गृह,मुंबई
31. गोपाल एस., ब्रिटिश भारतातील सांस्कृतिक बंड, डायमंड पब्लिकेशन्स,पुणे
32. गारे गोविंद, स्वातंत्र्य लढयातील आदिवासी क्रांतिकारक, श्रीविदया प्रकाशन,पुणे
33. ग्रोव्हर व बेल्लेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, एस चाँद दिल्ली
34. वैद्य व कोठेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, श्री साईनाथ प्रकाशन,नागपूर
35. बेडेकर,भणगे, भारतीय प्रबोधन, समाज प्रबोधन संस्था,पुणे १९७३
36. जावडेकर शं.द.,आधुनिक भारत, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन,पुणे
37. ओमव्हेट गेल, वासाहितिक समाजातील सांस्कृतिक बंड, सुगावा प्रकाशन, पुणे
38. नगरकर वसंत, पाकिस्तानचे जन्मरहस्य,म.रा.सा.सं.मं.मुंबई
39. बिपिनचंद्र, स्वातंत्र्याचा लढा, एनबीटी, नवी दिल्ली
40. दिक्षित राजा, एकोणिसाव्या शतकातील महाराष्ट्र मध्यमवर्गाचा उदय, डायमंड पब्लिकेशन्स,पुणे
41. देशपांडे प्र.न.,भारतीय स्वातंत्र्य लढा, विदया प्रकाशन, औरंगाबाद
42. शहा जी.बी. व पाटील बी.एन.,आधुनिक भारताचा इतिहास
43. मोरवंचीकर रा.श्री.,आधुनिक भारत, पिंपळापुरे पब्लिशर्स, नागपूर
44. पाटील संजय, भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, कुमुद पब्लिकेशन्स,जळगाव
45. पाटील बी.एन.,खानदेशातील समाज प्रबोधनाची चळवळ १९०० ते १९५०
46. पाटील मधुकर व अमृतकर सुनिल, समकालीन भारत, अथर्व पब्लिकेशन्स,धुळे
47. पाटील मधुकर व चौधरी रमाकांत, भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, अथर्व पब्लिकेशन्स,धुळे
48. पंडित नलिनी, जातीयवाद आणि वर्गवाद, लोकवाडमय गृह,मुंबई
49. पंडित नलिनी, महाराष्ट्रातील राष्ट्रवादाचा विकास, मॉडर्न बुक डेपो, पुणे
50. पवार जयसिंगराव, हिंदुस्थानच्या स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र सहावे
DSE 2 D HIS 363 भारताचा इतिहास (१५२६ ते १७०७)

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १ : मोगलकालीन साधने	१५
१) पुरातत्वीय साधने	
२) वाङ्मयीन साधने - पर्शियन, संस्कृत	
३) परकीय प्रवाशांचे वृत्तांत	
प्रकरण २ : मुघल कालखंड	१५
१) बाबर, हुमायुन, शेरशहा सुरी, अकबर, जहांगिर, शहाजहान व औरंगजेब	
२) मोगल सत्तेचा न्हास	
प्रकरण ३ : अ) मोगलकालीन प्रशासन	१५
१) मोगल प्रशासन - केंद्रीय व प्रांतीय प्रशासन, न्याय, महसूल	
२) शेरशहा सुरी - प्रशासकीय सुधारणा	
ब) मोगलकालीन आर्थिक, धार्मिक स्थिती आणि कला व स्थापत्य	
१) कृषी, व्यापार व उद्दोगधंदे	
२) सुफी पंथ	
३) कला व स्थापत्य	

Books for Study and Reference

- १) Chandra Satish, Medieval India - Society, The Jahagirdari & The Village, Delhi
- २) Srivastava A.L. – The Sultanate of Delhi, Shival Agrarwal & Company Agra
- ३) Lunia B.N. – Life and Culture in Medieval India, Kamal Prakashan Indore
- ४) Chitnis K.N. - Glimpses of Medieval Indian Ideas & Institution. Poona
- ५) Chitnis K.N. - Social Economical History of the Medieval India.
- ६) Dutt - Survey of India's Social Life & Economic Condition in the 18th Century.
- ७) Moreland W.H. - From Akbar To Aurangzeb : A Study In Economic History, London
- ८) महाजन वी.डी. - मध्ययुगीन भारत, एस.चंद एण्ड कम्पनी लि. दिल्ली
- ९) डॉ.श्रीवास्तव आशीर्वादीलाल - मुगलकालीन भारत, शिवलाल अग्रवाल एण्ड कंपनी आग्रा
- १०) डॉ.श्रीवास्तव आशीर्वादीलाल - दिल्ली सल्तनत, शिवलाल अग्रवाल एण्ड कंपनी आग्रा
- ११) वर्मा हरिश्चंद्र (संपा) - मध्यकालीन भारत, हिंदी माध्यम कार्यान्वय निदेशालय हिंदी विश्वविद्यालय, दिल्ली
- १२) मूरलैंड डल्यू.एच. (अनु.कोगेकर सुनंदा) - अकबरकालीन हिंदुस्थान, डायमंड पब्लिकेशन्स पुणे
- १३) सिद्दीकी एन.ए. (अनु.सासवडकर प्र.ल.) - मोगलकालीन महसूल पध्दती, डायमंड पब्लिकेशन्स पुणे
- १४) सतीश चंद्र (अनु-एस.क्षीरसागर) - मध्ययुगीन भारत, के सागर पब्लिकेशन्स, पुणे
- १५) मेहता जे.एल. (अनु.देशपांडे ब.तु.) - मध्ययुगीन भारताचा बृहत इतिहास, के सागर पब्लिकेशन्स, पुणे
- १६) डॉ.गाठाळ साहेबराव - भारताचा इतिहास (१५५०-१७६०), तिरूपती प्रकाशन, परभणी
- १७) डॉ.कठारे अनिल - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, प्रशांत पब्लिकेशन्स जळगांव
- १८) डॉ.आठल्ये वि.भा. - भारताचा इतिहास (प्रारंभापासून ते १७६० पर्यंत), अंशुल पब्लिकेशन, नागपूर
- १९) डॉ.काटे पी.व्ही. - मध्ययुगीन भारत (१००० ते १७०७) कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद
- २०) बिरादार टी.के. - मोगलकालीन भारत (१५२६-१७०७) रत्नदिप बुक सेंटर, उदगीर
- २१) भांडवलकर एस.एस. - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, अभिजीत पब्लिकेशन, लातूर
- २२) मारडीकर मदन - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद
- २३) डॉ.रोडे सोमनाथ - मध्ययुगीन भारताचा राजकीय व सांस्कृतिक इतिहास, पिंपळापुरे अॅण्ड कंपनी पब्लिशर्स, नागपुर

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

SEC 4 HIS 364 An Introduction to Museums in India
Marks: 60 **Periods: 45** **Credits: 03**

Objectives

1. To create awareness among the students about the role of Museum in the preservation of Heritage.
2. To explain the importance of Museums in study of History.
3. To create awareness to conserve the historical Monuments & Places in their local areas.
4. To encourage students to pursue career in museology.

Outcomes (*Students will be able to*)

1. Grasp the concept of Museum.
2. Acquire adequate knowledge about Historical Importance of Museums as Sources of History.
3. Understand Management of Museums.
4. Acquire important information of some Famous Museums in India.
5. Develop career in Tourism industry.

उद्दीष्ट्ये:

१. वारसा संरक्षणामध्ये वस्तूसंग्रहालयांची भूमिका विद्यार्थ्यांना अवगत करून देणे.
२. इतिहासाच्या अभ्यासात वस्तूसंग्रहालयांचे महत्त्व स्पष्ट करणे.
३. स्थानिक परिसरातील स्मारके व स्थळे यांच्या संरक्षणासाठी जागृती निर्माण करणे.
४. वस्तूसंग्रहालशास्त्रासंदर्भातील व्यावसायिक वा नोकरीच्या संधीबाबत विद्यार्थ्यांना उद्युक्त करणे.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

SEC 4 HIS 364 An Introduction to Museums in India
Marks: 60 **Periods: 45** **Credits: 03**

Chapter 1: Museums	15
I. Definition	
II. History of Development of Museum in India	
III. Historical Importance of Museum	
Chapter 2: Management Of Museums	15
I. Role of Museum Management	
II. Methods of Collection and Conservation of Objects in Museums	
III. Types of Museums	
Chapter 3: Some Famous Museums	15
I. National Museum, New Delhi	
II. Indian Museum, Kolkata	
III. Chhatrapati Shivaji Maharaj Museum, Mumbai	
IV. Salar Jung Museum, Hyderabad	
V. Raja Dinkar Kelkar Museum, Pune	
VI. Central Museum (Ajab Bangla), Nagpur	
VII. Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule	

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र सहावे
SEC 4 HIS 364
भारतातील वस्तूसंग्रहालयांचा परिचय

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १ : वस्तूसंग्रहालये	१५
१. व्याख्या	
२. भारतात वस्तूसंग्रहालयांचा उदय आणि विकास - ऐतिहासिक आढावा	
३. वस्तूसंग्रहालयांचे ऐतिहासिक महत्त्व	
प्रकरण २ : वस्तूसंग्रहालयांचे व्यवस्थापन	१५
१. वस्तूसंग्रहालय व्यवस्थापनाची भूमिका	
२. वस्तूसंग्रहालयातील वस्तूंचा संग्रह आणि जतन करण्याबद्दलच्या पद्धती.	
३. वस्तूसंग्रहालयाचे प्रकार	
प्रकरण ३ : गही प्रसिद्ध वस्तूसंग्रहालये	१५
१. राष्ट्रीय वस्तूसंग्रहालय, नवी दिल्ली	
२. इंडियन म्युझियम, कोलकाता	
३. छत्रपती शिवाजीमहाराज वस्तूसंग्रहालय, मुंबई	
४. सालाराजग वस्तूसंग्रहालय, हैद्राबाद	
५. राजा दिनकर केळकर वस्तूसंग्रहालय, पुणे	
६. मध्यवर्ती वस्तूसंग्रहालय (अजब बंगला), नागपूर	
७. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे	

Suggested Readings

1. Agrawal, O.P.. Essentials of Conservation and Museology, Delhi, 20
2. Banerjee, N. R., Museum and Cultural Heritage of India, Agam Kala Prakashan, New Delhi, 1990.
3. Dwivedi V.P., Museums and Museology: New Horizons Agam Kala Prakashan, New Delhi, 1980.
4. G. Edson & Dean David, Handbook for Museum, London, Routledge, 1986.
5. Markham S. F., The Museums of India, The Museum Association, London, 1936.
6. Plenderleith H. J, The Conservation of Antiquities and Works of Art: Treatment, Repair and Restoration, Oxford University Press, New York, 1956.
7. Sarkar, H., Museums and Protection of Monuments and Antiquities in India, Sundeep Prakashan, New Delhi, 1981.
8. Thomson, John M.A. and Others, Manual of Curatorship: A Guide to Museum Practice, Routledge, New York, 1984.
9. Wittlin Alma, Museums: It's History and Its Tasks in Education, Routledge and Paul, London, 1949.
10. ढवळीकर, मधुकर - पुरारिलेखाविद्या
11. गायकवाड, हनमाने, सरदेसाई - ऐतिहासिक कागदपत्रे व स्थळे
12. गोखले, शोभना लक्ष्मण - पुराभिलेखविद्या, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे, २००७
13. कठारे, अनिल, साखरे विजया, पाटील गौतम, - पुरातत्व विद्या - वस्तुसंग्रहालय आणि पर्यटन, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद, मार्च २०१५.
14. केतकर, श.म. संग्रहालयपरिचय
15. कांडगे, मंदा - पुण्यातील संग्रहालये, संस्कृती प्रकाशन, पुणे
16. महाजन, शांताराम गजानन इ दप्तरखाने व वस्तुसंग्रहालये, विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे, २००७

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र सहावे
GE 1 B HIS 365 समकालीन भारताची निर्मिती - २

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण पहिले - सामाजिक न्याय

१५

अ. आदिवासी चळवळ

ब. दलित चळवळ

क. स्त्रियांच्या चळवळी

प्रकरण दुसरे - भारतापुढील मुख्य आव्हाने

१५

अ. जमातवाद

ब. प्रादेशिक समस्या

क. नक्षलवाद

प्रकरण तिसरे - शिक्षण व विज्ञान

१५

अ. शिक्षण क्षेत्रातील विकास

ब. आण्विक धोरण

क. अंतराळ क्षेत्रातील प्रगती

Books for study and reference

- 1) Appadurai, Domestic Roots of India's Foreign Policy 1947-1972 New Delhi: Oxford University Press, 1979.
- 2) Austin, Granville, Working a Democratic Constitution: the Indian Experience New Delhi: OUP, 1999.
- 3) Balakrishnan, P. Economic Growth and its Distribution in India Hyderabad: Orient Black Swan, 2005
- 4) Baru Sanjaya, 1991 How P.V.Narasimha Rao Made History, Aleph Publication
- 5) Bipin Chandra & others, India After Independence 1947-2000 Penguin Books India, 1999.
- 6) Bakke, K.M. "State, Society, and Separatism in Punjab." Regional and Federal Studies, vol. 19, no. 2 (May 2009)
- 7) Chakrabarty, D., Rochona Majumdar, Andrew Sartori From the Colonial to the Post-Colonial: India and Pakistan in Transition New Delhi OUP, 2007.
- 8) Chatterjee, Partha ed. State and Politics in India New Delhi: OUP, 1994.
- 9) Desai A.R., Agrarian Struggles in India after Independence, Oxford, New Delhi 1986.
- 10) Desai Neera & Takkar Usha, Women in Indian Society, NBT 2007.
- 11) Dhawan, Rajeev, ed. Law and Society in Modern India New Delhi: OUP, 1997
- 12) Dutt V.P., Indian Foreign Policy Since Independence, NBT New Delhi, 2007.
- 13) Dreze, Jean and Amartya K. Sen. Indian Development : Selected Regional Perspectives New Delhi: OUP, 1997.
- 14) Dreze, Jean and Amartya K. Sen. India: Development and Participation New Delhi: OUP, 2002.
- 15) Frankel, Francine R., ed. Transforming India: Social and Political Dynamics of Democracy. Oxford: OUP, 2000.
- 16) Francine Frankel, India's Political Economy, 1947-2004, New Delhi: OUP, 2006.
- 17) Ghai, K.K., Indian Government and Politics, New Delhi, 1912.
- 18) Gopal, Jayal Niraja, ed. Democracy in India. New Delhi: OUP, 2001.
- 19) Hiranmay Karelker, Independent India : The First Years, Delhi 1998.
- 20) Jayapalan N., India & her Neighbours, Atlantic-2000.
- 21) Jean Dreze and Amartya Sen, India : Economic Development and Social Opportunity, Oxford University Press, New Delhi 1996.
- 22) Joya Chatterji, The Spoils of Partition: Bengal and India, 1947- 67, Cambridge University Press, 2007.
- 23) Jaffrelot, Christophe, The Hindu Nationalist Movement and Indian Politics 1925 to 1990s. New Delhi: Penguin, 1999.

- 24) Kapila, Uma, Indian Economy Since Independence, Academic Foundation, 2009.
- 25) King, Robert D.Nehru and the Language Politics of India. New Delhi: OUP, 1997.
- 26) Kothari, Rajni, Caste in Indian Politics, New Delhi: Orient Longman, 1970.
- 27) Kochanek, Stanley, The Congress Party of India: the Dynamics of One Party Democracy. Princeton: PUP, 1968.
- 28) Mahajan V.D., History of India, Vol. (1919-1974), vol.II (1974-1982).
- 29) Marino Andy, Narendra Modi A Political Geography, Harper Collins Publication
- 30) McCartney, Matthew, India – The Political Economy of Growth, Stagnation and the State, 1951-2007 ,2009
- 31) Menon V.P., The story of the integration of the Indian States, Orient Longmans, 1961.
- 32) Mukharji Pranab, The Dramatic Decade The Indira Gandhi Years, Rupa Publications
- 33) Mukhopadhyay Nilanjan , Narendra Modi The Man, The Times, Tranquebar
- 34) Parth Chatterjee,ed., Wages of Freedom : Fifty Years of the Indian Nation–State, Delhi 1998.
- 35) Paul R. Brass, The Politics of India Since Independence, Cambridge University Press, Delhi.
- 36) Rajni Kothari, Politics in India, New Delhi: Orient Longman, 1970.
- 37) Ramachandra Guha. India After Gandhi: The History of the World's Largest Democracy. New York: Ecco (Harper Collins), 2007.
- 38) Rachel, Dwyer and Christopher Pinney, eds. Pleasure and the Nation: The History, Politics and Consumption of Public Culture in India. New Delhi: OUP, 2000.
- 39) Singh K.S., ed., Tribal Movements in India, 2 Volumes, New Delhi 1982.
- 40) Sunil Khilnani, The Idea of India, Penguin Books, New Delhi, 2004
- 41) Thapar Romila, The Past As Present Forging Contemporary Identities Through History, Aleph Publication
- 42) Tharoor Shashi, India Form Midnight to the Millennium, New Delhi, 1997.
- 43) Tarlo, Emma. Unsettling Memories: Narratives of the Emergency in Delhi. Los Angeles: University of California Press, 2003.
- 44) Vinaik, Achin and Rajeev Bhargava Understanding Contemporary India, Hyderabad: OB Swan, 2010.
- 45) Yogendra Singh, Social Change in India, New Delhi 1993.
- 46) कोलारकर श.गो., स्वतंत्र भारताचा इतिहास १९४७-१९८०, श्री मंगेश प्रकाशन, नागपूर, २००४.
- 47) कोठेकर शांता, आधुनिक भारताचा इतिहास १९४७ ते २०००, श्री साईनाथ प्रकाशन
- 48) ग्रोव्हर-बेल्हेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, एस.चांद, दिल्ली २००७.
- 49) गारे गोविंद, आदिवासी वीरपुरुष, श्रीविद्या प्रकाशन, नागपूर १९८६.
- 50) गारे गोविंद, आदिवासी समाज आणि संस्कृती, अमृत प्रकाशन, औरंगाबाद.
- 51) देवळणकर शैलेंद्र, भारतातील परराष्ट्र धोरण : सातत्य आणि स्थित्यंतर, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे २००७.
- 52) दिवाण मोहन देवधन, दिवाण विवेक, भारताती राज्यांचे राजकारण, विद्या प्रकाशन, नागपूर २००४.

- 53) फडके य.दि., विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र खंड १ ते ८, मौज प्रकाशन, मुंबई २००७.
- 54) फडके य.दि., लोकसभा निवडणुका - १९५२ ते १९९९, अक्षर प्रकाशन, मुंबई १९९९
- 55) वैद्य सुमन, कोठेकर शांता, आधुनिक भारताचा इतिहास १९४७-१९८६, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
- 56) बिपिनचंद्र अनु.पारधी मा.कृ.व इतर, इंडिया अफ्टर इंडिपेंडन्स, के सागर, पुणे २००४.
- 57) भोळे भा.ल., भारतीय गणराज्यांचे शासन आणि राजकारण, पिंपळापुरे प्रकाशन, नागपूर २००३.
- 58) पाटील मधुकर, अमृतकर सुनिल, समकालीन भारत, अथर्व पब्लिकेशन्स, धुळे
- 59) पळशीकर सुहास, देश-प्रदेश-प्रादेशिक राजकारणाच्या बदलत्या दिशा, युनिक अकॅडमी पुणे २०१५.
- 60) पवार प्रमोद व इतर (संपादक), महाराष्ट्रातील स्थित्यंतरे, अथर्व पब्लिकेशन्स, धुळे
- 61) मधु मंगेश कर्णिक, सांस्कृतिक महाराष्ट्र १९६० ते २०१० भाग १, मरासाआसंमं, मुंबई
- 62) कुलकर्णी, चंपानेरकर, असा घडला भारत, रोहन प्रकाशन, पुणे २०१३
- 63) एरंडे वि., भारतीय लोकशाही अपेक्षा आणि वास्तव, निर्मल प्रकाशन, नांदेड २०००.
- 64) शहा घनश्याम, चिकटे प्राची (अनु.), भारतातील सामाजिक चळवळी, सेज पब्लिकेशन्स, दिल्ली, २०११.

**Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon**

A Grade NAAC Re-Accredited (3rd Cycle)

BOS in History

**Revised Syllabus
Third Year B.A. (History)**

CBCS

(With effect from June 2020)

!! अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत !!

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon

Faculty - Humanities

Subject - History

Revised Syllabus

for

B. A. Third Year

Semester - VI

(With effect from Academic Year 2020-21)

Choice Based Credit System (CBCS)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari

North Maharashtra University, Jalgaon

Structure of T. Y. B. A. (Faculty of Humanities) Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement Compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective Courses DSE	Generic Elective GE
V Credits : 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC 3 (02) History	DSE 3 A (03) DSE 4 A (03)	GE 1 A (03) GE 2 A (03)
VI Credits : 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) DSC 2 F (03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC 4 (02) History	DSE 3 B (03) DSE 4 B (03)	GE 1 B (03) GE 2 B (03)

1. **AEC - English Communication** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
2. **MIL** ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू यापैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या **MIL** मधील अभ्यासपत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
3. **DSE** ३, ४ मध्ये इतिहास विषयाच्या अभ्यासपत्रिकांची निवड केल्यास **DSC** मधील तीन अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका इतिहास विषयाची निवडणे अनिवार्य आहे.
4. **DSC** मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही दोन भिन्न विषयांच्या निवडता येतील.
5. **SEC** मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
6. **GE** मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांची निवडणे अनिवार्य आहे. (उदा. **GE** इतिहास आणि **GE** राज्यशास्त्र)

Equivalence

T.Y.B.A.	Existing Pattern	CBCS Pattern (Since 2020 - 2021)
Sem. V	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 3 (Compulsory Course)
		(Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Ardhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3
	Special Paper S-4	DSE 4
	General Paper G-3	DSC 1 (General Paper of Special subject - DSE 3 A & 4 A)
	Optional	DSC 2 E (General Paper of any subject)
		DSC 3 E (General Paper of any subject)
	-----	SEC-3 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)	
Sem. VI	Compulsory English	AEC - English Communication
	-----	MIL 4 (Compulsory Course)
		(Marathi/Hindi/Sanskrit/Urdu/Pali/Ardhamagadhi)
	Special Paper S-3	DSE 3 B
	Special Paper S-4	DSE 4 B
	General Paper G-3	DSC 1 F (General Paper of Special subject - DSE 3 B & 4 B)
	Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject)
		DSC 3 F (General Paper of any subject)
	-----	SEC-4 (Skill based Paper of any subject)
	-----	GE-1 B (Interdisciplinary Paper of any subject)
-----	GE-2 B (Interdisciplinary Paper of any subject)	

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Structure of T. Y. B. A. (History) Under CBCS Pattern (2020 - 2021)

List of Equivalence Papers

Old	New CBCS Pattern
Semester V	Semester V
HIS (G 3) 351 History of Modern Europe (1789 to 1900)	DSC 1 E HIS 351 History of Modern Europe (AD 1781 - AD 1913)
HIS (G 3) 351 History of Civilization (1815-1914)	DSC 2 E HIS 351 History of civilization
HIS (S 3) B 352 Expansion and Fall of the Maratha Power (1707-1761)	DSE 1 C HIS 352 History of India (AD 1750 – AD 1857)
HIS (S 4) 353 History of Mughal (1206-1526)	DSE 2 C HIS 353 History of India (AD 1206 – AD 1526)
HIS (S 3) 352 A Travel and Tourism Part I	SEC 3 HIS 354 Travel and Tourism in India
- - - - -	GE 1 A HIS 355 Making of Contemporary India - 1
Semester VI	Semester VI
HIS (G 3) 361 History of Modern Europe (1901 to 1945)	DSC 1 F HIS 361 History of Modern Europe (AD 1914 - AD 1945)
HIS (G 3) 361 History of Civilization (1915-1950)	DSC 2 F HIS 361 History of civilization
HIS (S 3) B 362 Expansion and Fall of the Maratha Power (1761-1818)	DSE 1 D HIS 362 History of India (AD 1750 – AD 1857)
HIS (S 4) 363 History of Mughal (1526-1707)	DSE 2 D HIS 363 History of India (AD 1526 – AD 1707)
HIS (S 3) 362 A Travel and Tourism Part II	SEC 4 HIS 364 An Introduction to Museums in India
- - - - -	GE 1 B HIS 365 Making of Contemporary India - 2

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

DSC 1 F HIS 361

History of Modern Europe (AD 1914 - AD 1945)

Marks: 60

Periods: 60

Credits: 03

Objectives

- i. Develop an interest in students to study the History as discipline.
- ii. To Introduce the students to the concept and Nature of modern European History.
- iii. It will Create a patriotism and European nationalism among the students.
- iv. The various approaches and context will be unraveled through the study of History.
- v. To encourage students to pursue carrier in Competitive Examinations.

Outcomes *(students will be able to)*

- i. Understand the concept and meaning of the `History of Modern Europe`.
- ii. Explain important information of the `History of modern Europe`.
- iii. To introduce various perspectives of the History of modern Europe.
- iv. Cover an Important topic of the `History of Modern Europe` 1781 to 1945.
- v. To inculcate Liberty, Equality and fraternity among the students.

Kavaytri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgoan
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

DSC 1 F HIS 361
History of Modern Europe (AD 1914 - AD 1945)

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Unit. 1: First World War. 15

- A) Background / Causes.
- B) Effects.
- A) Russian Revolution - Causes and Effects.
- B) League of Nations.

Unit. 2 :Rise of Dictatorship. 15

- A) Italy.
- B) Germany.
- C) Kemal Pasha and Modernization of Turkey.

Unit. 3 : Second World War. 15

- A) Causes.
- B) Effects.

तृतीय वर्षे कला सत्र सहावे
सामान्य पेपर ३ DSC 1 F HIS 361

आधुनिक युरोपचा इतिहास (इ.स. १९१४ ते इ.स. १९४५)

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १ले : पहिले महायुद्ध.

१५

- अ) पार्श्वभूमी / कारणे.
- ब) परिणाम.
- क) रशियन राज्यक्रांती - कारणे व परिणाम.
- ड) राष्ट्रसंघ.

प्रकरण २रे : हुकूमशाहीचा उदय.

१५

- अ) इटाली.
- ब) जर्मनी.
- क) केमालपाशा आणि तुर्कस्थानचे आधुनिकीकरण.

प्रकरण ३रे : द्वितीय महायुद्ध.

१५

- अ) कारणे
- ब) परिणाम.
- क) संयुक्त राष्ट्रसंघ (U.N.O.)

Books for Study and Reference

1. Crozier Brian, New Colonialism, London 1964.
2. Board Charles , An Economics Interpretation of the constitution of United States, free press – 1986.
3. Boyer paul ,Harvard Sitkoff ,Nancy wolochet, The Enduring vision : A History of the American People, volume I and II.
4. Gorge, Foundation of the Constitutional Government in Modern Japan, Harvard University Press,1967.
5. Allen Gorge, A Short Economic History of Japan,1867-1937,Londan Allen Unwin 1946.
6. Brandenburg Erich, From Bismarck to the World War, S. Chand and company, New Delhi.
7. Carr E.H., Twenty years Crisis, Londen-1958.
8. Chambers F.P., Age Of Conflict: Contemporary World History : 1914 to present , George G. Harvap and co. Landon1950.
9. Cornwall R.D. , world History in 20th Century , Longman Londen-1961.
10. शिरगावकर ,आधुनिक युरोप (१७८९-१९६०),श्रीविद्या प्रकाशन,पुणे.१९७८.
11. सिरसीकर व.मं.,आधुनिक जगाचा इतिहास,कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन,पुणे.१९८०.
12. वैद्य सुमन,आधुनिक जग(१८१४-१९१४),श्री.साईनाथ प्रकाशन नागपुर,२००७.
13. वैद्य सुमन,कोठेकर शांता,आधुनिक जग,श्री.साईनाथ प्रकाशन नागपुर,२०००.
14. कोलारकर शं.गो.,युरोपचा इतिहास(१७८९-१९४५),श्री.मंगेश प्रकाशन,नागपुर,१९७५.
15. पाटील म.वि./अमृतकर सु.चं.,आधुनिक युरोपचा इतिहास,
16. पाटील सं.जि./पाटील म.वि.,आधुनिक जगाचा इतिहास,अथर्व पब्लिकेशन,जळगाव,२०१५.
17. करंदीकर अ.ज.,दुसरे महायुध्द,व्हीनस बुक्स,पुणे १९८७.
18. कदम य.ना.,आधुनिक युरोपचा इतिहास,(१७८९-१९४५),फडके प्रकाशन कोल्हापूर,२००४.
19. कुलकर्णी / फडके ,आधुनिक युरोप, देशमुख आणि कंपनी,पुणे १९६७.
20. जोगळेकर ज.द., फ्रेंच राज्यक्रांती,मॅजेस्टिक पब्लिकेशन,मुंबई १९८९.
21. मराठे द.श्री.,जगाचा इतिहास, देशमुख आणि कंपनी,पुणे १९५६.
22. विद्यालंकार सत्यकेतू ,युरोप का इतिहास (१७८९-१९४५), नई दिल्ली १९९६.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

DSC 2 F HIS 361 History of civilization

Marks: 60

Periods: 45

Credits: 03

Objectives

1. Syllabus covers the competitive Examinations.
(UPSC, MPSC, NET, SET, Railway Board and Staff Selection etc.)
2. To make awareness about Socio-economical World History.
3. To highlight Economic development in Europe.
4. To enable the student to understand the Economic Development of Modern World.

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत
तृतीय वर्ष कला (इतिहास) सहावे सत्र
DSC 2 F HIS 361
संस्कृतीचा इतिहास

विद्यापीठ परीक्षा गुण : ६०

अंतर्गत प्रात्यक्षिक परीक्षा : ४०

घड्याळी तास : ४५

श्रेयांक : ०३

युनिट १ : रशियन राज्यक्रांती

१५

१. कारणे
२. परिणाम

युनिट २ : दोन महायुद्धांच्या दरम्यानच्या काळातील आर्थिक व सामाजिक स्थिती

१५

१. डॉवेस मंडळ, यंग योजना, आर्थिक महामंदी, सामाजिक स्थिती
२. नव्या विचारसरणीचा उदय - नाझीवाद, फॅसिस्टवाद

युनिट ३ : प्रगतीचा कालखंड

१५

१. साहित्याचा विकास
२. विज्ञानाचा विकास
३. तंत्रज्ञानाचा विकास

Books for Study & References

1. Davies - World History
2. Loon, H.Ven - The Study of Mankind
3. Lukas Henry S.- A Short History of Civilization
4. Swain J.E. - A History of World Civilization
5. Wallbank - Taylor and Balkey - Civilization Past and Present
6. Wells H.G. - Outline of History
७. सिरसीकर व.म. - आधुनिक जग
८. ओतूरकर, पोतनीस, महाजन - जगाचा संक्षिप्त इतिहास भाग-२
९. ठारे अनिल, आधुनिक जग
१०. कठारे अनिल - जागतिक घडामोडींचा इतिहास

Books for Reference

1. Benton Christopher and Wolff - A History of Civilization, Vol. II
2. Burns - Western Civilization
3. Duant Will - The Story of Civilization (Relevant Volumes)
4. Hayes - Cultural History of Europe
5. Jacques Pierence - The Tides of History
6. Modell Solomon - A History of the Western World Vols. II
7. Toyanbee A.J. - Mankind and Mother Earth
8. Turner Ralph - The Great Cultural Tradition, 2 Vols.

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र सहावे
विशेष पेपर ३ DSE 1 D HIS 362

भारताचा इतिहास (इ. स. १७५० ते इ. स. १८५७)

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १. भारतातील ग्रामीण अर्थव्यवस्था

१५

- अ) ब्रिटीश सरकारच्या जमीन महसूल पद्धती
- ब) भारतीय अर्थव्यवस्थेचे ग्रामीणीकरण
- क) शेतीचे व्यापारीकरण
- ड) दुष्काळ धोरण

प्रकरण २. भारतातील व्यापार आणि उद्योग

१५

- अ) हस्तउद्योगांचा -हास
- ब) संपत्तीचे शोषण
- क) आधुनिक उद्योगांचा विकास

प्रकरण ३. ब्रिटीश सत्तेविरुद्ध लोकप्रिय प्रतिकार

१५

- अ) विजयनगर, भिल्ल आणि संथाळ
- ब) इ. स. १८५७ चा उठाव १. कारणे २. अपयश

Books for Study & References

1. Arvind Ganachari, Nationalism and Social Reform in a Colonial Situation, Kalpaz Publication New Delhi, 2005.
2. Bipan Chandra, Communalism in Modern India . Vikas, NBT Delhi 1987
3. Bipin Chandra & Others, India's Struggle for Independence, Penguin Books, New Delhi.
4. C. Heimsath, - Indian Nationalism & Hindu Social Reform Cambridge University Press, Cambridge, 1985.
5. Chand Tara, History of Freedom Movement in India[Vol.II Publication Division, Gov.of India, New Delhi
6. Charles Heimsath, Indian Nationalism and Hindu social reform, Princeton University Press, 1964.
7. Chaudhari K.N. (ed.) - The Economic Development of India under the East India Company (1814-1858)
8. Data K.K. - Survey of India's Social Life and Economic Conditions in the 18th Century.
9. Desai A.R. - Social Background of Indian Nationalism
10. Desai A.R.- Peasant struggle in India
11. Dutt R.C. - Economic History of India
12. HeimsthCharls, Indian Nationalism and Hindu Social Reform, Princeton Unl Press
13. Jones Kenneth, Social and Religion Reform Movement in Modern India, Cambridge UNN Press, New Delhi
14. Joshi V.C. (ed) Rammohan And the process of modernization in India
15. K.N.Pannikar (ed), National and Left Movement in India,Vikas Publishing House Pvt,Ltd., New Delhi,1980.
16. Kope David - British Orientalism & the Bengal Renaissance the Dynamics of Indian Modernization (1713-1835)
17. Mahajan V.D., Modern Indian History, S.Chand Publication, New Delhi
18. Mariam Dossal & Ruby Maloni, State Intervention and Popular Response Western India in the 19th Century, Popular Prakashn, Mumbai
19. Michal Edvards, British India 1772-1942 Rupa New Delhi
20. Mishra B.B., The Indian Middle Classes: Their Growth in Modern Times, Oxford University Press, Delhi.
21. Mukharjee, Ramkrishna - Rise & Fall of East India Company
22. Naik S.P. & Nurullah S. - History of Education in India during the British Period
23. P.N.Chopra, (ed), Role of Indian Muslims in the Struggle for Freedom, Life and Life Publications, New Delhi, 1979
24. Raghubir Sinh, Indian States and the new Regime, D.B.Taraporevala sons, Mumbai.

25. Sarkar Sumit, Modern India 1885 to 1947 Macmillan New Delhi
26. Sen Sukomal, Working class of India: history of Emergence and Movement, 1830- 1970, K. P. Bagchi And Company, Calcutta, 1977.
27. Sen, Amiya (ed.), Social and Religious Reform, Oxford University Press, New Delhi, 2003.
28. Singh Anita Inder, The Origins of the partition of India, 1936-1947, Oxford University Press, New Delhi, 1987.
29. Tara Chand - History of Freedom Movement in India, Vol. II,III & IV, Twentieth Century, Oxford University Press, New Delhi, 2003.
30. तळवलकर गोविंद, सत्तांतर, खंड १ ते ३, मौज प्रकाशन गृह,मुंबई
31. गोपाल एस., ब्रिटिश भारतातील सांस्कृतिक बंड, डायमंड पब्लिकेशन्स,पुणे
32. गारे गोविंद, स्वातंत्र्य लढयातील आदिवासी क्रांतिकारक, श्रीविदया प्रकाशन,पुणे
33. ग्रोव्हर व बेल्लेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, एस चाँद दिल्ली
34. वैद्य व कोठेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, श्री साईनाथ प्रकाशन,नागपूर
35. बेडेकर,भणगे, भारतीय प्रबोधन, समाज प्रबोधन संस्था,पुणे १९७३
36. जावडेकर शं.द.,आधुनिक भारत, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन,पुणे
37. ओमव्हेट गेल, वासाहितिक समाजातील सांस्कृतिक बंड, सुगावा प्रकाशन, पुणे
38. नगरकर वसंत, पाकिस्तानचे जन्मरहस्य,म.रा.सा.सं.मं.मुंबई
39. बिपिनचंद्र, स्वातंत्र्याचा लढा, एनबीटी, नवी दिल्ली
40. दिक्षित राजा, एकोणिसाव्या शतकातील महाराष्ट्र मध्यमवर्गाचा उदय, डायमंड पब्लिकेशन्स,पुणे
41. देशपांडे प्र.न.,भारतीय स्वातंत्र्य लढा, विदया प्रकाशन, औरंगाबाद
42. शहा जी.बी. व पाटील बी.एन.,आधुनिक भारताचा इतिहास
43. मोरवंचीकर रा.श्री.,आधुनिक भारत, पिंपळापुरे पब्लिशर्स, नागपूर
44. पाटील संजय, भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, कुमुद पब्लिकेशन्स,जळगाव
45. पाटील बी.एन.,खानदेशातील समाज प्रबोधनाची चळवळ १९०० ते १९५०
46. पाटील मधुकर व अमृतकर सुनिल, समकालीन भारत, अथर्व पब्लिकेशन्स,धुळे
47. पाटील मधुकर व चौधरी रमाकांत, भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, अथर्व पब्लिकेशन्स,धुळे
48. पंडित नलिनी, जातीयवाद आणि वर्गवाद, लोकवाडमय गृह,मुंबई
49. पंडित नलिनी, महाराष्ट्रातील राष्ट्रवादाचा विकास, मॉडर्न बुक डेपो, पुणे
50. पवार जयसिंगराव, हिंदुस्थानच्या स्वातंत्र्य चळवळीचा इतिहास, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र सहावे
DSE 2 D HIS 363 भारताचा इतिहास (१५२६ ते १७०७)

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १ : मोगलकालीन साधने	१५
१) पुरातत्वीय साधने	
२) वाङ्मयीन साधने - पर्शियन, संस्कृत	
३) परकीय प्रवाशांचे वृत्तांत	
प्रकरण २ : मुघल कालखंड	१५
१) बाबर, हुमायुन, शेरशहा सुरी, अकबर, जहांगिर, शहाजहान व औरंगजेब	
२) मोगल सत्तेचा न्हास	
प्रकरण ३ : अ) मोगलकालीन प्रशासन	१५
१) मोगल प्रशासन - केंद्रीय व प्रांतीय प्रशासन, न्याय, महसूल	
२) शेरशहा सुरी - प्रशासकीय सुधारणा	
ब) मोगलकालीन आर्थिक, धार्मिक स्थिती आणि कला व स्थापत्य	
१) कृषी, व्यापार व उद्दोगधंदे	
२) सुफी पंथ	
३) कला व स्थापत्य	

Books for Study and Reference

- १) Chandra Satish, Medieval India - Society, The Jahagirdari & The Village, Delhi
- २) Srivastava A.L. – The Sultanate of Delhi, Shival Agrarwal & Company Agra
- ३) Lunia B.N. – Life and Culture in Medieval India, Kamal Prakashan Indore
- ४) Chitnis K.N. - Glimpses of Medieval Indian Ideas & Institution. Poona
- ५) Chitnis K.N. - Social Economical History of the Medieval India.
- ६) Dutt - Survey of India's Social Life & Economic Condition in the 18th Century.
- ७) Moreland W.H. - From Akbar To Aurangzeb : A Study In Economic History, London
- ८) महाजन वी.डी. - मध्ययुगीन भारत, एस.चंद एण्ड कम्पनी लि. दिल्ली
- ९) डॉ.श्रीवास्तव आशीर्वादीलाल - मुगलकालीन भारत, शिवलाल अग्रवाल एण्ड कंपनी आग्रा
- १०) डॉ.श्रीवास्तव आशीर्वादीलाल - दिल्ली सल्तनत, शिवलाल अग्रवाल एण्ड कंपनी आग्रा
- ११) वर्मा हरिश्चंद्र (संपा) - मध्यकालीन भारत, हिंदी माध्यम कार्यान्वय निदेशालय हिंदी विश्वविद्यालय, दिल्ली
- १२) मूरलैंड डल्यू.एच. (अनु.कोगेकर सुनंदा) - अकबरकालीन हिंदुस्थान, डायमंड पब्लिकेशन्स पुणे
- १३) सिद्दीकी एन.ए. (अनु.सासवडकर प्र.ल.) - मोगलकालीन महसूल पध्दती, डायमंड पब्लिकेशन्स पुणे
- १४) सतीश चंद्र (अनु-एस.क्षीरसागर) - मध्ययुगीन भारत, के सागर पब्लिकेशन्स, पुणे
- १५) मेहता जे.एल. (अनु.देशपांडे ब.तु.) - मध्ययुगीन भारताचा बृहत इतिहास, के सागर पब्लिकेशन्स, पुणे
- १६) डॉ.गाठाळ साहेबराव - भारताचा इतिहास (१५५०-१७६०), तिरूपती प्रकाशन, परभणी
- १७) डॉ.कठारे अनिल - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, प्रशांत पब्लिकेशन्स जळगांव
- १८) डॉ.आठल्ये वि.भा. - भारताचा इतिहास (प्रारंभापासून ते १७६० पर्यंत), अंशुल पब्लिकेशन, नागपूर
- १९) डॉ.काटे पी.व्ही. - मध्ययुगीन भारत (१००० ते १७०७) कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद
- २०) बिरादार टी.के. - मोगलकालीन भारत (१५२६-१७०७) रत्नदिप बुक सेंटर, उदगीर
- २१) भांडवलकर एस.एस. - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, अभिजीत पब्लिकेशन, लातूर
- २२) मारडीकर मदन - मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद
- २३) डॉ.रोडे सोमनाथ - मध्ययुगीन भारताचा राजकीय व सांस्कृतिक इतिहास, पिंपळापुरे अँड कंपनी पब्लिशर्स, नागपुर

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon
Choice Based Credit System
T.Y.B.A. (History) Sem. VI

SEC 4 HIS 364 An Introduction to Museums in India
Marks: 60 **Periods: 45** **Credits: 03**

Objectives

1. To create awareness among the students about the role of Museum in the preservation of Heritage.
2. To explain the importance of Museums in study of History.
3. To create awareness to conserve the historical Monuments & Places in their local areas.
4. To encourage students to pursue career in museology.

Outcomes (*Students will be able to*)

1. Grasp the concept of Museum.
2. Acquire adequate knowledge about Historical Importance of Museums as Sources of History.
3. Understand Management of Museums.
4. Acquire important information of some Famous Museums in India.
5. Develop career in Tourism industry.

उद्दीष्ट्ये:

१. वारसा संरक्षणामध्ये वस्तूसंग्रहालयांची भूमिका विद्यार्थ्यांना अवगत करून देणे.
२. इतिहासाच्या अभ्यासात वस्तूसंग्रहालयांचे महत्त्व स्पष्ट करणे.
३. स्थानिक परिसरातील स्मारके व स्थळे यांच्या संरक्षणासाठी जागृती निर्माण करणे.
४. वस्तूसंग्रहालशास्त्रासंदर्भातील व्यावसायिक वा नोकरीच्या संधीबाबत विद्यार्थ्यांना उद्युक्त करणे.

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र सहावे
SEC 4 HIS 364
भारतातील वस्तूसंग्रहालयांचा परिचय

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण १ : वस्तूसंग्रहालये	१५
१. व्याख्या	
२. भारतात वस्तूसंग्रहालयांचा उदय आणि विकास - ऐतिहासिक आढावा	
३. वस्तूसंग्रहालयांचे ऐतिहासिक महत्त्व	
प्रकरण २ : वस्तूसंग्रहालयांचे व्यवस्थापन	१५
१. वस्तूसंग्रहालय व्यवस्थापनाची भूमिका	
२. वस्तूसंग्रहालयातील वस्तूंचा संग्रह आणि जतन करण्याबद्दलच्या पद्धती.	
३. वस्तूसंग्रहालयाचे प्रकार	
प्रकरण ३ : गही प्रसिद्ध वस्तूसंग्रहालये	१५
१. राष्ट्रीय वस्तूसंग्रहालय, नवी दिल्ली	
२. इंडियन म्युझियम, कोलकाता	
३. छत्रपती शिवाजीमहाराज वस्तूसंग्रहालय, मुंबई	
४. सालाराजग वस्तूसंग्रहालय, हैद्राबाद	
५. राजा दिनकर केळकर वस्तूसंग्रहालय, पुणे	
६. मध्यवर्ती वस्तूसंग्रहालय (अजब बंगला), नागपूर	
७. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे	

Suggested Readings

1. Agrawal, O.P.. Essentials of Conservation and Museology, Delhi, 20
2. Banerjee, N. R., Museum and Cultural Heritage of India, Agam Kala Prakashan, New Delhi, 1990.
3. Dwivedi V.P., Museums and Museology: New Horizons Agam Kala Prakashan, New Delhi, 1980.
4. G. Edson & Dean David, Handbook for Museum, London, Routledge, 1986.
5. Markham S. F., The Museums of India, The Museum Association, London, 1936.
6. Plenderleith H. J, The Conservation of Antiquities and Works of Art: Treatment, Repair and Restoration, Oxford University Press, New York, 1956.
7. Sarkar, H., Museums and Protection of Monuments and Antiquities in India, Sundeep Prakashan, New Delhi, 1981.
8. Thomson, John M.A. and Others, Manual of Curatorship: A Guide to Museum Practice, Routledge, New York, 1984.
9. Wittlin Alma, Museums: It's History and Its Tasks in Education, Routledge and Paul, London, 1949.
10. ढवळीकर, मधुकर - पुरारिलेखाविद्या
11. गायकवाड, हनमाने, सरदेसाई - ऐतिहासिक कागदपत्रे व स्थळे
12. गोखले, शोभना लक्ष्मण - पुराभिलेखविद्या, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे, २००७
13. कठारे, अनिल, साखरे विजया, पाटील गौतम, - पुरातत्व विद्या - वस्तुसंग्रहालय आणि पर्यटन, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद, मार्च २०१५.
14. केतकर, श.म. संग्रहालयपरिचय
15. कांडगे, मंदा - पुण्यातील संग्रहालये, संस्कृती प्रकाशन, पुणे
16. महाजन, शांताराम गजानन इ दप्तरखाने व वस्तुसंग्रहालये, विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे, २००७

तृतीय वर्ष साहित्य सत्र सहावे
GE 1 B HIS 365 समकालीन भारताची निर्मिती - २

गुण : ६०

तासिका : ४५

श्रेयांक : ०३

प्रकरण पहिले - सामाजिक न्याय

१५

अ. आदिवासी चळवळ

ब. दलित चळवळ

क. स्त्रियांच्या चळवळी

प्रकरण दुसरे - भारतापुढील मुख्य आव्हाने

१५

अ. जमातवाद

ब. प्रादेशिक समस्या

क. नक्षलवाद

प्रकरण तिसरे - शिक्षण व विज्ञान

१५

अ. शिक्षण क्षेत्रातील विकास

ब. आण्विक धोरण

क. अंतराळ क्षेत्रातील प्रगती

Books for study and reference

- 1) Appadurai, Domestic Roots of India's Foreign Policy 1947-1972 New Delhi: Oxford University Press, 1979.
- 2) Austin, Granville, Working a Democratic Constitution: the Indian Experience New Delhi: OUP, 1999.
- 3) Balakrishnan, P. Economic Growth and its Distribution in India Hyderabad: Orient Black Swan, 2005
- 4) Baru Sanjaya, 1991 How P.V.Narasimha Rao Made History, Aleph Publication
- 5) Bipin Chandra & others, India After Independence 1947-2000 Penguin Books India, 1999.
- 6) Bakke, K.M. "State, Society, and Separatism in Punjab." Regional and Federal Studies, vol. 19, no. 2 (May 2009)
- 7) Chakrabarty, D., Rochona Majumdar, Andrew Sartori From the Colonial to the Post-Colonial: India and Pakistan in Transition New Delhi OUP, 2007.
- 8) Chatterjee, Partha ed. State and Politics in India New Delhi: OUP, 1994.
- 9) Desai A.R., Agrarian Struggles in India after Independence, Oxford, New Delhi 1986.
- 10) Desai Neera & Takkar Usha, Women in Indian Society, NBT 2007.
- 11) Dhawan, Rajeev, ed. Law and Society in Modern India New Delhi: OUP, 1997
- 12) Dutt V.P., Indian Foreign Policy Since Independence, NBT New Delhi, 2007.
- 13) Dreze, Jean and Amartya K. Sen. Indian Development : Selected Regional Perspectives New Delhi: OUP, 1997.
- 14) Dreze, Jean and Amartya K. Sen. India: Development and Participation New Delhi: OUP, 2002.
- 15) Frankel, Francine R., ed. Transforming India: Social and Political Dynamics of Democracy. Oxford: OUP, 2000.
- 16) Francine Frankel, India's Political Economy, 1947-2004, New Delhi: OUP, 2006.
- 17) Ghai, K.K., Indian Government and Politics, New Delhi, 1912.
- 18) Gopal, Jayal Niraja, ed. Democracy in India. New Delhi: OUP, 2001.
- 19) Hiranmay Karelker, Independent India : The First Years, Delhi 1998.
- 20) Jayapalan N., India & her Neighbours, Atlantic-2000.
- 21) Jean Dreze and Amartya Sen, India : Economic Development and Social Opportunity, Oxford University Press, New Delhi 1996.
- 22) Joya Chatterji, The Spoils of Partition: Bengal and India, 1947- 67, Cambridge University Press, 2007.
- 23) Jaffrelot, Christophe, The Hindu Nationalist Movement and Indian Politics 1925 to 1990s. New Delhi: Penguin, 1999.

- 24) Kapila, Uma, Indian Economy Since Independence, Academic Foundation, 2009.
- 25) King, Robert D.Nehru and the Language Politics of India. New Delhi: OUP, 1997.
- 26) Kothari, Rajni, Caste in Indian Politics, New Delhi: Orient Longman, 1970.
- 27) Kochanek, Stanley, The Congress Party of India: the Dynamics of One Party Democracy. Princeton: PUP, 1968.
- 28) Mahajan V.D., History of India, Vol. (1919-1974), vol.II (1974-1982).
- 29) Marino Andy, Narendra Modi A Political Geography, Harper Collins Publication
- 30) McCartney, Matthew, India – The Political Economy of Growth, Stagnation and the State, 1951-2007 ,2009
- 31) Menon V.P., The story of the integration of the Indian States, Orient Longmans, 1961.
- 32) Mukharji Pranab, The Dramatic Decade The Indira Gandhi Years, Rupa Publications
- 33) Mukhopadhyay Nilanjan , Narendra Modi The Man, The Times, Tranquebar
- 34) Parth Chatterjee,ed., Wages of Freedom : Fifty Years of the Indian Nation–State, Delhi 1998.
- 35) Paul R. Brass, The Politics of India Since Independence, Cambridge University Press, Delhi.
- 36) Rajni Kothari, Politics in India, New Delhi: Orient Longman, 1970.
- 37) Ramachandra Guha. India After Gandhi: The History of the World's Largest Democracy. New York: Ecco (Harper Collins), 2007.
- 38) Rachel, Dwyer and Christopher Pinney, eds. Pleasure and the Nation: The History, Politics and Consumption of Public Culture in India. New Delhi: OUP, 2000.
- 39) Singh K.S., ed., Tribal Movements in India, 2 Volumes, New Delhi 1982.
- 40) Sunil Khilnani, The Idea of India, Penguin Books, New Delhi, 2004
- 41) Thapar Romila, The Past As Present Forging Contemporary Identities Through History, Aleph Publication
- 42) Tharoor Shashi, India Form Midnight to the Millennium, New Delhi, 1997.
- 43) Tarlo, Emma. Unsettling Memories: Narratives of the Emergency in Delhi. Los Angeles: University of California Press, 2003.
- 44) Vinaik, Achin and Rajeev Bhargava Understanding Contemporary India, Hyderabad: OB Swan, 2010.
- 45) Yogendra Singh, Social Change in India, New Delhi 1993.
- 46) कोलारकर श.गो., स्वतंत्र भारताचा इतिहास १९४७-१९८०, श्री मंगेश प्रकाशन, नागपूर, २००४.
- 47) कोठेकर शांता, आधुनिक भारताचा इतिहास १९४७ ते २०००, श्री साईनाथ प्रकाशन
- 48) ग्रोव्हर-बेल्हेकर, आधुनिक भारताचा इतिहास, एस.चांद, दिल्ली २००७.
- 49) गारे गोविंद, आदिवासी वीरपुरुष, श्रीविद्या प्रकाशन, नागपूर १९८६.
- 50) गारे गोविंद, आदिवासी समाज आणि संस्कृती, अमृत प्रकाशन, औरंगाबाद.
- 51) देवळणकर शैलेंद्र, भारतातील परराष्ट्र धोरण : सातत्य आणि स्थित्यंतर, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे २००७.
- 52) दिवाण मोहन देवधन, दिवाण विवेक, भारताती राज्यांचे राजकारण, विद्या प्रकाशन, नागपूर २००४.

- 53) फडके य.दि., विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र खंड १ ते ८, मौज प्रकाशन, मुंबई २००७.
- 54) फडके य.दि., लोकसभा निवडणुका - १९५२ ते १९९९, अक्षर प्रकाशन, मुंबई १९९९
- 55) वैद्य सुमन, कोठेकर शांता, आधुनिक भारताचा इतिहास १९४७-१९८६, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
- 56) बिपिनचंद्र अनु.पारधी मा.कृ.व इतर, इंडिया अफ्टर इंडिपेंडन्स, के सागर, पुणे २००४.
- 57) भोळे भा.ल., भारतीय गणराज्यांचे शासन आणि राजकारण, पिंपळापुरे प्रकाशन, नागपूर २००३.
- 58) पाटील मधुकर, अमृतकर सुनिल, समकालीन भारत, अथर्व पब्लिकेशन्स, धुळे
- 59) पळशीकर सुहास, देश-प्रदेश-प्रादेशिक राजकारणाच्या बदलत्या दिशा, युनिक अकॅडमी पुणे २०१५.
- 60) पवार प्रमोद व इतर (संपादक), महाराष्ट्रातील स्थित्यंतरे, अथर्व पब्लिकेशन्स, धुळे
- 61) मधु मंगेश कर्णिक, सांस्कृतिक महाराष्ट्र १९६० ते २०१० भाग १, मरासाआसंमं, मुंबई
- 62) कुलकर्णी, चंपानेरकर, असा घडला भारत, रोहन प्रकाशन, पुणे २०१३
- 63) एरंडे वि., भारतीय लोकशाही अपेक्षा आणि वास्तव, निर्मल प्रकाशन, नांदेड २०००.
- 64) शहा घनश्याम, चिकटे प्राची (अनु.), भारतातील सामाजिक चळवळी, सेज पब्लिकेशन्स, दिल्ली, २०११.

**Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra
University, Jalgaon**

Choice Based Credit System (CBCS)

Syllabus for T.Y.B. A. (Geography)

(Under the Faculty of Science and Technology)

(Since 2020-2021)

General Structure of T.Y.B.A Syllabus(C.B.C.S)

Semester and credit Points	Courses				
V- Total Credits (28)	MIL 3 (03) DSC 1E (03) DSC 2E (03) DSC 3E (03)	Ability Enhancement Course (English communication) (02)	SEC 3 (02)	DSE 3A (03) DSE 4A (03)	GE1A (03) GE 2A (03)

Semester and credit Points	Courses				
VI- Total Credits (28)	MIL 4 (03) DSC 1F (03) DSC 2F (03) DSC 3F (03)	Ability Enhancement Course (English communication) (02)	SEC 4 (02)	DSE 3B (03) DSE 4B (03)	GE 1 B (03) GE 2B (03)

- AEC - English Communication ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
- MIL ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू यांपैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या MIL मधील अभ्यासपत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- SEC मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- GE मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांची निवडणे अनिवार्य आहे.

Details of CBCS Structure for T.Y.B.A Geography (With Effect from June 2020)

Subject Code	Semester	Title of Subject	CBCS Structure Code	Credit Point	Total Clock Hours
Gg.351 (G-3)	V	Environmental Geography	DSC 1E	03	45
Gg . 361 (G-3)	VI	Population Geography	DSC 1F	03	45
Gg. 352 (S-3)	V	Economic Geography	DSE 3A	03	45
Gg. 362 (S-3)	VI	Political Geography	DSE 3B	03	45
Gg. 353 (S-4)	V	Practical in Human Geography and Geo-statistics	DSE 4A	03	90
Gg. 363 (S-4)	VI	Practical in Physical Geography	DSE 4B	03	90
Gg. 354 (SEC of Geography)	V	Field Technique and Introduction to Project Report	SEC 3	02	30
Gg. 364 (SEC of Geography)	VI	Geographical Information System	SEC 4	02	30
Gg. 355 (GE of Geography)	V	Disaster Risk Reduction	GE 1A	03	45
Gg.365 (GE of Geography)	VI	Sustainability And Development	GE 1B	03	45

Weightages of Marks	
University Assessment	60
College Assessment	40
Total Marks	100

T.Y.B.A. GEOGRAPHY

Equivalence Courses for T. Y. B. A. Geography

Old Syllabus & Courses (With effect from June - 2018)	New Syllabus CBCS Pattern (With effect from June 2020)
SEM. V - G - 3 - Agricultural Geography SEM. VI - G - 3 Industrial Geography	SEM. V - (DSC 1E) Gg. 351 - Environmental Geography
OR	
SEM. V - G - 3 - Population Geography SEM. VI - G - 3 - Political Geography	SEM. VI - (DSC 1F) Gg. 361 - Population Geography
SEM. V - S - 3 - Environmental Geography SEM. VI - S - 3 - Remote Sensing & GIS	SEM. V - (DSE 3A) Gg. 352 - Economic Geography
OR	
SEM. V - S - 3 - Geographical Thoughts SEM. VI - S - 3 - Geography of Resources	SEM. VI - (DSE 3B) Gg. 362 - Political Geography
SEM. V - S 4 - Practical Geography - Weather Maps , Weather Instruments and Elements of Map Reading	SEM. V - (DSE 4A) Gg. 353 - Practical in Human Geography and Geo-Statistics
SEM. VI - S 4 - Practical Geography - Geo- Statistical Methods	SEM. VI - (DSE 4B) Gg. 363 - Practical in Physical Geography
----	SEM. V - (SEC 3) Gg. 354 - Field Techniques and Introduction to Project Report
	SEM. VI - (SEC 4) Gg. 364 - Geographical Information System
	SEM. V - (GE 1A) Gg. 355 - Disaster Risk Reduction
	SEM. - VI (GE 1B) Gg. 365 - Sustainability and Development

Semester V

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 351 (DSC 1E) Environmental Geography

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

1. To create the environmental awareness amongst the students.
2. To acquaint the students with fundamental concepts of Environmental Geography.
3. To aware the students about the processes and patterns in the natural environment.
4. To acquaint the students with potentials of Environmental Geography.
5. To aware the students about use of resources with prudence.
6. To acquaint the students with different environmental policies.

Units	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	Introduction to Environmental Geography	1.1) Introduction to Environment: a) Meaning and Concept b) Environmental Geography: Definitions, Nature and Scope of Environment Geography 1.2) Environmental Approaches : a) Environmental Deterministic Approach b) Possibility Approach c) Ecological Approach	10
2	Ecosystem and Man and Environment Relationship	2.1) Ecosystem: a) Meaning and Concept b) Structure & Components of Ecosystem: i) Abiotic ii) Biotic c) Functions of Ecosystem :i)Nutrient Cycles a) Carbon Cycle b) Nitrogen Cycle i i)Energy Flow a)Food Chain b) Food web 2.2) Human - Environment Relationship : Human life in- i) Equatorial Region ii)Mountainous Region iii) Coastal Region	12

3	Biodiversity and Environmental Problems	<p>3.1) Biodiversity: Definitions and Types / Levels of Biodiversity a) Genetic Diversity b) Species Diversity c) Ecosystem Diversity</p> <p>3.2) Conservation of Biodiversity: In –situ and Ex-situ conservation of biodiversity</p> <p>3.3) Major Environmental Problems: Causes and adverse effects of the following i) Unseasonal rainfall, ii) Thunderstorms iii) Biodiversity losses iv) Solid waste v) Liquid waste and vi) Air Pollution</p> <p>3.4) Environmental Management regarding Pollution Control- a) Air b) Water</p>	12
4	Environmental Policy	<p>4.1) National Environmental Policy (NEP): Introduction and Objective</p> <p>4.2) Initiatives or Actions Regarding Policy: i) Land Degradation ii) Forest and Wildlife Conservation</p> <p>4.3) Environmental Protection Efforts: - Developing and Developed Countries.</p>	11

Unit No.	Weightage of Marks
1	12
2	18
3	18
4	12
University Assessment	60
College Assessment	40

REFERENCES:

- Benny Josheph (2005): Environmental Studies, Tata McGraw-Hill Publishing Company, New Delhi. Cunningham
- W.P. and Cunningham M. A. (2003): Principles of Environmental Science: Inquiry and Applications, Tata McGraw Hill Publications, New Delhi. Miller,
- G.T. (2002): Living in the Environment, Books Cole Thomas Learning Inc. U.S.A. Nagor,
- A.P. (1996): Biological Diversity and International Environmental Law, A.P.H Publication, New Delhi. Purohit, Shammi and Agrawal (2012):A Text Book Of Environmental Science, Student Edition, Chopasani Road, Jodhpur
- Saxena, H.M.(2004): Environmental Studies, Rawat Publications, Jaipur.
- Santra S.C (2013): Environmental Science, New Central Book Agency (P) Ltd. Kolkata, West Bengal
- Sharma, P.D. (2004): Ecology and Environment, Rastogi Publications, Shivaji Road,Meerut.
- Singh, Savindra (2001): Environmental Geography, Prayag Pustak Bhavan, Alahabad- 110002.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 352 (DSE 3A) Economic Geography

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

1. To acquaint the students with the knowledge of economic realm in the world.
2. To highlight the different economic activities.
3. To study mineral and power resources in the specific regions of the world.

Unit	Topic	Sub-Topics	Clock Hours
1	Introduction to Economic Geography	1.1 Definitions , Nature and Scope 1.2 Approaches (Regional Approach, Commodity Approach and Principle Approach) 1.3 Concept of Economic Geography	10
2	Economic Activities and Types of Agriculture.	2.1 Meaning of Economic Activities 2.2 Types of Economic Activities- Primary, Secondary, Tertiary and Quaternary activities with Suitable Examples and Characteristics 2.3 Types of Agriculture: Intensive Subsistence and Commercial Dairy Farming and Plantation Agriculture.	12
3	Theories and Models	3.1 Weber's Theory of Industrial Location 3.2 Rostow's Model of Economic Development	10
4	Minerals, Industries and Trade	4.1 Minerals : Distribution and Production of Iron Ore and Coal in USA and India 4.2 Industries : i. Factors of Location of Industries ii. Production and Distribution of Industries like a. Cotton Textile Industries in Japan and India. b. Sugar Industries in India and Special Reference to Maharashtra State.	13

		4.3 Trade : i. Types of Trade : National and International Trade. ii. Factors Affecting the International Trade. iii. India's Foreign Trade	
--	--	--	--

Unit No.	Weightage of Marks
1	15
2	15
3	15
4	15
University Assessment	60
College Assessment	40

REFERENCES:

English Medium -

1. Economic Geography : John and Darkanwald.
2. Economic Geography : Alexander
3. Economic Geography : Mrs. P.N.Padey, NiraliPrakashan, Pune.
4. Alexander J. W., 1963: Economic Geography, Prentice-Hall Inc. Englewood Cliff, New Jersey
5. Bagchi-Sen S. and Smith H. L., 2006: Economic Geography: Past, Present and Future. Taylor and Francis.
6. Coe N. M., Kelly P. F. and Yeung H. W. 2007: Economic Geography: A Contemporary
7. Combes P., Mayer T. and Thisse J. F. 2008: Economic Geography: The Integration of Regions and Nations, Princeton University Press.
8. DurandL., 1961: Economic Geography, Crowell.
9. Hodder B. W. and Lee R. 1974: Economic Geography, Taylorand Francis,
10. Wheeler J. O., 1998: Economic Geography Wiley.
11. Willington D, E., 2008: Economic Geography, Husband Press.

Marathi Medium -

1. ParyavarannaArthikKriya : Dr. S. R. Chaudhari
2. ArthikBhugol : Prof.S.P.Pathak
3. ArthikBhugol : Prof.Ahirrao, Prof.Alizad, Prof.Dhapte
4. ArthikBhugolDr.V.T.Gharpure, PimpalpurePrakashan, Nagpure.
5. ArthikvaWyapariBhugol : Prof. Karmarkar, Gupte, Paranjape, Nasik

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 353 (DSE 4A) Practical in Human Geography and Geo-Statistics.

(Work load - 06 Periods per week per batch of 12 students)

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 90

Objectives:

- To introduce the practical approach of Human Geography.
- To introduce the importance of statistical techniques in Human Geography.
- To introduce some basic research methods to the students.

Unit	Topic	Sub-topics	Clock Hours
I	Practical in Population Geography	1.1 To Calculate the Following Indicators of Population Distribution: 1. Population Growth Rate 2. Sex Ratio 3. Density of Population: • Arithmetic Density 1.2 Measures of Fertility and Mortality: 1. Crude Birth Rate 2. Mortality Rates: Crude Death Rate and Infant Mortality Rate. (Calculate each two examples of each.)	25
II	Practical in Agricultural Geography	2.1 Crop Combination (Weaver's Method) 2.2 Crop Concentration By Bhatia's Method 2.3 Crop Diversification By Bhatia's Method (Calculate two examples of each)	30
III	Introduction To Geo-statistics	3.1 Importance of Statistical Techniques in Geography. 3.2 Sources of Geographical Data : 1) Primary Sources 2) Secondary Sources 3.3 Definitions of Frequency , Frequency Distribution and Cumulative Frequency. 3.4 Measures of Central Tendency: Mean, Median, Mode	10

IV	Data Analysis	4.1 Measures of Dispersion: 1) Mean Deviation 2) Standard Deviation 3) Quartile Deviation. 4.3 Chi-Square Test (X^2 Test)	25
----	---------------	--	----

Weightages of Marks	
Units	Marks
1	15
2	10
3	15
4	10
Journal and Viva Voce	10
Total	60
University Assessment	60
College Assessment	40

REFERENCES:

1. Acevedo, M.F. 2012. Data Analysis and Statistics for Geography, Environmental Science and Engineering, CRC Press.
2. Harris, R., Jarvis, C. 2011. Statistics for Geography and Environmental Science, Prentice Hall.
3. Mc Grew Jr., J.C., Lembo Jr., A.J., Monroe, C.B. 2014. An Introduction to Statistical Problem Solving in Geography, 3rd ed, Waveland Press.
4. Pal S. K., 1998. Statistics for Geoscientists: Techniques and Applications, Concept Pub Co.
5. Rogerson, P.A. 2015. Statistical Methods for Geography: A Student's Guide, 4th ed, Sage.
6. Sarkar, A. 2015. Practical Geography: A Systematic Approach, 3rd ed, Orient Blackswan.
7. मुलभूत सांखिकी - प्रा. राम देशमुख. विद्या प्रकाशन, नागपूर
8. सांखिकी भूगोल . डॉ. प्रवीण सप्तर्षी. निराली प्रकाशन, पुणे

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 354(SEC 3) Field Techniques and Introduction to Project Report.

Total Marks: 60

Credit Points: 02

Total Clock Hours: 30

Objectives:

- 1) To introduce the analytical skill of field-work.
- 2) To develop the skill of selection of appropriate technique for field study.
- 3) To enable the student to frame different types of questionnaires to conduct a field study.
- 4) To develop the analytical interpretation and report writing based upon the data collected during a field study.

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	INTRODUCTION	1.1 Definition of Field and Field work 1.2 Role of Field-work in Research. 1.3 Values and Ethics of Field-work. 1.4 Equipments and Other Things Require for Field-work. 1.5 Identifying the Study Area (Urban, Rural, Physical, Human, Environment.)	06
2	CONCEPTS IN FIELD-WORK.	2.1 Research Questions – Definition. 2.2 Types of Research Questions. (a) Multiple Choice Research Questions. (b) Rank Order Scaling Research Questions. (c) Demographic Research Questions. 2.3 Merits and Demerits of Field Technique. 2.4 Selection of Appropriate Technique. (Observations ,Questionnaires , Interviews) 2.5 Open Ended Questions and Closed Ended Questions. 2.6 Advantages and Disadvantages of Questionnaires. 2.7 Advantages and Disadvantages of Interview.	08
3	SAMPLING AND TECHNIQUES OF SAMPLING	3.1 Definitions and Purpose of Sampling. 3.2 Techniques of Sampling- (a) Random sampling. (b) Stratified Random sampling. (c) Cluster sampling. (d) Systematic sampling.	08
4	DATA ANALYSIS AND REPRESENTATION	4.1 Methods of data analysis and representation. 4.2 Design of the project report (a) Title of project. (b) Abstract. (c) Introduction to topic. (d) Review of literature.	08

		(e) Introduction and selection of study region. (f) Aim and objectives. (g) Methodology. (h) Analysis and subject explanation. (i) Conclusions and suggestions. (j) References / Bibliography.	
--	--	---	--

Sr. No.	Unit No.	Weightage of Marks
1	1	12
2	2	18
3	3	18
4	4	12
University Assessment		60
College Assessment		40

REFERENCES:

1. Creswell J., 1994: Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches Sage Publications.
2. Dikshit, R. D., 2003. The Art and Science of Geography: Integrated Readings. Prentice-Hall of India, New Delhi.
3. Evans M., 1988: "Participant Observation: The Researcher as Research Tool" in Qualitative Methods in Human Geography, eds. J. Eyles and D. Smith, Polity.
4. Mukherjee, Neela, 1993. Participatory Rural Appraisal: Methodology and Application. Concept Pubs. Co., New Delhi.
5. Mukherjee, Neela, 2002. Participatory Learning and Action: with 100 Field Methods. Concept Pubs. Co., New Delhi
6. Robinson A., 1998: "Thinking Straight and Writing That Way", in Writing Empirical Research Reports: A Basic Guide for Students of the Social and Behavioural Sciences, eds. by F. Pryczak and R. Bruce Pryczak, Publishing: Los Angeles.
7. Special Issue on "Doing Fieldwork" The Geographical Review 91:1-2 (2001).
8. Stoddard R. H., 1982: Field Techniques and Research Methods in Geography, Kendall/Hunt.
9. Wolcott, H. 1995. The Art of Fieldwork, Alta Mira Press, Walnut Creek, CA.
9. Prof. P. P. Jangle and Prof. A. P. Chaudhari : "Disaster Risk Reduction" Prashant Publication Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 355 (GE 1A) Disaster Risk Reduction.

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

1. To introduce the concept of disaster risk.
2. To prepare DRM Plans and its implementation.
3. To aware the students about the Disaster Risk Reduction/Mitigation strategies.

Unit	Topic	Sub- Topics	Clock Hours
I	Introduction To Disaster Risk	1.1 Definitions of Disaster and Disaster Risk. Concept of Hazards, Risk, Vulnerability and Importance of Disaster Risk Reduction 1.2 Assessment of Disaster Risk	8
II	Disasters in India	2.1 Causes, Impact, Distribution and Mapping: a) Natural Disaster: Flood, Drought, Earthquake and Cyclone. b) Biological Disaster : Pest and Weeds , Causes of spreading of Corona Virus (Covid -19) and Preventive Measures to Control it c) Human Induced Disasters: Fire and Accidents	12
III	Mitigation of Disasters.	3.1 Preparedness, Mitigation and Prevention – a) Preparedness – <ul style="list-style-type: none">• Awareness generation;• Information management;• Early warning dissemination system; Community participation – <ul style="list-style-type: none">• Task forceformation;• Training and Capacity building;• Preparedness plan preparation;• Simulation. b) Mitigation – <ul style="list-style-type: none">• Knowledge of disaster specific risk;• Analysing the mechanism of disaster damages and possible interventions for minimising the impact of disaster;• Preparation of Mitigation plan. c) Prevention – <ul style="list-style-type: none">• Analysing the nature of a hazard and ways of minimising its intensity;• Preparation of disaster prevention plan	15

IV	Disaster Risk Management (DRM) Plan and Role of Remote Sensing in DRM	<ul style="list-style-type: none"> • Sharing DRM plan with Government Agencies and NGO; • Resource mobilisation; • Monitoring and Evaluation. • Role of Risk transfer and insurance in DRM • Role of Remote Sensing and Artificial Intelligence (AI) in DRM 	10
Total			45

Unit No.	Weightage of Marks
1	10
2	20
3	15
4	15
University Assessment	60
College Assessment	40

Reference Books:

1. आपत्ती व्यवस्थापन : संकल्पना आणि कृती – कर्नल (निवृत्त) प्र. प्र. मराठे, प्रा. व्ही. जे. गोडबोले, डायमंड प्रकाशन, पुणे.
2. आपत्ती व्यवस्थापन– प्रा. ए. पी. चौधरी, प्रा. अर्चना चौधरी, प्रशांत प्रकाशन, जळगाव.
3. Government of India. (1997) Vulnerability Atlas of India. New Delhi, Building Materials & Technology Promotion Council, Ministry of Urban Development, Government of India.
4. Kapur, A. (2010) Vulnerable India: A Geographical Study of Disasters, Sage Publication, New Delhi.
5. Singh, R.B. (2005) Risk Assessment and Vulnerability Analysis, IGNOU, New Delhi. Chapter 1, 2 and 3
6. Singh, R. B. (ed.), (2006) Natural Hazards and Disaster Management: Vulnerability and Mitigation, Rawat Publications, New Delhi.
7. Sinha, A. (2001). Disaster Management: Lessons Drawn and Strategies for Future, New United Press, New Delhi.
8. Singh Jagbir (2007) "Disaster Management Future Challenges and Opportunities", 2007. Publisher- I.K. International Pvt. Ltd. New Delhi, India.

Semester VI

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg. 361 (DSC 1F) Population Geography.

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives;

1. Understand the components of population change.
 2. Develop skills to use population information in the planning process.
 3. Understand the impact of planning activities on population size, composition, and distribution
 4. Population is an important resource. The development of any nation is depends on human resource. It is a prime deity to acquaint with the human resource of the nation.
 5. To understand the recent problems of population in the world as well as nation.
-

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	Introduction to Population Geography & Population Data	1.1 Definitions and Meaning of Population Geography 1.2 Nature and Scope of Population Geography. 1.3 a) Need and Types of Population Data b) Sources of Population Data – i) Census ii) National Sample Survey iii) Vital Registration	09
2	Distribution of Population	2.1 Growth of Population in India 1951-2011. 2.2 Distribution of Population – World and India(2011). 2.3 Factors affecting the distribution of Population – a) Physical- i) Topography ii) Climate iii) Water iv) Soil v) Forest b) Socio-Cultural – i) Religion ii) Agriculture iii) Transportation i v) Education v) Government policies	12
3	Composition of Population and Population	3.1 Composition of Population : a) Age Composition (Meaning and Factors affecting age Composition, Age Pyramid) b)Sex Composition in India	12

	Theories	c) Decreasing Sex ratio and its impact d)) Literacy in India (1951 to 2011) 3.2 Population Theories : a) Malthusian Theory of Population Growth b) Demographic Transition Model	
4	Population Problems in India & Population Policy	4.1 Problems of Population in India and Its remedial measures a) Over Population b) Brain Drain c) Excess Urbanization 4.2 National Population Policy in India - 2000	12

Sr. No.	Unit No.	Weightage of Marks
1	1	14
2	2	16
3	3	16
4	4	14
University Assessment		60
College Assessment		40

REFERENCES:

- 1) Chandana,R.C. and Janjit S. S.(1980): Introduction to Population Geography ,Kalyani Publishers,New Delhi
- 2) Clarke J.I.(1977):Population Geography and Developing Countries ,Robert Maxwell, MC.
- 3) Masjid Husain (1991) Anmol Publication Ltd. New Delhi
- 4) Mohammand Izhar Hussan : Population Geography. Rawat Publication
- 5) Sawant S.B. and Athawale A.S. (1994) : Population Geography , Mehata Publishing House , Pune
- 6) V.J.Patil And S.V.Dhake : Loksankhya Bhugol (Marathi Medium) , Prashant Publication , Jalgaon
- 7) Ahirro, Alizad and others : Loksankhya Bhugol (Marathi Medium)
- 8) V.T. Gharpure : Loksankhya Bhugol (Marathi Medium) Pimpalpure Publication , Satara.
- 9) T.N. Goplal , Nishikant : LoksankhyaBhugol (Marathi Medium) Prashant Publication, Jalgaon
- 10) A.B.Sawadi : Loksankhya Bhugol (Marathi Medium) The Savadis Mega Geographical Series

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg.362 (DSE 3B) Political Geography

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

- 1) To enable students to acquire knowledge of Political Geography.
- 2) To understand basic concepts of Political Geography.
- 3) To study various theories of Political Geography.
- 4) To understand the frontiers and Boundaries.

Unit No	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	Introduction to Political Geography	1.1 Definitions and Nature and Scope of Political Geography 1.2 Elements of Political Geography	10
2	Evolution of State and Nation	2.1 Concept of State 2.2 Centrifugal and Centripetal Forces in the State 2.3 Factor affecting the State 2.4 Concept of Nation 2.5 Difference between State and Nation	12
3	Geopolitics	3.1 Origin and Concept of Geopolitics 3.2 Mackinder's Heartland Theory 3.3 Spykman Rimland Theory 3.4 Geostrategic importance of Indian Ocean .	11
4	Frontiers and Boundaries	4.1 Definition of Frontiers and Boundaries 4.2 Differences Between Frontiers and Boundaries. 4.2 Classification of International Boundaries 4.3 Boundaries of India ; Characteristics and Problems	12

Unit No.	Weightage of Marks
1	15
2	15
3	15
4	15
University Assessment	60
College Assessment	40

References:

1. Adhikari S., 1997: Political Geography, Rawat Pub. Jaipur.
2. Cohen S.B., 1973: Geography and Politics in divided world. Oxford, New York.
3. Dixit R.D., 1982: Political Geography. Tata McGraw Hill, New Delhi.
4. Dwivedi R.L., 1996: Political Geography. Chaitanya Prakashan , Allhabad.
5. Moor R., 1981: Modern Political Geography. McMillan, London.
6. Pounds N.G., 1972: Political Geography. McGraw Hill, London.
7. Taylor P., 1998: Political Geography, Prentice Hall.
8. राजकीय भूगोल, प्रा.एस.व्ही.ढाके आणि प्रा.व्ही.जे. पाटील (2015)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg. 363 (DSE 4B) Practical in Physical Geography
(Work load - 06 Periods Per Week Per Batch of 12 Students)

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 90

Objectives:

1. To introduce the students with SOI toposheets and to acquire the knowledge of toposheet Reading / interpretation.
2. To acquaint the students with IMD weather maps and to gain the knowledge of weather map reading/ interpretation.

Sr. No.	Unit	Sub Unit	Clock Hours
1	Elements of Topographical Map Reading	1.1 Arrangement of Toposheet On Map of India i) Indexing of Topographical Map 1.2 Marginal Information and Grid References i) Marginal information ii) Grid reference: Four and six figure . 1.3 Conventional Signs and Symbols on Indian Topographical Map	25
2	Interpretation of SOI Toposheets and Drawing of profiles	2.1 Relief Features By Contours a) Conical Hill b) Plateau c) Ridge d) Gorge e) U Shaped Valley f) V Shaped Valley g) Waterfall Slopes : Concave and Convex Slopes , Gentle and Steep Slopes, Terraced Slope. 2.2 Map Interpretation: Interpretation of Topographical Maps (Minimum any two of the following). i) Mountainous/Hilly Region ii) Plateau Region iii) Plain Region 2.3 Profiles:- Drawing of Longitudinal Profile, Cross Profile.	30
3	Interpretation of I.M.D Weather Maps	3.1 Introduction to I.M.D. Weather map 3.2 Signs and Symbols Used in the I. M. D. Weather Map. 3.3 Isobaric Patterns:	25

		i) Cyclone ii) Anti-Cyclone iii) Trough of low pressure iv) Wedge/Ridge v) Col vi) Secondary depression 3.4 Study and Interpretation of Weather Maps of Following Seasons (Minimum any two of the following). i) The Monsoon Season ii) The Winter Season iii) The Summer Season	
4	Study Tour/Village Survey	Preparation of Green Audit Report of Your College or Any Place/Tour Report/ Village Survey and Preparation of Journal	10

Note : The educational tour / Village Survey /visit to any place should be conducted and organized by the direction of Maharashtra Govt. rules and regulations and prior permission of college authority.

Weightages of Marks	
Units	Marks
1	15
2	10
3	15
4	10
Journal and Viva Voce	10
University Assessment	60
College Assessment	40

References:

- 1 Singh. R. L. and Singh R.P.B. (1972): Elements of Practical Geography; Kalyani Publication.
- 2 Khan, MD.Z.A. (1998): Text Book of Practical Geography: Concept Publishing Company.
- 3 Monkhouse F.J. and Wilkinson. H.R. (1971): Maps and Diagrams B.I. publications private limited, New Delhi.
- 4 Ahmed, I. (1994): Practical Geography, Jawahar Publishers and Distributors, New Delhi.
- 5 Sarkar, A. (1997): Practical Geography: A systematic approach, Orient Longman Ltd, Hyderabad.
- 6 Singh, Gopal, (1998): Map Work and Practical Geography.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg. 364 (SEC 4) Geographical Information System.

Total Marks: 60

Credit Points: 02

Total Clock Hours: 30

Objectives:-

- To introduce the fundamentals and components of Geographic Information System
- To provide details of spatial data structures and input, management and output processes.
- To aware about the application of GIS in various fields.

Unit	Topic	Sub-topics	Clock Hours
1	Introduction to GIS	1.3 Introduction 1.4 Definition 1.5 History of GIS 1.6 Components of GIS <ul style="list-style-type: none"> • Hardware • Software • Modules • Data – Raster & Vector • Users - People 1.7 GIS operations <ul style="list-style-type: none"> • Spatial data input • Attribute data management • Data display • Data exploration • Data analysis • GIS modelling 	06
2	GIS Data Structures	2.1 Geospatial Data Types <ul style="list-style-type: none"> • Spatial Data • Non-Spatial Data 2.2 Raster Data Structure <ul style="list-style-type: none"> • Cells, Pixels, Grid • Cell size, spatial resolution • Bands • Single and multiband structures (BSQ, BIL, BIP) 2.3 Vector Data Structure <ul style="list-style-type: none"> • Point entities • Line entities 	08

		<ul style="list-style-type: none"> • Area entities 2.4 Sources of Raster & Vector data 2.5 Choice between Raster & Vector	
3	GIS Data Analysis	3.1 GIS Data Inputs <ul style="list-style-type: none"> • Keyboard Entry • Manual Digitising • Scanning & Automatic Digitising • GPS Data Inputs 3.2 Geo-Referencing 3.3 Editing 3.4 Output and Query 3.5 Overlays	08
4	Application of GIS	4.1 Land Use / Land Cover Mapping 4.2 Urban Sprawl 4.3 Forest Monitoring 4.4 Disaster Management 4.5 Defence 4.6 Natural Resource Management	08

Units	Marks
1	14
2	16
3	14
4	16
University Assessment	60
College Assessment	40

References:

English Medium

1. Michael N. Demers (2009) :Fundamentals of Geographical Information System, John Wiley & Sons, Inc.
2. Kang-tsung Chang (2008) : Introduction to Geographical Information Systems, McGraw Hill Education (India) Private Limited, Chennai
3. Jensen, J.R. (2000) :Remote Sensing of the Environment: An Earth resource Perspective. Prentice Hall.
4. Joseph George (2003) :Fundamentals of remote sensing. Universities Press
5. Lillesand, T.M. and Kieffer, R.M. (1987) :Remote Sensing and Image Interpretation, John Wiley.
6. Sabbins, F.F. (1985) :Remote sensing Principles and interpretation. W. H. Freeman & company.

Marathi Medium:

1. Dr. ShrikantKarlekar (2007):BhougolicMahitiPranali, Diamond Publication, Pune.
2. Dr. ShrikantKarlekar (2007):Dursavedan, Diamond Publication Pune.
3. Dr. D. S. Suryawanshi (2018):Geo-informatics, Prashant Publications, Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg. 365 (GE 1B): SUSTAINABILITY AND DEVELOPMENT

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

1. It brings to attention the Students about the issues which surround Sustainable Development, including its Principles, Processes and Concepts, its Deciding factors, and Potentials it holds.
2. Students will get the information and Importance of the MDGS.
3. Students will be aware about National Environmental Policy.

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	INTRODUCTION	1.3 Definition of Sustainability 1.4 Components of Sustainability a)Environmental Sustainability b)Economic Sustainability c)Social Sustainability	10
2	MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS	2.1 Meaning of Millennium Development Goals 2.2 Millennium Development Goals – Report 2015 (UN) 2.3 India and the MDGS 2.4 MDGS achievement and failures 2.5 Effectiveness of MDGS	12
3	SUSTAINABLE DEVELOPMENT	3.1 Definition and Nature of Sustainable Development 3.2 Need of Sustainable Development 3.3 Sustainable Development Goals (SDGS 2015) 3.4 Sustainable Development in different Ecosystem a) Agriculture b) Forest 3.5 Role of Individual and Community in Sustainable Development 3.6 Clean Development Mechanism (CDM)	12
4	INCLUSIVE DEVELOPMENT	4.1 Role of Higher Education in Sustainable Development 4.2 Health and Sustainable Development 4.3 Poverty and Diseases and Sustainable Development 4.4 Policies and Global Cooperation for Climate Change Control 4.5 National Environmental Policy 4.6 Rio + 20	11

Unit No.	Weightage of Marks
1	15
2	15
3	15
4	15
University Assessment	60
College Assessment	40

References:

1. Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education, (2012): Environmental and Sustainable Development.
2. Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education, (Standard XII) (2012): Environmental and Sustainable Development.
3. Martin J. Ossewaarde, (2018): Introduction to Sustainable Development, Sage Texts.
4. Kiran G. Desale, (2017): Economic and Social Development, Deepstambh Publication, Jalgaon.
5. Paryavaran Aani Shashwat Vikas (Marathi Medium) Study Circle Publication Pvt. Ltd., Pune
6. Datta Wankhede (2015) : Shashwat Vikas (Marathi Medium) PBD Publication, Pune
7. Prof. A. P. Chaudhari, Prof. Archana Chaudhari, (2013) : Sampurn Paryavaran (Marathi Medium), Prashant Publication, Jalgaon.
8. V.V. Sing, Gaurav Papnai, Vrinda Negi, (2014) : Environmental Agriculture and Sustainable Development, S.K. Book Agency – New Delhi, 110002
9. A. C. Mittal, (2008): Introduction to Sustainable Development, Vista International Publishing House, Delhi – 110053
10. Renu Kathuria, (2012): Sustainable Development, Prism Book (India), Jaipur.

**Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra
University, Jalgaon**

Choice Based Credit System (CBCS)

Syllabus for T.Y.B. A. (Geography)

(Under the Faculty of Science and Technology)

(Since 2020-2021)

General Structure of T.Y.B.A Syllabus(C.B.C.S)

Semester and credit Points	Courses				
V- Total Credits (28)	MIL 3 (03) DSC 1E (03) DSC 2E (03) DSC 3E (03)	Ability Enhancement Course (English communication) (02)	SEC 3 (02)	DSE 3A (03) DSE 4A (03)	GE1A (03) GE 2A (03)

Semester and credit Points	Courses				
VI- Total Credits (28)	MIL 4 (03) DSC 1F (03) DSC 2F (03) DSC 3F (03)	Ability Enhancement Course (English communication) (02)	SEC 4 (02)	DSE 3B (03) DSE 4B (03)	GE 1 B (03) GE 2B (03)

- AEC - English Communication ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
- MIL ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विद्यार्थ्याने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू यांपैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या MIL मधील अभ्यासपत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- SEC मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- GE मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांची निवडणे अनिवार्य आहे.

Details of CBCS Structure for T.Y.B.A Geography (With Effect from June 2020)

Subject Code	Semester	Title of Subject	CBCS Structure Code	Credit Point	Total Clock Hours
Gg.351 (G-3)	V	Environmental Geography	DSC 1E	03	45
Gg . 361 (G-3)	VI	Population Geography	DSC 1F	03	45
Gg. 352 (S-3)	V	Economic Geography	DSE 3A	03	45
Gg. 362 (S-3)	VI	Political Geography	DSE 3B	03	45
Gg. 353 (S-4)	V	Practical in Human Geography and Geo-statistics	DSE 4A	03	90
Gg. 363 (S-4)	VI	Practical in Physical Geography	DSE 4B	03	90
Gg. 354 (SEC of Geography)	V	Field Technique and Introduction to Project Report	SEC 3	02	30
Gg. 364 (SEC of Geography)	VI	Geographical Information System	SEC 4	02	30
Gg. 355 (GE of Geography)	V	Disaster Risk Reduction	GE 1A	03	45
Gg.365 (GE of Geography)	VI	Sustainability And Development	GE 1B	03	45

Weightages of Marks	
University Assessment	60
College Assessment	40
Total Marks	100

T.Y.B.A. GEOGRAPHY

Equivalence Courses for T. Y. B. A. Geography

Old Syllabus & Courses (With effect from June - 2018)	New Syllabus CBCS Pattern (With effect from June 2020)
SEM. V - G - 3 - Agricultural Geography SEM. VI - G - 3 Industrial Geography	SEM. V - (DSC 1E) Gg. 351 - Environmental Geography
OR	
SEM. V - G - 3 - Population Geography SEM. VI - G - 3 - Political Geography	SEM. VI - (DSC 1F) Gg. 361 - Population Geography
SEM. V - S - 3 - Environmental Geography SEM. VI - S - 3 - Remote Sensing & GIS	SEM. V - (DSE 3A) Gg. 352 - Economic Geography
OR	
SEM. V - S - 3 - Geographical Thoughts SEM. VI - S - 3 - Geography of Resources	SEM. VI - (DSE 3B) Gg. 362 - Political Geography
SEM. V - S 4 - Practical Geography - Weather Maps , Weather Instruments and Elements of Map Reading	SEM. V - (DSE 4A) Gg. 353 - Practical in Human Geography and Geo-Statistics
SEM. VI - S 4 - Practical Geography - Geo- Statistical Methods	SEM. VI - (DSE 4B) Gg. 363 - Practical in Physical Geography
----	SEM. V - (SEC 3) Gg. 354 - Field Techniques and Introduction to Project Report
	SEM. VI - (SEC 4) Gg. 364 - Geographical Information System
	SEM. V - (GE 1A) Gg. 355 - Disaster Risk Reduction
	SEM. - VI (GE 1B) Gg. 365 - Sustainability and Development

Semester V

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 351 (DSC 1E) Environmental Geography

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

1. To create the environmental awareness amongst the students.
2. To acquaint the students with fundamental concepts of Environmental Geography.
3. To aware the students about the processes and patterns in the natural environment.
4. To acquaint the students with potentials of Environmental Geography.
5. To aware the students about use of resources with prudence.
6. To acquaint the students with different environmental policies.

Units	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	Introduction to Environmental Geography	1.1) Introduction to Environment: a) Meaning and Concept b) Environmental Geography: Definitions, Nature and Scope of Environment Geography 1.2) Environmental Approaches : a) Environmental Deterministic Approach b) Possibility Approach c) Ecological Approach	10
2	Ecosystem and Man and Environment Relationship	2.1) Ecosystem: a) Meaning and Concept b) Structure & Components of Ecosystem: i) Abiotic ii) Biotic c) Functions of Ecosystem :i)Nutrient Cycles a) Carbon Cycle b) Nitrogen Cycle i i)Energy Flow a)Food Chain b) Food web 2.2) Human - Environment Relationship : Human life in- i) Equatorial Region ii)Mountainous Region iii) Coastal Region	12

3	Biodiversity and Environmental Problems	<p>3.1) Biodiversity: Definitions and Types / Levels of Biodiversity a) Genetic Diversity b) Species Diversity c) Ecosystem Diversity</p> <p>3.2) Conservation of Biodiversity: In –situ and Ex-situ conservation of biodiversity</p> <p>3.3) Major Environmental Problems: Causes and adverse effects of the following i) Unseasonal rainfall, ii) Thunderstorms iii) Biodiversity losses iv) Solid waste v) Liquid waste and vi) Air Pollution</p> <p>3.4) Environmental Management regarding Pollution Control- a) Air b) Water</p>	12
4	Environmental Policy	<p>4.1) National Environmental Policy (NEP): Introduction and Objective</p> <p>4.2) Initiatives or Actions Regarding Policy: i) Land Degradation ii) Forest and Wildlife Conservation</p> <p>4.3) Environmental Protection Efforts: - Developing and Developed Countries.</p>	11

Unit No.	Weightage of Marks
1	12
2	18
3	18
4	12
University Assessment	60
College Assessment	40

REFERENCES:

- Benny Josheph (2005): Environmental Studies, Tata McGraw-Hill Publishing Company, New Delhi. Cunningham
- W.P. and Cunningham M. A. (2003): Principles of Environmental Science: Inquiry and Applications, Tata McGraw Hill Publications, New Delhi. Miller,
- G.T. (2002): Living in the Environment, Books Cole Thomas Learning Inc. U.S.A. Nagor,
- A.P. (1996): Biological Diversity and International Environmental Law, A.P.H Publication, New Delhi. Purohit, Shammi and Agrawal (2012):A Text Book Of Environmental Science, Student Edition, Chopasani Road, Jodhpur
- Saxena, H.M.(2004): Environmental Studies, Rawat Publications, Jaipur.
- Santra S.C (2013): Environmental Science, New Central Book Agency (P) Ltd. Kolkata, West Bengal
- Sharma, P.D. (2004): Ecology and Environment, Rastogi Publications, Shivaji Road,Meerut.
- Singh, Savindra (2001): Environmental Geography, Prayag Pustak Bhavan, Alahabad- 110002.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 352 (DSE 3A) Economic Geography

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

1. To acquaint the students with the knowledge of economic realm in the world.
2. To highlight the different economic activities.
3. To study mineral and power resources in the specific regions of the world.

Unit	Topic	Sub-Topics	Clock Hours
1	Introduction to Economic Geography	1.1 Definitions , Nature and Scope 1.2 Approaches (Regional Approach, Commodity Approach and Principle Approach) 1.3 Concept of Economic Geography	10
2	Economic Activities and Types of Agriculture.	2.1 Meaning of Economic Activities 2.2 Types of Economic Activities- Primary, Secondary, Tertiary and Quaternary activities with Suitable Examples and Characteristics 2.3 Types of Agriculture: Intensive Subsistence and Commercial Dairy Farming and Plantation Agriculture.	12
3	Theories and Models	3.1 Weber's Theory of Industrial Location 3.2 Rostow's Model of Economic Development	10
4	Minerals, Industries and Trade	4.1 Minerals : Distribution and Production of Iron Ore and Coal in USA and India 4.2 Industries : i. Factors of Location of Industries ii. Production and Distribution of Industries like a. Cotton Textile Industries in Japan and India. b. Sugar Industries in India and Special Reference to Maharashtra State.	13

		4.3 Trade : i. Types of Trade : National and International Trade. ii. Factors Affecting the International Trade. iii. India's Foreign Trade	
--	--	--	--

Unit No.	Weightage of Marks
1	15
2	15
3	15
4	15
University Assessment	60
College Assessment	40

REFERENCES:

English Medium -

1. Economic Geography : John and Darkanwald.
2. Economic Geography : Alexander
3. Economic Geography : Mrs. P.N.Padey, NiraliPrakashan, Pune.
4. Alexander J. W., 1963: Economic Geography, Prentice-Hall Inc. Englewood Cliff, New Jersey
5. Bagchi-Sen S. and Smith H. L., 2006: Economic Geography: Past, Present and Future. Taylor and Francis.
6. Coe N. M., Kelly P. F. and Yeung H. W. 2007: Economic Geography: A Contemporary
7. Combes P., Mayer T. and Thisse J. F. 2008: Economic Geography: The Integration of Regions and Nations, Princeton University Press.
8. DurandL., 1961: Economic Geography, Crowell.
9. Hodder B. W. and Lee R. 1974: Economic Geography, Taylorand Francis,
10. Wheeler J. O., 1998: Economic Geography Wiley.
11. Willington D, E., 2008: Economic Geography, Husband Press.

Marathi Medium -

1. ParyavarannaArthikKriya : Dr. S. R. Chaudhari
2. ArthikBhugol : Prof.S.P.Pathak
3. ArthikBhugol : Prof.Ahirrao, Prof.Alizad, Prof.Dhapte
4. ArthikBhugolDr.V.T.Gharpure, PimpalpurePrakashan, Nagpure.
5. ArthikvaWyapariBhugol : Prof. Karmarkar, Gupte, Paranjape, Nasik

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 353 (DSE 4A) Practical in Human Geography and Geo-Statistics.

(Work load - 06 Periods per week per batch of 12 students)

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 90

Objectives:

- To introduce the practical approach of Human Geography.
- To introduce the importance of statistical techniques in Human Geography.
- To introduce some basic research methods to the students.

Unit	Topic	Sub-topics	Clock Hours
I	Practical in Population Geography	1.1 To Calculate the Following Indicators of Population Distribution: 1. Population Growth Rate 2. Sex Ratio 3. Density of Population: • Arithmetic Density 1.2 Measures of Fertility and Mortality: 1. Crude Birth Rate 2. Mortality Rates: Crude Death Rate and Infant Mortality Rate. (Calculate each two examples of each.)	25
II	Practical in Agricultural Geography	2.1 Crop Combination (Weaver's Method) 2.2 Crop Concentration By Bhatia's Method 2.3 Crop Diversification By Bhatia's Method (Calculate two examples of each)	30
III	Introduction To Geo-statistics	3.1 Importance of Statistical Techniques in Geography. 3.2 Sources of Geographical Data : 1) Primary Sources 2) Secondary Sources 3.3 Definitions of Frequency, Frequency Distribution and Cumulative Frequency. 3.4 Measures of Central Tendency: Mean, Median, Mode	10

IV	Data Analysis	4.1 Measures of Dispersion: 1) Mean Deviation 2) Standard Deviation 3) Quartile Deviation. 4.3 Chi-Square Test (X^2 Test)	25
----	---------------	--	----

Weightages of Marks	
Units	Marks
1	15
2	10
3	15
4	10
Journal and Viva Voce	10
Total	60
University Assessment	60
College Assessment	40

REFERENCES:

1. Acevedo, M.F. 2012. Data Analysis and Statistics for Geography, Environmental Science and Engineering, CRC Press.
2. Harris, R., Jarvis, C. 2011. Statistics for Geography and Environmental Science, Prentice Hall.
3. Mc Grew Jr., J.C., Lembo Jr., A.J., Monroe, C.B. 2014. An Introduction to Statistical Problem Solving in Geography, 3rd ed, Waveland Press.
4. Pal S. K., 1998. Statistics for Geoscientists: Techniques and Applications, Concept Pub Co.
5. Rogerson, P.A. 2015. Statistical Methods for Geography: A Student's Guide, 4th ed, Sage.
6. Sarkar, A. 2015. Practical Geography: A Systematic Approach, 3rd ed, Orient Blackswan.
7. मुलभूत सांखिकी - प्रा. राम देशमुख. विद्या प्रकाशन, नागपूर
8. सांखिकी भूगोल . डॉ. प्रवीण सप्तर्षी. निराली प्रकाशन, पुणे

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 354(SEC 3) Field Techniques and Introduction to Project Report.

Total Marks: 60

Credit Points: 02

Total Clock Hours: 30

Objectives:

- 1) To introduce the analytical skill of field-work.
- 2) To develop the skill of selection of appropriate technique for field study.
- 3) To enable the student to frame different types of questionnaires to conduct a field study.
- 4) To develop the analytical interpretation and report writing based upon the data collected during a field study.

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	INTRODUCTION	1.1 Definition of Field and Field work 1.2 Role of Field-work in Research. 1.3 Values and Ethics of Field-work. 1.4 Equipments and Other Things Require for Field-work. 1.5 Identifying the Study Area (Urban, Rural, Physical, Human, Environment.)	06
2	CONCEPTS IN FIELD-WORK.	2.1 Research Questions – Definition. 2.2 Types of Research Questions. (a) Multiple Choice Research Questions. (b) Rank Order Scaling Research Questions. (c) Demographic Research Questions. 2.3 Merits and Demerits of Field Technique. 2.4 Selection of Appropriate Technique. (Observations ,Questionnaires , Interviews) 2.5 Open Ended Questions and Closed Ended Questions. 2.6 Advantages and Disadvantages of Questionnaires. 2.7 Advantages and Disadvantages of Interview.	08
3	SAMPLING AND TECHNIQUES OF SAMPLING	3.1 Definitions and Purpose of Sampling. 3.2 Techniques of Sampling- (a) Random sampling. (b) Stratified Random sampling. (c) Cluster sampling. (d) Systematic sampling.	08
4	DATA ANALYSIS AND REPRESENTATION	4.1 Methods of data analysis and representation. 4.2 Design of the project report (a) Title of project. (b) Abstract. (c) Introduction to topic. (d) Review of literature.	08

		(e) Introduction and selection of study region. (f) Aim and objectives. (g) Methodology. (h) Analysis and subject explanation. (i) Conclusions and suggestions. (j) References / Bibliography.	
--	--	---	--

Sr. No.	Unit No.	Weightage of Marks
1	1	12
2	2	18
3	3	18
4	4	12
University Assessment		60
College Assessment		40

REFERENCES:

1. Creswell J., 1994: Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches Sage Publications.
2. Dikshit, R. D., 2003. The Art and Science of Geography: Integrated Readings. Prentice-Hall of India, New Delhi.
3. Evans M., 1988: "Participant Observation: The Researcher as Research Tool" in Qualitative Methods in Human Geography, eds. J. Eyles and D. Smith, Polity.
4. Mukherjee, Neela, 1993. Participatory Rural Appraisal: Methodology and Application. Concept Pubs. Co., New Delhi.
5. Mukherjee, Neela, 2002. Participatory Learning and Action: with 100 Field Methods. Concept Pubs. Co., New Delhi
6. Robinson A., 1998: "Thinking Straight and Writing That Way", in Writing Empirical Research Reports: A Basic Guide for Students of the Social and Behavioural Sciences, eds. by F. Pryczak and R. Bruce Pryczak, Publishing: Los Angeles.
7. Special Issue on "Doing Fieldwork" The Geographical Review 91:1-2 (2001).
8. Stoddard R. H., 1982: Field Techniques and Research Methods in Geography, Kendall/Hunt. 9. Wolcott, H. 1995. The Art of Fieldwork, Alta Mira Press, Walnut Creek, CA.
9. Prof. P. P. Jangle and Prof. A. P. Chaudhari : "Disaster Risk Reduction" Prashant Publication Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: V

Gg. 355 (GE 1A) Disaster Risk Reduction.

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

1. To introduce the concept of disaster risk.
2. To prepare DRM Plans and its implementation.
3. To aware the students about the Disaster Risk Reduction/Mitigation strategies.

Unit	Topic	Sub- Topics	Clock Hours
I	Introduction To Disaster Risk	1.1 Definitions of Disaster and Disaster Risk. Concept of Hazards, Risk, Vulnerability and Importance of Disaster Risk Reduction 1.2 Assessment of Disaster Risk	8
II	Disasters in India	2.1 Causes, Impact, Distribution and Mapping: a) Natural Disaster: Flood, Drought, Earthquake and Cyclone. b) Biological Disaster : Pest and Weeds , Causes of spreading of Corona Virus (Covid -19) and Preventive Measures to Control it c) Human Induced Disasters: Fire and Accidents	12
III	Mitigation of Disasters.	3.1 Preparedness, Mitigation and Prevention – a) Preparedness – <ul style="list-style-type: none">• Awareness generation;• Information management;• Early warning dissemination system; Community participation – <ul style="list-style-type: none">• Task forceformation;• Training and Capacity building;• Preparedness plan preparation;• Simulation. b) Mitigation – <ul style="list-style-type: none">• Knowledge of disaster specific risk;• Analysing the mechanism of disaster damages and possible interventions for minimising the impact of disaster;• Preparation of Mitigation plan. c) Prevention – <ul style="list-style-type: none">• Analysing the nature of a hazard and ways of minimising its intensity;• Preparation of disaster prevention plan	15

IV	Disaster Risk Management (DRM) Plan and Role of Remote Sensing in DRM	<ul style="list-style-type: none"> • Sharing DRM plan with Government Agencies and NGO; • Resource mobilisation; • Monitoring and Evaluation. • Role of Risk transfer and insurance in DRM • Role of Remote Sensing and Artificial Intelligence (AI) in DRM 	10
Total			45

Unit No.	Weightage of Marks
1	10
2	20
3	15
4	15
University Assessment	60
College Assessment	40

Reference Books:

1. आपत्ती व्यवस्थापन : संकल्पना आणि कृती – कर्नल (निवृत्त) प्र. प्र. मराठे, प्रा. व्ही. जे. गोडबोले, डायमंड प्रकाशन, पुणे.
2. आपत्ती व्यवस्थापन– प्रा. ए. पी. चौधरी, प्रा. अर्चना चौधरी, प्रशांत प्रकाशन, जळगाव.
3. Government of India. (1997) Vulnerability Atlas of India. New Delhi, Building Materials & Technology Promotion Council, Ministry of Urban Development, Government of India.
4. Kapur, A. (2010) Vulnerable India: A Geographical Study of Disasters, Sage Publication, New Delhi.
5. Singh, R.B. (2005) Risk Assessment and Vulnerability Analysis, IGNOU, New Delhi. Chapter 1, 2 and 3
6. Singh, R. B. (ed.), (2006) Natural Hazards and Disaster Management: Vulnerability and Mitigation, Rawat Publications, New Delhi.
7. Sinha, A. (2001). Disaster Management: Lessons Drawn and Strategies for Future, New United Press, New Delhi.
8. Singh Jagbir (2007) "Disaster Management Future Challenges and Opportunities", 2007. Publisher- I.K. International Pvt. Ltd. New Delhi, India.

Semester VI

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg. 361 (DSC 1F) Population Geography.

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives;

1. Understand the components of population change.
 2. Develop skills to use population information in the planning process.
 3. Understand the impact of planning activities on population size, composition, and distribution
 4. Population is an important resource. The development of any nation is depends on human resource. It is a prime deity to acquaint with the human resource of the nation.
 5. To understand the recent problems of population in the world as well as nation.
-

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	Introduction to Population Geography & Population Data	1.1 Definitions and Meaning of Population Geography 1.2 Nature and Scope of Population Geography. 1.3 a) Need and Types of Population Data b) Sources of Population Data – i) Census ii) National Sample Survey iii) Vital Registration	09
2	Distribution of Population	2.1 Growth of Population in India 1951-2011. 2.2 Distribution of Population – World and India(2011). 2.3 Factors affecting the distribution of Population – a) Physical- i) Topography ii) Climate iii) Water iv) Soil v) Forest b) Socio-Cultural – i) Religion ii) Agriculture iii) Transportation i v) Education v) Government policies	12
3	Composition of Population and Population	3.1 Composition of Population : a) Age Composition (Meaning and Factors affecting age Composition, Age Pyramid) b)Sex Composition in India	12

	Theories	c) Decreasing Sex ratio and its impact d)) Literacy in India (1951 to 2011) 3.2 Population Theories : a) Malthusian Theory of Population Growth b) Demographic Transition Model	
4	Population Problems in India & Population Policy	4.1 Problems of Population in India and Its remedial measures a) Over Population b) Brain Drain c) Excess Urbanization 4.2 National Population Policy in India - 2000	12

Sr. No.	Unit No.	Weightage of Marks
1	1	14
2	2	16
3	3	16
4	4	14
University Assessment		60
College Assessment		40

REFERENCES:

- 1) Chandana,R.C. and Janjit S. S.(1980): Introduction to Population Geography ,Kalyani Publishers,New Delhi
- 2) Clarke J.I.(1977):Population Geography and Developing Countries ,Robert Maxwell, MC.
- 3) Masjid Husain (1991) Anmol Publication Ltd. New Delhi
- 4) Mohammand Izhar Hussan : Population Geography. Rawat Publication
- 5) Sawant S.B. and Athawale A.S. (1994) : Population Geography , Mehata Publishing House , Pune
- 6) V.J.Patil And S.V.Dhake : Loksankhya Bhugol (Marathi Medium) , Prashant Publication , Jalgaon
- 7) Ahirro, Alizad and others : Loksankhya Bhugol (Marathi Medium)
- 8) V.T. Gharpure : Loksankhya Bhugol (Marathi Medium) Pimpalpure Publication , Satara.
- 9) T.N. Goplap , Nishikant : LoksankhyaBhugol (Marathi Medium) Prashant Publication, Jalgaon
- 10) A.B.Sawadi : Loksankhya Bhugol (Marathi Medium) The Savadis Mega Geographical Series

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg.362 (DSE 3B) Political Geography

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

- 1) To enable students to acquire knowledge of Political Geography.
- 2) To understand basic concepts of Political Geography.
- 3) To study various theories of Political Geography.
- 4) To understand the frontiers and Boundaries.

Unit No	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	Introduction to Political Geography	1.1 Definitions and Nature and Scope of Political Geography 1.2 Elements of Political Geography	10
2	Evolution of State and Nation	2.1 Concept of State 2.2 Centrifugal and Centripetal Forces in the State 2.3 Factor affecting the State 2.4 Concept of Nation 2.5 Difference between State and Nation	12
3	Geopolitics	3.1 Origin and Concept of Geopolitics 3.2 Mackinder's Heartland Theory 3.3 Spykman Rimland Theory 3.4 Geostrategic importance of Indian Ocean .	11
4	Frontiers and Boundaries	4.1 Definition of Frontiers and Boundaries 4.2 Differences Between Frontiers and Boundaries. 4.2 Classification of International Boundaries 4.3 Boundaries of India ; Characteristics and Problems	12

Unit No.	Weightage of Marks
1	15
2	15
3	15
4	15
University Assessment	60
College Assessment	40

References:

1. Adhikari S., 1997: Political Geography, Rawat Pub. Jaipur.
2. Cohen S.B., 1973: Geography and Politics in divided world. Oxford, New York.
3. Dixit R.D., 1982: Political Geography. Tata McGraw Hill, New Delhi.
4. Dwivedi R.L., 1996: Political Geography. Chaitanya Prakashan , Allhabad.
5. Moor R., 1981: Modern Political Geography. McMillan, London.
6. Pounds N.G., 1972: Political Geography. McGraw Hill, London.
7. Taylor P., 1998: Political Geography, Prentice Hall.
8. राजकीय भूगोल, प्रा.एस.व्ही.ढाके आणि प्रा.व्ही.जे. पाटील (2015)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg. 363 (DSE 4B) Practical in Physical Geography
(Work load - 06 Periods Per Week Per Batch of 12 Students)

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 90

Objectives:

1. To introduce the students with SOI toposheets and to acquire the knowledge of toposheet Reading / interpretation.
2. To acquaint the students with IMD weather maps and to gain the knowledge of weather map reading/ interpretation.

Sr. No.	Unit	Sub Unit	Clock Hours
1	Elements of Topographical Map Reading	1.1 Arrangement of Toposheet On Map of India i) Indexing of Topographical Map 1.2 Marginal Information and Grid References i) Marginal information ii) Grid reference: Four and six figure . 1.3 Conventional Signs and Symbols on Indian Topographical Map	25
2	Interpretation of SOI Toposheets and Drawing of profiles	2.1 Relief Features By Contours a) Conical Hill b) Plateau c) Ridge d) Gorge e) U Shaped Valley f) V Shaped Valley g) Waterfall Slopes : Concave and Convex Slopes , Gentle and Steep Slopes, Terraced Slope. 2.2 Map Interpretation: Interpretation of Topographical Maps (Minimum any two of the following). i) Mountainous/Hilly Region ii) Plateau Region iii) Plain Region 2.3 Profiles:- Drawing of Longitudinal Profile, Cross Profile.	30
3	Interpretation of I.M.D Weather Maps	3.1 Introduction to I.M.D. Weather map 3.2 Signs and Symbols Used in the I. M. D. Weather Map. 3.3 Isobaric Patterns:	25

		i) Cyclone ii) Anti-Cyclone iii) Trough of low pressure iv) Wedge/Ridge v) Col vi) Secondary depression 3.4 Study and Interpretation of Weather Maps of Following Seasons (Minimum any two of the following). i) The Monsoon Season ii) The Winter Season iii) The Summer Season	
4	Study Tour/Village Survey	Preparation of Green Audit Report of Your College or Any Place/Tour Report/ Village Survey and Preparation of Journal	10

Note : The educational tour / Village Survey /visit to any place should be conducted and organized by the direction of Maharashtra Govt. rules and regulations and prior permission of college authority.

Weightages of Marks	
Units	Marks
1	15
2	10
3	15
4	10
Journal and Viva Voce	10
University Assessment	60
College Assessment	40

References:

- 1 Singh. R. L. and Singh R.P.B. (1972): Elements of Practical Geography; Kalyani Publication.
- 2 Khan, MD.Z.A. (1998): Text Book of Practical Geography: Concept Publishing Company.
- 3 Monkhouse F.J. and Wilkinson. H.R. (1971): Maps and Diagrams B.I. publications private limited, New Delhi.
- 4 Ahmed, I. (1994): Practical Geography, Jawahar Publishers and Distributors, New Delhi.
- 5 Sarkar, A. (1997): Practical Geography: A systematic approach, Orient Longman Ltd, Hyderabad.
- 6 Singh, Gopal, (1998): Map Work and Practical Geography.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg. 364 (SEC 4) Geographical Information System.

Total Marks: 60

Credit Points: 02

Total Clock Hours: 30

Objectives:-

- To introduce the fundamentals and components of Geographic Information System
- To provide details of spatial data structures and input, management and output processes.
- To aware about the application of GIS in various fields.

Unit	Topic	Sub-topics	Clock Hours
1	Introduction to GIS	1.3 Introduction 1.4 Definition 1.5 History of GIS 1.6 Components of GIS <ul style="list-style-type: none"> • Hardware • Software • Modules • Data – Raster & Vector • Users - People 1.7 GIS operations <ul style="list-style-type: none"> • Spatial data input • Attribute data management • Data display • Data exploration • Data analysis • GIS modelling 	06
2	GIS Data Structures	2.1 Geospatial Data Types <ul style="list-style-type: none"> • Spatial Data • Non-Spatial Data 2.2 Raster Data Structure <ul style="list-style-type: none"> • Cells, Pixels, Grid • Cell size, spatial resolution • Bands • Single and multiband structures (BSQ, BIL, BIP) 2.3 Vector Data Structure <ul style="list-style-type: none"> • Point entities • Line entities 	08

		<ul style="list-style-type: none"> • Area entities 2.4 Sources of Raster & Vector data 2.5 Choice between Raster & Vector	
3	GIS Data Analysis	3.1 GIS Data Inputs <ul style="list-style-type: none"> • Keyboard Entry • Manual Digitising • Scanning & Automatic Digitising • GPS Data Inputs 3.2 Geo-Referencing 3.3 Editing 3.4 Output and Query 3.5 Overlays	08
4	Application of GIS	4.1 Land Use / Land Cover Mapping 4.2 Urban Sprawl 4.3 Forest Monitoring 4.4 Disaster Management 4.5 Defence 4.6 Natural Resource Management	08

Units	Marks
1	14
2	16
3	14
4	16
University Assessment	60
College Assessment	40

References:

English Medium

1. Michael N. Demers (2009) :Fundamentals of Geographical Information System, John Wiley & Sons, Inc.
2. Kang-tsung Chang (2008) : Introduction to Geographical Information Systems, McGraw Hill Education (India) Private Limited, Chennai
3. Jensen, J.R. (2000) :Remote Sensing of the Environment: An Earth resource Perspective. Prentice Hall.
4. Joseph George (2003) :Fundamentals of remote sensing. Universities Press
5. Lillesand, T.M. and Kieffer, R.M. (1987) :Remote Sensing and Image Interpretation, John Wiley.
6. Sabbins, F.F. (1985) :Remote sensing Principles and interpretation. W. H. Freeman & company.

Marathi Medium:

1. Dr. ShrikantKarlekar (2007):BhougolicMahitiPranali, Diamond Publication, Pune.
2. Dr. ShrikantKarlekar (2007):Dursavedan, Diamond Publication Pune.
3. Dr. D. S. Suryawanshi (2018):Geo-informatics, Prashant Publications, Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
New Syllabus (CBCS Pattern) W.E.F June 2020

TYBA Sem.: VI

Gg. 365 (GE 1B): SUSTAINABILITY AND DEVELOPMENT

Total Marks: 60

Credit Points: 03

Total Clock Hours: 45

Objectives:

1. It brings to attention the Students about the issues which surround Sustainable Development, including its Principles, Processes and Concepts, its Deciding factors, and Potentials it holds.
2. Students will get the information and Importance of the MDGS.
3. Students will be aware about National Environmental Policy.

Sr. No.	Topic	Sub Topics	Clock Hours
1	INTRODUCTION	1.3 Definition of Sustainability 1.4 Components of Sustainability a)Environmental Sustainability b)Economic Sustainability c)Social Sustainability	10
2	MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS	2.1 Meaning of Millennium Development Goals 2.2 Millennium Development Goals – Report 2015 (UN) 2.3 India and the MDGS 2.4 MDGS achievement and failures 2.5 Effectiveness of MDGS	12
3	SUSTAINABLE DEVELOPMENT	3.1 Definition and Nature of Sustainable Development 3.2 Need of Sustainable Development 3.3 Sustainable Development Goals (SDGS 2015) 3.4 Sustainable Development in different Ecosystem a) Agriculture b) Forest 3.5 Role of Individual and Community in Sustainable Development 3.6 Clean Development Mechanism (CDM)	12
4	INCLUSIVE DEVELOPMENT	4.1 Role of Higher Education in Sustainable Development 4.2 Health and Sustainable Development 4.3 Poverty and Diseases and Sustainable Development 4.4 Policies and Global Cooperation for Climate Change Control 4.5 National Environmental Policy 4.6 Rio + 20	11

Unit No.	Weightage of Marks
1	15
2	15
3	15
4	15
University Assessment	60
College Assessment	40

References:

1. Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education, (2012): Environmental and Sustainable Development.
2. Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education, (Standard XII) (2012): Environmental and Sustainable Development.
3. Martin J. Ossewaarde, (2018): Introduction to Sustainable Development, Sage Texts.
4. Kiran G. Desale, (2017): Economic and Social Development, Deepstambh Publication, Jalgaon.
5. Paryavaran Aani Shashwat Vikas (Marathi Medium) Study Circle Publication Pvt. Ltd., Pune
6. Datta Wankhede (2015) : Shashwat Vikas (Marathi Medium) PBD Publication, Pune
7. Prof. A. P. Chaudhari, Prof. Archana Chaudhari, (2013) : Sampurn Paryavaran (Marathi Medium), Prashant Publication, Jalgaon.
8. V.V. Sing, Gaurav Papnai, Vrinda Negi, (2014) : Environmental Agriculture and Sustainable Development, S.K. Book Agency – New Delhi, 110002
9. A. C. Mittal, (2008): Introduction to Sustainable Development, Vista International Publishing House, Delhi – 110053
10. Renu Kathuria, (2012): Sustainable Development, Prism Book (India), Jaipur.

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

“ A” Grade NAAC Re- Accredited
(3rd Cycle)

T.Y.B.A.

Political Science

CBCS Pattern (UGC)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari

North Maharashtra University, Jalgaon

With effect from

2020-2021

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

“ A” Grade NAAC Re- Accredited

(3rd Cycle)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari

North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus

For

Political Science

(T.Y.B.A.)

CBCS – Semester Pattern

(Choice Based Credit System)

Semester V & VI

Academic Year 2020-2021

Under the Faculty of Humanities.

K.B.C. North Maharashtra University , Jalgaon.

|| अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ||

“ A” Grade NAAC Re- Accredited

(3rd Cycle)

K.B.C. North Maharashtra University, Jalgoan (M.S)

Faculty of Humanities Syllabus under Choice-Based Credit System

Third Year Arts : Political Science

Semester : Fifth and Six (5 & 6)

[Since June 2020-2021 Academic Year]

- DSC Political Science, Discipline Specific Core Course
Semester : 5
DSC 1 E Indian Political Thinker Part - I
Semester : 6
DSC 1 F Indian Political Thinker Part - II
- DSE Pol. Sci, Discipline Specific Elective Course
Semester : 5
DSE 3A Western Political Thinker Part – I
Semester : 6
DSE 3B Western Political Thinker Part – II
Semester : 5
DSE 4A Political Sociology Part – I
Semester : 6
DSE 4B Political Sociology Part – II
- G.E. Pol. Sci. Generic Elective (Interdisciplinary)
Semester : 5
G.E.1 A Indian Civil Services
Semester : 6
G.E.1 B Civil Services and Good Governance
- SEC Pol. Sci Skill Enhancement Course
Semester : 5
SEC 3 Journalism and Mass Communication
Semester : 6
SEC 4 Political Journalism

K.B.C.N.M.University, Jalgoan (M.S)

Structure of T.Y.B.A (Faculty of Humanities)

Under C.B.C.S. Pattern (2020 – 2021)

Sr. No	Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement Compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective Courses DSE	Generic Elective GE
1.	V Credits : 28 10 Papers [5 th Sem]	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) (Pol.Sci G3) DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC3 (02) Political Sci	DSE 3 A (03) Pol. Sci S-3 DSE 4 A (03) Pol. Sci S-4	GE 1 A (03) -Pol Sci GE 2 A (03)
2.	VI Credits : 28 10 Papers [6 th Sem]	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) (Pol.Sci G3) DSC 2 F (03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC4 (02) Political Sci	DSE 3 B (03) Pol. Sci S-3 DSE 4 B (03) Pol. Sci S-4	GE 1 B (03) -Pol Sci GE 2 B (03)

- AEC – English Communication ही अनिवार्य अभ्यास पत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विध्यार्थाने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
- MIL ही अनिवार्य अभ्यास पत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विध्यार्थाने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू या पैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या MIL मधील अभ्यास पत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- DSE 3, 4 मध्ये राज्यशास्त्र विषयाची अभ्यासपत्रिकाची निवड केल्यास DSC मधील तीन अभयपत्रिका पैकी एक अभयपत्रिका राज्यशास्त्र विषयाची निवडणे अनिवार्य आहे.
- DSC मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही दोन विषयांच्या निवडता येतील.
- SEC मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- GE मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यास पत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे. (उदा. GE राज्यशास्त्र आणि GE मराठी).

EQUIVALENCE

Sr. No.	T.Y.B.A	Existing Pattern	CBCS Pattern (Since 2020-2021)
1.	Sem V	Compulsory English	AEC- English Communication
		----- -	MIL -3 (Compulsory Course) (Marathi/ Hindi/ Sanskrit/ Urdu/ Pali/ Aradha Magadhi)
		Special Paper S-3	DSE 3A
		Special Paper S-4	DSE 4A
		General Paper G3	DSC 1E
		Optional	DSC 2E (General Paper of any subject) DSC 3E (General Paper of any subject)
		----- -	SEC-3 Skill based Paper of any subject
		----- -	GE 1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
		----- -	GE 2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
2.	Sem VI	Compulsory English	AEC- English Communication
		----- -	MIL -4 (Compulsory Course) (Marathi/ Hindi/ Sanskrit/ Urdu/ Pali/ Aradha Magadhi)
		Special Paper S-3	DSE 3 B
		Special Paper S-4	DSE 4 B
		General Paper G3	DSC 1 F
		Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject) DSC 3 F (General Paper of any subject)
		----- -	SEC- 4 Skill based Paper of any subject
		----- -	GE- 1B (Interdisciplinary Paper of any subject)
		----- -	GE- 2B (Interdisciplinary Paper of any subject)

T.Y.B.A. – 5 & 6 Sem

Political Science CBCS Pattern

Old & New Course Name w.e.f. 2020-21

SEMESTER V T.Y.B.A

Code	Old Course	Code New	New Course CBCS
Spl - 3	Western Political Thought	DSE 3A	Western Political Thinker Part - I
Spl - 4	Modern Political Analysis	DSE 4A	Political Sociology Part - I
Gen G3	Personal Administration and Management	DSC 1E	Indian Political Thinker Part - I
		SEC -3	Journalism and Mass Communication
		GE 1 A	Indian Civil Services

SEMESTER VI T.Y.B.A

Code	Old Course	Code New	New Course CBCS
Spl – 5	Western Political Thought	DSE 3B	Western Political Thinker Part - II
Spl – 6	Modern Political Analysis	DSE 4B	Political Sociology Part - II
Gen G-3	Personal Administration and Management	DSC 1F	Indian Political Thinker Part - II
		SEC -4	Political Journalism
		GE 1 B	Management and Good Governance

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester V

Paper Code : DSE-3A Western Political Thinker Part – I [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper focus on the classical ideas generated in the western world representation the ancient to the modern. The three thinkers have been selected who represent ideal, realistic, and liberal tradition. The test is interpreted both in historical and philosophical perspective. The course will narrate students the legacy of the thinkers and orient them about continuity and change within the western political tradition. It helps them to study the historical aspects western state and society. The main purpose of this paper is to acknowledge students with how the great masters explained and analysed political events and problems of their time and prescribes solutions.

CHAPTER 1: Aristotle

- a) Theory of State.
- b) Classification of State, Ideal state
- c) Concept of Citizenship.
- d) Views on Slavery.
- e) Conception of Revolution , Evaluation.

CHAPTER 2: Machiavelli

- a) Thought of Human Nature.
- b) Views on Diplomacy.
- c) Views on Religion and Morality.
- d) Advice to King and views on Means and End.
- e) Creator of Modern Political Thought, Evaluation

CHAPTER 3: Rousseau

- a) Social Contract theory and its Importance.
- b) Concept of General Will.
- c) Views on Human Being Nature and Nature of State.
- d) Views on Responsible Government, People's Sovereignty.
- e) View on Liberty, Evaluation.

Reference Book

1. Bhandari & Sethi – Studies in Plato & Aristotle.
2. Jones W. T. – Master of Political Thought.
3. Sabine G. H. – History of Political Theory.
4. Ebensstein William Great Political Thinkers.
5. Sharma R.N. : Great Thinkers of the World.
6. Gupta R.C. : Great Political Thinkers.
7. गोविंद प्रसाद नेमा : हॅराल्ड लास्की के राजनीतिक विचारोका अध्ययन,बी.आर.पब्लिक,दिल्ली.
8. हरिदात्त वेदालंकार : आधुनिक राजनीती चिंतन, सरसावती सदन,मरतुरी
9. पी.बी.गौतम:प्रमुख राजनीतिक विचारक ,नाटीनाला पब्लिक हौस, दिल्ली.
10. आघाव विलास, ढाले व शेवाळे,पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत,चिन्मय प्रकाशन औरंगाबाद २००४
11. अमृतकार प्रशांत, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत, चिन्मय प्रकाशन औरंगाबाद २००५
12. गव्हाणे महादेव, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत ,निकिता प्रकाशन , लातूर-२०१३
13. देवरे,निकुंभ पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत , प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २००९
14. शृंगारपुरे अरविंद ,भारतीय तथा पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत श्रीमंगेश प्रकाशन,नागपूर
15. जोशी सुधाकर, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत , विद्याकुल पाटील ,औरंगाबाद .
16. डोळे ना.य. प्रमुख पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत ,विद्याकुल पाटील ,औरंगाबाद .
17. भोळे भा.ल. पाशात्य राजकीय विचारवंत ,पिंपळपाटील नागपूर.
18. निकुंभ दिलीपसिंग : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१४.
19. नवलगुडेकर श.ना. : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत
20. कुलकर्णी सुधाकर : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत, अरुण प्रकाशन ,लातूर.
21. साबळे आर.डी. : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत,अभय प्रकाशन ,नांदेड.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester V

Paper Code : DSE-4 A Political Sociology Part – I [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective

This paper deals with concepts and dimensions in Political Sociology. It highlights various aspects of political culture, process of political socialization and political modernization, comparatively. This course will help learners to understand dynamics within political action, power, and process in India and across the country. The main purpose of this course is to acquaint the students with interdisciplinary approach by connecting two separate disciplines.

CHAPTER 1: Political Sociology & Political System.

A) Political Sociology

- i) Meaning, Definition, Nature, Scope, Characteristics, and Importance

B) Political System

- i) Meaning, Definition, Scope & Significance.
- ii) Function of Political System.

CHAPTER 2: Political Culture & Political Socialization.

A) Political Culture

- i) Meaning, Definition, Nature, basic elements of Political Culture.
- ii) Means of change in Political Culture.

B) Political Socialization

- i) Meaning, Definition, Process and Agencies of Political Socialization.

CHAPTER 3: Political Participation and Political Leadership.

A) Political Participation.

- i) Meaning, Definition, and Factor affected on Political Participation.
- ii) Levels of Political Participation.
- iii) Political Apathy, Political cynicism and Political alienation.

B) Political Leadership

- i) Meaning, Definition, Nature, and Characteristics of Political Leadership.

Reference Book

1. Bhargava, Acharya : Political Theory : An Introduction.
2. Subhash C. Kashyap : Our Political System.
3. Ram Bakhan Mandal : Political Culture and Political Socialization.
4. Rush Michael and Althoff : An Introduction to Political Sociology.
5. Almond, Gabriel & Verba : The Civic Culture Princeton.
6. T.B. Bottomre : Political Sociology.
7. V. D. Mahajan : Modern Political Theory.
8. राजेंद्र कुमार शर्मा : राजकीय समाजशास्त्र, एटलांटिक पब्लिकेशन, दिल्ली २०१२.
9. शशिभूषण सिंह : राजकीय समाजशास्त्रकडे विविध आयाम, अर्जुन पब्लिकेशन, नई दिल्ली २०१२.
10. फाडिया बी.एल. : राजकीय समाजशास्त्र, साहित्य भवन पब्लिकेशन २००८.
11. जोहरी जे.सी.समकालीन राजनीतिक सिद्धांत , स्टर्लिंग पब्लिकेशन, दिल्ली २००९.
12. डॉ. भा.ल. भोळे : आधुनिक राजकोय विश्लेषण
13. डॉ.ना.र.इनामदार.व डॉ.सु.ना.पुराणिक : आधुनिक राजकोय विश्लेषण
14. डॉ.शुभांगी राठी : आधुनिक राजकोय विश्लेषण, अथर्व प्रकाशन , जळगाव.
15. तिजारे घोगरेकर : राज्यशास्त्राचे सिद्धांत आणि राजकीय विश्लेषण मंगेश प्रकाशन,नागपूर.
16. पाटील महेंद्र : राजकीय समाजशास्त्र, प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१७.
17. पवार प्रमोद, पाटील महेंद्र : आधुनिक राजकोय विश्लेषण, प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१५.
18. देवगावकर श.गो. : राजकीय समाजशास्त्र मंगेश प्रकाशन,नागपूर २००१.
19. आवारी विलास, देवरे सुरेश : आधुनिक राजकोय विश्लेषण डायमंड पब्लिकेशन , पुणे २००१.
20. फड एस.बी. : उच्चतर आधुनिक राजकीय सिद्धांत विद्याबुक, पब्लिकेशन औरंगाबाद २०१४.
21. बेनके -गुढके सुवर्णा : राजकीय सिद्धांत प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१४.
22. भोळे, भा. ल., राजकीय सिद्धांत आणि विश्लेषण, पिंपळापुरे बुक डिस्ट्रिब्युटर्स : नागपूर २००२.
23. श्रुती मेहता: राजकीय समाजशास्त्र .
24. इमानदार ना. र. व पुराणिक स. ना. राजकीय समाजशास्त्र , कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन पुणे १९८४.
25. अलिम वकिल, ज्यौत्सना सोनखासकर. राजकीय समाजशास्त्र. प्रतिमा प्रकाशन : पुणे २०१५.
26. राठी शुभांगी, राजकीय विचारप्रणाली, कैलाश पब्लिकेशन्स : औरंगाबाद २०१३.
27. रावळ- ठाकरे शुभदा, तौलनिक राज्यशास्त्र, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे २००४.
28. पाटील, महेंद्र व पवार, प्रमोद, आधुनिक राजकीय विश्लेषण, प्रशांत प्रकाशन , जळगांव २०१५.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester V

Paper Code : DSC-1 E Indian Political Thinker Part - I [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This is an introductory paper to the concept ideas and theories developed in India. It deals with the main sources of the political traditions in modern India and focusses the development of social Institution and as various patterns of politics that emerged in modern India. This course will encourage students to understand and decipher the diverse and often contesting ways in which the ideas of nationalism, democracy and social transformation were discussed in Pre- and Post-independence India. The main objective to study this paper is to understand key thinker's seminal contribution to the evolution of political theorizing in India.

CHAPTER 1: Dadabhai Naoroji

- i) Political Thought – Liberalism.
- ii) British Government Criticism and Loyalty or faith.
- iii) Thought of Economic, Eco- drain and Moral Exploitation Theory.
- iv) Views on Indian Swarajya.
- v) Architect of Indian Nationalism Evaluation.

CHAPTER 2: Lokmanya Tilak

- i) Political Thought.
- ii) Chatusutri.
- iii) Views on Social Reform.
- iv) Thought on Congress Party, Homerule, Contestant Co- Operation and Revolutionary.
- v) Role of Indian Freedom Movement, Evaluation.

CHAPTER 3: Mahatma Gandhi

- i) Views on Truth and Non-Violence.
- ii) Satyagraha, Means and End.
- iii) Views on Religion and Spiritualisation of Politics.
- iv) Untouchability, Communal Unity.
- v) Views on State, Trusteeship theory, Evaluation.

Reference Book

1. Mahajan V.D. : Indian Political Thought.
2. Sudha J.P. : Indian Political Thought.
3. Karinakaram K.P. : Indian Politics Form Dadabhai Naoraji to Gandhi Gitanjali Prakashan, New Delhi.
4. Varma V.P., Laxminarayan Agarwal : Modern Indian Political Thought, Agra.
5. N.R.Inmdar : Political Thought and Leadership of Lokmanya Tilak , Concept pub. Delhi.
6. N. Jayapalan : Indian Political Thinkers , Atlantic Pub. New Delhi.
7. उर्मिला शर्मा, एस.के. शर्मा : भारतीय राजनैतिक चिंतन, अटलांटिक प्रकाशन , दिल्ली.
8. फाडिया. बी. एल. : आधुनिक राजनीतिक चिंतन का इतिहास, साहित्य भवन पब्लि. आग्रा , दिल्ली.
9. आर. एम. गोखले : आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
10. डॉ. ना.य. डोळे: भारतीय राजकीय विचारांचा इतिहास, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
11. डॉ. ना.य. डोळे : भारतीय राजकीय विचारवंत, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद.
12. भाल. भोळे: आधुनिक भारतातील राजकीय विचार, पिंपळापुरे अँड कं. नागपुर.
13. बी. वाय. कुलकर्णी : भारतीय राजकीय विचारवंत , विद्याभारती प्रकाशन, लातूर.
14. डॉ. शुभांगी राठी : भारतीय राजकीय विचार, अथर्व प्रकाशन जळगाव, आवृत्ती २०१४.
15. डॉ. देवरे, डॉ. दिलीपसिंग निकुंभ : भारतीय राजकीय विचार, प्रशांत पब्लि. जळगाव २०१२.
16. डॉ वा. भा. पाटील : प्राचीन व आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, प्रशांत पब्लिकेशन्स जळगाव पुर्न. २०१३.
17. तळवलकर गोविंद : नवरोजी ते नेहरू.
18. आघाव विलास, ढाले व शेवाले : भारतीय राजकीय विचारवंत ,चिन्नाय प्रकाशन औरंगाबाद २०१४.
19. पाटील बी. बी. : भारतीय राजकीय विचारवंत, फडके प्रकाशन कोल्हापूर १९९७.
20. शिंदे ज. रा. : भारतीय राजकीय विचारवंत, कैलास पब्लि. औरंगाबाद १९८८.
21. देवगावकर श. गो : राजकीय विचारवंत, श्री साईनाथ प्रकाशन , नागपुर २००७.
22. शृंगारपुरे अरविंद : निवडक भारतीय राजकीय विचारवंत, श्री विद्या प्रकाशन, नागपुर २००३.
23. डॉ. देवरे विसपूते, निकुंभ , ठाकरे : आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, प्रशांत पब्लि. पुणे २००४.
24. निकम श्रीराम : गांधी - आंबेडकर, अस्पृश्यमुक्ती संघर्ष, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई २००८.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester V

Paper Code : SEC- 3 Journalism and Mass Communication [w.e.f. June 2020]

Credit: 02
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper deals with concepts and dimensions in journalism, mass communication and political journalism. It highlights various aspects of press, media and its type and methods. This course will help learners to understand dynamics within Journalism, Political journalism and communication means and ends and his process in society and nation. This course will give introduction to the students of journalism aims to provide voters with the information to formulate their own opinion and participate in community, Local to global matter that will effect then political journalism is provided through different mediums in print, broadcast, online reporting, instant coverage of campaign politics, event news, government status, elections updates etc.

CHAPTER 1: Introduction to Journalism

- i) Nature, Scope, and significance of Journalism.
- ii) Press and Society.
- iii) Press and Government.
- iv) Freedom of Press and Constitutions.
- v) Awareness and Socialization of Press.

CHAPTER 2: Introduction to Mass Communication

- i) Nature and Process of Mass Communication.
- ii) Media of Mass Communication.
- iii) Types and typology of Audiences.
- iv) Characteristics of Audiences.
- v) Awareness and Socialization of Communication.

CHAPTER 3: Criticism of Journalism and Mass Communication.

- i) Roles and Responsibilities of Journalism and Mass Communication.
- ii) Changing Role of Press and Press Group.
- iii) Model Code of ethics in Press.
- iv) Use of New media.
- v) Challenges before Journalism and Mass Communication.

Reference Book

1. Carey Jams W. & Cates A. (2004), Journalism, Libraries Unlimited, West Port, London.
2. Vir Bala & Agarwal, Essentials of Practical Journalism, Concept Publication Camp, New Delhi.
3. Roy Barun, (2001), Beginner's Guide to Journalism, Pustak Mahal, Mumbai.
4. R. Ramkrishnan, (1994), Press & Politics in an Indian State, Delta Publishing House, Hyderabad.
5. Kamath M.V., (2002), Professional Journalism, Vikas Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi.
6. Menon K.S.R. Stylebook for Journalists & Writers, Konark Publishers.
7. Rangaswami ; Basic Journalism, Macmillan India.
8. चतुर्वेदी एन. पी., (२००५), जनसंचार एवं पत्रकारिता, पोईटर पब्लिशर्स, जयपूर
9. लेले रा. के., (२००४), मराठी वृत्तपत्रांचा इतिहास, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
10. कुलकर्णी प्रकाश , (१२ सप्टेंबर १९८९), माध्यम श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे - ३०
11. खांबटे सतिश व योगेंद्र ठाकुर, (१३ ऑगस्ट २००६), पत्रकारिता एक आव्हान, आमोद प्रकाशन, मुंबई.
12. कोळमकर अनंत. (२००६), बातमीदाराचा जाहीरनामा, हिमालया पब्लिशिंग हाऊस, मुंबई.
13. सोनकांबळे कविता, (२०१६), मीडिया आणि राजकारण, निर्मल प्रकाशन, नांदेड.
14. अकलूजकर, प्रसन्नकुमार, वृत्तपत्रविद्या , श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे
15. कुलकर्णी. एस . के. पत्रकारिता मार्गदर्शक, पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे
16. तळवलकर गोविंद, अग्रलेख, प्रेस्टिज पब्लि. मुंबई
17. पाध्ये प्रभाकर , पत्रकारितेची मूलतत्वे.
18. गरुड विश्वनाथ, डिजिटल पत्रकारिता, गमभन प्रकाशन
19. बोराटे योगेश , सोशल मिडिया, अथर्व प्रकाशन , जळगाव
20. सामंत, सत्वशीला, २०१४, मराठी भाषा आणि शुद्धलेखन डायमंड पब्लि. पुणे.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester V

Paper Code : GE 1A: Indian Civil Services [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper provides the conceptual framework of the civil services and good governance. It delves deep in meaning, origin, forms of civil services and good governance in general. This course will be helpful and encourage students to acknowledge civil services and good governance process in India. An intention of this paper is to understand origin, development, and challenges before good governance in India.

CHAPTER 1: Civil Services.

- i) Meaning, Definition and Significance.
- ii) Historical Background and Development of Civil services.
- iii) Characteristics of Civil Services.
- iv) Function and Role of civil Services.
- v) Demerits and Committed of Civil Services.

CHAPTER 2: Recruitment, Training and Promotion.

- A) Recruitment
 - i) Meaning, Definition and Significance.
 - ii) Methods, Types and Problem of Recruitment.
- B) Training
 - i) Meaning, Objects, and Importance of Training.
 - ii) Methods and Types of Training.
- C) Promotion.
 - i) Meaning and Importance of Promotion.
 - ii) Principles of Promotion.

CHAPTER 3: Union and State Public Services.

- i) System of Recruitment in India.
- ii) Methods of Determining Qualification (Written test, Syllabus, Interview, Performance Test, Psychological and Physical Test)
- iii) Training and Appointment.
- iv) Reservation Policy.
- v) Retirement, Purpose, Kinds, Benefits.

Reference Book

1. Awasthi S Maheshwari : Public Administration.
2. White. L. D. : Introduction to the study of Public Administration.
3. Sinha. V. M. : Civil Services and Administrative Development.
4. Punjabi. K. L. : Civil Servants in India.
5. Bharadwaj : Civil Service Administration.
6. Goel. S. L. : Personnel Administration and Management.
7. Maheshwari. S. R. : Indian Administration.
8. फाडिया बी एल : भारत में लोकप्रशासन
9. कटारिया सुरेंद्र : कार्मिक प्रशासन
10. शर्मा व नंदलाल : लोकप्रशासन
11. तिवारी, भाटिया : लोकसेवी वर्गीय प्रशासन
12. वशिष्ठ निशा : भारत में नौकारशाही प्रणाली
13. बंग के आर : कर्मचारी वर्ग प्रशासन आणि वित्तीय प्रशासन
14. ठोंबरे हनिफ : कर्मचारी आणि वित्तीय प्रशासन
15. देशपांडे श्रीकांत : लोकप्रशासन
16. बिंगे सुभाष : कर्मचारी प्रशासन
17. बोरा बार्स : लोकप्रशासन शास्त्र
18. बोगले शांताराम : लोकप्रशासन सिद्धांत व कार्यपद्धती
19. देशमुख प्रभाकर : व्यवसाय व्यवस्थापनाची मु ल तत्वे
20. देशपांडे श्रीकांत : भारतीय प्रशासखिया प्रणाली
21. पाटील यशोदा : लोकप्रशासन
22. काळे अशोक : लोकप्रशासन
23. पाटील बी बी : लोकप्रशासन

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

“ A” Grade NAAC Re- Accredited
(3rd Cycle)

T.Y.B.A.

Political Science

CBCS Pattern (UGC)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari

North Maharashtra University, Jalgaon

SEMESTER - VI

With effect from

2020-2021

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester VI

Paper Code : DSE-3 B Western Political Thinker Part – II [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper focus on the classical ideas generated in the western world representation the ancient to the modern. The three thinkers have been selected who represent ideal, realistic, and liberal tradition. The test is interpreted both in historical and philosophical perspective. The course will narrate students the legacy of the thinkers and orient them about continuity and change within the western political tradition. It helps them to study the historical aspects western state and society. The main purpose of this paper is to acknowledge students with how the great masters explained and analysed political events and problems of their time and prescribes solutions.

CHAPTER 1: John Stuart Mill

- i) Views on Liberty.
- ii) Views on Women Liberty,
- iii) Mill on State.
- iv) Representative Government.
- v) Views on Utilitarianism, Evaluation.

CHAPTER 2: Karl Marks

- i) Scientific & Dialectical Materialism.
- ii) Materialistic Interpretation of History.
- iii) Theory of Class Conflict and Surplus value.
- iv) Views on state or Classless and Stateless Society.
- v) Revolution Theory, Evaluation.

CHAPTER 3: Harold Laski

- i) Pluralistic Theory of Sovereignty.
- ii) Theory of Right.
- iii) Views on Liberty.
- iv) Views on Equality and Law.
- v) Views on Capitalism, Evaluation.

Reference Book

1. Bhandari & Sethi – Studies in Plato & Aristotle.
2. Jones W. T. – Master of Political Thought.
3. Sabine G. H. – History of Political Theory.
4. Ebensstein William Great Political Thinkers.
5. Sharma R.N. : Great Thinkers of the World.
6. Gupta R.C. : Great Political Thinkers.
7. गोविंद प्रसाद नेमा : हॅराल्ड लास्की के राजनीतिक विचारोका अध्ययन,बी.आर.पब्लिक,दिल्ली.
8. हरिदात्त वेदालंकार : आधुनिक राजनीती चिंतन, सरसावती सदन,मरतुरी
9. पी.बी.गौतम:प्रमुख राजनीतिक विचारक ,नाटीनाला पब्लिक हौस, दिल्ली.
10. आघाव विलास, ढाले व शेवाळे,पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत,चिन्मय प्रकाशन औरंगाबाद २००४
11. अमृतकार प्रशांत, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत, चिन्मय प्रकाशन औरंगाबाद २००५
12. गव्हाणे महादेव, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत ,निकिता प्रकाशन , लातूर-२०१३
13. देवरे,निकुंभ पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत , प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २००९
14. शृंगारपुरे अरविंद ,भारतीय तथा पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत श्रीमंगेश प्रकाशन,नागपूर
15. जोशी सुधाकर, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत , विद्याकुल पाटील ,औरंगाबाद .
16. डोळे ना.य. प्रमुख पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत ,विद्याकुल पाटील ,औरंगाबाद .
17. भोळे भा.ल. पाशात्य राजकीय विचारवंत ,पिंपळपाटील नागपूर.
18. निकुंभ दिलीपसिंग : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१४.
19. नवलगुडेकर श.ना. : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत
20. कुलकर्णी सुधाकर : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत, अरुण प्रकाशन ,लातूर.
21. साबळे आर.डी. : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत,अभय प्रकाशन ,नांदेड.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester VI

Paper Code : DSE-4 B Political Sociology Part – II [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective

This paper deals with concepts and dimensions in Political Sociology. It highlights various aspects of political culture, process of political socialization and political modernization, comparatively. This course will help learners to understand dynamics within political action, power, and process in India and across the country. The main purpose of this course is to acquaint the students with interdisciplinary approach by connecting two separate disciplines.

CHAPTER 1: Political Development and Modernization.

A) Political Development

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Various approaches of Political Development.

B) Political Modernization

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Objectives and Dilemmas of Political Modernization.

CHAPTER 2: Political Communication and Public Opinion.

A) Political Communication

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Means of Communication.

B) Public Opinion

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Formation of Public Opinion.
- iii) Change in Public Opinion.

CHAPTER 3: Political Influence, Political Legitimacy.

A) Political Influence

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Means of Power.

B) Political Legitimacy

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Means of Legitimacy.

Reference Book

1. Bhargava, Acharya : Political Theory : An Introduction.
2. Subhash C. Kashyap : Our Political System.
3. Ram Bakhan Mandal : Political Culture and Political Socialization.
4. Rush Michael and Althoff : An Introduction to Political Sociology.
5. Almond, Gabriel & Verba : The Civic Culture Princeton.
6. T.B. Bottomre : Political Sociology.
7. V. D. Mahajan : Modern Political Theory.
8. राजेंद्र कुमार शर्मा : राजकीय समाजशास्त्र, एटलांटिक पब्लिकेशन, दिल्ली २०१२.
9. शशिभूषण सिंह : राजकीय समाजशास्त्रकडे विविध आयाम, अर्जुन पब्लिकेशन, नई दिल्ली २०१२.
10. फाडिया बी.एल. : राजकीय समाजशास्त्र, साहित्य भवन पब्लिकेशन २००८.
11. जोहरी जे.सी.समकालीन राजनीतिक सिद्धांत , स्टर्लिंग पब्लिकेशन, दिल्ली २००९.
12. डॉ. भा.ल. भोळे : आधुनिक राजकोय विश्लेषण
13. डॉ.ना.र.इनामदार.व डॉ.सु.ना.पुराणिक : आधुनिक राजकोय विश्लेषण
14. डॉ.शुभांगी राठी : आधुनिक राजकोय विश्लेषण, अथर्व प्रकाशन , जळगाव.
15. तिजारे घोगरेकर : राज्यशास्त्राचे सिद्धांत आणि राजकीय विश्लेषण मंगेश प्रकाशन,नागपूर.
16. पाटील महेंद्र : राजकीय समाजशास्त्र, प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१७.
17. पवार प्रमोद, पाटील महेंद्र : आधुनिक राजकोय विश्लेषण, प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१५.
18. देवगावकर श.गो. : राजकीय समाजशास्त्र मंगेश प्रकाशन,नागपूर २००१.
19. आवारी विलास, देवरे सुरेश : आधुनिक राजकोय विश्लेषण डायमंड पब्लिकेशन , पुणे २००१.
20. फड एस.बी. : उच्चतर आधुनिक राजकीय सिद्धांत विद्याबुक, पब्लिकेशन औरंगाबाद २०१४.
21. बेनके -गुढके सुवर्णा : राजकीय सिद्धांत प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१४.
22. भोळे, भा. ल., राजकीय सिद्धांत आणि विश्लेषण, पिंपळापुरे बुक डिस्ट्रिब्युटर्स : नागपूर २००२.
23. श्रुती मेहता: राजकीय समाजशास्त्र .
24. इमानदार ना. र. व पुराणिक स. ना. राजकीय समाजशास्त्र , कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन पुणे १९८४.
25. अलिम वकिल, ज्योत्स्ना सोनखासकर. राजकीय समाजशास्त्र. प्रतिमा प्रकाशन : पुणे २०१५.
26. राठी शुभांगी, राजकीय विचारप्रणाली, कैलाश पब्लिकेशनस : औरंगाबाद २०१३.
27. रावळ- ठाकरे शुभदा, तौलनिक राज्यशास्त्र, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे २००४.
28. पाटील, महेंद्र व पवार, प्रमोद, आधुनिक राजकीय विश्लेषण, प्रशांत प्रकाशन , जळगांव २०१५.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester VI

Paper Code : DSC-1 F Indian Political Thinker Part - II [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This is an introductory paper to the concept ideas and theories developed in India. It deals with the main sources of the political traditions in modern India and focusses the development of social Institution and as various patterns of politics that emerged in modern India. This course will encourage students to understand and decipher the diverse and often contesting ways in which the ideas of nationalism, democracy and social transformation were discussed in Pre- and Post-independence India. The main objective to study this paper is to understand key thinker's seminal contribution to the evolution of political theorizing in India.

CHAPTER 1: Vinayak Damodar Savarkar.

- i) Thought of Hindu Nationalism & Internationalism.
- ii) Thought on Indian Freedom, Revolution, Ahinsa and Militarism.
- iii) Thought of Social Reforms.
- iv) Saftshrunkalas.
- v) Views on Hindu Modernization.

CHAPTER 2 : Dr. Babasaheb Ambedkar.

- i) Indian Constitution and Constitutionalism.
- ii) Thought on Social and Political Democracy.
- iii) Critique of Caste System.
- iv) Views on Marxism.
- v) Views on State Socialism, Evaluation.

CHAPTER 3 : Pandit Jawaharlal Nehru

- i) Views on Democracy.
- ii) Views on Democratic Socialism.
- iii) Ideas on Planning and Development.
- iv) Thought on Non-Alignment, Panchsheel, World Peace.
- v) Architect of Modern India Evaluation.

Reference Book

1. Mahajan V.D. : Indian Political Thought.
2. Sudha J.P. : Indian Political Thought.
3. Karinakaram K.P. : Indian Politics Form Dadabhai Naoraji to Gandhi Gitanjali Prakashan, New Delhi.
4. Varma V.P., Laxminarayan Agarwal : Modern Indian Political Thought, Agra.
5. N.R.Inmdar : Political Thought and Leadership of Lokmanya Tilak , Concept pub. Delhi.
6. N. Jayapalan : Indian Political Thinkers , Atlantic Pub. New Delhi.
7. उर्मिला शर्मा, एस.के. शर्मा : भारतीय राजनैतिक चिंतन, अटलांटिक प्रकाशन , दिल्ली.
8. फाडिया. बी. एल. : आधुनिक राजनीतिक चिंतन का इतिहास, साहित्य भवन पब्लि. आग्रा , दिल्ली.
9. आर. एम. गोखले : आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
10. डॉ. ना.य. डोळे: भारतीय राजकीय विचारांचा इतिहास, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
11. डॉ. ना.य. डोळे : भारतीय राजकीय विचारवंत, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद.
12. भाल. भोळे: आधुनिक भारतातील राजकीय विचार, पिंपळापुरे अँड कं. नागपुर.
13. बी. वाय. कुलकर्णी : भारतीय राजकीय विचारवंत , विद्याभारती प्रकाशन, लातूर.
14. डॉ. शुभांगी राठी : भारतीय राजकीय विचार, अथर्व प्रकाशन जळगाव, आवृत्ती २०१४.
15. डॉ. देवरे, डॉ. दिलीपसिंग निकुंभ : भारतीय राजकीय विचार, प्रशांत पब्लि. जळगाव २०१२.
16. डॉ वा. भा. पाटील : प्राचीन व आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, प्रशांत पब्लिकेशन्स जळगाव पुर्न. २०१३.
17. तळवलकर गोविंद : नवरोजी ते नेहरू.
18. आघाव विलास, ढाले व शेवाले : भारतीय राजकीय विचारवंत ,चिन्नाय प्रकाशन औरंगाबाद २०१४.
19. पाटील बी. बी. : भारतीय राजकीय विचारवंत, फडके प्रकाशन कोल्हापूर १९९७.
20. शिंदे ज. रा. : भारतीय राजकीय विचारवंत, कैलास पब्लि. औरंगाबाद १९८८.
21. देवगावकर श. गो : राजकीय विचारवंत, श्री साईनाथ प्रकाशन , नागपुर २००७.
22. शृंगारपुरे अरविंद : निवडक भारतीय राजकीय विचारवंत, श्री विद्या प्रकाशन, नागपुर २००३.
23. डॉ. देवरे विसपूते, निकुंभ , ठाकरे : आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, प्रशांत पब्लि. पुणे २००४.
24. निकम श्रीराम : गांधी - आंबेडकर, अस्पृश्यमुक्ती संघर्ष, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई २००८.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester VI

Paper Code : SEC- 4 Political Journalism [w.e.f. June 2020]

Credit: 02
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper deals with concepts and dimensions in journalism, mass communication and political journalism. It highlights various aspects of press, media and its type and methods. This course will help learners to understand dynamics within Journalism, Political journalism and communication means and ends and his process in society and nation. This course will give introduction to the students of journalism aims to provide voters with the information to formulate their own opinion and participate in community, Local to global matter that will effect then political journalism is provided through different mediums in print, broadcast, online reporting, instant coverage of campaign politics, event news, government status, elections updates etc.

CHAPTER 1: Political Journalism.

- i) Meaning, Definition, Nature, Scope & Significance in Political Journalism.
- ii) Sources of Political Journalism.
- iii) Code of conduct for Political Journalism.
- iv) Commercialization of Journalism.
- v) Fear of Political Journalism.

CHAPTER 2: Methods of Political Journalism.

- i) Commentary of Legislation.
- ii) Political Interview.
- iii) Press Conference.
- iv) Political Analysis.
- v) Reporting of Political Events.

CHAPTER 3: Politics and Media.

- i) Influence of Media on Decision Making Process.
- ii) Role of Media in Leadership Development.
- iii) Role of Media in Awareness.
- iv) Party Spirited Newspapers, Paid News.
- v) Challenges before Political Journalism and Media.

Reference Book

1. Carey Jams W. & Cates A. (2004), Journalism, Libraries Unlimited, West Port, London.
2. Vir Bala & Agarwal, Essentials of Practical Journalism, Concept Publication Camp, New Delhi.
3. Roy Barun, (2001), Beginner's Guide to Journalism, Pustak Mahal, Mumbai.
4. R. Ramkrishnan, (1994), Press & Politics in an Indian State, Delta Publishing House, Hyderabad.
5. Kamath M.V., (2002), Professional Journalism, Vikas Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi.
6. Menon K.S.R. Stylebook for Journalists & Writers, Konark Publishers.
7. Rangaswami ; Basic Journalism, Macmillan India.
8. चतुर्वेदी एन. पी., (२००५), जनसंचार एवं पत्रकारिता, पोईटर पब्लिशर्स, जयपूर
9. लेले रा. के., (२००४), मराठी वृत्तपत्रांचा इतिहास, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
10. कुलकर्णी प्रकाश , (१२ सप्टेंबर १९८९), माध्यम श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे - ३०
11. खांबटे सतिश व योगेंद्र ठाकुर, (१३ ऑगस्ट २००६), पत्रकारिता एक आव्हान, आमोद प्रकाशन, मुंबई.
12. कोळमकर अनंत. (२००६), बातमीदाराचा जाहीरनामा, हिमालया पब्लिशिंग हाऊस, मुंबई.
13. सोनकांबळे कविता, (२०१६), मीडिया आणि राजकारण, निर्मल प्रकाशन, नांदेड.
14. अकलूजकर, प्रसन्नकुमार, वृत्तपत्रविद्या , श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे
15. कुलकर्णी. एस . के. पत्रकारिता मार्गदर्शक, पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे
16. तळवलकर गोविंद, अग्रलेख, प्रेस्टिज पब्लि. मुंबई
17. पाध्ये प्रभाकर , पत्रकारितेची मूलतत्वे.
18. गरुड विश्वनाथ, डिजिटल पत्रकारिता, गमभन प्रकाशन
19. बोराटे योगेश , सोशल मिडिया, अथर्व प्रकाशन , जळगाव
20. सामंत, सत्वशीला, २०१४, मराठी भाषा आणि शुद्धलेखन डायमंड पब्लि. पुणे.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester VI

Paper Code : GE 1B: Management and Good Governance [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper provides the conceptual framework of the civil services and good governance. It delves deep in meaning, origin, forms of civil services and good governance in general. This course will be helpful and encourage students to acknowledge civil services and good governance process in India. An intention of this paper is to understand origin, development, and challenges before good governance in India.

CHAPTER 1: Good Governance.

- i) Meaning and Definition.
- ii) Silent Features of Good Governance.
- iii) Elements of Good Governance.
- iv) Obstacles in the way of Good Governance.
- v) Challenges before Good Governance.

CHAPTER 2: Management.

- i) Meaning, Definition and Types of Management.
- ii) Characteristic of Management.
- iii) Approaches of Management.
- iv) Functions of Management, POSDCORB.
- v) Test of Good Management and Importance.

CHAPTER 3: Administrative Leadership.

- i) Meaning and Approaches of Administrative Leadership.
- ii) Development of Administrative Leadership.
- iii) Essential Qualities of Administrative Leads.
- iv) Functions of Administrative Leadership.
- v) Relationship of Good Governance and Administration.

Reference Book

1. Awasthi S Maheshwari : Public Administration.
2. White. L. D. : Introduction to the study of Public Administration.
3. Sinha. V. M. : Civil Services and Administrative Development.
4. Punjabi. K. L. : Civil Servants in India.
5. Bharadwaj : Civil Service Administration.
6. Goel. S. L. : Personnel Administration and Management.
7. Maheshwari. S. R. : Indian Administration.
8. फाडिया बी एल : भारत में लोकप्रशासन
9. कटारिया सुरेंद्र : कार्मिक प्रशासन
10. शर्मा व नंदलाल : लोकप्रशासन
11. तिवारी, भाटिया : लोकसेवी वर्गीय प्रशासन
12. वशिष्ठ निशा : भारत में नौकारशाही प्रणाली
13. बंग के आर : कर्मचारी वर्ग प्रशासन आणि वित्तीय प्रशासन
14. ठोंबरे हनिफ : कर्मचारी आणि वित्तीय प्रशासन
15. देशपांडे श्रीकांत : लोकप्रशासन
16. बिंगे सुभाष : कर्मचारी प्रशासन
17. बोरा बार्स : लोकप्रशासन शास्त्र
18. बोगले शांताराम : लोकप्रशासन सिद्धांत व कार्यपद्धती
19. देशमुख प्रभाकर : व्यवसाय व्यवस्थापनाची मु ल तत्वे
20. देशपांडे श्रीकांत : भारतीय प्रशासखिया प्रणाली
21. पाटील यशोदा : लोकप्रशासन
22. काळे अशोक : लोकप्रशासन
23. पाटील बी बी : लोकप्रशासन

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

“ A” Grade NAAC Re- Accredited
(3rd Cycle)

T.Y.B.A.

Political Science

CBCS Pattern (UGC)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari

North Maharashtra University, Jalgaon

With effect from

2020-2021

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

“ A” Grade NAAC Re- Accredited
(3rd Cycle)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus

For

Political Science

(T.Y.B.A.)

CBCS – Semester Pattern

(Choice Based Credit System)

Semester V & VI

Academic Year 2020-2021

Under the Faculty of Humanities.

K.B.C. North Maharashtra University , Jalgaon.

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

“ A” Grade NAAC Re- Accredited

(3rd Cycle)

K.B.C. North Maharashtra University, Jalgoan (M.S)

Faculty of Humanities Syllabus under Choice-Based Credit System

Third Year Arts : Political Science

Semester : Fifth and Six (5 & 6)

[Since June 2020-2021 Academic Year]

- DSC Political Science, Discipline Specific Core Course
Semester : 5
DSC 1 E Indian Political Thinker Part - I
Semester : 6
DSC 1 F Indian Political Thinker Part - II
- DSE Pol. Sci, Discipline Specific Elective Course
Semester : 5
DSE 3A Western Political Thinker Part – I
Semester : 6
DSE 3B Western Political Thinker Part – II
Semester : 5
DSE 4A Political Sociology Part – I
Semester : 6
DSE 4B Political Sociology Part – II
- G.E. Pol. Sci. Generic Elective (Interdisciplinary)
Semester : 5
G.E.1 A Indian Civil Services
Semester : 6
G.E.1 B Civil Services and Good Governance
- SEC Pol. Sci Skill Enhancement Course
Semester : 5
SEC 3 Journalism and Mass Communication
Semester : 6
SEC 4 Political Journalism

K.B.C.N.M.University, Jalgoan (M.S)

Structure of T.Y.B.A (Faculty of Humanities)

Under C.B.C.S. Pattern (2020 – 2021)

Sr. No	Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement Compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective Courses DSE	Generic Elective GE
1.	V Credits : 28 10 Papers [5 th Sem]	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) (Pol.Sci G3) DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC3 (02) Political Sci	DSE 3 A (03) Pol. Sci S-3 DSE 4 A (03) Pol. Sci S-4	GE 1 A (03) -Pol Sci GE 2 A (03)
2.	VI Credits : 28 10 Papers [6 th Sem]	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) (Pol.Sci G3) DSC 2 F (03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC4 (02) Political Sci	DSE 3 B (03) Pol. Sci S-3 DSE 4 B (03) Pol. Sci S-4	GE 1 B (03) -Pol Sci GE 2 B (03)

- AEC – English Communication ही अनिवार्य अभ्यास पत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विध्यार्थाने ही अभ्यासपत्रिका अभ्यासणे अनिवार्य आहे.
- MIL ही अनिवार्य अभ्यास पत्रिका आहे. तृतीय वर्षास प्रवेशित प्रत्येक विध्यार्थाने मराठी, हिंदी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, उर्दू या पैकी महाविद्यालयात शिकवल्या जाणाऱ्या कोणत्याही एका भाषा विषयाच्या MIL मधील अभ्यास पत्रिकेची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- DSE 3, 4 मध्ये राज्यशास्त्र विषयाची अभ्यासपत्रिकाची निवड केल्यास DSC मधील तीन अभयपत्रिका पैकी एक अभयपत्रिका राज्यशास्त्र विषयाची निवडणे अनिवार्य आहे.
- DSC मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही दोन विषयांच्या निवडता येतील.
- SEC मध्ये महाविद्यालयात उपलब्ध असलेल्या कोणत्याही विषयाच्या कौशल्याधारित अभ्यासपत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे.
- GE मध्ये महाविद्यालयात विशेष स्तरावर उपलब्ध कोणत्याही दोन विषयांच्या प्रत्येकी एक अशा एकूण दोन आंतरविद्याशाखीय अभ्यास पत्रिकांची निवड करणे अनिवार्य आहे. (उदा. GE राज्यशास्त्र आणि GE मराठी).

EQUIVALENCE

Sr. No.	T.Y.B.A	Existing Pattern	CBCS Pattern (Since 2020-2021)
1.	Sem V	Compulsory English	AEC- English Communication
		----- -	MIL -3 (Compulsory Course) (Marathi/ Hindi/ Sanskrit/ Urdu/ Pali/ Aradha Magadhi)
		Special Paper S-3	DSE 3A
		Special Paper S-4	DSE 4A
		General Paper G3	DSC 1E
		Optional	DSC 2E (General Paper of any subject) DSC 3E (General Paper of any subject)
		----- -	SEC-3 Skill based Paper of any subject
		----- -	GE 1 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
		----- -	GE 2 A (Interdisciplinary Paper of any subject)
2.	Sem VI	Compulsory English	AEC- English Communication
		----- -	MIL -4 (Compulsory Course) (Marathi/ Hindi/ Sanskrit/ Urdu/ Pali/ Aradha Magadhi)
		Special Paper S-3	DSE 3 B
		Special Paper S-4	DSE 4 B
		General Paper G3	DSC 1 F
		Optional	DSC 2 F (General Paper of any subject) DSC 3 F (General Paper of any subject)
		----- -	SEC- 4 Skill based Paper of any subject
		----- -	GE- 1B (Interdisciplinary Paper of any subject)
		----- -	GE- 2B (Interdisciplinary Paper of any subject)

T.Y.B.A. – 5 & 6 Sem

Political Science CBCS Pattern

Old & New Course Name w.e.f. 2020-21

SEMESTER V T.Y.B.A

Code	Old Course	Code New	New Course CBCS
Spl - 3	Western Political Thought	DSE 3A	Western Political Thinker Part - I
Spl - 4	Modern Political Analysis	DSE 4A	Political Sociology Part - I
Gen G3	Personal Administration and Management	DSC 1E	Indian Political Thinker Part - I
		SEC -3	Journalism and Mass Communication
		GE 1 A	Indian Civil Services

SEMESTER VI T.Y.B.A

Code	Old Course	Code New	New Course CBCS
Spl – 5	Western Political Thought	DSE 3B	Western Political Thinker Part - II
Spl – 6	Modern Political Analysis	DSE 4B	Political Sociology Part - II
Gen G-3	Personal Administration and Management	DSC 1F	Indian Political Thinker Part - II
		SEC -4	Political Journalism
		GE 1 B	Management and Good Governance

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester V

Paper Code : DSE-3A Western Political Thinker Part – I [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper focus on the classical ideas generated in the western world representation the ancient to the modern. The three thinkers have been selected who represent ideal, realistic, and liberal tradition. The test is interpreted both in historical and philosophical perspective. The course will narrate students the legacy of the thinkers and orient them about continuity and change within the western political tradition. It helps them to study the historical aspects western state and society. The main purpose of this paper is to acknowledge students with how the great masters explained and analysed political events and problems of their time and prescribes solutions.

CHAPTER 1: Aristotle

- a) Theory of State.
- b) Classification of State, Ideal state
- c) Concept of Citizenship.
- d) Views on Slavery.
- e) Conception of Revolution , Evaluation.

CHAPTER 2: Machiavelli

- a) Thought of Human Nature.
- b) Views on Diplomacy.
- c) Views on Religion and Morality.
- d) Advice to King and views on Means and End.
- e) Creator of Modern Political Thought, Evaluation

CHAPTER 3: Rousseau

- a) Social Contract theory and its Importance.
- b) Concept of General Will.
- c) Views on Human Being Nature and Nature of State.
- d) Views on Responsible Government, People's Sovereignty.
- e) View on Liberty, Evaluation.

Reference Book

1. Bhandari & Sethi – Studies in Plato & Aristotle.
2. Jones W. T. – Master of Political Thought.
3. Sabine G. H. – History of Political Theory.
4. Ebensstein William Great Political Thinkers.
5. Sharma R.N. : Great Thinkers of the World.
6. Gupta R.C. : Great Political Thinkers.
7. गोविंद प्रसाद नेमा : हॅराल्ड लास्की के राजनीतिक विचारोका अध्ययन,बी.आर.पब्लिक,दिल्ली.
8. हरिदात्त वेदालंकार : आधुनिक राजनीती चिंतन, सरसावती सदन,मरतुरी
9. पी.बी.गौतम:प्रमुख राजनीतिक विचारक ,नाटीनाला पब्लिक हौस, दिल्ली.
10. आघाव विलास, ढाले व शेवाळे,पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत,चिन्मय प्रकाशन औरंगाबाद २००४
11. अमृतकार प्रशांत, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत, चिन्मय प्रकाशन औरंगाबाद २००५
12. गव्हाणे महादेव, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत ,निकिता प्रकाशन , लातूर-२०१३
13. देवरे,निकुंभ पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत , प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २००९
14. शृंगारपुरे अरविंद ,भारतीय तथा पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत श्रीमंगेश प्रकाशन,नागपूर
15. जोशी सुधाकर, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत , विद्याकुल पाटील ,औरंगाबाद .
16. डोळे ना.य. प्रमुख पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत ,विद्याकुल पाटील ,औरंगाबाद .
17. भोळे भा.ल. पाशात्य राजकीय विचारवंत ,पिंपळपाटील नागपूर.
18. निकुंभ दिलीपसिंग : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१४.
19. नवलगुडेकर श.ना. : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत
20. कुलकर्णी सुधाकर : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत, अरुण प्रकाशन ,लातूर.
21. साबळे आर.डी. : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत,अभय प्रकाशन ,नांदेड.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester V

Paper Code : DSE-4 A Political Sociology Part – I [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective

This paper deals with concepts and dimensions in Political Sociology. It highlights various aspects of political culture, process of political socialization and political modernization, comparatively. This course will help learners to understand dynamics within political action, power, and process in India and across the country. The main purpose of this course is to acquaint the students with interdisciplinary approach by connecting two separate disciplines.

CHAPTER 1: Political Sociology & Political System.

A) Political Sociology

- i) Meaning, Definition, Nature, Scope, Characteristics, and Importance

B) Political System

- i) Meaning, Definition, Scope & Significance.
- ii) Function of Political System.

CHAPTER 2: Political Culture & Political Socialization.

A) Political Culture

- i) Meaning, Definition, Nature, basic elements of Political Culture.
- ii) Means of change in Political Culture.

B) Political Socialization

- i) Meaning, Definition, Process and Agencies of Political Socialization.

CHAPTER 3: Political Participation and Political Leadership.

A) Political Participation.

- i) Meaning, Definition, and Factor affected on Political Participation.
- ii) Levels of Political Participation.
- iii) Political Apathy, Political cynicism and Political alienation.

B) Political Leadership

- i) Meaning, Definition, Nature, and Characteristics of Political Leadership.

Reference Book

1. Bhargava, Acharya : Political Theory : An Introduction.
2. Subhash C. Kashyap : Our Political System.
3. Ram Bakhan Mandal : Political Culture and Political Socialization.
4. Rush Michael and Althoff : An Introduction to Political Sociology.
5. Almond, Gabriel & Verba : The Civic Culture Princeton.
6. T.B. Bottomre : Political Sociology.
7. V. D. Mahajan : Modern Political Theory.
8. राजेंद्र कुमार शर्मा : राजकीय समाजशास्त्र, एटलांटिक पब्लिकेशन, दिल्ली २०१२.
9. शशिभूषण सिंह : राजकीय समाजशास्त्रकडे विविध आयाम, अर्जुन पब्लिकेशन, नई दिल्ली २०१२.
10. फाडिया बी.एल. : राजकीय समाजशास्त्र, साहित्य भवन पब्लिकेशन २००८.
11. जोहरी जे.सी.समकालीन राजनीतिक सिद्धांत , स्टर्लिंग पब्लिकेशन, दिल्ली २००९.
12. डॉ. भा.ल. भोळे : आधुनिक राजकोय विश्लेषण
13. डॉ. ना.र.इनामदार.व डॉ.सु.ना.पुराणिक : आधुनिक राजकोय विश्लेषण
14. डॉ.शुभांगी राठी : आधुनिक राजकोय विश्लेषण, अथर्व प्रकाशन , जळगाव.
15. तिजारे घोगरेकर : राज्यशास्त्राचे सिद्धांत आणि राजकीय विश्लेषण मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
16. पाटील महेंद्र : राजकीय समाजशास्त्र, प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१७.
17. पवार प्रमोद, पाटील महेंद्र : आधुनिक राजकोय विश्लेषण, प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१५.
18. देवगावकर श.गो. : राजकीय समाजशास्त्र मंगेश प्रकाशन, नागपूर २००१.
19. आवारी विलास, देवरे सुरेश : आधुनिक राजकोय विश्लेषण डायमंड पब्लिकेशन , पुणे २००१.
20. फड एस.बी. : उच्चतर आधुनिक राजकीय सिद्धांत विद्याबुक, पब्लिकेशन औरंगाबाद २०१४.
21. बेनके -गुढके सुवर्णा : राजकीय सिद्धांत प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१४.
22. भोळे, भा. ल., राजकीय सिद्धांत आणि विश्लेषण, पिंपळापुरे बुक डिस्ट्रिब्युटर्स : नागपूर २००२.
23. श्रुती मेहता: राजकीय समाजशास्त्र .
24. इमानदार ना. र. व पुराणिक स. ना. राजकीय समाजशास्त्र , कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन पुणे १९८४.
25. अलिम वकिल, ज्यौत्सना सोनखासकर. राजकीय समाजशास्त्र. प्रतिमा प्रकाशन : पुणे २०१५.
26. राठी शुभांगी, राजकीय विचारप्रणाली, कैलाश पब्लिकेशन्स : औरंगाबाद २०१३.
27. रावळ- ठाकरे शुभदा, तौलनिक राज्यशास्त्र, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे २००४.
28. पाटील, महेंद्र व पवार, प्रमोद, आधुनिक राजकीय विश्लेषण, प्रशांत प्रकाशन , जळगांव २०१५.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester V

Paper Code : DSC-1 E Indian Political Thinker Part - I [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This is an introductory paper to the concept ideas and theories developed in India. It deals with the main sources of the political traditions in modern India and focusses the development of social Institution and as various patterns of politics that emerged in modern India. This course will encourage students to understand and decipher the diverse and often contesting ways in which the ideas of nationalism, democracy and social transformation were discussed in Pre- and Post-independence India. The main objective to study this paper is to understand key thinker's seminal contribution to the evolution of political theorizing in India.

CHAPTER 1: Dadabhai Naoroji

- i) Political Thought – Liberalism.
- ii) British Government Criticism and Loyalty or faith.
- iii) Thought of Economic, Eco- drain and Moral Exploitation Theory.
- iv) Views on Indian Swarajya.
- v) Architect of Indian Nationalism Evaluation.

CHAPTER 2: Lokmanya Tilak

- i) Political Thought.
- ii) Chatusutri.
- iii) Views on Social Reform.
- iv) Thought on Congress Party, Homerule, Contestant Co- Operation and Revolutionary.
- v) Role of Indian Freedom Movement, Evaluation.

CHAPTER 3: Mahatma Gandhi

- i) Views on Truth and Non-Violence.
- ii) Satyagraha, Means and End.
- iii) Views on Religion and Spiritualisation of Politics.
- iv) Untouchability, Communal Unity.
- v) Views on State, Trusteeship theory, Evaluation.

Reference Book

1. Mahajan V.D. : Indian Political Thought.
2. Sudha J.P. : Indian Political Thought.
3. Karinakaram K.P. : Indian Politics Form Dadabhai Naoraji to Gandhi Gitanjali Prakashan, New Delhi.
4. Varma V.P., Laxminarayan Agarwal : Modern Indian Political Thought, Agra.
5. N.R.Inmdar : Political Thought and Leadership of Lokmanya Tilak , Concept pub. Delhi.
6. N. Jayapalan : Indian Political Thinkers , Atlantic Pub. New Delhi.
7. उर्मिला शर्मा, एस.के. शर्मा : भारतीय राजनैतिक चिंतन, अटलांटिक प्रकाशन , दिल्ली.
8. फाडिया. बी. एल. : आधुनिक राजनीतिक चिंतन का इतिहास, साहित्य भवन पब्लि. आग्रा , दिल्ली.
9. आर. एम. गोखले : आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
10. डॉ. ना.य. डोळे: भारतीय राजकीय विचारांचा इतिहास, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
11. डॉ. ना.य. डोळे : भारतीय राजकीय विचारवंत, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद.
12. भाल. भोळे : आधुनिक भारतातील राजकीय विचार, पिंपळापुरे अँड कं. नागपुर.
13. बी. वाय. कुलकर्णी : भारतीय राजकीय विचारवंत , विद्याभारती प्रकाशन, लातूर.
14. डॉ. शुभांगी राठी : भारतीय राजकीय विचार, अथर्व प्रकाशन जळगाव, आवृत्ती २०१४.
15. डॉ. देवरे, डॉ. दिलीपसिंग निकुंभ : भारतीय राजकीय विचार, प्रशांत पब्लि. जळगाव २०१२.
16. डॉ वा. भा. पाटील : प्राचीन व आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, प्रशांत पब्लिकेशन्स जळगाव पुर्न. २०१३.
17. तळवलकर गोविंद : नवरोजी ते नेहरू.
18. आघाव विलास, ढाले व शेवाले : भारतीय राजकीय विचारवंत ,चिन्नाय प्रकाशन औरंगाबाद २०१४.
19. पाटील बी. बी. : भारतीय राजकीय विचारवंत, फडके प्रकाशन कोल्हापूर १९९७.
20. शिंदे ज. रा. : भारतीय राजकीय विचारवंत, कैलास पब्लि. औरंगाबाद १९८८.
21. देवगावकर श. गो : राजकीय विचारवंत, श्री साईनाथ प्रकाशन , नागपुर २००७.
22. शृंगारपुरे अरविंद : निवडक भारतीय राजकीय विचारवंत, श्री विद्या प्रकाशन, नागपुर २००३.
23. डॉ. देवरे विसपूते, निकुंभ , ठाकरे : आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, प्रशांत पब्लि. पुणे २००४.
24. निकम श्रीराम : गांधी - आंबेडकर, अस्पृश्यमुक्ती संघर्ष, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई २००८.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester V

Paper Code : SEC- 3 Journalism and Mass Communication [w.e.f. June 2020]

Credit: 02
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper deals with concepts and dimensions in journalism, mass communication and political journalism. It highlights various aspects of press, media and its type and methods. This course will help learners to understand dynamics within Journalism, Political journalism and communication means and ends and his process in society and nation. This course will give introduction to the students of journalism aims to provide voters with the information to formulate their own opinion and participate in community, Local to global matter that will effect then political journalism is provided through different mediums in print, broadcast, online reporting, instant coverage of campaign politics, event news, government status, elections updates etc.

CHAPTER 1: Introduction to Journalism

- i) Nature, Scope, and significance of Journalism.
- ii) Press and Society.
- iii) Press and Government.
- iv) Freedom of Press and Constitutions.
- v) Awareness and Socialization of Press.

CHAPTER 2: Introduction to Mass Communication

- i) Nature and Process of Mass Communication.
- ii) Media of Mass Communication.
- iii) Types and typology of Audiences.
- iv) Characteristics of Audiences.
- v) Awareness and Socialization of Communication.

CHAPTER 3: Criticism of Journalism and Mass Communication.

- i) Roles and Responsibilities of Journalism and Mass Communication.
- ii) Changing Role of Press and Press Group.
- iii) Model Code of ethics in Press.
- iv) Use of New media.
- v) Challenges before Journalism and Mass Communication.

Reference Book

1. Carey Jams W. & Cates A. (2004), Journalism, Libraries Unlimited, West Port, London.
2. Vir Bala & Agarwal, Essentials of Practical Journalism, Concept Publication Camp, New Delhi.
3. Roy Barun, (2001), Beginner's Guide to Journalism, Pustak Mahal, Mumbai.
4. R. Ramkrishnan, (1994), Press & Politics in an Indian State, Delta Publishing House, Hyderabad.
5. Kamath M.V., (2002), Professional Journalism, Vikas Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi.
6. Menon K.S.R. Stylebook for Journalists & Writers, Konark Publishers.
7. Rangaswami ; Basic Journalism, Macmillan India.
8. चतुर्वेदी एन. पी., (२००५), जनसंचार एवं पत्रकारिता, पोईटर पब्लिशर्स, जयपूर
9. लेले रा. के., (२००४), मराठी वृत्तपत्रांचा इतिहास, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
10. कुलकर्णी प्रकाश , (१२ सप्टेंबर १९८९), माध्यम श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे - ३०
11. खांबटे सतिश व योगेंद्र ठाकुर, (१३ ऑगस्ट २००६), पत्रकारिता एक आव्हान, आमोद प्रकाशन, मुंबई.
12. कोळमकर अनंत. (२००६), बातमीदाराचा जाहीरनामा, हिमालया पब्लिशिंग हाऊस, मुंबई.
13. सोनकांबळे कविता, (२०१६), मीडिया आणि राजकारण, निर्मल प्रकाशन, नांदेड.
14. अकलूजकर, प्रसन्नकुमार, वृत्तपत्रविद्या , श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे
15. कुलकर्णी. एस . के. पत्रकारिता मार्गदर्शक, पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे
16. तळवलकर गोविंद, अग्रलेख, प्रेस्टिज पब्लि. मुंबई
17. पाध्ये प्रभाकर , पत्रकारितेची मूलतत्वे.
18. गरुड विश्वनाथ, डिजिटल पत्रकारिता, गमभन प्रकाशन
19. बोराटे योगेश , सोशल मिडिया, अथर्व प्रकाशन , जळगाव
20. सामंत, सत्वशीला, २०१४, मराठी भाषा आणि शुद्धलेखन डायमंड पब्लि. पुणे.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester V

Paper Code : GE 1A: Indian Civil Services [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper provides the conceptual framework of the civil services and good governance. It delves deep in meaning, origin, forms of civil services and good governance in general. This course will be helpful and encourage students to acknowledge civil services and good governance process in India. An intention of this paper is to understand origin, development, and challenges before good governance in India.

CHAPTER 1: Civil Services.

- i) Meaning, Definition and Significance.
- ii) Historical Background and Development of Civil services.
- iii) Characteristics of Civil Services.
- iv) Function and Role of civil Services.
- v) Demerits and Committed of Civil Services.

CHAPTER 2: Recruitment, Training and Promotion.

- A) Recruitment
 - i) Meaning, Definition and Significance.
 - ii) Methods, Types and Problem of Recruitment.
- B) Training
 - i) Meaning, Objects, and Importance of Training.
 - ii) Methods and Types of Training.
- C) Promotion.
 - i) Meaning and Importance of Promotion.
 - ii) Principles of Promotion.

CHAPTER 3: Union and State Public Services.

- i) System of Recruitment in India.
- ii) Methods of Determining Qualification (Written test, Syllabus, Interview, Performance Test, Psychological and Physical Test)
- iii) Training and Appointment.
- iv) Reservation Policy.
- v) Retirement, Purpose, Kinds, Benefits.

Reference Book

1. Awasthi S Maheshwari : Public Administration.
2. White. L. D. : Introduction to the study of Public Administration.
3. Sinha. V. M. : Civil Services and Administrative Development.
4. Punjabi. K. L. : Civil Servants in India.
5. Bharadwaj : Civil Service Administration.
6. Goel. S. L. : Personnel Administration and Management.
7. Maheshwari. S. R. : Indian Administration.
8. फाडिया बी एल : भारत में लोकप्रशासन
9. कटारिया सुरेंद्र : कार्मिक प्रशासन
10. शर्मा व नंदलाल : लोकप्रशासन
11. तिवारी, भाटिया : लोकसेवी वर्गीय प्रशासन
12. वशिष्ठ निशा : भारत में नौकारशाही प्रणाली
13. बंग के आर : कर्मचारी वर्ग प्रशासन आणि वित्तीय प्रशासन
14. ठोंबरे हनिफ : कर्मचारी आणि वित्तीय प्रशासन
15. देशपांडे श्रीकांत : लोकप्रशासन
16. बिंगे सुभाष : कर्मचारी प्रशासन
17. बोरा बार्स : लोकप्रशासन शास्त्र
18. बोगले शांताराम : लोकप्रशासन सिद्धांत व कार्यपद्धती
19. देशमुख प्रभाकर : व्यवसाय व्यवस्थापनाची मु ल तत्वे
20. देशपांडे श्रीकांत : भारतीय प्रशासखिया प्रणाली
21. पाटील यशोदा : लोकप्रशासन
22. काळे अशोक : लोकप्रशासन
23. पाटील बी बी : लोकप्रशासन

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

“ A” Grade NAAC Re- Accredited
(3rd Cycle)

T.Y.B.A.

Political Science

CBCS Pattern (UGC)

Kavayitri Bahinabai Chaudhari

North Maharashtra University, Jalgaon

SEMESTER - VI

With effect from

2020-2021

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester VI

Paper Code : DSE-3 B Western Political Thinker Part – II [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper focus on the classical ideas generated in the western world representation the ancient to the modern. The three thinkers have been selected who represent ideal, realistic, and liberal tradition. The test is interpreted both in historical and philosophical perspective. The course will narrate students the legacy of the thinkers and orient them about continuity and change within the western political tradition. It helps them to study the historical aspects western state and society. The main purpose of this paper is to acknowledge students with how the great masters explained and analysed political events and problems of their time and prescribes solutions.

CHAPTER 1: John Stuart Mill

- i) Views on Liberty.
- ii) Views on Women Liberty,
- iii) Mill on State.
- iv) Representative Government.
- v) Views on Utilitarianism, Evaluation.

CHAPTER 2: Karl Marks

- i) Scientific & Dialectical Materialism.
- ii) Materialistic Interpretation of History.
- iii) Theory of Class Conflict and Surplus value.
- iv) Views on state or Classless and Stateless Society.
- v) Revolution Theory, Evaluation.

CHAPTER 3: Harold Laski

- i) Pluralistic Theory of Sovereignty.
- ii) Theory of Right.
- iii) Views on Liberty.
- iv) Views on Equality and Law.
- v) Views on Capitalism, Evaluation.

Reference Book

1. Bhandari & Sethi – Studies in Plato & Aristotle.
2. Jones W. T. – Master of Political Thought.
3. Sabine G. H. – History of Political Theory.
4. Ebensstein William Great Political Thinkers.
5. Sharma R.N. : Great Thinkers of the World.
6. Gupta R.C. : Great Political Thinkers.
7. गोविंद प्रसाद नेमा : हॅराल्ड लास्की के राजनीतिक विचारोका अध्ययन,बी.आर.पब्लिक,दिल्ली.
8. हरिदात्त वेदालंकार : आधुनिक राजनीती चिंतन, सरसावती सदन,मरतुरी
9. पी.बी.गौतम:प्रमुख राजनीतिक विचारक ,नाटीनाला पब्लिक हौस, दिल्ली.
10. आघाव विलास, ढाले व शेवाळे,पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत,चिन्मय प्रकाशन औरंगाबाद २००४
11. अमृतकार प्रशांत, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत, चिन्मय प्रकाशन औरंगाबाद २००५
12. गव्हाणे महादेव, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत ,निकिता प्रकाशन , लातूर-२०१३
13. देवरे,निकुंभ पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत , प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २००९
14. शृंगारपुरे अरविंद ,भारतीय तथा पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत श्रीमंगेश प्रकाशन,नागपूर
15. जोशी सुधाकर, पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत , विद्याकुल पाटील ,औरंगाबाद .
16. डोळे ना.य. प्रमुख पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत ,विद्याकुल पाटील ,औरंगाबाद .
17. भोळे भा.ल. पाशात्य राजकीय विचारवंत ,पिंपळपाटील नागपूर.
18. निकुंभ दिलीपसिंग : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१४.
19. नवलगुडेकर श.ना. : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत
20. कुलकर्णी सुधाकर : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत, अरुण प्रकाशन ,लातूर.
21. साबळे आर.डी. : पाश्चिमात्य राजकीय विचारवंत,अभय प्रकाशन ,नांदेड.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester VI

Paper Code : DSE-4 B Political Sociology Part – II [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective

This paper deals with concepts and dimensions in Political Sociology. It highlights various aspects of political culture, process of political socialization and political modernization, comparatively. This course will help learners to understand dynamics within political action, power, and process in India and across the country. The main purpose of this course is to acquaint the students with interdisciplinary approach by connecting two separate disciplines.

CHAPTER 1: Political Development and Modernization.

A) Political Development

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Various approaches of Political Development.

B) Political Modernization

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Objectives and Dilemmas of Political Modernization.

CHAPTER 2: Political Communication and Public Opinion.

A) Political Communication

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Means of Communication.

B) Public Opinion

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Formation of Public Opinion.
- iii) Change in Public Opinion.

CHAPTER 3: Political Influence, Political Legitimacy.

A) Political Influence

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Means of Power.

B) Political Legitimacy

- i) Meaning, Definition, and Importance.
- ii) Means of Legitimacy.

Reference Book

1. Bhargava, Acharya : Political Theory : An Introduction.
2. Subhash C. Kashyap : Our Political System.
3. Ram Bakhan Mandal : Political Culture and Political Socialization.
4. Rush Michael and Althoff : An Introduction to Political Sociology.
5. Almond, Gabriel & Verba : The Civic Culture Princeton.
6. T.B. Bottomre : Political Sociology.
7. V. D. Mahajan : Modern Political Theory.
8. राजेंद्र कुमार शर्मा : राजकीय समाजशास्त्र, एटलांटिक पब्लिकेशन, दिल्ली २०१२.
9. शशिभूषण सिंह : राजकीय समाजशास्त्रकडे विविध आयाम, अर्जुन पब्लिकेशन, नई दिल्ली २०१२.
10. फाडिया बी.एल. : राजकीय समाजशास्त्र, साहित्य भवन पब्लिकेशन २००८.
11. जोहरी जे.सी.समकालीन राजनीतिक सिद्धांत , स्टर्लिंग पब्लिकेशन, दिल्ली २००९.
12. डॉ. भा.ल. भोळे : आधुनिक राजकोय विश्लेषण
13. डॉ.ना.र.इनामदार.व डॉ.सु.ना.पुराणिक : आधुनिक राजकोय विश्लेषण
14. डॉ.शुभांगी राठी : आधुनिक राजकोय विश्लेषण, अथर्व प्रकाशन , जळगाव.
15. तिजारे घोगरेकर : राज्यशास्त्राचे सिद्धांत आणि राजकीय विश्लेषण मंगेश प्रकाशन,नागपूर.
16. पाटील महेंद्र : राजकीय समाजशास्त्र, प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१७.
17. पवार प्रमोद, पाटील महेंद्र : आधुनिक राजकोय विश्लेषण, प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१५.
18. देवगावकर श.गो. : राजकीय समाजशास्त्र मंगेश प्रकाशन,नागपूर २००१.
19. आवारी विलास, देवरे सुरेश : आधुनिक राजकोय विश्लेषण डायमंड पब्लिकेशन , पुणे २००१.
20. फड एस.बी. : उच्चतर आधुनिक राजकीय सिद्धांत विद्याबुक, पब्लिकेशन औरंगाबाद २०१४.
21. बेनके -गुढके सुवर्णा : राजकीय सिद्धांत प्रशांत पब्लिकेशन ,जळगाव २०१४.
22. भोळे, भा. ल., राजकीय सिद्धांत आणि विश्लेषण, पिंपळापुरे बुक डिस्ट्रिब्युटर्स : नागपूर २००२.
23. श्रुती मेहता: राजकीय समाजशास्त्र .
24. इमानदार ना. र. व पुराणिक स. ना. राजकीय समाजशास्त्र , कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन पुणे १९८४.
25. अलिम वकिल, ज्योत्स्ना सोनखासकर. राजकीय समाजशास्त्र. प्रतिमा प्रकाशन : पुणे २०१५.
26. राठी शुभांगी, राजकीय विचारप्रणाली, कैलाश पब्लिकेशनस : औरंगाबाद २०१३.
27. रावळ- ठाकरे शुभदा, तौलनिक राज्यशास्त्र, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे २००४.
28. पाटील, महेंद्र व पवार, प्रमोद, आधुनिक राजकीय विश्लेषण, प्रशांत प्रकाशन , जळगांव २०१५.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)

Political Science, Semester VI

Paper Code : DSC-1 F Indian Political Thinker Part - II [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This is an introductory paper to the concept ideas and theories developed in India. It deals with the main sources of the political traditions in modern India and focusses the development of social Institution and as various patterns of politics that emerged in modern India. This course will encourage students to understand and decipher the diverse and often contesting ways in which the ideas of nationalism, democracy and social transformation were discussed in Pre- and Post-independence India. The main objective to study this paper is to understand key thinker's seminal contribution to the evolution of political theorizing in India.

CHAPTER 1: Vinayak Damodar Savarkar.

- i) Thought of Hindu Nationalism & Internationalism.
- ii) Thought on Indian Freedom, Revolution, Ahinsa and Militarism.
- iii) Thought of Social Reforms.
- iv) Saftshrunkalas.
- v) Views on Hindu Modernization.

CHAPTER 2 : Dr. Babasaheb Ambedkar.

- i) Indian Constitution and Constitutionalism.
- ii) Thought on Social and Political Democracy.
- iii) Critique of Caste System.
- iv) Views on Marxism.
- v) Views on State Socialism, Evaluation.

CHAPTER 3 : Pandit Jawaharlal Nehru

- i) Views on Democracy.
- ii) Views on Democratic Socialism.
- iii) Ideas on Planning and Development.
- iv) Thought on Non-Alignment, Panchsheel, World Peace.
- v) Architect of Modern India Evaluation.

Reference Book

1. Mahajan V.D. : Indian Political Thought.
2. Sudha J.P. : Indian Political Thought.
3. Karinakaram K.P. : Indian Politics Form Dadabhai Naoraji to Gandhi Gitanjali Prakashan, New Delhi.
4. Varma V.P., Laxminarayan Agarwal : Modern Indian Political Thought, Agra.
5. N.R.Inmdar : Political Thought and Leadership of Lokmanya Tilak , Concept pub. Delhi.
6. N. Jayapalan : Indian Political Thinkers , Atlantic Pub. New Delhi.
7. उर्मिला शर्मा, एस.के. शर्मा : भारतीय राजनैतिक चिंतन, अटलांटिक प्रकाशन , दिल्ली.
8. फाडिया. बी. एल. : आधुनिक राजनीतिक चिंतन का इतिहास, साहित्य भवन पब्लि. आग्रा , दिल्ली.
9. आर. एम. गोखले : आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
10. डॉ. ना.य. डोळे: भारतीय राजकीय विचारांचा इतिहास, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
11. डॉ. ना.य. डोळे : भारतीय राजकीय विचारवंत, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद.
12. भाल. भोळे: आधुनिक भारतातील राजकीय विचार, पिंपळापुरे अँड कं. नागपुर.
13. बी. वाय. कुलकर्णी : भारतीय राजकीय विचारवंत , विद्याभारती प्रकाशन, लातूर.
14. डॉ. शुभांगी राठी : भारतीय राजकीय विचार, अथर्व प्रकाशन जळगाव, आवृत्ती २०१४.
15. डॉ. देवरे, डॉ. दिलीपसिंग निकुंभ : भारतीय राजकीय विचार, प्रशांत पब्लि. जळगाव २०१२.
16. डॉ वा. भा. पाटील : प्राचीन व आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, प्रशांत पब्लिकेशन्स जळगाव पुर्न. २०१३.
17. तळवलकर गोविंद : नवरोजी ते नेहरू.
18. आघाव विलास, ढाले व शेवाले : भारतीय राजकीय विचारवंत ,चिन्नाय प्रकाशन औरंगाबाद २०१४.
19. पाटील बी. बी. : भारतीय राजकीय विचारवंत, फडके प्रकाशन कोल्हापूर १९९७.
20. शिंदे ज. रा. : भारतीय राजकीय विचारवंत, कैलास पब्लि. औरंगाबाद १९८८.
21. देवगावकर श. गो : राजकीय विचारवंत, श्री साईनाथ प्रकाशन , नागपुर २००७.
22. शृंगारपुरे अरविंद : निवडक भारतीय राजकीय विचारवंत, श्री विद्या प्रकाशन, नागपुर २००३.
23. डॉ. देवरे विसपूते, निकुंभ , ठाकरे : आधुनिक भारतीय राजकीय विचारवंत, प्रशांत पब्लि. पुणे २००४.
24. निकम श्रीराम : गांधी - आंबेडकर, अस्पृश्यमुक्ती संघर्ष, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई २००८.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester VI

Paper Code : SEC- 4 Political Journalism [w.e.f. June 2020]

Credit: 02
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper deals with concepts and dimensions in journalism, mass communication and political journalism. It highlights various aspects of press, media and its type and methods. This course will help learners to understand dynamics within Journalism, Political journalism and communication means and ends and his process in society and nation. This course will give introduction to the students of journalism aims to provide voters with the information to formulate their own opinion and participate in community, Local to global matter that will effect then political journalism is provided through different mediums in print, broadcast, online reporting, instant coverage of campaign politics, event news, government status, elections updates etc.

CHAPTER 1: Political Journalism.

- i) Meaning, Definition, Nature, Scope & Significance in Political Journalism.
- ii) Sources of Political Journalism.
- iii) Code of conduct for Political Journalism.
- iv) Commercialization of Journalism.
- v) Fear of Political Journalism.

CHAPTER 2: Methods of Political Journalism.

- i) Commentary of Legislation.
- ii) Political Interview.
- iii) Press Conference.
- iv) Political Analysis.
- v) Reporting of Political Events.

CHAPTER 3: Politics and Media.

- i) Influence of Media on Decision Making Process.
- ii) Role of Media in Leadership Development.
- iii) Role of Media in Awareness.
- iv) Party Spirited Newspapers, Paid News.
- v) Challenges before Political Journalism and Media.

Reference Book

1. Carey Jams W. & Cates A. (2004), Journalism, Libraries Unlimited, West Port, London.
2. Vir Bala & Agarwal, Essentials of Practical Journalism, Concept Publication Camp, New Delhi.
3. Roy Barun, (2001), Beginner's Guide to Journalism, Pustak Mahal, Mumbai.
4. R. Ramkrishnan, (1994), Press & Politics in an Indian State, Delta Publishing House, Hyderabad.
5. Kamath M.V., (2002), Professional Journalism, Vikas Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi.
6. Menon K.S.R. Stylebook for Journalists & Writers, Konark Publishers.
7. Rangaswami ; Basic Journalism, Macmillan India.
8. चतुर्वेदी एन. पी., (२००५), जनसंचार एवं पत्रकारिता, पोईटर पब्लिशर्स, जयपूर
9. लेले रा. के., (२००४), मराठी वृत्तपत्रांचा इतिहास, कॉन्टीनेटल प्रकाशन, पुणे.
10. कुलकर्णी प्रकाश , (१२ सप्टेंबर १९८९), माध्यम श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे - ३०
11. खांबटे सतिश व योगेंद्र ठाकुर, (१३ ऑगस्ट २००६), पत्रकारिता एक आव्हान, आमोद प्रकाशन, मुंबई.
12. कोळमकर अनंत. (२००६), बातमीदाराचा जाहीरनामा, हिमालया पब्लिशिंग हाऊस, मुंबई.
13. सोनकांबळे कविता, (२०१६), मीडिया आणि राजकारण, निर्मल प्रकाशन, नांदेड.
14. अकलूजकर, प्रसन्नकुमार, वृत्तपत्रविद्या , श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे
15. कुलकर्णी. एस . के. पत्रकारिता मार्गदर्शक, पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन, पुणे
16. तळवलकर गोविंद, अग्रलेख, प्रेस्टिज पब्लि. मुंबई
17. पाध्ये प्रभाकर , पत्रकारितेची मूलतत्वे.
18. गरुड विश्वनाथ, डिजिटल पत्रकारिता, गमभन प्रकाशन
19. बोराटे योगेश , सोशल मिडिया, अथर्व प्रकाशन , जळगाव
20. सामंत, सत्वशीला, २०१४, मराठी भाषा आणि शुद्धलेखन डायमंड पब्लि. पुणे.

K.B.C.N.M. University, Jalgaon
Syllabus for T.Y.B.A. (C.B.C.S. Pattern)
Political Science, Semester VI

Paper Code : GE 1B: Management and Good Governance [w.e.f. June 2020]

Credit: 03
Lectures: 52

Total Marks: 100
Internal: 40
External: 60

Course Objective:

This paper provides the conceptual framework of the civil services and good governance. It delves deep in meaning, origin, forms of civil services and good governance in general. This course will be helpful and encourage students to acknowledge civil services and good governance process in India. An intention of this paper is to understand origin, development, and challenges before good governance in India.

CHAPTER 1: Good Governance.

- i) Meaning and Definition.
- ii) Silent Features of Good Governance.
- iii) Elements of Good Governance.
- iv) Obstacles in the way of Good Governance.
- v) Challenges before Good Governance.

CHAPTER 2: Management.

- i) Meaning, Definition and Types of Management.
- ii) Characteristic of Management.
- iii) Approaches of Management.
- iv) Functions of Management, POSDCORB.
- v) Test of Good Management and Importance.

CHAPTER 3: Administrative Leadership.

- i) Meaning and Approaches of Administrative Leadership.
- ii) Development of Administrative Leadership.
- iii) Essential Qualities of Administrative Leads.
- iv) Functions of Administrative Leadership.
- v) Relationship of Good Governance and Administration.

Reference Book

1. Awasthi S Maheshwari : Public Administration.
2. White. L. D. : Introduction to the study of Public Administration.
3. Sinha. V. M. : Civil Services and Administrative Development.
4. Punjabi. K. L. : Civil Servants in India.
5. Bharadwaj : Civil Service Administration.
6. Goel. S. L. : Personnel Administration and Management.
7. Maheshwari. S. R. : Indian Administration.
8. फाडिया बी एल : भारत में लोकप्रशासन
9. कटारिया सुरेंद्र : कार्मिक प्रशासन
10. शर्मा व नंदलाल : लोकप्रशासन
11. तिवारी, भाटिया : लोकसेवी वर्गीय प्रशासन
12. वशिष्ठ निशा : भारत में नौकारशाही प्रणाली
13. बंग के आर : कर्मचारी वर्ग प्रशासन आणि वित्तीय प्रशासन
14. ठोंबरे हनिफ : कर्मचारी आणि वित्तीय प्रशासन
15. देशपांडे श्रीकांत : लोकप्रशासन
16. बिंगे सुभाष : कर्मचारी प्रशासन
17. बोरा बार्स : लोकप्रशासन शास्त्र
18. बोगले शांताराम : लोकप्रशासन सिद्धांत व कार्यपद्धती
19. देशमुख प्रभाकर : व्यवसाय व्यवस्थापनाची मु ल तत्वे
20. देशपांडे श्रीकांत : भारतीय प्रशासखिया प्रणाली
21. पाटील यशोदा : लोकप्रशासन
22. काळे अशोक : लोकप्रशासन
23. पाटील बी बी : लोकप्रशासन

**Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon**

**ECONOMICS
(HUMANITIES)**

With effect from June 2020

Revised syllabus for T.Y.B.A. (V and VI Sem.)

Semester Pattern

**CHOICE BASED CREDIT SYSTEM (CBCS)
Under Graduate Programme (U.G. Course)
(60:40 PATTERN)
W.e.f. June-2020**

FACULTY OF HUMANITIES- STRUCTURE OF T.Y.B.A. UNDER C.B.C.S. PATTERN
w.e.f. June 2020
SUBJECT : ECONOMICS

Semester/ Credit	Discipline specific Core Course (DSC)	Ability Enhanceme nt Compulsory Course (AEC)	Skill Enhancement (SEC)	Discipline specific Elective Course (DSE)	Generic Elective (GE)
V Sem Credit : 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 (E) (03) Eco 351 General Paper (Indian Economy Since 1980- III) DSC 2 E- (03) General Paper DSC 3 E (03) General Paper	English Communica tion (02)	SEC 3 Eco- 354 (02) Modern Banking	DSE 3 (A) (03) (S3) Eco-352 (A) Economics of Public Finance I OR DSE 3 (A) (03) (S3) Eco-352 (B) Industrial Economics -I OR DSE 3 (A) (03) (S3) Eco-352 (C) Statistics for Economics I DSE 4 (A) (03) (S4) Eco-353 (A) Theory of International Trade & Practices -I OR DSE 4 (A)(03) (S4) Eco-353 (B) Economic Development & Growth -I	GE 1 (A) (03) GE 2 (A) (03) Eco- 355 Indian Economic Environment I

FACULTY OF HUMANITIES- STRUCTURE OF T.Y.B.A. UNDER C.B.C.S. PATTERN
w.e.f. June 2020
SUBJECT : ECONOMICS

Semester/ Credit	Discipline specific Core Course (DSC)	Ability Enhancement Compulsory Course (AEC)	Skill Enhancement Course (SEC)	Discipline specific Elective Courses (DSE)	Generic Elective (GE)
VI Sem Credit : 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 (F) (03) Eco 361 General Paper (Indian Economy Since 1980- IV) DSC 2 F- (03) General Paper DSC 3 F (03) General Paper	English Communica tion (02)	SEC 4 (02) Eco-364 Indian Financial market	DSE 3 (B) (03) (S3) Eco-362 (A) Economics of Public Finance II OR DSE 3 (B) (03) (S3) Eco-362 (B) Industrial Economics –II OR DSE 3 (B) (03)(S3)Eco-362 (C) Statistics for Economics II DEC 4 (B)(03) (S4) Eco-363 (A) Theory of International Trade & Practices –II OR DEC 4 (B) (03) (S4) Eco-363 (B) Economic Development & Growth -II	GE 1 (A) (03) GE 2 (B) (03) Eco- 365 Indian Economic Environment II

- AEC- English Communication is Compulsory Paper. It is mandatory to each students admitted in third year.
- MIL is also a compulsory paper. A student has to obtain one paper from Marathi, Hindi, Sanskrit, Urdu, Ardhamagdhi etc.
- DSE-3 and 4 are the papers at specialization level. DSE-3 paper should be one from A, B or C and DSE-4 paper should be one from A and B. These are S-3 & S4 papers.
- DSC 1, 2 and 3 are general papers. Among them, DSC-1 is general Economics paper and DSC-2 and DSC-3 are the two general paper already selected at SYBA level.
- SEC – is a skill based paper. One paper should be selected among the papers taught in the Institute.
- GE is a Generic Elective paper. Two papers should be selected among the papers taught in the Institute.

EQUIVALENCE

Sem.	Existing Pattern w.e.f. June-2015	Marks	CBCS Pattern w.e.f. June 2020	Marks
V	Compulsory English	100	AEC - Ability Enhancement compulsory Course	100
	--		MIL 3 Compulsory Course	100
	General Paper G3 Eco 351 Indian Economy Since 1980 –III	100	DSC 1 (E) Eco-351 Indian Economy Since 1980- III	100
	Other General Paper	100	DSC 2 (E) (General Paper of any subject)	100
	Other General Paper	100	DSC 3 (E) (General Paper of any subject)	100
	Eco-352 Any one of the following		DSE 3 Eco 352 any one of the following	
	Eco-352 (A)Public Finance & Policies -I (S3)	100	DSE 3(A) Eco-352 (A) Economics of Public Finance	100
	Eco-352 (B) Economics of Indian Agriculture- I (S3)	100	DSE 3 (A) Eco-352 (B) Industrial Economics- I	100
	--		DSE 3 (A) Eco-352 (C) Statistic for Economics -I	100
	Eco-353 Any one of the following		DSE 4 (A) Eco 353 any one of the following	
	Eco-353 (A) International Trade & Practices – I (S4)	100	DSE 4(A) Eco-353 (A) Theory of International Trade & Practices- I	100
	Eco-353 (B) Indian Banking & Practices	100	DSE 4 (A) Eco-353 (B) Economic Development & Growth- I	100
	--		SEC (3) Eco-354 Modern Banking	100
	--		GE 1 (A) Inter Disciplinary any subject	100
	--		GE 2 (A) Eco-355 Indian Economic Environment –I	100
Home Economics				
	HECO 351 (Socio Economic Problems and Policies with reference India) –I	100	DSC 1 (E) HECO-351 Indian Social Problem & Policies	100
	Total Marks	600	Total Marks	1000

EQUIVALENCE

Sem .	Existing Pattern w.e.f. June-2015	Marks	CBCS Pattern w.e.f. June 2020	Marks
VI	Compulsory English	100	AEC - Ability Enhancement compulsory Course	100
	--		MIL 4 Compulsory Course	100
	Eco-361 Indian Economy since 1980- IV	100	DSC 1 (F) Eco-361 Indian Economy Since 1980- IV	100
	Other General Paper	100	DSC 2 (F)	100
	Other General Paper	100	DSC 3 (F)	100
	Eco-362 any one of the following		DSE 3 Eco-362 any one of the following	
	Eco-362 (A) Public Finance & Policies - II	100	DSE 3(B) Eco 362 (A) Economics of Public Finance-II	100
	Eco-362 (B) Economics of Indian Agriculture- II	100	DSE 3 (B) Eco-362 (B) Industrial Economics-II	100
	--		DSE 3(B) Eco-362 (C) Statistics for Economics –II	100
	Eco-363 any one of the following		DSE 4 Eco-363 any one of the following	
	Eco-363 (A) International Trade & Practices – II	100	DSE 4 (B) Eco-363(A) Theory of International Trade & Practices- II	100
	Eco-363 (B) Indian Banking & Practices –II	100	DSE 4 (B) Eco-363(B) Economic Development & Growth- II	100
	--		SEC 4 Eco-364 Indian Financial Market	100
	--		GE 2 (B)	100
	--		GE 1 (B) Eco-365 Indian Economic Environment – II	100
Home Economics				
	HECO 361 (Socio- Economic problems and Policies with reference India) II	100	DSC 1 (F) HECO-361 Indian Economic Problems & Policies	100
	Total Marks	600	Total Marks	1000

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER– V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. **Paper course- No DSC -1 (E & F) Eco-351 & 361 : General Paper – 3rd**
 2. **Paper Title: Indian Economy Since 1980 –III & IV**
 3. **Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)**
 4. **External Marks- 60 , Internal - 40**
 5. **Objectives of paper :**
 1. To enable students to have understanding the various issues of Indian Economy.
 2. To develop the analysing capability in the context of current Indian Economic Problems.
 3. To able the students for appearing the MPSC, UPSC and other competitive Examinations.
-

SEMISTER-V

DSC-1(E)-Eco-351 Indian Economy Since 1980 –III

1. **Financial system in India** **20 Lectures**
 - a) The structure of Indian Financial System
 - b) Money Market-Meaning, Nature and Importance of Indian Money Market
 - c) Constituents of money market
 - d) Recent Reforms in Indian Money Market
 - e) Capital Market-Meaning and Nature of capital Market
 - f) Constituents of Capital Market
 - g) Defects of capital Market
 - h) Recent Reforms in Indian capital Market
 - i) Functions of SEBI
2. **Money and Banking in India.** **20 Lectures**
 - a) Trends of Prices in India
 - b) Causes of raising prices in India
 - c) Inflation -Meaning, consequences of Inflation in India
 - d) Anti-Inflationary policy of Government
 - e) Indian Banking-Structure of Indian Banking system
 - f) Functions of Commercial Banking in India
 - g) Progress of Commercial Banking since Nationalisation in India
 - h) Main Functions of RBI
 - i) Development Banking-Objectives and Functions

j) Functions of IFCI and IDBI

3. Foreign Trade and Globalization of India

20 Lectures

- a) Importance of Foreign Trade for Developing Economy.
- b) Composition of India's Foreign Trade.
- c) Direction of India's Foreign Trade.
- d) India's Balance of Payment (BOP)
- e) Causes of disequilibrium of BOP.
- f) Measures to correct the adverse BOP.
- g) Recent trade policy.
- h) Concept of LPG- Effects of globalization on Indian Economy.
- i) Role and functions of WTO, World Bank and IMF.

• SEMISTER-VI

DSC-1(F)-Eco-361 Indian Economy Since 1980 –IV

1. Federal Finance in India.

20 Lectures

- a) Silent Features of Federal Financial System in India.
- b) Constitutional provision regarding the Division of Resources between Centre and State.
- c) Functions of Finance Commission.
- d) Recommendations of recent Finance Commission.
- e) Financial conflict between Center and State.

2. Public Revenue of India.

20 Lectures

- a) Features of Indian Tax System.
- b) Tax Revenue of Central government.
- c) Tax Revenue of State government.
- d) Concept of Goods and Service Tax. (GST), Effects of GST on Indian Economy.
- e) Problem of Black Money in India-Causes and remedies.

3. Public Expenditure and Public Debt in India.

20 Lectures

- a) Trends of Central and State Government Expenditure.
- b) Causes of increasing Public Expenditure.
- c) Effects of Public Expenditure.
- d) Sources of Public Debt.
- e) Causes of increase in Public Debt.
- f) Deficit Financing – Meaning and Nature.
- g) Importance and Defects of Deficit Financing.
- h) Fiscal responsibility & Budget management act 2003.

References:-

- 1. Indian Economy, Gaurav Datta & Mahajan- S Chand & Sons Delhi.
- 2. Indian Economy, Problems, Development and Planning, A.N.Agrawal, Visha Prakashan, New Delhi.
- 3. Indian Economy, S.K.Mishra and V.K.Puri, Himalaya Publication House, New Delhi.

4. Rural Development in India, Vasant Desai, Himalaya Publication House, New Delhi.
5. Bharatiya Arthvyavstha, Dr.N.L.Chavhan, Prashant Publication, Jalgaon
6. Bharatiya Arthavyavstha Aani Sahkar, Dhoot, Pimpalpure Publisher, Nagpur
7. Sahkar, Bhosle, Kate, Fadke Prakashan, Kolhapur
8. Bharatiya Arthavyavstha, Desai, Bhalerao, Nirali Prakashan, Pune
9. Bharatiya Arthavyavsthechi Paridrushhe, Dr.D.R.Jagtap, Dr.D.G.Patil, Prashant Publication, Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course- No DSE -3 (A & B) Eco-352(A) &362(A) : Special Paper – 3rd
2. Paper Title : Economics of Public Finance –I & II
3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
4. External Marks- 60 , Internal - 40
5. Objectives of paper.
 - a) To enable students to have understanding the various issues of Public Finance and Policies.
 - b) To develop the analyzing capability in the context of Public Finance and Policies.
 - c) To enable the students for appearing the MPSC, UPSC and other competitive Examinations.

SEMESTER-V

DSE -3 (A) Eco-352(A) Economics of Public Finance – I

Unit 1- Introduction to Public Finance	20 lectures
a) Meaning, Nature and Scope of Public financeb) Distinction between Public Finance and Private Financec) Importance of Public Finance in developing economyd) The Principle of maximum Social advantage	
Unit 2- Public Revenue	20 Lectures
a) Sources of Public Revenue- Tax Sources and Non Tax Sourcesb) Tax- Meaning, objective, feature & base of Taxation, Canons of Taxation, Model of Lindahl.c) Classification of Taxation I) Direct and Indirect Taxes (with GST) Merits and demeritsII) Progressive, Proportional and Regressive Taxesd) Taxable Capacity- Meaning and Importance of taxable capacity, Factors determining taxable capacity.e) Public goods, Private goods and Market Failure.	
Unit 3- Approaches of Taxation & Government Intervention	20 Lectures
A) Approaches of Taxation a) Concepts of Impact, Incidence and Shifting of Taxesb) Factors affecting Incidence of tax	

- c) Modern views of incidence of Tax. Prof. Musgrave's views on incidence of Taxation.
- d) Approaches to Taxation
 - I) The Benefit Approach
 - II) Ability to Pay Approach
 - III) Least sacrifice theory
 - IV) Taxable capacity (modern view)
- e) Effects of Taxation on Production and Distribution

B) Government Intervention

- a) Role of Government in Economy.
- b) Tools of Government Intervention

SEMESTER-VI

DSE- 3 (B)Eco-362 (A) Economics of Public Finance- II

Unit 1- Public expenditure

20 Lectures

- a) Meaning and Principles of Public expenditure
- b) Revenue and Capital Expenditure
- c) Growth & causes of public expenditure
- d) Role and Objectives of Public expenditure (Musgrave's View)
- e) Effects of Public expenditure-On Production and Distribution
- f) Trends in Public expenditure.

Unit 2- Public Debt

20 Lectures

- a) Meaning, Nature and Objectives of Public Debt
- b) Sources of Public Borrowings
- c) Burden of Public Debt
- d) Role of Public Debt in Developing Economics
- e) Public debt Management and Repayment of Public Debt
- f) Types of Public debt

Chapter 3- Budget and deficit finance

20 Lectures

- a) Budget- Meaning and Types of Budget
- b) Role of Budgetary Policy in Economic Development
- c) Deficit financing- Meaning and Effects
- d) Distinction between Deficit Budget and Deficit Finance
- e) Role of Deficit financing in Developing Countries
- f) Concept & Role of fiscal Policy in developing countries

References and Recommended Books

1. H. Dalton, Principals of Public Finance.
2. B.P.TYagi, Public Finance.
3. K.K.Dewet, Modern Economic Theory.
4. R.G.Lipsey and Chrystal, Principles of Economics

5. D.M.Mithani, Public Finance.
6. M.L. Ghingan, Money Banking & Public Finance, Vrunda Publications Pvt. Ltd. Delhi.
7. Dr. D.N. Gurtu, Public Finance :Theory & Practice, College Book Depo New Delhi.
8. B.L. Mathur, Fiscal Economics, Arjun Publishing House, New Delhi
9. H.L. Bhatia, Public Finance, Vikas Publishing House, New Delhi
10. T.T. Sethi, Money Banking & Public Finance, Laxmi Nrayan Agrawal, Agra
11. Sarvajanik Aayavya – Neeta Vani
12. Sarvajanik Aayavya – Sudhir Bodhkar
13. Sarvajanik Aayavya – Dr. Vishwas Kadam
14. Bharatatil Sarvajanik Aayavyay – Prof.Dr.S.V.Dhamdhere
15. Rajaswa – Dev, Zhambre
16. Sarvajanik Aayavyache Arthshastra – Dr.Manoj Gayakwad, Prof.Dr.N.L.Chavhan

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. **Paper course- No DSE – 3 (A&B) Eco-352 (B) & 362(B) : Special Paper – 3rd**
2. **Paper Title: Industrial Economics –I & II**
3. **Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)**
4. **External Marks- 60 , Internal - 40**
5. **Objectives of paper.**
 - a) To enable students to have understanding the various issue of Industrial Economics
 - b) To develop the knowledge of Industrial sector and motivate students to industrial sector.
 - c) To able the students for appearing MPSC,UPSC and other competitive examination.

Semester – V

DSE 3 (A) Eco 352 (B) Industrial Economics -I

Unit – 1-Introduction of Industrial Economics

20 Lectures

- a) Meaning ,Definition ,Nature and Scope of Industrial Economics
- b) Importance and Limitation of Industrialization in Developing Economy
- c) Strategy of Industrialization
- d) Components of Industrial development
- e) Industrialization and Agricultural Development

Unit – 2 – Industrial Development in India

20 Lectures

- a) Role of Industrial Sector in India
- b) Nature and Development of Industrialization in India
- c) Location of Industry – Meaning of location, determinants of location
- d) Small Scale Industries and Large Scale Industries –Meaning, Nature, Role and Problems
- e) Public, Private and Co-operative Industry in India – Meaning, Nature, Role and Problems
- f) Major Industries in India and Role of them – Sugar factory, Cotton Mills, Cement Industry, Engineering and Still and Iron Industry

Unit – 3 –Law of Industrial Labour

20 Lectures

- a) Meaning, Definition, Nature and Problems of Industrial Labour
- b) Various Law's of Industrial Labour – Company Act, Mineworker Act, Industrial disputes Act, Wages and Social Security Act
- c) Foreign Exchange Management Act 1999

- e) Industrial Sickness – Definition, Reason and Governmental remedies
- f) Social Security in India

Semester VI

DSE 3 (B) Eco 363 (B) Industrial Economics - II

Unit – 1 –Industrial Finance and Investment

20 Lectures

- a) Industrial Finance – importance and sources— Industrial Finance Corporation of India (IFCI), Industrial Credit and Investment Corporation of India , Industrial Development Bank of India(IDBI),Small Industries Development Bank of India (SIDBI), National Small Industries corporation, State Finance Corporation (SFC)
- b) Foreign Capital – Meaning and Needs of foreign Capital, Types of foreign capital-Foreign Direct Investment(FDI) – Governments Policy towards FDI
- c) Role and defects of Share Market in Indian Industrial Sector-
- d) Securities and Exchange Board of India (SEBI)- Functions
 - a) Decision of Investment – Meaning ,Nature and Types

Unit -2- Productivity and quality

20 Lectures

- a) Meaning and Needs of Industrial Productivity
- b) Determinants of Industrial Productivity growth
- c) Remedies to growth of Industrial productivity
- d) Meaning of Productions Quality –Needs of Quality in Global Competition- Governmental Policy to quality Improvement

Unit- 3- Economic Reform and Changes in Industrial Sector

20 Lectures

- a) New Industrial Policy Since 1991 -- Features and evaluation
- b) Meaning and Definition of Globalization, Liberalization, Privatization
- c) Impact of Globalization, Liberalization, Privatization on Indian Industrial Sector
- d) Disinvestment Policy –Meaning of Disinvestment Policy Impact of Disinvestment Policy on Indian Industrial Sector
- e) Multinational Companies – Meaning , Features and Functions of Multinational Companies Good and Bad Effects of Multinational Companies on Industrial Sector, Needs of Controlling on Multinational Companies
- f) Impact of Industrial Sector on Environment and Remedies to balancing Environment.

List of Reference Book

1. Desai B.(1999) Industrial Economy in India, Himalaya Publishing House Mumbai
2. Singh A and A.N. Sandhu (1988) Industrial Economics , Himalaya Publishing House Mumbai
3. Barthwal R.R.(2000)Industrial Economics Wiley Eastern Ltd. New Delhi.
4. Dr.Sau.Mangla Jangle, Aadyogik Arthshashra, Prashant Publication, Jalgaon
5. Prof.Dr.Sumitra Vijay Pawar, Dr.S.D.Patil, Dr.Prashant Sonawane, Aadyogik Arthshashra, Prashant Publication, Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course- No DSE -3 (A&B) Eco-352(C) &362(C) : Special Paper – 3rd
2. Paper Title : Statistics For Economics- I & II
3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
4. External Marks- 60 , Internal - 40
5. Objectives of paper
 - 1) This course is offered to students to provide knowledge in the area of statistics.
 - 2) The students are made familiar with various tools in statistics like mean, median, mode, measures of dispersion.
 - 3) To Study the Collection of Primary data and Secondary data.
 - 4) To make the Classification and Tabulation of data.

Semester -V

DSE -3 (A) Eco-352 (C) Statistics For Economics- I

Unit I - Introduction of Statistics

13 Lectures

- a) Meaning, Definition and Scope of Statistics.
- b) Importance and Function of Statistics
- c) Limitation of Statistics
- d) Characteristics of Statistics

Unit II Collection of Data

22 Lectures

- a) Primary Data: Meaning, Definition & it's Merit-Demerits, Methods of collecting Primary Data, Ideal Questionnaire.
- b) Secondary Data: Meaning, Definition, Sources & it's Merit-Demerits of Secondary Data.
- c) Organization of Data: Classification, Frequency Distribution and Tabulation of Data, Types of Tabulation

Unit III - Measures of Central Tendency

25 Lectures

- a) Mean: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).
- b) Median: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).
- c) Mode: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).

- d) Concept of cumulative frequency
- f) Quartiles: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).
- g) Deciles: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).
- h) Percentiles: Simple, Discrete and Continuous Series.

Semester – VI

DSE -3 (B) Eco-362 (C) Statistics For Economics- II

Unit I - Measures of Dispersion

20 Lectures

- a) Meaning of Dispersion.
- b) Range: Calculation of Range & its Co-efficient
- c) Quartile Deviation: Calculation of Quartile Deviation & its Co-efficient.
- d) Mean Deviation : Calculation of Mean Deviation & its Co-efficient.
- e) Standard Deviation : Calculation of Standard Deviation & its Co-efficient.

Unit II - Correlation and Regression

20 Lectures

- a) Meaning, Types and Significance of Correlation.
- b) Graphical Method of calculating Correlation.
- c) Simple Correlation: Karl Pearson's method.
- d) Rank : Co-efficient of correlation (Sparman Rank Method)
- e) Meaning of Regression, Significance, Regression Line.
- f) Difference between Co-relation and Regression

Unit III - Index Number

20 Lectures

- a) Meaning, Types of Index Number.
- b) Simple & Weighted Aggregate Method and Significance of Index Number.
- c) Construction of Index Number.
- d) Laspeyres, Paasche and Fisher's Methods of Constructing Index Number.
- e) WPI & RPI Index Number
- f) Standard of Living IndexLiving

Reference Book

1. Allen, R.G.D. (1974), Mathematical Analysis for Economists, Macmilian Press, London.
2. Croxfon, F.E. Cowden D.J. and Kleins (1973), Applied general statistics, prentice Hall, New Delhi.
3. Gupta, S.C. and Kapoor V.K. (1993), Fundamentals and applied statistics, S.Chand & Sons; New Delhi.
4. Speigal, M.R. (1992), Theory and problems of statistics, McGraw Hill Book, London.
5. M.C. Sukla, S.S. Gulshan, Statistics, S.Chand & Company Ltd., New Delhi.
6. Gupta S.C. Statistical Methods
7. Gupta S.P. Statistical Methods
8. Ram Deshmukh, Mulbhoot Sankhikhi, Vidya Prakashan, Nagpur, 2005.

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER– V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course- No DSE-4(A & B) Eco-353 (A) & 363 (A) : Special Paper – 4th
2. Paper Title – Theory of International Trade and Practices – I & II
3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
4. External Marks - 60 , Internal - 40
5. Objectives of paper :
 - a. To enable students to have understanding the various issues of International Trade and Practices.
 - b. To develop the analyzing capability in the text context of International Trade and Practices
 - c. To able the students for appearing the MPSC, UPSC and other competitive Examinations.

SEM- V

DSE 4 (A) Eco-353 (A) Theory of International Trade and Practices-I

Unit- I – International Economics and Gains from Trade

20 Lectures

- a) International Economics – Meaning, nature, scope & importance.
- b) Internal and external Trade- Meaning, similarities & differences
- c) International Trade and Economic development.
- d) Gains from International Trade – Meaning Factor influencing, Gains from International Trade, Measurements of Gains from Trade.

Unit- II - Theories of International Trade and Trade Policy.

20 Lectures

- a) Classical Trade Theories – Adam Smith Trade theory, David Ricardo Trade theory,
- b) Modern Trade Theories – Heckscher -Ohlin Trade theory, Leontief paradox .
Free Trade policy –Meaning, arguments for and against.
Protection Trade – Meaning, arguments for and against.

Unit III – Terms of Trade and Balance of payment –

20 Lectures

- a) Terms of Trade – Meaning, Factors influencing Terms of Trade, Reason of the unfavorable terms of Trade of underdeveloped countries .
- b) BOT and BOP – Concept of BOT and BOP, Components of Balance of Payments, equilibrium and disequilibrium in balance of payment, causes of disequilibrium in BOP and measures for correcting disequilibrium in BOP.
- c) Foreign Exchange Rate and Control of Foreign exchange Rate – Meaning, determinant of foreign exchange rate, causes of fluctuation in exchange rate, purchasing power parity theory, Balance of payment theory, Fixed and Flexible / floating exchange rate, (meaning, merits and Demerits.)

exchange Control – Meaning, objective methods of exchange control. Demerits of exchange control.

SEMESTER – VI

DSE 4 (B) Eco-363 (A) Theory of International Trade and Practices-II

- Unit- I International Capital movement and multinational companies – 20 Lectures**
- a) International Capital Movement - meaning, classification, factors influencing, capital movement.
 - b) Foreign Investment – Portfolio investment and foreign direct investment (meaning, objective, determinants, advantages and disadvantages)
 - c) MNC's- Role of MNC in developing countries. Reason for the growth of MNC's, advantages and disadvantages.
 - d) Forex Reverse- Meaning, Needs, Forex Reverse in India.
- Unit –II – International Financial System & Institutions– 20 Lectures**
- a) Euro currency market- meaning, origin, growth, general features, Euro currency market and developing countries, Achievements & Failure.
 - b) IMF – Objective, function and critical appraisal, performance, SDRs.
 - c) IBRD (World Bank)- objective, function, critical appraisal, performance.
 - d) ADB - Objective, function, Sources of funds, Progress, Evaluations.
 - e) NDB – BRICS new development Bank- Objective, features, functions & Progress.
 - f) Global financial Crisis 2008 – Meaning, subprime crisis, courses, effects.
- Unit- III – International Co-operation Devaluation and convertibility of Rupee- 20 Lectures**
- a) Regional Economic Cooperation – Meaning and Types, EEC- Objective, Organisation, Progression, Achievements, EEC and India.
ASEAN- Objective, Organisation, Progression, Achievements, ASEAN and India.
SAARC - Objective, Organisation, Progression, Achievements, SAARC and India
BRICKS – Origin Objectives, Progress, Achievements, BRICKS and India.
G 20 - Objective, Organisation, Progression, Achievements, G 20 and India
 - b) WTO – Objectives, Functions, advantage & disadvantages of India,– structure, function, advantage & disadvantage.
 - c) Convertibility of Rupee – Partial and full convertibility of Rupee on current account, Desperation of Rupee value and RBI.
 - d) Devaluation- Objectives, Requisite, condition for success of devaluation, Devaluation of Rupees.
 - e) BRICS- Origin and Background, Objectives, features, achievements, challenges, BRICS Summits, BRICS and India.
 - f) G-20 – What is G-20?, Origin, Members, Objectives, How to work G-20, G-20 Summits and Achievements.
 - g) Devaluation- Objectives, Requisite, condition for success of devaluation, devaluation of Rupees, depreciation of Rupee Value.
 - h) Convertibility of Rupees - Partial and full convertibility of Rupees on Current account.

List of Books –

- 1) Kenen, P.B. (1994) The International Economy, Cambridge University Press London.
- 2) Kindlberger C.P.(1973) International Economics, RD Irwin Homewood.
- 3) Soderstern B.O. (1991) International Economics, Macmillan Press Ltd. London.
- 4) Krugman P.R. and Obstfeld (1994) International Economics Theory and Policy. Glenview, Foresman.
- 5) Ellsworth P.T. (1961) International Economics, Macmillan Press Ltd. London.
- 6) Sinha, Sinha (2000) International Economics, National Publishing House, New Delhi.
- 7) Mithani D.M. (2010) International Economics, Himalaya Publishing House, Mumbai.
- 8) Zingan M.L. (2015) International Economics, Vrunda Pub. House, New Delhi.
- 9) Desai SSM, International Economics, Nirali Prakashan, Pune.
- 10) Dev, Zhambre – Antarrashtriya Arthshashtra, Pimpalpure Prakashan, Nagpur
- 11) Chavhan N.L. - Antarrashtriya Arthshashtra, Prashant Publication, Jalgaon
- 12) Chavhan N.L. - Antarrashtriya Vyapaar Aani Vyavhaar, Prashant Publication, Jalgaon
- 13) Antarrashtriya Arthshashtra – Prof.D.S.Kadam, G.J.Lomte.
- 14) Antarrashtriya Arthshashtra – Prof.Dr.Rajendra A. Rasal

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. **Paper course- No DSE -4 (A &B) Eco-352(B) &362(B) : Special Paper – 4th**
2. **Paper Title : Economic Development and Growth – I & II**
3. **Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)**
4. **External Marks- 60 , Internal - 40**
5. **Objectives of paper: -**
 - a. This paper enables the student to acquaint with the basic concepts and issues of growth and development.
 - b. The approach has been to cover all important areas of development economics.
 - c. The paper should be taught with reference to Indian economic conditions.

Semester -V

DSE -4 (A) Eco-352(B) Economic Development and Growth – I

Unit 1 : Introduction to Economic of Development and Growth. 20 Lectures

- a) Meaning, concept and characteristics of economic development and economic growth.
- b) distinguish between growth and development.
- c) Alternative measures of development,
- d) Characteristics of developed and developing economies.
- e) Development as a total social process, Development as freedom , Development as Liberation.

Unit 2 : Theories of Economic Growth and Development 20 Lectures

- a) Classical theory of development - Rostow's stages of growth, Lewis' model of unlimited supplies of labour,.
- b) Marx Theories of Economic development.
- c) Theory of circular causation - Myrdal
- d) Lebenstence Theory of Critical Minimum Efforts.
- e) Theories of Balanced and Unbalanced Growth (Nurkse and Hirschman theory only)

Unit 3 : Poverty, Inequality and Development 20 Lectures

- a) Poverty : definition and Concept - traditional and modern view.(World bank, Abhijit Banarji)
- b) Measurement of poverty –absolute and relative.
- c) Nurkse's analysis of vicious circle of poverty,

- d) Meaning and measurement of income inequality, economic growth and income inequality – Kuznet's inverted hypothesis, impact of inequality on development
- e) Policies for reducing poverty and Income inequality.

Semester -VI

DSE -4 (B) Eco-362(B) Economic Development and Growth – II

Unit 1 : Economics planning .

20 Lectures

- a) Meaning and definition of Economic planning.
- b) Features and significance of Economics planning
- c) Objective of Indian Planning.
- d) Indian planning : Achievements and weaknesses
- e) Twelfth Five year plan (2012-17): objective and strategies.

Unit 2 : Domestic measure for economic development .

20 Lectures

- a) Capital formation and economic development.
- b) Importance of capital formation.
- c) Sources of capital formation.
- d) Agriculture and economic development.
- e) Role of industrialization in economic development.

Unit 3 : Environment and sustainable development .

20 Lectures

- a) Definition and concept of sustainable development.
- b) Indicators of Sustainable Development.
- c) Basic issues of environment and development – Development and environment inter- linkage;
- d) Policy instruments for controlling water and air pollution and forestry policy in India.
- e) Economic activity and climate change.

References :

1. Partha Dasgupta, Economics, A Very Short Introduction, Oxford university Press, 2007.
2. Kaushik Basu, The Oxford Companion to Economics in India, OUP, 2007.
3. Amartya Sen, Development as Freedom, OUP, 2000.
4. Robert Putnam, Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy, Princeton University Press, 1994
6. Kindleberger C P(1977): Economic Development, McGraw Hill, New York.
7. Meier, G M (1995): Leading Issues in Economic Development, Oxford University press, New Delhi.
8. Debraj Ray, Development Economics, Oxford University Press, 2009.
9. Abhijit Banerjee, Roland Benabou and Dilip Mookerjee, Understanding Poverty, Oxford University Press, 2006.
10. Todaro M P (1996): Economic Development, Orient Longman, London
11. Higgins B. (1959), Economic Development, W.W . Norton Publisher , New York.
12. Daron Acemoglu and James Robinson, Economic Origins of Dictatorship and Democracy , Cambridge University Press, 2006.

13. Jhingan, M L (2010): The Economics of Development and Planning, Vrinda Publishers (P) Ltd., Delhi.
14. Gaurav Datt & Ashwani Mahajan (2018), Indian Economy.
15. Misra and Puri (2014), Indian Economy, Himalaya Publishing House, Mumbai.
16. Patil J.F. Aani P.J.Tamhankar 1990 : Vikas Va Niyojanache Arthshashtra, Fadke Prakashan, Kolhapur.
17. Kavimandan Vijay 2011 : Vikasache Arthshashtra Aani Niyojan, Shri Mangesh Prakashan, Nagpur
18. Fadnis Mrunalini 1998 : Vikasache Arthshashtra, Vidya Prakashan, Nagpur
19. Mahajan Mukund 1992 : Vikasache Arthshashtra, Nirali Prakashan, Pune.
20. Kuralkar Aani Ektate 1991 : Vikasache Arthshashtra, Fadke Prakashan, Kolhapur

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER– V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

- 1. Paper course- Skill Enhancement Course:- SEC (3 & 4) Eco-354, Eco-364**
 - 2. Paper Title: Modern Banking & Indian Financial Market**
 - 3. Credit – 2 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)**
 - 4. External Marks- 60 , Internal - 40**
 - 5. Objectives of paper :**
 1. To provide the students basic knowledge of Banking & Financial market.
 2. To provide the information of Indian Banking system.
 3. To updated the students about new changes and technology in Banking.
 4. To know the relevance of banking practices in modern competitive world.
-

SEMESTER– V

SEC- 3 Eco-354 Modern Banking

Unit- I Introduction to Modern Banking and Practices	20 Lectures
a. Banking- Evolution and Development of Banking, meaning and Definition of Banking.b. Function of Modern Banking.c. Feature of Banking.d. Principles of Sound Banking.	
Unit II Banking Operations.	20 Lectures
a. Process of account opening, operating and closing of Account.b. Types of Bank Customers.c. Relation between bankers and Consumers .d. Know your Customer (KYC) .e. Customer Credit Assessment.f. Pay-in slip, Cheque Book, Types of cheque.	
Unit III Modern technology in banking Services	20 Lectures
a. Role, functions of Technology in Banking and Computerization in Banking .b. Electronic fund Transfer , Electronic clearing service, Real time Gross Settlement system, National Electronic fund Transfer, National Settlement System, E- parches / E-money, fund Transfer at point of sale.	

- c. Automatic machine in Banking Services- Automatic Teller Machine, Cash Deposit Machine, Cheque Deposit Machine, Passbook Printing Machine, Note and Coin Counting Machine.
- d. Payment Cards – Debit Card, Credit Card, Virtual Card.
- e. Modern Banking Services - Tele Banking, Internet Banking, Mobile Banking, Core Banking, Virtual Banking, Insurance, Demat account.
- f. Banking Code and Security- IFSC code, MICR code, PIN, OTP, CVV, Fund Transfer App (BHIM and Other)
- g. Precaution in using Technology in Banking.

Semester VI

SEC -4 Eco-364 Indian Financial Market

Unit I The financial System in India

20 Lectures

- a. Functions of Financial system in India.
- b. Structure of Financial system in India.
- c. Progress of Commercial Banking in India.
- d. Development Banking & Financial Institution, Non-Banking Financial Institution in India.
- e. Banking sector Reform in India.

Unit II Financial Market in India

20 Lectures

- a. Money market – Meaning, features, Objectives, Importance and Defects of Money Market.
- b. Constituents of Money Market.
- c. Capital market- Meaning, Features, Objectives, Role & Defects of Capital Market.
- d. Mutual funds and discount and finance house of India (DHF)

Unit III Security market in India

20 Lectures

- a. Definition and meaning of Security Market.
- b. Primary and Secondary market.
- c. Stock Exchange and important terms of Stock Market.
- d. Commodity Market and Spot Exchange.
- e. Participatory Notes (PNs) and Short Selling.
- f. Financial regulation and security Exchange Board of India (SEBI).

References :-

1. R. Ramchandran (2012): Banking Theory & practices M.J.P. Publications, Chennai.
2. E Gardan, K. Niranjana (2010) : Financial Markets and services, Himalaya Publishing House.
3. K.P. Kandasami, S. Niranjana, R. Parameswaran (2013): Banking law and practices , S. Chand & co. New Delhi.
4. Rajesh Kothari (2010) : Financial services in India: Sooge Publication , New Delhi.
5. M.C. Mujumdar (2013) : fundamentals of modern banking , New Central Book Agency, Kolkata.
6. G.Ramesh Babu (2010) : Indian financial system Himalaya publishing house, Mumbai.
7. M. Y. Khan (2010) : Financial services : Tata M. Graw hills education Pvt. Ltd, New Delhi.

8. Bharti V. Pahtak, (2008) : Indian financial system, Person education.
9. K.C. Shekher, (2013) : Banking Theory practices, vikas publishing house Pvt. Ltd., New Delhi.
10. Chavhan, (2020) Modern Banking and Indian Financial Market, Prashant Pub. Jalgaon.
11. Powar,(2019) Principles and Practices of Banking, Prashant Pub. Jalgaon.

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER– V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course - Generic Elective GE- 2 (A & B) Eco-355 & Eco-365
2. Paper Title: Indian Economic Environment- I & II
3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
4. External Marks - 60 , Internal - 40
5. Objectives of paper :
 1. To introduce the students Economics Environment for Business.
 2. To provide the information of Indian Economics Environment.
 3. To update the students about new reform in Indian Economy.
 4. To prepare the students for competitive examination.

Sem Vth

GE 1 (A) Eco-355 Indian Economic Environment- I

Unit I: Economics Environment of Business- An Introduction	20 Lectures
a. Business- Meaning, Nature, Classification, Features, Objectives and limitations of Business.b. Environment – Meaning, Steps of Environmental Analysis .c. Types of Business Environment.d. Economic role of Government in Economic Environment of Business, Role of a Business Economist.e. Business Environment in India.	
Unit II : Agriculture, Infrastructure and Economic Environment of Business	20 Lectures
a. Role of Agriculture in Economic Development (Reference to Indian Economy)b. Business Directly Dependent on Agriculture – The Agro- based Industry.c. Indian Agricultural Policy An Overview.d. Infrastructure – Meaning, Characteristics, Importance for Business.e. Transport and Communication Services.	
Unit III : Indian Industrial Environment	20 Lectures
a. Role of Industry in India’s Economic Development.b. Some Problem of Industrial development in India.c. New Industrial Policy- 1991.d. Privatization and Disinvestment – Meaning, and Rationale of Privatization, Evaluation of Privatization policy in India , Disinvestment in India.e. Mergers and Acquisitions- Meaning, Types of objectives of merger and takeover	

Sem VIth

GE 1 (B) Eco-365 Indian Economic Environment- II

Unit I : Industrial Labour, Industrial Sickness and Economic Environment of Business

20 Lectures

- a. Characteristics of Indian Labour and Employment, Working conditions of Labour.
- b. Social Security in Indian and Trade Union.
- c. Industrial Dispute - Meaning, causes, Dispute in India, Measures Solve Industrial Dispute.
- d. Industrial Sickness - Meaning, size, causes, Consequences, Remedial Measures.
- e. Provision of Companies act -2013, Revival and Rehabilitation of sick Companies
- f. Insolvency and Bankruptcy code 2016.

Unit II : Financial Market and Foreign Capital Economic Environment of Business

20 Lectures

- a. Inflation – Meaning, consequences of intuition, Anti- inflationary policy of the Government.
- b. Money Market – Unorganized and Organized sector in Indian Money Market, Characteristics of Money Market.
- c. Capital Market – Meaning, Structure and in Role of Capital market in Indian Economy. Growth of Capital Market in India, Reforms in Capital market.
- d. Stock Market – Definition, Functions, SEBI.
- e. Foreign Capital – Needs and components of foreign Capital, Foreign Investment (Meaning, Types, advantage and disadvantage, Inflow and policy of Government)

Unit III: Government policies for Economic Environment of Business

20 Lectures

- a. Fiscal Policy – Objectives, The Fiscal imbalance and new fiscal Approach, fiscal Responsibility.
- b. Tax Structure – Direct and Indirect Taxes (GST)
- c. Monetary Policy- Credit control by RBI, Recent Monetary policy of RBI.
- d. National Manufacturing policy, make in India.
- e. Exim Policy – (Recent)
- f. FERA- and FEMA.

Reference-

1. Puri, Mistra, Economic Environment of Business, 11th Etd. Himalaya Pub. House.
2. Aswathappa, Business Environment (11th Etd) Himalaya Pub. House.
3. Suman kalyan Chakraborty, Economic Environment of Business, 1st Etd. Himalaya Pub. House.
4. Cherunilun Francis, Business Environment, Himalaya Pub. House.
5. Faisal Ahmed, Business Environment: Indian and Global Perspective. PHL Learning Pvt.Ltd.
6. Fernando, Business Environment, Pearson Education.
7. Misra, Puri , Indian Economy (2019). Himalaya Pub. House.
8. Datta, Mahajan, Indian Economy (2019) S.Chand & com. Ltd N.O.
9. Chavhan, Gaykawad, Patil, Indian Economic Environment, Prashant Pub. Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(HOME ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course- No DSC -1 (E &F)- HECO – 351 & 361 : Special Paper – 3rd
2. Paper Title : Indian Social Problems and Policies
Indian Economic Problems & Policies
3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
4. External Marks- 60 , Internal - 40
5. Objectives of paper.
 - a) To create awareness among students regarding social problems exists in society.
 - b) To enable the students to have an understanding of an economic problems in the society.

Semester – V

DSC 1 (E)HECO-351 Indian Social Problems and Policies

Chapter – 1 Social Problems and Social Disorganization

20 Lectures

- a) Social Problems -
 - b) Meaning and Definition of Social Problems
 - c) Characteristics of Social Problems
 - d) Causes of Social Problems
 - e) Fallacies about Social Problems
 - f) Measures to Eradicate Social Problems

1.2 Social Disorganisation

- a) Meaning and Definition of Social Disorganisation
- b) Symptoms of Social Disorganisation
- c) Causes of Social Disorganisation
- d) Forms of Social Disorganisation
- e) Current Issues in Indian Society

Chapter – 2 Family Disorganisation, Family Tension and Domestic Violence

20 Lectures

2.1 Family Disorganisation

- a) Meaning and Nature of Family Disorganisation
- b) Causes of Family Disorganisation
- c) Evil effects of Family Disorganisation

2.2 Family Tension

- a) Meaning and definition of Family Tension
- b) Symptoms and Types of Family Tension
- c) Individual causes of Family Tension
- d) Social and Cultural causes of Family Tension

2.3 Domestic Violence

- a) Meaning of Domestic Violence
- b) Nature of Domestic Violence
- c) Causes of Domestic Violence

Chapter – 3 Dowry, Divorce and Violence against women

20 Lecture

3.1 Dowry System

- a) Meaning and definition of Dowry System
- b) Causes of Dowry System
- c) Effects of Dowry System
- d) Measures to eradicate the effects of Dowry System

3.2 Divorce

- a) Meaning and Causes of Divorce
- b) Effects of Divorce
- c) Measures to solve Divorce Problem

3.3 Violence against women

- a) Meaning and Nature of Violence against women
- b) Classification of Violence against women
- c) Causes of Violence against women

Semester VI

DSC -1 (F) HECO- 361 Indian Economic Problems & Policies

Chapter – 1 Problems of Population and Population Education

20 Lectures

1.1 Problems of Population

- 1.1.1 Size and Growth of Indian Population
- 1.1.2 Characteristics of Indian Population
- 1.1.3 Population Explosion
- 1.1.4 Causes of Population Explosion
- 1.1.5 Consequences of Population Growth
- 1.1.6 Remedies for Controlling Population Growth

1.2 Population Education

- 1.2.1 Meaning of Population Education
- 1.2.2 Objectives Population Education
- 1.2.3 Scope of Population Education
- 1.2.4 Importance of Population Education

Chapter -2 Poverty and Unemployment

20 Lectures

2.1 Poverty in India

- 2.1.1 Meaning and Definition of Poverty
- 2.1.2 Concepts of Poverty – Relative Poverty and Absolute Poverty
- 2.1.3 Causes of Poverty in India
- 2.1.4 Evil Consequences of Poverty
- 2.1.5 Measures of Poverty alleviation

2.2 Unemployment in India

- 2.2.1 Meaning and Definition of Unemployment
- 2.2.2 Causes of Unemployment
- 2.2.3 Types of Unemployment
- 2.2.4 Effects of Unemployment
- 2.2.5 Measures to remove Unemployment

Chapter – 3 Corruption, Black Money and Income Inequalities

20 Lectures

3.1 Corruption

- 3.1.1 Meaning and Causes of Corruption
- 3.1.2 Fields of Corruption
- 3.1.3 Measures to control Corruption

3.2 Black Money

- 3.2.1 Meaning and Causes of generating Black Money
- 3.2.2 Effects of Black Money
- 3.2.3 Measures to control Black Money

3.3. Income Inequalities in India

- 3.3.1 Nature of Income Inequalities
- 3.3.2 Causes of Income Inequalities
- 3.3.3 Effects of Income Inequalities
- 3.3.4 Measures to solve the problem of Income Inequalities in India

Reference Books :-

1. Datta and sundurum, Indian Economy (2012), S.Chand and Company Ltd New Delhi.
2. Mishra and Puri, Indian Economy (2012), Himalaya Publishing House, Mumbai
3. Ram Ahuja- Social Problems in India., Rawat Publications- Jaipur & New Delhi.
4. C.B.Memoria- Social Problems and Social organisation in India.
5. G.R.Madan- Indian Social Problems, Part-1 & Part-2
6. Dr.Kulkarni and Dr.Shrivastav-LoksankhyaShastra Ani Loksankhya Shikshan
7. Manik Mane- Bhartatil Samkalin Samasya.
8. Bharat Vinayak Chavan- Bhartiya Samajik Samasya.
9. Dr.Ambadas Madgulkar- Bhartiya Samajik Samasya.
10. Dr.Pradip Aaglave- Adhunik Bhartatil Samajik Samasya.
11. P.K.Kulkarni- Bhartatil Samajik Samasya.
12. Dr.Jagtap, Dr.Wani, Dr.Jangle, Dr.Patil- Bhartiya ArthavyavasthaEk
13. Dr. N. L. Chavan – Bhartacha Aarthik Vikas- Part – 1
14. Dr. N. L. Chavan – Bhartiya Arthvyavastha - Part – 1
15. Prof. D. L. Torwane & Prof. Jayashri Mahajan – Bhartiya Samaj (Prashna Ani Samajik Samasya).

**Kavayitri Bahinabai Chaudhari
North Maharashtra University, Jalgaon**

**ECONOMICS
(HUMANITIES)**

With effect from June 2020

Revised syllabus for T.Y.B.A. (V and VI Sem.)

Semester Pattern

**CHOICE BASED CREDIT SYSTEM (CBCS)
Under Graduate Programme (U.G. Course)
(60:40 PATTERN)
W.e.f. June-2020**

FACULTY OF HUMANITIES- STRUCTURE OF T.Y.B.A. UNDER C.B.C.S. PATTERN
w.e.f. June 2020
SUBJECT : ECONOMICS

Semester/ Credit	Discipline specific Core Course (DSC)	Ability Enhanceme nt Compulsory Course (AEC)	Skill Enhancement (SEC)	Discipline specific Elective Course (DSE)	Generic Elective (GE)
V Sem Credit : 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 (E) (03) Eco 351 General Paper (Indian Economy Since 1980- III) DSC 2 E- (03) General Paper DSC 3 E (03) General Paper	English Communica tion (02)	SEC 3 Eco- 354 (02) Modern Banking	DSE 3 (A) (03) (S3) Eco-352 (A) Economics of Public Finance I OR DSE 3 (A) (03) (S3) Eco-352 (B) Industrial Economics -I OR DSE 3 (A) (03) (S3) Eco-352 (C) Statistics for Economics I DSE 4 (A) (03) (S4) Eco-353 (A) Theory of International Trade & Practices -I OR DSE 4 (A)(03) (S4) Eco-353 (B) Economic Development & Growth -I	GE 1 (A) (03) GE 2 (A) (03) Eco- 355 Indian Economic Environment I

FACULTY OF HUMANITIES- STRUCTURE OF T.Y.B.A. UNDER C.B.C.S. PATTERN
w.e.f. June 2020
SUBJECT : ECONOMICS

Semester/ Credit	Discipline specific Core Course (DSC)	Ability Enhancement Compulsory Course (AEC)	Skill Enhancement Course (SEC)	Discipline specific Elective Courses (DSE)	Generic Elective (GE)
VI Sem Credit : 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 (F) (03) Eco 361 General Paper (Indian Economy Since 1980- IV) DSC 2 F- (03) General Paper DSC 3 F (03) General Paper	English Communica tion (02)	SEC 4 (02) Eco-364 Indian Financial market	DSE 3 (B) (03) (S3) Eco-362 (A) Economics of Public Finance II OR DSE 3 (B) (03) (S3) Eco-362 (B) Industrial Economics –II OR DSE 3 (B) (03)(S3)Eco-362 (C) Statistics for Economics II DEC 4 (B)(03) (S4) Eco-363 (A) Theory of International Trade & Practices –II OR DEC 4 (B) (03) (S4) Eco-363 (B) Economic Development & Growth -II	GE 1 (A) (03) GE 2 (B) (03) Eco- 365 Indian Economic Environment II

- AEC- English Communication is Compulsory Paper. It is mandatory to each students admitted in third year.
- MIL is also a compulsory paper. A student has to obtain one paper from Marathi, Hindi, Sanskrit, Urdu, Ardhamagdhi etc.
- DSE-3 and 4 are the papers at specialization level. DSE-3 paper should be one from A, B or C and DSE-4 paper should be one from A and B. These are S-3 & S4 papers.
- DSC 1, 2 and 3 are general papers. Among them, DSC-1 is general Economics paper and DSC-2 and DSC-3 are the two general paper already selected at SYBA level.
- SEC – is a skill based paper. One paper should be selected among the papers taught in the Institute.
- GE is a Generic Elective paper. Two papers should be selected among the papers taught in the Institute.

EQUIVALENCE

Sem.	Existing Pattern w.e.f. June-2015	Marks	CBCS Pattern w.e.f. June 2020	Marks
V	Compulsory English	100	AEC - Ability Enhancement compulsory Course	100
	--		MIL 3 Compulsory Course	100
	General Paper G3 Eco 351 Indian Economy Since 1980 –III	100	DSC 1 (E) Eco-351 Indian Economy Since 1980- III	100
	Other General Paper	100	DSC 2 (E) (General Paper of any subject)	100
	Other General Paper	100	DSC 3 (E) (General Paper of any subject)	100
	Eco-352 Any one of the following		DSE 3 Eco 352 any one of the following	
	Eco-352 (A)Public Finance & Policies -I (S3)	100	DSE 3(A) Eco-352 (A) Economics of Public Finance	100
	Eco-352 (B) Economics of Indian Agriculture- I (S3)	100	DSE 3 (A) Eco-352 (B) Industrial Economics- I	100
	--		DSE 3 (A) Eco-352 (C) Statistic for Economics -I	100
	Eco-353 Any one of the following		DSE 4 (A) Eco 353 any one of the following	
	Eco-353 (A) International Trade & Practices – I (S4)	100	DSE 4(A) Eco-353 (A) Theory of International Trade & Practices- I	100
	Eco-353 (B) Indian Banking & Practices	100	DSE 4 (A) Eco-353 (B) Economic Development & Growth- I	100
	--		SEC (3) Eco-354 Modern Banking	100
	--		GE 1 (A) Inter Disciplinary any subject	100
	--		GE 2 (A) Eco-355 Indian Economic Environment –I	100
	Home Economics			
	HECO 351 (Socio Economic Problems and Policies with reference India) –I	100	DSC 1 (E) HECO-351 Indian Social Problem & Policies	100
	Total Marks	600	Total Marks	1000

EQUIVALENCE

Sem .	Existing Pattern w.e.f. June-2015	Marks	CBCS Pattern w.e.f. June 2020	Marks
VI	Compulsory English	100	AEC - Ability Enhancement compulsory Course	100
	--		MIL 4 Compulsory Course	100
	Eco-361 Indian Economy since 1980- IV	100	DSC 1 (F) Eco-361 Indian Economy Since 1980- IV	100
	Other General Paper	100	DSC 2 (F)	100
	Other General Paper	100	DSC 3 (F)	100
	Eco-362 any one of the following		DSE 3 Eco-362 any one of the following	
	Eco-362 (A) Public Finance & Policies - II	100	DSE 3(B) Eco 362 (A) Economics of Public Finance-II	100
	Eco-362 (B) Economics of Indian Agriculture- II	100	DSE 3 (B) Eco-362 (B) Industrial Economics-II	100
	--		DSE 3(B) Eco-362 (C) Statistics for Economics –II	100
	Eco-363 any one of the following		DSE 4 Eco-363 any one of the following	
	Eco-363 (A) International Trade & Practices – II	100	DSE 4 (B) Eco-363(A) Theory of International Trade & Practices- II	100
	Eco-363 (B) Indian Banking & Practices –II	100	DSE 4 (B) Eco-363(B) Economic Development & Growth- II	100
	--		SEC 4 Eco-364 Indian Financial Market	100
	--		GE 2 (B)	100
	--		GE 1 (B) Eco-365 Indian Economic Environment – II	100
	Home Economics			
	HECO 361 (Socio- Economic problems and Policies with reference India) II	100	DSC 1 (F) HECO-361 Indian Economic Problems & Policies	100
	Total Marks	600	Total Marks	1000

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER– V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. **Paper course- No DSC -1 (E & F) Eco-351 & 361 : General Paper – 3rd**
2. **Paper Title: Indian Economy Since 1980 –III & IV**
3. **Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)**
4. **External Marks- 60 , Internal - 40**
5. **Objectives of paper :**
 1. To enable students to have understanding the various issues of Indian Economy.
 2. To develop the analysing capability in the context of current Indian Economic Problems.
 3. To able the students for appearing the MPSC, UPSC and other competitive Examinations.

SEMISTER-V

DSC-1(E)-Eco-351 Indian Economy Since 1980 –III

1. **Financial system in India** **20 Lectures**
 - a) The structure of Indian Financial System
 - b) Money Market-Meaning, Nature and Importance of Indian Money Market
 - c) Constituents of money market
 - d) Recent Reforms in Indian Money Market
 - e) Capital Market-Meaning and Nature of capital Market
 - f) Constituents of Capital Market
 - g) Defects of capital Market
 - h) Recent Reforms in Indian capital Market
 - i) Functions of SEBI
2. **Money and Banking in India.** **20 Lectures**
 - a) Trends of Prices in India
 - b) Causes of raising prices in India
 - c) Inflation -Meaning, consequences of Inflation in India
 - d) Anti-Inflationary policy of Government
 - e) Indian Banking-Structure of Indian Banking system
 - f) Functions of Commercial Banking in India
 - g) Progress of Commercial Banking since Nationalisation in India
 - h) Main Functions of RBI
 - i) Development Banking-Objectives and Functions

j) Functions of IFCI and IDBI

3. Foreign Trade and Globalization of India

20 Lectures

- a) Importance of Foreign Trade for Developing Economy.
- b) Composition of India's Foreign Trade.
- c) Direction of India's Foreign Trade.
- d) India's Balance of Payment (BOP)
- e) Causes of disequilibrium of BOP.
- f) Measures to correct the adverse BOP.
- g) Recent trade policy.
- h) Concept of LPG- Effects of globalization on Indian Economy.
- i) Role and functions of WTO, World Bank and IMF.

• SEMISTER-VI

DSC-1(F)-Eco-361 Indian Economy Since 1980 –IV

1. Federal Finance in India.

20 Lectures

- a) Silent Features of Federal Financial System in India.
- b) Constitutional provision regarding the Division of Resources between Centre and State.
- c) Functions of Finance Commission.
- d) Recommendations of recent Finance Commission.
- e) Financial conflict between Center and State.

2. Public Revenue of India.

20 Lectures

- a) Features of Indian Tax System.
- b) Tax Revenue of Central government.
- c) Tax Revenue of State government.
- d) Concept of Goods and Service Tax. (GST), Effects of GST on Indian Economy.
- e) Problem of Black Money in India-Causes and remedies.

3. Public Expenditure and Public Debt in India.

20 Lectures

- a) Trends of Central and State Government Expenditure.
- b) Causes of increasing Public Expenditure.
- c) Effects of Public Expenditure.
- d) Sources of Public Debt.
- e) Causes of increase in Public Debt.
- f) Deficit Financing – Meaning and Nature.
- g) Importance and Defects of Deficit Financing.
- h) Fiscal responsibility & Budget management act 2003.

References:-

- 1. Indian Economy, Gaurav Datta & Mahajan- S Chand & Sons Delhi.
- 2. Indian Economy, Problems, Development and Planning, A.N.Agrawal, Visha Prakashan, New Delhi.
- 3. Indian Economy, S.K.Mishra and V.K.Puri, Himalaya Publication House, New Delhi.

4. Rural Development in India, Vasant Desai, Himalaya Publication House, New Delhi.
5. Bharatiya Arthvyavstha, Dr.N.L.Chavhan, Prashant Publication, Jalgaon
6. Bharatiya Arthavyavstha Aani Sahkar, Dhoot, Pimpalpure Publisher, Nagpur
7. Sahkar, Bhosle, Kate, Fadke Prakashan, Kolhapur
8. Bharatiya Arthavyavstha, Desai, Bhalerao, Nirali Prakashan, Pune
9. Bharatiya Arthavyavsthechi Paridrushhe, Dr.D.R.Jagtap, Dr.D.G.Patil, Prashant Publication, Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course- No DSE -3 (A & B) Eco-352(A) &362(A) : Special Paper – 3rd
2. Paper Title : Economics of Public Finance –I & II
3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
4. External Marks- 60 , Internal - 40
5. Objectives of paper.
 - a) To enable students to have understanding the various issues of Public Finance and Policies.
 - b) To develop the analyzing capability in the context of Public Finance and Policies.
 - c) To enable the students for appearing the MPSC, UPSC and other competitive Examinations.

SEMESTER-V

DSE -3 (A) Eco-352(A) Economics of Public Finance – I

Unit 1- Introduction to Public Finance	20 lectures
a) Meaning, Nature and Scope of Public financeb) Distinction between Public Finance and Private Financec) Importance of Public Finance in developing economyd) The Principle of maximum Social advantage	
Unit 2- Public Revenue	20 Lectures
a) Sources of Public Revenue- Tax Sources and Non Tax Sourcesb) Tax- Meaning, objective, feature & base of Taxation, Canons of Taxation, Model of Lindahl.c) Classification of Taxation I) Direct and Indirect Taxes (with GST) Merits and demeritsII) Progressive, Proportional and Regressive Taxesd) Taxable Capacity- Meaning and Importance of taxable capacity, Factors determining taxable capacity.e) Public goods, Private goods and Market Failure.	
Unit 3- Approaches of Taxation & Government Intervention	20 Lectures
A) Approaches of Taxation a) Concepts of Impact, Incidence and Shifting of Taxesb) Factors affecting Incidence of tax	

- c) Modern views of incidence of Tax. Prof. Musgrave's views on incidence of Taxation.
- d) Approaches to Taxation
 - I) The Benefit Approach
 - II) Ability to Pay Approach
 - III) Least sacrifice theory
 - IV) Taxable capacity (modern view)
- e) Effects of Taxation on Production and Distribution

B) Government Intervention

- a) Role of Government in Economy.
- b) Tools of Government Intervention

SEMESTER-VI

DSE- 3 (B)Eco-362 (A) Economics of Public Finance- II

Unit 1- Public expenditure

20 Lectures

- a) Meaning and Principles of Public expenditure
- b) Revenue and Capital Expenditure
- c) Growth & causes of public expenditure
- d) Role and Objectives of Public expenditure (Musgrave's View)
- e) Effects of Public expenditure-On Production and Distribution
- f) Trends in Public expenditure.

Unit 2- Public Debt

20 Lectures

- a) Meaning, Nature and Objectives of Public Debt
- b) Sources of Public Borrowings
- c) Burden of Public Debt
- d) Role of Public Debt in Developing Economics
- e) Public debt Management and Repayment of Public Debt
- f) Types of Public debt

Chapter 3- Budget and deficit finance

20 Lectures

- a) Budget- Meaning and Types of Budget
- b) Role of Budgetary Policy in Economic Development
- c) Deficit financing- Meaning and Effects
- d) Distinction between Deficit Budget and Deficit Finance
- e) Role of Deficit financing in Developing Countries
- f) Concept & Role of fiscal Policy in developing countries

References and Recommended Books

1. H. Dalton, Principals of Public Finance.
2. B.P.TYagi, Public Finance.
3. K.K.Dewet, Modern Economic Theory.
4. R.G.Lipsey and Chrystal, Principles of Economics

5. D.M.Mithani, Public Finance.
6. M.L. Ghingan, Money Banking & Public Finance, Vrunda Publications Pvt. Ltd. Delhi.
7. Dr. D.N. Gurtu, Public Finance :Theory & Practice, College Book Depo New Delhi.
8. B.L. Mathur, Fiscal Economics, Arjun Publishing House, New Delhi
9. H.L. Bhatia, Public Finance, Vikas Publishing House, New Delhi
10. T.T. Sethi, Money Banking & Public Finance, Laxmi Nrayan Agrawal, Agra
11. Sarvajanik Aayavya – Neeta Vani
12. Sarvajanik Aayavya – Sudhir Bodhkar
13. Sarvajanik Aayavya – Dr. Vishwas Kadam
14. Bharatatil Sarvajanik Aayavyay – Prof.Dr.S.V.Dhamdhere
15. Rajaswa – Dev, Zhambre
16. Sarvajanik Aayavyache Arthshastra – Dr.Manoj Gayakwad, Prof.Dr.N.L.Chavhan

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course- No DSE – 3 (A&B) Eco-352 (B) & 362(B) : Special Paper – 3rd
2. Paper Title: Industrial Economics –I & II
3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
4. External Marks- 60 , Internal - 40
5. Objectives of paper.
 - a) To enable students to have understanding the various issue of Industrial Economics
 - b) To develop the knowledge of Industrial sector and motivate students to industrial sector.
 - c) To able the students for appearing MPSC,UPSC and other competitive examination.

Semester – V

DSE 3 (A) Eco 352 (B) Industrial Economics -I

Unit – 1-Introduction of Industrial Economics

20 Lectures

- a) Meaning ,Definition ,Nature and Scope of Industrial Economics
- b) Importance and Limitation of Industrialization in Developing Economy
- c) Strategy of Industrialization
- d) Components of Industrial development
- e) Industrialization and Agricultural Development

Unit – 2 – Industrial Development in India

20 Lectures

- a) Role of Industrial Sector in India
- b) Nature and Development of Industrialization in India
- c) Location of Industry – Meaning of location, determinants of location
- d) Small Scale Industries and Large Scale Industries –Meaning, Nature, Role and Problems
- e) Public, Private and Co-operative Industry in India – Meaning, Nature, Role and Problems
- f) Major Industries in India and Role of them – Sugar factory, Cotton Mills, Cement Industry, Engineering and Still and Iron Industry

Unit – 3 –Law of Industrial Labour

20 Lectures

- a) Meaning, Definition, Nature and Problems of Industrial Labour
- b) Various Law's of Industrial Labour – Company Act, Mineworker Act, Industrial disputes Act, Wages and Social Security Act
- c) Foreign Exchange Management Act 1999

- e) Industrial Sickness – Definition, Reason and Governmental remedies
- f) Social Security in India

Semester VI

DSE 3 (B) Eco 363 (B) Industrial Economics - II

Unit – 1 –Industrial Finance and Investment

20 Lectures

- a) Industrial Finance – importance and sources— Industrial Finance Corporation of India (IFCI), Industrial Credit and Investment Corporation of India , Industrial Development Bank of India(IDBI),Small Industries Development Bank of India (SIDBI), National Small Industries corporation, State Finance Corporation (SFC)
- b) Foreign Capital – Meaning and Needs of foreign Capital, Types of foreign capital-Foreign Direct Investment(FDI) – Governments Policy towards FDI
- c) Role and defects of Share Market in Indian Industrial Sector-
- d) Securities and Exchange Board of India (SEBI)- Functions
 - a) Decision of Investment – Meaning ,Nature and Types

Unit -2- Productivity and quality

20 Lectures

- a) Meaning and Needs of Industrial Productivity
- b) Determinants of Industrial Productivity growth
- c) Remedies to growth of Industrial productivity
- d) Meaning of Productions Quality –Needs of Quality in Global Competition- Governmental Policy to quality Improvement

Unit- 3- Economic Reform and Changes in Industrial Sector

20 Lectures

- a) New Industrial Policy Since 1991 -- Features and evaluation
- b) Meaning and Definition of Globalization, Liberalization, Privatization
- c) Impact of Globalization, Liberalization, Privatization on Indian Industrial Sector
- d) Disinvestment Policy –Meaning of Disinvestment Policy Impact of Disinvestment Policy on Indian Industrial Sector
- e) Multinational Companies – Meaning , Features and Functions of Multinational Companies Good and Bad Effects of Multinational Companies on Industrial Sector, Needs of Controlling on Multinational Companies
- f) Impact of Industrial Sector on Environment and Remedies to balancing Environment.

List of Reference Book

1. Desai B.(1999) Industrial Economy in India, Himalaya Publishing House Mumbai
2. Singh A and A.N. Sandhu (1988) Industrial Economics , Himalaya Publishing House Mumbai
3. Barthwal R.R.(2000)Industrial Economics Wiley Eastern Ltd. New Delhi.
4. Dr.Sau.Mangla Jangle, Audyogik Arthshashra, Prashant Publication, Jalgaon
5. Prof.Dr.Sumitra Vijay Pawar, Dr.S.D.Patil, Dr.Prashant Sonawane, Audyogik Arthshashra, Prashant Publication, Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. **Paper course- No DSE -3 (A&B) Eco-352(C) &362(C) : Special Paper – 3rd**
2. **Paper Title : Statistics For Economics- I & II**
3. **Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)**
4. **External Marks- 60 , Internal - 40**
5. **Objectives of paper**
 - 1) This course is offered to students to provide knowledge in the area of statistics.
 - 2) The students are made familiar with various tools in statistics like mean, median, mode, measures of dispersion.
 - 3) To Study the Collection of Primary data and Secondary data.
 - 4) To make the Classification and Tabulation of data.

Semester -V

DSE -3 (A) Eco-352 (C) Statistics For Economics- I

Unit I - Introduction of Statistics

13 Lectures

- a) Meaning, Definition and Scope of Statistics.
- b) Importance and Function of Statistics
- c) Limitation of Statistics
- d) Characteristics of Statistics

Unit II Collection of Data

22 Lectures

- a) Primary Data: Meaning, Definition & it's Merit-Demerits, Methods of collecting Primary Data, Ideal Questionnaire.
- b) Secondary Data: Meaning, Definition, Sources & it's Merit-Demerits of Secondary Data.
- c) Organization of Data: Classification, Frequency Distribution and Tabulation of Data, Types of Tabulation

Unit III - Measures of Central Tendency

25 Lectures

- a) Mean: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).
- b) Median: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).
- c) Mode: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).

- d) Concept of cumulative frequency
- f) Quartiles: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).
- g) Deciles: Simple, Discrete and Continuous Series (Merits & Demerits).
- h) Percentiles: Simple, Discrete and Continuous Series.

Semester – VI

DSE -3 (B) Eco-362 (C) Statistics For Economics- II

Unit I - Measures of Dispersion

20 Lectures

- a) Meaning of Dispersion.
- b) Range: Calculation of Range & its Co-efficient
- c) Quartile Deviation: Calculation of Quartile Deviation & its Co-efficient.
- d) Mean Deviation : Calculation of Mean Deviation & its Co-efficient.
- e) Standard Deviation : Calculation of Standard Deviation & its Co-efficient.

Unit II - Correlation and Regression

20 Lectures

- a) Meaning, Types and Significance of Correlation.
- b) Graphical Method of calculating Correlation.
- c) Simple Correlation: Karl Pearson's method.
- d) Rank : Co-efficient of correlation (Sparman Rank Method)
- e) Meaning of Regression, Significance, Regression Line.
- f) Difference between Co-relation and Regression

Unit III - Index Number

20 Lectures

- a) Meaning, Types of Index Number.
- b) Simple & Weighted Aggregate Method and Significance of Index Number.
- c) Construction of Index Number.
- d) Laspeyres, Paasche and Fisher's Methods of Constructing Index Number.
- e) WPI & RPI Index Number
- f) Standard of Living IndexLiving

Reference Book

1. Allen, R.G.D. (1974), Mathematical Analysis for Economists, Macmilian Press, London.
2. Croxfon, F.E. Cowden D.J. and Kleins (1973), Applied general statistics, prentice Hall, New Delhi.
3. Gupta, S.C. and Kapoor V.K. (1993), Fundamentals and applied statistics, S.Chand & Sons; New Delhi.
4. Speigal, M.R. (1992), Theory and problems of statistics, McGraw Hill Book, London.
5. M.C. Sukla, S.S. Gulshan, Statistics, S.Chand & Company Ltd., New Delhi.
6. Gupta S.C. Statistical Methods
7. Gupta S.P. Statistical Methods
8. Ram Deshmukh, Mulbhoot Sankhikhi, Vidya Prakashan, Nagpur, 2005.

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER– V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course- No DSE-4(A & B) Eco-353 (A) & 363 (A) : Special Paper – 4th
2. Paper Title – Theory of International Trade and Practices – I & II
3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
4. External Marks - 60 , Internal - 40
5. Objectives of paper :
 - a. To enable students to have understanding the various issues of International Trade and Practices.
 - b. To develop the analyzing capability in the text context of International Trade and Practices
 - c. To able the students for appearing the MPSC, UPSC and other competitive Examinations.

SEM- V

DSE 4 (A) Eco-353 (A) Theory of International Trade and Practices-I

Unit- I – International Economics and Gains from Trade

20 Lectures

- a) International Economics – Meaning, nature, scope & importance.
- b) Internal and external Trade- Meaning, similarities & differences
- c) International Trade and Economic development.
- d) Gains from International Trade – Meaning Factor influencing, Gains from International Trade, Measurements of Gains from Trade.

Unit- II - Theories of International Trade and Trade Policy.

20 Lectures

- a) Classical Trade Theories – Adam Smith Trade theory, David Ricardo Trade theory,
- b) Modern Trade Theories – Heckscher -Ohlin Trade theory, Leontief paradox .
Free Trade policy –Meaning, arguments for and against.
Protection Trade – Meaning, arguments for and against.

Unit III – Terms of Trade and Balance of payment –

20 Lectures

- a) Terms of Trade – Meaning, Factors influencing Terms of Trade, Reason of the unfavorable terms of Trade of underdeveloped countries .
- b) BOT and BOP – Concept of BOT and BOP, Components of Balance of Payments, equilibrium and disequilibrium in balance of payment, causes of disequilibrium in BOP and measures for correcting disequilibrium in BOP.
- c) Foreign Exchange Rate and Control of Foreign exchange Rate – Meaning, determinant of foreign exchange rate, causes of fluctuation in exchange rate, purchasing power parity theory, Balance of payment theory, Fixed and Flexible / floating exchange rate, (meaning, merits and Demerits.)

exchange Control – Meaning, objective methods of exchange control. Demerits of exchange control.

SEMESTER – VI

DSE 4 (B) Eco-363 (A) Theory of International Trade and Practices-II

- Unit- I International Capital movement and multinational companies – 20 Lectures**
- a) International Capital Movement - meaning, classification, factors influencing, capital movement.
 - b) Foreign Investment – Portfolio investment and foreign direct investment (meaning, objective, determinants, advantages and disadvantages)
 - c) MNC's- Role of MNC in developing countries. Reason for the growth of MNC's, advantages and disadvantages.
 - d) Forex Reverse- Meaning, Needs, Forex Reverse in India.
- Unit –II – International Financial System & Institutions– 20 Lectures**
- a) Euro currency market- meaning, origin, growth, general features, Euro currency market and developing countries, Achievements & Failure.
 - b) IMF – Objective, function and critical appraisal, performance, SDRs.
 - c) IBRD (World Bank)- objective, function, critical appraisal, performance.
 - d) ADB - Objective, function, Sources of funds, Progress, Evaluations.
 - e) NDB – BRICS new development Bank- Objective, features, functions & Progress.
 - f) Global financial Crisis 2008 – Meaning, subprime crisis, courses, effects.
- Unit- III – International Co-operation Devaluation and convertibility of Rupee- 20 Lectures**
- a) Regional Economic Cooperation – Meaning and Types, EEC- Objective, Organisation, Progression, Achievements, EEC and India.
ASEAN- Objective, Organisation, Progression, Achievements, ASEAN and India.
SAARC - Objective, Organisation, Progression, Achievements, SAARC and India
BRICKS – Origin Objectives, Progress, Achievements, BRICKS and India.
G 20 - Objective, Organisation, Progression, Achievements, G 20 and India
 - b) WTO – Objectives, Functions, advantage & disadvantages of India,– structure, function, advantage & disadvantage.
 - c) Convertibility of Rupee – Partial and full convertibility of Rupee on current account, Desperation of Rupee value and RBI.
 - d) Devaluation- Objectives, Requisite, condition for success of devaluation, Devaluation of Rupees.
 - e) BRICS- Origin and Background, Objectives, features, achievements, challenges, BRICS Summits, BRICS and India.
 - f) G-20 – What is G-20?, Origin, Members, Objectives, How to work G-20, G-20 Summits and Achievements.
 - g) Devaluation- Objectives, Requisite, condition for success of devaluation, devaluation of Rupees, depreciation of Rupee Value.
 - h) Convertibility of Rupees - Partial and full convertibility of Rupees on Current account.

List of Books –

- 1) Kenen, P.B. (1994) The International Economy, Cambridge University Press London.
- 2) Kindlberger C.P.(1973) International Economics, RD Irwin Homewood.
- 3) Soderstern B.O. (1991) International Economics, Macmillan Press Ltd. London.
- 4) Krugman P.R. and Obstfeld (1994) International Economics Theory and Policy. Glenview, Foresman.
- 5) Ellsworth P.T. (1961) International Economics, Macmillan Press Ltd. London.
- 6) Sinha, Sinha (2000) International Economics, National Publishing House, New Delhi.
- 7) Mithani D.M. (2010) International Economics, Himalaya Publishing House, Mumbai.
- 8) Zingan M.L. (2015) International Economics, Vrunda Pub. House, New Delhi.
- 9) Desai SSM, International Economics, Nirali Prakashan, Pune.
- 10) Dev, Zhambre – Antarrashtriya Arthshashtra, Pimpalpure Prakashan, Nagpur
- 11) Chavhan N.L. - Antarrashtriya Arthshashtra, Prashant Publication, Jalgaon
- 12) Chavhan N.L. - Antarrashtriya Vyapaar Aani Vyavhaar, Prashant Publication, Jalgaon
- 13) Antarrashtriya Arthshashtra – Prof.D.S.Kadam, G.J.Lomte.
- 14) Antarrashtriya Arthshashtra – Prof.Dr.Rajendra A. Rasal

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. **Paper course- No DSE -4 (A &B) Eco-352(B) &362(B) : Special Paper – 4th**
2. **Paper Title : Economic Development and Growth – I & II**
3. **Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)**
4. **External Marks- 60 , Internal - 40**
5. **Objectives of paper: -**
 - a. This paper enables the student to acquaint with the basic concepts and issues of growth and development.
 - b. The approach has been to cover all important areas of development economics.
 - c. The paper should be taught with reference to Indian economic conditions.

Semester -V

DSE -4 (A) Eco-352(B) Economic Development and Growth – I

Unit 1 : Introduction to Economic of Development and Growth. 20 Lectures

- a) Meaning, concept and characteristics of economic development and economic growth.
- b) distinguish between growth and development.
- c) Alternative measures of development,
- d) Characteristics of developed and developing economies.
- e) Development as a total social process, Development as freedom , Development as Liberation.

Unit 2 : Theories of Economic Growth and Development 20 Lectures

- a) Classical theory of development - Rostow's stages of growth, Lewis' model of unlimited supplies of labour,.
- b) Marx Theories of Economic development.
- c) Theory of circular causation - Myrdal
- d) Lebenstence Theory of Critical Minimum Efforts.
- e) Theories of Balanced and Unbalanced Growth (Nurkse and Hirschman theory only)

Unit 3 : Poverty, Inequality and Development 20 Lectures

- a) Poverty : definition and Concept - traditional and modern view.(World bank, Abhijit Banarji)
- b) Measurement of poverty –absolute and relative.
- c) Nurkse's analysis of vicious circle of poverty,

- d) Meaning and measurement of income inequality, economic growth and income inequality – Kuznet's inverted hypothesis, impact of inequality on development
- e) Policies for reducing poverty and Income inequality.

Semester -VI

DSE -4 (B) Eco-362(B) Economic Development and Growth – II

Unit 1 : Economics planning .

20 Lectures

- a) Meaning and definition of Economic planning.
- b) Features and significance of Economics planning
- c) Objective of Indian Planning.
- d) Indian planning : Achievements and weaknesses
- e) Twelfth Five year plan (2012-17): objective and strategies.

Unit 2 : Domestic measure for economic development .

20 Lectures

- a) Capital formation and economic development.
- b) Importance of capital formation.
- c) Sources of capital formation.
- d) Agriculture and economic development.
- e) Role of industrialization in economic development.

Unit 3 : Environment and sustainable development .

20 Lectures

- a) Definition and concept of sustainable development.
- b) Indicators of Sustainable Development.
- c) Basic issues of environment and development – Development and environment inter- linkage;
- d) Policy instruments for controlling water and air pollution and forestry policy in India.
- e) Economic activity and climate change.

References :

1. Partha Dasgupta, Economics, A Very Short Introduction, Oxford university Press, 2007.
2. Kaushik Basu, The Oxford Companion to Economics in India, OUP, 2007.
3. Amartya Sen, Development as Freedom, OUP, 2000.
4. Robert Putnam, Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy, Princeton University Press, 1994
6. Kindleberger C P(1977): Economic Development, McGraw Hill, New York.
7. Meier, G M (1995): Leading Issues in Economic Development, Oxford University press, New Delhi.
8. Debraj Ray, Development Economics, Oxford University Press, 2009.
9. Abhijit Banerjee, Roland Benabou and Dilip Mookerjee, Understanding Poverty, Oxford University Press, 2006.
10. Todaro M P (1996): Economic Development, Orient Longman, London
11. Higgins B. (1959), Economic Development, W.W . Norton Publisher , New York.
12. Daron Acemoglu and James Robinson, Economic Origins of Dictatorship and Democracy , Cambridge University Press, 2006.

13. Jhingan, M L (2010): The Economics of Development and Planning, Vrinda Publishers (P) Ltd., Delhi.
14. Gaurav Datt & Ashwani Mahajan (2018), Indian Economy.
15. Misra and Puri (2014), Indian Economy, Himalaya Publishing House, Mumbai.
16. Patil J.F. Aani P.J.Tamhankar 1990 : Vikas Va Niyojanache Arthshashtra, Fadke Prakashan, Kolhapur.
17. Kavimandan Vijay 2011 : Vikasache Arthshashtra Aani Niyojan, Shri Mangesh Prakashan, Nagpur
18. Fadnis Mrunalini 1998 : Vikasache Arthshashtra, Vidya Prakashan, Nagpur
19. Mahajan Mukund 1992 : Vikasache Arthshashtra, Nirali Prakashan, Pune.
20. Kuralkar Aani Ektate 1991 : Vikasache Arthshashtra, Fadke Prakashan, Kolhapur

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER– V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

- 1. Paper course- Skill Enhancement Course:- SEC (3 & 4) Eco-354, Eco-364**
 - 2. Paper Title: Modern Banking & Indian Financial Market**
 - 3. Credit – 2 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)**
 - 4. External Marks- 60 , Internal - 40**
 - 5. Objectives of paper :**
 1. To provide the students basic knowledge of Banking & Financial market.
 2. To provide the information of Indian Banking system.
 3. To updated the students about new changes and technology in Banking.
 4. To know the relevance of banking practices in modern competitive world.
-

SEMESTER– V

SEC- 3 Eco-354 Modern Banking

Unit- I Introduction to Modern Banking and Practices	20 Lectures
a. Banking- Evolution and Development of Banking, meaning and Definition of Banking.b. Function of Modern Banking.c. Feature of Banking.d. Principles of Sound Banking.	
Unit II Banking Operations.	20 Lectures
a. Process of account opening, operating and closing of Account.b. Types of Bank Customers.c. Relation between bankers and Consumers .d. Know your Customer (KYC) .e. Customer Credit Assessment.f. Pay-in slip, Cheque Book, Types of cheque.	
Unit III Modern technology in banking Services	20 Lectures
a. Role, functions of Technology in Banking and Computerization in Banking .b. Electronic fund Transfer , Electronic clearing service, Real time Gross Settlement system, National Electronic fund Transfer, National Settlement System, E- parches / E-money, fund Transfer at point of sale.	

- c. Automatic machine in Banking Services- Automatic Teller Machine, Cash Deposit Machine, Cheque Deposit Machine, Passbook Printing Machine, Note and Coin Counting Machine.
- d. Payment Cards – Debit Card, Credit Card, Virtual Card.
- e. Modern Banking Services - Tele Banking, Internet Banking, Mobile Banking, Core Banking, Virtual Banking, Insurance, Demat account.
- f. Banking Code and Security- IFSC code, MICR code, PIN, OTP, CVV, Fund Transfer App (BHIM and Other)
- g. Precaution in using Technology in Banking.

Semester VI

SEC -4 Eco-364 Indian Financial Market

Unit I The financial System in India

20 Lectures

- a. Functions of Financial system in India.
- b. Structure of Financial system in India.
- c. Progress of Commercial Banking in India.
- d. Development Banking & Financial Institution, Non-Banking Financial Institution in India.
- e. Banking sector Reform in India.

Unit II Financial Market in India

20 Lectures

- a. Money market – Meaning, features, Objectives, Importance and Defects of Money Market.
- b. Constituents of Money Market.
- c. Capital market- Meaning, Features, Objectives, Role & Defects of Capital Market.
- d. Mutual funds and discount and finance house of India (DHF)

Unit III Security market in India

20 Lectures

- a. Definition and meaning of Security Market.
- b. Primary and Secondary market.
- c. Stock Exchange and important terms of Stock Market.
- d. Commodity Market and Spot Exchange.
- e. Participatory Notes (PNs) and Short Selling.
- f. Financial regulation and security Exchange Board of India (SEBI).

References :-

1. R. Ramchandran (2012): Banking Theory & practices M.J.P. Publications, Chennai.
2. E Gardan, K. Niranjana (2010) : Financial Markets and services, Himalaya Publishing House.
3. K.P. Kandasami, S. Niranjana, R. Parameswaran (2013): Banking law and practices , S. Chand & co. New Delhi.
4. Rajesh Kothari (2010) : Financial services in India: Sooge Publication , New Delhi.
5. M.C. Mujumdar (2013) : fundamentals of modern banking , New Central Book Agency, Kolkata.
6. G.Ramesh Babu (2010) : Indian financial system Himalaya publishing house, Mumbai.
7. M. Y. Khan (2010) : Financial services : Tata M. Graw hills education Pvt. Ltd, New Delhi.

8. Bharti V. Pahtak, (2008) : Indian financial system, Person education.
9. K.C. Shekher, (2013) : Banking Theory practices, vikas publishing house Pvt. Ltd., New Delhi.
10. Chavhan, (2020) Modern Banking and Indian Financial Market, Prashant Pub. Jalgaon.
11. Powar,(2019) Principles and Practices of Banking, Prashant Pub. Jalgaon.

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(ECONOMICS)

SEMESTER– V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course - Generic Elective GE- 2 (A & B) Eco-355 & Eco-365
2. Paper Title: Indian Economic Environment- I & II
3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
4. External Marks - 60 , Internal - 40
5. Objectives of paper :
 1. To introduce the students Economics Environment for Business.
 2. To provide the information of Indian Economics Environment.
 3. To update the students about new reform in Indian Economy.
 4. To prepare the students for competitive examination.

Sem Vth

GE 1 (A) Eco-355 Indian Economic Environment- I

Unit I: Economics Environment of Business- An Introduction	20 Lectures
a. Business- Meaning, Nature, Classification, Features, Objectives and limitations of Business.b. Environment – Meaning, Steps of Environmental Analysis .c. Types of Business Environment.d. Economic role of Government in Economic Environment of Business, Role of a Business Economist.e. Business Environment in India.	
Unit II : Agriculture, Infrastructure and Economic Environment of Business	20 Lectures
a. Role of Agriculture in Economic Development (Reference to Indian Economy)b. Business Directly Dependent on Agriculture – The Agro- based Industry.c. Indian Agricultural Policy An Overview.d. Infrastructure – Meaning, Characteristics, Importance for Business.e. Transport and Communication Services.	
Unit III : Indian Industrial Environment	20 Lectures
a. Role of Industry in India’s Economic Development.b. Some Problem of Industrial development in India.c. New Industrial Policy- 1991.d. Privatization and Disinvestment – Meaning, and Rationale of Privatization, Evaluation of Privatization policy in India , Disinvestment in India.e. Mergers and Acquisitions- Meaning, Types of objectives of merger and takeover	

Sem VIth

GE 1 (B) Eco-365 Indian Economic Environment- II

Unit I : Industrial Labour, Industrial Sickness and Economic Environment of Business

20 Lectures

- a. Characteristics of Indian Labour and Employment, Working conditions of Labour.
- b. Social Security in Indian and Trade Union.
- c. Industrial Dispute - Meaning, causes, Dispute in India, Measures Solve Industrial Dispute.
- d. Industrial Sickness - Meaning, size, causes, Consequences, Remedial Measures.
- e. Provision of Companies act -2013, Revival and Rehabilitation of sick Companies
- f. Insolvency and Bankruptcy code 2016.

Unit II : Financial Market and Foreign Capital Economic Environment of Business

20 Lectures

- a. Inflation – Meaning, consequences of intuition, Anti- inflationary policy of the Government.
- b. Money Market – Unorganized and Organized sector in Indian Money Market, Characteristics of Money Market.
- c. Capital Market – Meaning, Structure and in Role of Capital market in Indian Economy. Growth of Capital Market in India, Reforms in Capital market.
- d. Stock Market – Definition, Functions, SEBI.
- e. Foreign Capital – Needs and components of foreign Capital, Foreign Investment (Meaning, Types, advantage and disadvantage, Inflow and policy of Government)

Unit III: Government policies for Economic Environment of Business

20 Lectures

- a. Fiscal Policy – Objectives, The Fiscal imbalance and new fiscal Approach, fiscal Responsibility.
- b. Tax Structure – Direct and Indirect Taxes (GST)
- c. Monetary Policy- Credit control by RBI, Recent Monetary policy of RBI.
- d. National Manufacturing policy, make in India.
- e. Exim Policy – (Recent)
- f. FERA- and FEMA.

Reference-

1. Puri, Mistra, Economic Environment of Business, 11th Etd. Himalaya Pub. House.
2. Aswathappa, Business Environment (11th Etd) Himalaya Pub. House.
3. Suman kalyan Chakraborty, Economic Environment of Business, 1st Etd. Himalaya Pub. House.
4. Cherunilun Francis, Business Environment, Himalaya Pub. House.
5. Faisal Ahmed, Business Environment: Indian and Global Perspective. PHL Learning Pvt.Ltd.
6. Fernando, Business Environment, Pearson Education.
7. Misra, Puri , Indian Economy (2019). Himalaya Pub. House.
8. Datta, Mahajan, Indian Economy (2019) S.Chand & com. Ltd N.O.
9. Chavhan,Gaykawad, Patil, Indian Economic Environment, Prashant Pub. Jalgaon.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

T.Y.B.A- CBCS Pattern

(HOME ECONOMICS)

SEMESTER- V & VI

Revised syllabus (W.e.f. June 2020)

1. Paper course- No DSC -1 (E &F)- HECO – 351 & 361 : Special Paper – 3rd
 2. Paper Title : Indian Social Problems and Policies
Indian Economic Problems & Policies
 3. Credit – 3 Total Lectures – 60 + 60 (45 min / Lectures)
 4. External Marks- 60 , Internal - 40
 5. Objectives of paper.
 - a) To create awareness among students regarding social problems exists in society.
 - b) To enable the students to have an understanding of an economic problems in the society.
-

Semester – V

DSC 1 (E)HECO-351 Indian Social Problems and Policies

Chapter – 1 Social Problems and Social Disorganization

20 Lectures

- a) Social Problems -
 - b) Meaning and Definition of Social Problems
 - c) Characteristics of Social Problems
 - d) Causes of Social Problems
 - e) Fallacies about Social Problems
 - f) Measures to Eradicate Social Problems

1.2 Social Disorganisation

- a) Meaning and Definition of Social Disorganisation
- b) Symptoms of Social Disorganisation
- c) Causes of Social Disorganisation
- d) Forms of Social Disorganisation
- e) Current Issues in Indian Society

Chapter – 2 Family Disorganisation, Family Tension and Domestic Violence

20 Lectures

2.1 Family Disorganisation

- a) Meaning and Nature of Family Disorganisation
- b) Causes of Family Disorganisation
- c) Evil effects of Family Disorganisation

2.2 Family Tension

- a) Meaning and definition of Family Tension
- b) Symptoms and Types of Family Tension
- c) Individual causes of Family Tension
- d) Social and Cultural causes of Family Tension

2.3 Domestic Violence

- a) Meaning of Domestic Violence
- b) Nature of Domestic Violence
- c) Causes of Domestic Violence

Chapter – 3 Dowry, Divorce and Violence against women

20 Lecture

3.1 Dowry System

- a) Meaning and definition of Dowry System
- b) Causes of Dowry System
- c) Effects of Dowry System
- d) Measures to eradicate the effects of Dowry System

3.2 Divorce

- a) Meaning and Causes of Divorce
- b) Effects of Divorce
- c) Measures to solve Divorce Problem

3.3 Violence against women

- a) Meaning and Nature of Violence against women
- b) Classification of Violence against women
- c) Causes of Violence against women

Semester VI

DSC -1 (F) HECO- 361 Indian Economic Problems & Policies

Chapter – 1 Problems of Population and Population Education

20 Lectures

1.1 Problems of Population

- 1.1.1 Size and Growth of Indian Population
- 1.1.2 Characteristics of Indian Population
- 1.1.3 Population Explosion
- 1.1.4 Causes of Population Explosion
- 1.1.5 Consequences of Population Growth
- 1.1.6 Remedies for Controlling Population Growth

1.2 Population Education

- 1.2.1 Meaning of Population Education
- 1.2.2 Objectives Population Education
- 1.2.3 Scope of Population Education
- 1.2.4 Importance of Population Education

Chapter -2 Poverty and Unemployment

20 Lectures

2.1 Poverty in India

- 2.1.1 Meaning and Definition of Poverty
- 2.1.2 Concepts of Poverty – Relative Poverty and Absolute Poverty
- 2.1.3 Causes of Poverty in India
- 2.1.4 Evil Consequences of Poverty
- 2.1.5 Measures of Poverty alleviation

2.2 Unemployment in India

- 2.2.1 Meaning and Definition of Unemployment
- 2.2.2 Causes of Unemployment
- 2.2.3 Types of Unemployment
- 2.2.4 Effects of Unemployment
- 2.2.5 Measures to remove Unemployment

Chapter – 3 Corruption, Black Money and Income Inequalities

20 Lectures

3.1 Corruption

- 3.1.1 Meaning and Causes of Corruption
- 3.1.2 Fields of Corruption
- 3.1.3 Measures to control Corruption

3.2 Black Money

- 3.2.1 Meaning and Causes of generating Black Money
- 3.2.2 Effects of Black Money
- 3.2.3 Measures to control Black Money

3.3. Income Inequalities in India

- 3.3.1 Nature of Income Inequalities
- 3.3.2 Causes of Income Inequalities
- 3.3.3 Effects of Income Inequalities
- 3.3.4 Measures to solve the problem of Income Inequalities in India

Reference Books :-

1. Datta and sundurum, Indian Economy (2012), S.Chand and Company Ltd New Delhi.
2. Mishra and Puri, Indian Economy (2012), Himalaya Publishing House, Mumbai
3. Ram Ahuja- Social Problems in India., Rawat Publications- Jaipur & New Delhi.
4. C.B.Memoria- Social Problems and Social organisation in India.
5. G.R.Madan- Indian Social Problems, Part-1 & Part-2
6. Dr.Kulkarni and Dr.Shrivastav-LoksankhyaShastra Ani Loksankhya Shikshan
7. Manik Mane- Bhartatil Samkalin Samasya.
8. Bharat Vinayak Chavan- Bhartiya Samajik Samasya.
9. Dr.Ambadas Madgulkar- Bhartiya Samajik Samasya.
10. Dr.Pradip Aaglave- Adhunik Bhartatil Samajik Samasya.
11. P.K.Kulkarni- Bhartatil Samajik Samasya.
12. Dr.Jagtap, Dr.Wani, Dr.Jangle, Dr.Patil- Bhartiya ArthavyavasthaEk
13. Dr. N. L. Chavan – Bhartacha Aarthik Vikas- Part – 1
14. Dr. N. L. Chavan – Bhartiya Arthvyavastha - Part – 1
15. Prof. D. L. Torwane & Prof. Jayashri Mahajan – Bhartiya Samaj (Prashna Ani Samajik Samasya).

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

**KAVAYITRI BAHINABAI CHAUDHARI
NORTH MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON**

**Revised Syllabus for
T.Y.B.A.
Sociology**

Choice Base Credit System Pattern (CBCS)

Semester System
For Semester V & Semester VI

(With Effect From June 2020)

Under the Faculty of Humanities
Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Faculty of Humanities

Structure of T.Y.B.A. Under CBCS Pattern

(With Effect From June 2020)

Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective courses DSE	Generic Elective GE
V Credits: 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC 3 (02)	DSE 3 A (03) DSE 4 A (03)	GE 1 A (03) GE 2 A (03)
VI Credits: 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) DSC 2 F(03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC 4 (02)	DSE 3 B (03) DSE 4 B (03)	GE 1 B (03) GE 2 B (03)

- सीबीसीएस संरचनेतील द्वितीय वर्षाच्या MIL पेपरनुसारच तृतीय वर्षाच्याही MIL अभ्यासपत्रिकेचे स्वरूप असावे असा निर्णय घेण्यात आला. (म्हणजेच मराठी, हिन्दी, उर्दू, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी या भाषा विषयांचा समावेश MIL पेपरमध्ये असेल. विद्यार्थ्यांनी द्वितीय वर्षाप्रमाणेच यापैकी एका भाषा विषयाच्या MIL अभ्यासपत्रिकेची निवड करायची आहे.)
- DSE ३ आणि 4 मध्ये समाजशास्त्र विषयाच्या अभ्यासपत्रिकांची निवड केल्यास DSC मधील तीन अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका समाजशास्त्र विषयाची निवडणे अनिवार्य आहे. DSC मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही भिन्न विषयांच्या निवडता येतील.
- AEC - English Communication ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे.
- सीबीसीएस संरचनेतील द्वितीय वर्षाच्या SEC पेपरनुसारच तृतीय वर्षाच्याही SEC अभ्यासपत्रिकेचे स्वरूप असावे असा निर्णय घेण्यात आला. (म्हणजेच तृतीय वर्षाच्या सर्व विषयांच्या अभ्यासपत्रिका असतील. विद्यार्थ्यांनी द्वितीय वर्षाप्रमाणेच त्यापैकी कोणत्याही एका विषयाच्या SEC अभ्यासपत्रिकेची निवड करायची आहे.)
- तृतीय वर्षाच्या सीबीसीएस अभ्यासक्रमातील Generic Elective (GE) या प्रकारातील दोन अभ्यासपत्रिकांची विद्यार्थ्यांनी निवड करावयाची आहे. मानव्यविद्या शाखेतील प्रत्येक विषयाची एक आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिका तयार करावी. अशा सर्व आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांपैकी कोणत्याही दोन अभ्यासपत्रिकांची निवड विद्यार्थ्यांनी करावयाची आहे.
- बी. ए. ची पदवी प्राप्त करण्यासाठी एकूण सहा सत्रांमध्ये (FY, SY आणि TYBA वर्गातील प्रत्येकी दोन सत्रे) प्रत्येक विद्यार्थ्यांने किमान 120 आणि कमाल 140 श्रेयांक (credits) प्राप्त करणे अनिवार्य आहे.
- कोणत्याही विषयात एम. ए. साठी प्रवेश मिळविण्यासाठी त्या विषयात पदवी स्तरावर 24 श्रेयांक प्राप्त करणे अनिवार्य आहे.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
Revised Syllabus for T.Y.B.A. in Sociology
 Under the Faculty of Humanities
Choice Base Credit System Pattern (CBCS)
 Semester System (Semester V & VI)
 (With Effect From June 2020)

Semester - V

Sr. No.	Paper Code No.	Title of the Paper
1	DSE-SOC 3 A (352)	Techniques of Sociological Research
2	DSE-SOC 4 A (353) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology
	DSE-SOC 4 A (353) (Group B)	OR
		B) Industrial Sociology
3	DSC-SOC 1 E (351)	Indian Society : Structure and Change
4	SEC-SOC 3 (354)	Women in India
5	GE-SOC 1 A (355)	Sociology for Competitive Examinations

Semester - VI

Sr. No.	Paper Code No.	Title of the Paper
1	DSE-SOC 3 B (362)	Techniques of Sociological Research
2	DSE-SOC 4 A (363) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology
	DSE-SOC 4 B (363) (Group B)	OR
		B) Industrial Sociology
3	DSC-SOC 1 F (361)	Indian Society : Structure and Change
4	SEC-SOC 4 (364)	Women in India
5	GE-SOC 1 B (365)	Sociology for Competitive Examinations

**Equivalence courses for TYBA Sociology
Choice Base Credit System Patter (CBCS)
(With Effect From June 2020)**

Semester - V

Sr. No.	Old Paper Code	Old Title of the Paper	New Paper Code	New Title of the Paper
1	Soc. - S : 3 (352)	Techniques of Sociological Research	DSE-SOC 3 A (352)	Techniques of Sociological Research
2	Soc. S: 4 (353) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology	DSE-SOC 4 A (353) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology
	Soc. S: 4 (353) (Group B)	B) Industrial Sociology	DSE-SOC 4 A (353) (Group B)	B) Industrial Sociology
3	Soc. G : 3 (351)	Indian Society : Structure and Change	DSC-SOC 1 E (351)	Indian Society : Structure and Change
4	--	--	SEC-SOC 3 (354)	Women in India
5	--	--	GE-SOC 1 A (355)	Sociology for Competitive Examinations

Semester - VI

Sr. No.	Old Paper Code	Old Title of the Paper	New Paper Code	New Title of the Paper
1	Soc. - S : 3 (362)	Techniques of Sociological Research	DSE-SOC 3 A (362)	Techniques of Sociological Research
2	Soc. S: 4 (363) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology	DSE-SOC 4 A (363) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology
	Soc. S: 4 (363) (Group B)	B) Industrial Sociology	DSE-SOC 4 A (363) (Group B)	B) Industrial Sociology
3	Soc. G : 3 (361)	Indian Society : Structure and Change	DSC-SOC 1 E (361)	Indian Society : Structure and Change
4	--	--	SEC-SOC 4 (364)	Women in India
5	--	--	GE-SOC 1 B (365)	Sociology for Competitive Examinations

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 3 A (352) - Techniques of Sociological Research

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To provide students exposure of the fundamentals of various research techniques and methods.
2. To try to build upon the basic assumptions in adopting different methodologies for different kinds of research themes.
3. To understand the nature of social phenomena and social reality.

	Periods
Unit I : Introduction of Social Research	20
A) Meaning and Types of Social Research.	
B) Major Steps in Social Research and Utility of Social Research.	
C) Meaning and Characteristics of Scientific Methods.	
D) Essential Qualities of Social Researcher.	
Unit II : Scientific Social Research	20
A) Hypothesis: Meaning and Characteristics.	
B) Type and Sources of Hypothesis.	
C) Research Design: Meaning and Characteristics.	
D) Types of Research Design: Exploratory, Descriptive, Diagnostic and Experimental Research design.	
Unit III : Techniques of Data Collection	20
A) Primary and Secondary Sources of Data	
B) Sampling Techniques: Meaning and Types of Sampling.	
C) Advantages of Sampling	
D) Disadvantages of Sampling.	

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 3 B (362) - Techniques of Sociological Research

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To provide students exposure of the fundamentals of various research techniques and methods.
2. To try to build upon the basic assumptions in adopting different methodologies for different kinds of research themes.
3. To understand the nature of social phenomena and social reality.

Unit I : Tools and Techniques of Data Collection

Periods

20

- A) Questionnaire: Meaning and Types, Merits and Demerits of Questionnaire.
- B) Schedule: Meaning and Types, Merits and Demerits.
- C) Interview: Meaning and Types, Techniques of Interview.
- D) Observation: Meaning and Types, Advantages and Disadvantages of Observation.

Unit II : Analysis and Interpretation of Data

20

- A) Meaning of Analysis.
- B) Classification of Data & Types of Classification.
- C) Measures of Central Tendency: Mean, Median and Mode.
- D) Statistical Analysis of Correlation, Variance and Co-Variance.

Unit III : Research Report

20

- A) Meaning of Research Report.
- B) Aspects (Main Points) of Research Report
- C) Importance of Research Report.
- D) Use of Information Technology in Social Research.

References:-

1. Goode and Hatt (1952) Methods in Social Research- Mc Graw Hill Books Company, New York.
2. Hansraj (1979) Theory and Practices in Social Research – Surjeet Publication, Delhi.
3. Bajpai S. R. (1967) Methods of Social Survey and Research, George Allen and Unwin
4. Young P. V. (1988) Scientific Social Surveys and Research- Prentice Hall, New Delhi.
5. Kothari C. R. (1989) Research Methodology: Methods and Techniques, Bangalore ,Wiley Eastern.
6. Jayram N. (1989) Sociology; Methods and Theory- Madras, Macmillian.
7. भांडारकर पु. ल. (1976) सामाजिक संशोधन पध्दती – महाराष्ट्र ग्रंथनिर्मिती मंडळ, नागपूर.
8. घाटोळे रा. ना. (2008-09) समाजशास्त्रीय संशोधन: तत्त्वे व पध्दती, श्री मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
9. बोधनकर सुधीर (2007), सामाजिक संशोधन पध्दती, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
10. खैरनार दिलीप, सामाजिक संशोधन पध्दती, डायमंड प्रकाशन, पुणे.
11. आगलावे प्रदीप (2008) सामाजिक संशोधनाची तंत्रे - साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
12. बेहरे सुमन (2004) सामाजिक संशोधन पध्दती (तंत्रे आणि पध्दती) – विद्या प्रकाशन – नागपूर.
13. नाडगोंडे गुरुनाथ (1986) सामाजिक संशोधन पध्दती – फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
14. ओडीयार सुशीला. (1981) सामाजिक संशोधन – अजब प्रकाशन, कोल्हापूर.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 4 A (353) – Rural and Urban Sociology (Group A)

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. Rural and Urban Sectors in Society have an emerging premise for a specific understanding through sociological knowledge.
2. Students are expected to have a specified understanding of the Rural and Urban community in Sociological perspectives.
3. To provide knowledge on distinctness of Sociological Scholarship as a separate Cognitive Discipline on Rural and Urban dimensions in India.
4. To develop an understanding the fundamental Social reality, Social structure, Social process and changes in development perspectives of Rural and Urban communities.

Periods

Unit I: Field of Rural Sociology

20

- A) Meaning and Nature of Rural Sociology.
- B) Subject matter of Rural Sociology.
- C) Importance of the study of Rural Sociology.
- D) Rural and Urban Differences.

Unit II: Rural Community and Economy

20

- A) Traditional Village Community: Characteristics and its Changing Nature.
- B) Family and Caste System: Meaning, Characteristics and Changing Nature.
- C) Agrarian class Structure: Nature, Types and Agriculture Problems.
- D) Globalization and its Impact on Agriculture.

Unit III: Rural Development

20

- A) Panchayat Raj – Historical background, Panchayat before and after 73rd Constitutional Amendment.
- B) Co-operatives - Meaning and Characteristics.
- C) Objectives of Co-Operative Movements.
- D) Rural Development Schemes in India.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon
Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI
Semester System (60 + 40), CBCS Pattern
DSE-SOC 4 B (363) – Rural and Urban Sociology (Group A)

Total Credits: 03 Total Clock Hours: 45 Periods: 60
Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Unit I: Field of Urban Sociology **Periods**
20

- A) Meaning and Nature of Urban Sociology.
- B) Subject Matter of Urban Sociology.
- C) Importance of the Study of Urban Sociology.
- D) Rural and Urban Continuum.

Unit II: Urban Social Structure and Concepts **20**

- A) Urban Community: Meaning and Characteristics.
- B) Concept of Urbanization and Urbanism: Factors and Social Consequences of Urbanization. Concept of Metropolis and Megalopolis.
- C) Concept of Modern Family: Characteristics and problems.
- D) Marriage: Meaning and changing Nature.

Unit III: Urban Social Problems. **20**

- A) Slum: Causes and Consequences.
- B) Crime: Meaning, Causes and Consequences.
- C) Pollution: Meaning and Causes.
- D) Urban Planning: Concept and Principles of Town Planning. Obstacles in Town Planning.

References:

- 1) Dube S. C. (1967) India's Changing Village -Allied Publishers Private Ltd, Mumbai.
- 2) Desai A. R. (1977) Rural Sociology in India - Popular Prakashan , Mumbai.
- 3) Doshi S. L. and Jain P. C. (1999) Rural Sociology –Rawat Publication, Jaipur.
- 4) Berch, Berberoglu, Ed. (1992) Class, State and Development - Sage Publication, New Delhi.
- 5) Thorner, Daniel and Thorner Alice (1962) Land and Labour In India- Asia Publication , Mumbai.
- 6) Tewari R. T. Rural Development in India - Common Publication, New Delhi.
- 7) Sharma Rajendra Kumar: Urban Sociology - Atlantic Publication, New Delhi.
- 8) Yogendra Singh, Modernization of Indian Tradition - Rawat Publication, Jaipur.
- 9) Ahuja Ram (1993) Indian Social System - Rawat Publication, Jaipur.
- 10) गुरुनाथ नाडगोंडे, ग्रामीण समाजशास्त्र – कॉन्टिनेंटल प्रकाशन, पुणे.
- 11) काचोळे दा. धों. भारतीय ग्रामीण समाजशास्त्र – कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद.
- 12) घाटोळे रा. ना. (1994) ग्रामीण समाजशास्त्र व सामुदाईक विकास – श्री मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
- 13) कराडे बी. एम. (2005) ग्रामीण व नागरी समाजशास्त्र – पिंपळापुणे प्रकाशन, नागपूर.
- 14) अत्रे त्रि. ना. (1995) गावगाडा – वरदा बुक्स, पुणे.
- 15) काचोळे दा. धों. ग्रामीण व नागरी समाजशास्त्र – कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद.
- 16) शर्मा रामनाथ (1974) भारत में नगरीय समाजशास्त्र – राजहंस प्रकाशन.
- 17) प्रतिभा अहिरे व सावगावकर अरुण, ग्रामीण आणि नागरी समाजशास्त्र – श्रीविद्या प्रकाशन, नागपूर.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 4 A (353) - Industrial Sociology (Group B)

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To acquaint the students with the structure of industrial society.
2. To provide the students sociological understanding of work and industry.
3. To familiarize the students with the actual problem situation in industrial organization.

Unit I: introduction

Periods
20

- A) Meaning and Nature of Industrial Sociology.
- B) Rise and Development of Industrial Sociology.
- C) Subject Matter of Industrial Sociology.
- D) Importance of the Study of Industrial Sociology.

Unit II: Evolution of Production System

20

- A) Definition of Industry.
- B) Earlier System of Production - Manorial System or Feudal System, Guild System, Domestic System
- C) Rise of the Factory System – Causes and Characteristics.
- D) Automation –Impact of Automation on Workers.

Unit-III: Industrial Organization

20

- A) Meaning and Nature of Industrial Organization.
- B) Concept of Formal and Informal of Industrial Organization.
- C) Role and Function of Executive, Specialist, Foreman, Supervisor and Workers.
- D) Industrial Bureaucracy - Meaning and Characteristics of Bureaucracy

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 4 B (363) - Industrial Sociology (Group B)

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

	Periods
Unit 1: Trade Unions and Industrial Relation	20
A) Meaning and Types of Trade Unions in India.	
B) Changing Nature and present challenges of Indian Trade Unions.	
C) Industrial Disputes –Meaning, Causes and Consequences of Industrial Disputes.	
D) Legislative Machinery for Settlement of Industrial Disputes.	
Unit-2 Social Security and Labour Welfare	20
A) Meaning and Nature of Social Security	
B) Social Security in India	
1) Workmen compensation Act, 1923,	
2) Employees State Insurance Act, 1948.	
3) Provident fund Act, 1952.	
4) Maternity Benefit Act, 1961.	
C) Meaning and Nature of Labour Welfare.	
D) Various Schemes for Labour Welfare in India.	
Unit-3 Industrialization and social change in India	20
A) Impact of Industrialization on Indian Society - Family, Villages and Stratification.	
B) Ecological Problem Created by Industrialization in India.	
C) Liberalization, Privatization and Globalization and Their Impact on Indian Society.	
D) New Industrial Policy of Maharashtra, 2019.	

Reference-

1. Agrawal R. D. 1972. Dynamics of Labour Relation in India. Tata McGraw hill Publishing House.
2. Breman, Jan. 2003, The Labouring Poor in India: Patterns of Exploitation and Exclusion, Oxford Univ. Press, Delhi.
3. Breman, Jan 1996, Footloose, Labour, Cambridge University Press.
4. Copper, B. M. and Barter, 1979. A. F. Industrial Relations. London, Heinemann.
5. Davis, Keith, 1984. Human Behaviour at Work, New Delhi. McGraw Hill.
6. Desai, V. 2000. Dynamics of Entrepreneurial Development and Management, Mumbai: Himalaya Publishing House.
7. Gisbert, Ascual S J, Fundamentals of Industrial Sociology, New Delhi, Tata McGraw Hill 1972.
8. Friedman, T. World is flat: A Brief History of Globalized World in 21st Century. Penguin. London.
9. Karmik V. B. 1997. Indian Trade Union: A Survey, Popular Prakashan. Mumbai.
10. Laxmanna C. et. al. 1990. Worker Participation and Industrial Democracy Global Perspective. Ajanta Publication.
11. Mamoria C. B. & Mamoria. 1992. Dynamics of Industrial Relation in India. Himalay Publising House, Mumbai.
12. Monappa, Arun. Industrial Relations. New Delhi, Tata McGraw Hill Publishing Company Ltd., 1985.
13. Philip Hancock Mellissa Tyler. 2001. Work, Postmodernism and Organization. Sage Publication.
14. Ramaswamy E. A .1978. Industrial relation in India .New Delhi.
15. Ramaswamy E. A .1977. The Worker and His Union. Allied. New Delhi.
16. Schneider EV 1957 Industrial sociology, McGraw Hill, New York.
17. Watson k Tony. 1995. Sociology Work and Industry, Routledge and Kegan Paul.
18. Y. Narayana Chetty, Dynamics Of Trade Unionism In India, Anmol Publications.
19. नाडगोंडे, गुरुनाथ. 1978. औद्योगिक समाजशास्त्र. पुणे: महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथनिर्मिती मंडळ.
20. पाटे, सुमन. 1992. औद्योगिक समाजशास्त्र. नागपूर: विद्या प्रकाशन.
21. कुळकर्णी शिल्पा आणि गोरे सु. दा. 2009. औद्योगिक समाज. पुणे: डायमंड पब्लिकेशन्स.
22. कुळकर्णी, पी. के. 1997. उद्योगांचे समाजशास्त्र. नागपूर: मंगेश प्रकाशन.
23. काचोळे, दा. धों. आणि चव्हाण, शा. बा. 2005. औद्योगिक समाजशास्त्र. औरंगाबाद: कैलास पब्लिकेशन्स.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSC-SOC 1 E (351) - Indian Society: Structure and Change

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To introduce students the socio-cultural background of the Indian society.
2. To familiarize students with the institutional changes in the Indian society since the ancient period.
3. To get the basic understanding of the various social processes in the Indian Society.

	Periods
Unit 1: Fundamental values and central themes of Hindu society and culture	20

- A) Ashrama System - Meaning, Stages and importance.
- B) Theory of Purushartha - Meaning, Principles and Importance.
- C) Theory of Karma - Meaning and Types of Karma
- D) Principles of Buddha and Islam

Unit 2: Segments of Indian society	20
---	-----------

- A) Tribal Society - Meaning Characteristics and Changing Nature of Tribal Society.
- B) Rural Society - Meaning Characteristics and Changing In Nature of Rural Society.
- C) Urban Society - Meaning and Characteristics.
- D) Causes and Problems of Urbanization.

Unit 3: Indian social Institutions	20
---	-----------

- A) Family - Meaning, Types (Joint and Nuclear Family) and Changing Nature of Family
- B) Marriage - Meaning, Types and Changes in Marriage System.
- C) Inter-Cast Marriage, Factor Promoting Inter-Cast Marriage.
- D) Caste - Meaning, Characteristics and Changing Nature of Cast Systems.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSC-SOC 1 F (361) - Indian Society: Structure and Change

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

	Periods
Unit 1: Processes of Social Changes and Their impact on Indian Social Structure	20
A) Sanskritization - Concept.	
B) Industrialization, Westernization - Concept.	
C) Modernization - Concept.	
D) Globalization - Concept.	
Unit 2: Status of Women in India	20
A) Ancient Period.	
B) Medieval Period.	
C) British Period.	
D) Post-independence Period.	
Unit 3: <u>Social Movements and Social Reformers in India</u>	20
A) Social Movement: - Meaning and Objectives.	
B) Peasant Movement.	
C) Tribal Movement.	
D) Social reformers:	
1) Rajashri Shahu Maharaj - Reservation Policy)	
2) Mahatma Phule – Thoughts on Education	
3) Dr. B. R. Ambedkar – Thoughts on Caste System	

References

1. Aahuja, Ram. 1984. Indian Social System. Jaipur: Rawat Publication.
2. Ahuja, Ram. 1993. Indian Social System. Jaipur: Rawat Publications.
3. Bose, N. K. 1967. Culture and Society in India. Mumbai: Asia Publishing House.
4. Desai A. R. 1987. Social Back ground of Indian Nationalism. Mumbai: Popular Prakashan.
5. Dube, S. C. 2005. Indian Society. National Book Trust.
6. Kapdia, K. M. 1966. Marriage and Family in India. Oxford University Press.
7. Karve, Iravati. 1961. Hindu society, an interpretation. Poona Deccan College.
8. Keer, Dhananjay, 2009. Dr. Babasaheb Ambedkar: Life and Mission. Mumbai: Popular Prakashan.
9. Prabhu, Pandharinath. 2019. Hindu Social organization. Sage Publications.
10. Singh, Yogendra. 1973. Modernization of Indian Tradition: A Systemic Study of. Social Change. Delhi: Thomson Press.
11. Srinivas, M. N. 1966. Social Change in Modern India. California: University of California Press.
12. Srinivas, M. N. 1980. India: Social Structure. New Delhi: Hindustan Publishing Corporation.
13. काळदाते, सुधा. भारतीय समाज रचना. औरंगाबाद” दिव्या बुक पब्लिशर.
14. कुळकर्णी, एम. जी. 1987. भारतीय समाज व्यवस्था. मुंबई: पॉप्युलर प्रकाशन.
15. कुळकर्णी, पी. के. 2012. भारतीय समाज. नागपूर: विद्या प्रकाशन.
16. गजेंद्रगड व्ही. एन. 1993. समकालीन समाजशास्त्रीय सिद्धांत. कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
17. गजेंद्रगड व्ही.एन., मारुलकर व्ही.एस., (२०००), 'समकालीन भारतीय. समाजशास्त्र', कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
18. जाधव, सुधाकर. 2013. भारतातील आदिवासी समाज. औरंगाबाद: चिन्मय प्रकाशन.
19. देसाई, ए. आर. 1987. ग्रामीण समाजशास्त्र. जयपूर: रावत पब्लिकेशन्स.
20. पवार, दया आणि अन्य (संपा.). 1993. बाबासाहेब आंबेडकर गौरव ग्रंथ. मुंबई: महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ.
21. बोबडे, प्रकाश. 1988. भारतीय समाज रचना. नागपूर: श्री मंगेश प्रकाशन.
22. भोसले, एस.एस. 1975. क्रांतीसुक्ते : राजर्षी शाहू. मुंबई: महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ,
23. वाघ, आर. डी., जाधव, एस. एल., आणि पगारे, सी. एन. 2015. भारतीय समाज: संरचना व बदल. जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन्स.
24. श्रीनिवास, एम. एन. 1957. आधुनिक भारत में सामाजिक परिवर्तन. नई दिल्ली: राजकमल प्रकाशन.
25. हरी, नरके (संपा.). २०१८. महात्मा फुले गौरव ग्रंथ. मुंबई: महात्मा जोतीराव फुले चरित्र साधने प्रकाशन समिती.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

SEC-SOC 3 (354) - Women in India

Total Credits: 02

Total Clock Hours: 45

Periods: 40

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To introduce students the basic concepts of the women studies.
2. To understand overall situation of women under the system of patriarchy in India.
3. To sensitize the student to the emerging women social issues in India.

	Period
Unit 1: Basic Concepts	13
A) Sex and Gender	
B) Patriarchy	
C) Matriarchy	
D) Gender Roles	
Unit 2: Health Issues of Indian Women	13
A) Malnutrition	
B) Early Marriages and maternal health	
C) Teenage Pregnancy	
D) Sex Ratio and Mortality	
Unit 3: Women Issues in Modern Era (Concept, Nature and Causes)	14
A) Violence against Women: Domestic Violence	
B) Sexual Harassment, Rape	
C) Prostitution	
D) Female Foeticide	

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

SEC-SOC 4 (364) - Women in India

Total Credits: 02

Total Clock Hours: 45

Periods 40

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

	Period
Unit 1: Women Empowerment in India	14
A) Indicators of Women Empowerment	
B) Women Empowerment through Self Help Groups	
C) Current Status of Women Empowerment	
D) Impact of Globalization on Women Development	
Unit 2: Women and Law	13
A) Rights Guaranteed under Indian Constitution	
B) Personal Laws - Marriage and Divorce	
C) Sexual Harassment of Women at Workplace Act, 2013	
D) The Protection of Women from Domestic Violence Act, 2005	
Unit 3: Contribution of Social Reformers for Women	13
A) Pandita Ramabai	
B) Tarabai Shinde	
C) Mahatma Jyotiba Phule	
D) Dr. Babasaheb Ambedkar	

References :

1. Desai, Neera and M. Krisnaraj, 1967. Women and Society in India, Delhi : Ajantha.
2. Dube, Leela et.al (eds.) 1986. Visibility and Power, Essay on Women on Society Development, New Delhi.
3. Desai, Neera - The Decade of Women Movement and Movement Politics in India, West View Trade Boulder.
4. नानीवडेकर, मेधा- महाराष्ट्रातील स्त्री चळवळ.
5. भागवत, विद्युत- स्त्रीवाद सामाजिक विचार, डायमंड पब्लिकेशन पुणे २००८.
6. भागवत, विद्युत - स्त्री प्रश्नांची वाटचाल, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
7. भागवत, विद्युत - स्त्री प्रश्नांची गुंतागुंत, विकास अध्ययन केंद्र, मुंबई.
8. डॉ. भोसले, नारायण - महाराष्ट्रातील स्त्रीविषयक सुधारणावादाचे सत्ताकारण, द ताई प्रकाशन पुणे.
9. भालेराव, इंद्रजीत - ताराबाई शिंदे, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ.
10. गुंदेकर, श्रीराम - महात्मा फुले, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ.
11. तांबे, अनघा - भारताचा इतिहास (नवी आव्हाने, नवी दिशा).
12. जोगळेकर, मृणालिनी - स्त्री अस्मितेचा अविष्कार (भाग-३), पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
13. साने, गीता - भारतीय स्त्री जीवन.
14. बाबर, सरोजिनी - स्त्री शिक्षणाची वाटचाल.
15. गडकरी, जयंत - समाज आणि धैर्य.
16. आंबेडकर, बाबासाहेब - हिंदू स्त्रियांची उन्नती आणि अवनिती.
17. साळुंखे आ.ह. - हिंदू संस्कृती आणि स्त्री.
18. दातार, छाया - स्त्री विमुक्ती
19. पाटील, लीला - भारतीय स्त्री जीवन .
20. कर्वे, स्वाती - स्त्री विकासाच्या पाऊलखुणा.
21. सावंत, मंगला - स्त्री पर्व.
22. शरयू अनंत राम, वंडसे, उमा - भारतीय समाजातील स्त्रियांचे स्थान.
23. कार्वालो, सिसिलिया - महाराष्ट्राची शिल्पकार पंडिता रमाबाई.
24. धनागरे, द. ना. - संकल्पनांचे विश्व आणि समाजवास्तव.
25. शिंदे, ताराबाई (संपा. विलास खोले) - स्त्री पुरुष तुलना.
26. महाजन, जयश्री - स्त्रिया आणि लिंगभाव, अथर्व पब्लिकेशन, जळगाव.
27. भिसे, रामचंद्र डायमंड पब्लिकेशन, ग्रामीण मातंग स्त्री.
28. भिसे, रामचंद्र - भारतीय समाज एवं महिला सक्षमीकरण, विकास प्रकाशन कानपूर.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

GE-SOC 1 A (355) – Sociology for Competitive Examinations

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To impart knowledge on basic sociological concepts and various sociological perspectives.
2. Students will demonstrate familiarity with the Sociological Imagination
3. To practice the students for competitive Examinations of state and Central Government department.
4. To help the students to achieve a career after graduation.

Unit: 1 Sociology: Introduction

Periods

20

- A) Meaning of Sociology
- B) Nature of Sociology
- C) Subject Matter of Sociology
- D) Relationship of Sociology with other Social Sciences
(History / Economics / Political Science)

Unit: 2 Basic Sociological Concepts

20

- A) Society, Institution – Meaning and Characteristics
- B) Social Structure – meaning and Elements of Social Structure
- C) Social Groups – Primary and Secondary - Meaning and Characteristics
- D) Culture - Types and Characteristics

Unit: 3 Sociology as a Science

20

- A) Science - Scientific Method
- B) Research Method and Analysis
- C) Techniques of Data Collection – Sampling and Hypothesis
- D) Research Report

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon
Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI
Semester System (60 + 40), CBCS Pattern
GE-SOC 1 B (365) – Sociology for Competitive Examinations

Total Credits: 03 Total Clock Hours: 45 Periods: 60
Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

	Periods
Unit: 1 Social Institutions	20
A) Marriage – Meaning and Types	
B) Family – Meaning, Types and Functions	
C) Kinship – Meaning and Types	
D) Religion – Meaning and Functions	
Unit: 2 Social Processes	20
A) Social Change – Factors of Social Changes	
B) Social Control – Agencies of Social Control	
C) Social Conformity and Deviance	
D) Socialization, Integration, Cooperation, Competition and Conflicts	
Unit: 3 Sociological Thinkers	20
A) August Comte - Law of three stages, Hierarchy of Sciences	
B) Herbert Spencer - Theory of Social Evolution, Organism Theory of Society	
C) Karl Marx - Historical Materialism, Theory of Class and Class Conflict	
D) Max Weber - Definition of Sociology, Social Action	

References

1. Aron, Raymond. 1967. Main Currents in Sociological Thought. Vol-I & II Harmondsworth, Middlesex, Penguin Book.
2. Coser, Lewis. A. 1979. Master of Sociological thought. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
3. Dube, S. C. 1972. Indian Society. National Book Trust.
4. Inkelas, Alex, 1987. 'What is Sociology?'. New Delhi: Prentice Hall of India,
5. Johnson, Harry M. 1995. Sociology: A Systematic Introduction. Allied Publishers.
6. Ritzer, Gorge. 1996. Sociological Theory. New Delhi: Tata McGraw hill.
7. Seitlin, Irving. 1998. Rethinking Sociology: A Critique of Contemporary Theory. Jaipur: Rawat publications.
8. Sharma R. N. 1971. Principles of Sociology. Mumbai: Asia Publishing House.
9. Vidyabhushan & Sachdev. Introduction to Sociology. New Delhi: Kitab Mahal Publishers.
10. आगलावे, प्रदीप. 1999. समाजशास्त्र. नागपूर: साईनाथ प्रकाशन.
11. आगलावे, प्रदीप. अभिजात समाजशास्त्रीय विचार. नागपूर: श्री साईनाथ प्रकाशन.
12. गगनग्रास, ज्योती आणि येवले सुधीर. 2008. समाजशास्त्राचा परिचय. पुणे: निराळी प्रकाशन.
13. जाधव, सुधाकर. 2017. समाजशास्त्रातील मूलभूत संकल्पना. जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन्स.
14. नाडगोंडे, गुरुनाथ. 2001. समाजशास्त्राची मूलतत्वे. पुणे: कॉन्टिनेंटल प्रकाशन.
15. पैठणे, ए. एस., वाघ आर. डी. आणि पगारे, सी. एन. 2007. समाजशास्त्र परिचय. पुणे: श्री विद्या प्रकाशन.
16. महाजन, जयश्री. 2018. समाजशास्त्राची ओळख. जळगाव: प्रशांत प्रकाशन.
17. वैद्य, नी. स. 1981. समाजशास्त्रीय विचार परंपरा. नागपूर: महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ.
18. साळुंके, सर्जेराव. 2006. समाजशास्त्रातील मूलभूत संकल्पना. कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

टी. वाय. बी. ए. समाजशास्त्र (CBCS Pattern)

शैक्षणिक वर्ष 2020-2021 पासून लागू

अंतर्गत परीक्षा (चाळीस गुण)

- चाचणी परीक्षा 20 गुण
- सेमिनार / पेपर प्रेझेंटेशन / गृहपाठ / शैक्षणिक सहल 10 गुण
- उपस्थिती आणि वर्तन 10 गुण

विद्यापीठ परीक्षा (साठ गुण)

समाजशास्त्र विषयाच्या विद्यापीठ परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप खालीलप्रमाणे असेल.

प्रश्न क्र.	प्रश्नाचे स्वरूप	गुण
01	एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (नऊपैकी सहा)	12
02	तीन ते चार वाक्यात उत्तरे लिहा. (सहापैकी चार)	12
03	थोडक्यात उत्तरे लिहा. (पाचपैकी तीन)	12
04	टीपा लिहा. (चारपैकी दोन)	12
05	दीर्घोत्तरी उत्तर लिहा. (तीनपैकी एक)	12

॥ अंतरी पेटवू ज्ञानज्योत ॥

**KAVAYITRI BAHINABAI CHAUDHARI
NORTH MAHARASHTRA UNIVERSITY, JALGAON**

**Revised Syllabus for
T.Y.B.A.
Sociology**

Choice Base Credit System Pattern (CBCS)

Semester System
For Semester V & Semester VI

(With Effect From June 2020)

Under the Faculty of Humanities
Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Faculty of Humanities

Structure of T.Y.B.A. Under CBCS Pattern

(With Effect From June 2020)

Semester	Discipline Specific Core Course DSC	Ability Enhancement compulsory Courses AEC	Skill Enhancement Course SEC	Discipline Specific Elective courses DSE	Generic Elective GE
V Credits: 28 (10 Papers)	MIL 3 (03) DSC 1 E (03) DSC 2 E (03) DSC 3 E (03)	English Communication (02)	SEC 3 (02)	DSE 3 A (03) DSE 4 A (03)	GE 1 A (03) GE 2 A (03)
VI Credits: 28 (10 Papers)	MIL 4 (03) DSC 1 F (03) DSC 2 F(03) DSC 3 F (03)	English Communication (02)	SEC 4 (02)	DSE 3 B (03) DSE 4 B (03)	GE 1 B (03) GE 2 B (03)

- सीबीसीएस संरचनेतील द्वितीय वर्षाच्या MIL पेपरनुसारच तृतीय वर्षाच्याही MIL अभ्यासपत्रिकेचे स्वरूप असावे असा निर्णय घेण्यात आला. (म्हणजेच मराठी, हिन्दी, उर्दू, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी या भाषा विषयांचा समावेश MIL पेपरमध्ये असेल. विद्यार्थ्यांनी द्वितीय वर्षाप्रमाणेच यापैकी एका भाषा विषयाच्या MIL अभ्यासपत्रिकेची निवड करायची आहे.)
- DSE ३ आणि 4 मध्ये समाजशास्त्र विषयाच्या अभ्यासपत्रिकांची निवड केल्यास DSC मधील तीन अभ्यासपत्रिकांपैकी एक अभ्यासपत्रिका समाजशास्त्र विषयाची निवडणे अनिवार्य आहे. DSC मधील अन्य दोन अभ्यासपत्रिका अन्य कोणत्याही भिन्न विषयांच्या निवडता येतील.
- AEC - English Communication ही अनिवार्य अभ्यासपत्रिका आहे.
- सीबीसीएस संरचनेतील द्वितीय वर्षाच्या SEC पेपरनुसारच तृतीय वर्षाच्याही SEC अभ्यासपत्रिकेचे स्वरूप असावे असा निर्णय घेण्यात आला. (म्हणजेच तृतीय वर्षाच्या सर्व विषयांच्या अभ्यासपत्रिका असतील. विद्यार्थ्यांनी द्वितीय वर्षाप्रमाणेच त्यापैकी कोणत्याही एका विषयाच्या SEC अभ्यासपत्रिकेची निवड करायची आहे.)
- तृतीय वर्षाच्या सीबीसीएस अभ्यासक्रमातील Generic Elective (GE) या प्रकारातील दोन अभ्यासपत्रिकांची विद्यार्थ्यांनी निवड करावयाची आहे. मानव्यविद्या शाखेतील प्रत्येक विषयाची एक आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिका तयार करावी. अशा सर्व आंतरविद्याशाखीय अभ्यासपत्रिकांपैकी कोणत्याही दोन अभ्यासपत्रिकांची निवड विद्यार्थ्यांनी करावयाची आहे.
- बी. ए. ची पदवी प्राप्त करण्यासाठी एकूण सहा सत्रांमध्ये (FY, SY आणि TYBA वर्गातील प्रत्येकी दोन सत्रे) प्रत्येक विद्यार्थ्यांने किमान 120 आणि कमाल 140 श्रेयांक (credits) प्राप्त करणे अनिवार्य आहे.
- कोणत्याही विषयात एम. ए. साठी प्रवेश मिळविण्यासाठी त्या विषयात पदवी स्तरावर 24 श्रेयांक प्राप्त करणे अनिवार्य आहे.

Kavayitri Bahinabai Chaudhari North Maharashtra University, Jalgaon
Revised Syllabus for T.Y.B.A. in Sociology
 Under the Faculty of Humanities
Choice Base Credit System Pattern (CBCS)
 Semester System (Semester V & VI)
 (With Effect From June 2020)

Semester - V

Sr. No.	Paper Code No.	Title of the Paper
1	DSE-SOC 3 A (352)	Techniques of Sociological Research
2	DSE-SOC 4 A (353) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology
	DSE-SOC 4 A (353) (Group B)	OR
		B) Industrial Sociology
3	DSC-SOC 1 E (351)	Indian Society : Structure and Change
4	SEC-SOC 3 (354)	Women in India
5	GE-SOC 1 A (355)	Sociology for Competitive Examinations

Semester - VI

Sr. No.	Paper Code No.	Title of the Paper
1	DSE-SOC 3 B (362)	Techniques of Sociological Research
2	DSE-SOC 4 A (363) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology
	DSE-SOC 4 B (363) (Group B)	OR
		B) Industrial Sociology
3	DSC-SOC 1 F (361)	Indian Society : Structure and Change
4	SEC-SOC 4 (364)	Women in India
5	GE-SOC 1 B (365)	Sociology for Competitive Examinations

**Equivalence courses for TYBA Sociology
Choice Base Credit System Patter (CBCS)
(With Effect From June 2020)**

Semester - V

Sr. No.	Old Paper Code	Old Title of the Paper	New Paper Code	New Title of the Paper
1	Soc. - S : 3 (352)	Techniques of Sociological Research	DSE-SOC 3 A (352)	Techniques of Sociological Research
2	Soc. S: 4 (353) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology	DSE-SOC 4 A (353) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology
	Soc. S: 4 (353) (Group B)	B) Industrial Sociology	DSE-SOC 4 A (353) (Group B)	B) Industrial Sociology
3	Soc. G : 3 (351)	Indian Society : Structure and Change	DSC-SOC 1 E (351)	Indian Society : Structure and Change
4	--	--	SEC-SOC 3 (354)	Women in India
5	--	--	GE-SOC 1 A (355)	Sociology for Competitive Examinations

Semester - VI

Sr. No.	Old Paper Code	Old Title of the Paper	New Paper Code	New Title of the Paper
1	Soc. - S : 3 (362)	Techniques of Sociological Research	DSE-SOC 3 A (362)	Techniques of Sociological Research
2	Soc. S: 4 (363) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology	DSE-SOC 4 A (363) (Group A)	A) Rural and Urban Sociology
	Soc. S: 4 (363) (Group B)	B) Industrial Sociology	DSE-SOC 4 A (363) (Group B)	B) Industrial Sociology
3	Soc. G : 3 (361)	Indian Society : Structure and Change	DSC-SOC 1 E (361)	Indian Society : Structure and Change
4	--	--	SEC-SOC 4 (364)	Women in India
5	--	--	GE-SOC 1 B (365)	Sociology for Competitive Examinations

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 3 A (352) - Techniques of Sociological Research

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To provide students exposure of the fundamentals of various research techniques and methods.
2. To try to build upon the basic assumptions in adopting different methodologies for different kinds of research themes.
3. To understand the nature of social phenomena and social reality.

Unit I : Introduction of Social Research

Periods

20

- A) Meaning and Types of Social Research.
- B) Major Steps in Social Research and Utility of Social Research.
- C) Meaning and Characteristics of Scientific Methods.
- D) Essential Qualities of Social Researcher.

Unit II : Scientific Social Research

20

- A) Hypothesis: Meaning and Characteristics.
- B) Type and Sources of Hypothesis.
- C) Research Design: Meaning and Characteristics.
- D) Types of Research Design: Exploratory, Descriptive, Diagnostic and Experimental Research design.

Unit III : Techniques of Data Collection

20

- A) Primary and Secondary Sources of Data
- B) Sampling Techniques: Meaning and Types of Sampling.
- C) Advantages of Sampling
- D) Disadvantages of Sampling.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 3 B (362) - Techniques of Sociological Research

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To provide students exposure of the fundamentals of various research techniques and methods.
2. To try to build upon the basic assumptions in adopting different methodologies for different kinds of research themes.
3. To understand the nature of social phenomena and social reality.

Unit I : Tools and Techniques of Data Collection

Periods

20

- A) Questionnaire: Meaning and Types, Merits and Demerits of Questionnaire.
- B) Schedule: Meaning and Types, Merits and Demerits.
- C) Interview: Meaning and Types, Techniques of Interview.
- D) Observation: Meaning and Types, Advantages and Disadvantages of Observation.

Unit II : Analysis and Interpretation of Data

20

- A) Meaning of Analysis.
- B) Classification of Data & Types of Classification.
- C) Measures of Central Tendency: Mean, Median and Mode.
- D) Statistical Analysis of Correlation, Variance and Co-Variance.

Unit III : Research Report

20

- A) Meaning of Research Report.
- B) Aspects (Main Points) of Research Report
- C) Importance of Research Report.
- D) Use of Information Technology in Social Research.

References:-

1. Goode and Hatt (1952) Methods in Social Research- Mc Graw Hill Books Company, New York.
2. Hansraj (1979) Theory and Practices in Social Research – Surjeet Publication, Delhi.
3. Bajpai S. R. (1967) Methods of Social Survey and Research, George Allen and Unwin
4. Young P. V. (1988) Scientific Social Surveys and Research- Prentice Hall, New Delhi.
5. Kothari C. R. (1989) Research Methodology: Methods and Techniques, Bangalore ,Wiley Eastern.
6. Jayram N. (1989) Sociology; Methods and Theory- Madras, Macmillian.
7. भांडारकर पु. ल. (1976) सामाजिक संशोधन पध्दती – महाराष्ट्र ग्रंथनिर्मिती मंडळ, नागपूर.
8. घाटोळे रा. ना. (2008-09) समाजशास्त्रीय संशोधन: तत्त्वे व पध्दती, श्री मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
9. बोधनकर सुधीर (2007), सामाजिक संशोधन पध्दती, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
10. खैरनार दिलीप, सामाजिक संशोधन पध्दती, डायमंड प्रकाशन, पुणे.
11. आगलावे प्रदीप (2008) सामाजिक संशोधनाची तंत्रे - साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
12. बेहरे सुमन (2004) सामाजिक संशोधन पध्दती (तंत्रे आणि पध्दती) – विद्या प्रकाशन – नागपूर.
13. नाडगोंडे गुरुनाथ (1986) सामाजिक संशोधन पध्दती – फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
14. ओडीयार सुशीला. (1981) सामाजिक संशोधन – अजब प्रकाशन, कोल्हापूर.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 4 A (353) – Rural and Urban Sociology (Group A)

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. Rural and Urban Sectors in Society have an emerging premise for a specific understanding through sociological knowledge.
2. Students are expected to have a specified understanding of the Rural and Urban community in Sociological perspectives.
3. To provide knowledge on distinctness of Sociological Scholarship as a separate Cognitive Discipline on Rural and Urban dimensions in India.
4. To develop an understanding the fundamental Social reality, Social structure, Social process and changes in development perspectives of Rural and Urban communities.

Periods

Unit I: Field of Rural Sociology

20

- A) Meaning and Nature of Rural Sociology.
- B) Subject matter of Rural Sociology.
- C) Importance of the study of Rural Sociology.
- D) Rural and Urban Differences.

Unit II: Rural Community and Economy

20

- A) Traditional Village Community: Characteristics and its Changing Nature.
- B) Family and Caste System: Meaning, Characteristics and Changing Nature.
- C) Agrarian class Structure: Nature, Types and Agriculture Problems.
- D) Globalization and its Impact on Agriculture.

Unit III: Rural Development

20

- A) Panchayat Raj – Historical background, Panchayat before and after 73rd Constitutional Amendment.
- B) Co-operatives - Meaning and Characteristics.
- C) Objectives of Co-Operative Movements.
- D) Rural Development Schemes in India.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon
Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI
Semester System (60 + 40), CBCS Pattern
DSE-SOC 4 B (363) – Rural and Urban Sociology (Group A)

Total Credits: 03 Total Clock Hours: 45 Periods: 60
Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

	Periods
Unit I: Field of Urban Sociology	20
A) Meaning and Nature of Urban Sociology.	
B) Subject Matter of Urban Sociology.	
C) Importance of the Study of Urban Sociology.	
D) Rural and Urban Continuum.	
Unit II: Urban Social Structure and Concepts	20
A) Urban Community: Meaning and Characteristics.	
B) Concept of Urbanization and Urbanism: Factors and Social Consequences of Urbanization. Concept of Metropolis and Megalopolis.	
C) Concept of Modern Family: Characteristics and problems.	
D) Marriage: Meaning and changing Nature.	
Unit III: Urban Social Problems.	20
A) Slum: Causes and Consequences.	
B) Crime: Meaning, Causes and Consequences.	
C) Pollution: Meaning and Causes.	
D) Urban Planning: Concept and Principles of Town Planning. Obstacles in Town Planning.	

References:

- 1) Dube S. C. (1967) India's Changing Village -Allied Publishers Private Ltd, Mumbai.
- 2) Desai A. R. (1977) Rural Sociology in India - Popular Prakashan , Mumbai.
- 3) Doshi S. L. and Jain P. C. (1999) Rural Sociology –Rawat Publication, Jaipur.
- 4) Berch, Berberoglu, Ed. (1992) Class, State and Development - Sage Publication, New Delhi.
- 5) Thorner, Daniel and Thorner Alice (1962) Land and Labour In India- Asia Publication , Mumbai.
- 6) Tewari R. T. Rural Development in India - Common Publication, New Delhi.
- 7) Sharma Rajendra Kumar: Urban Sociology - Atlantic Publication, New Delhi.
- 8) Yogendra Singh, Modernization of Indian Tradition - Rawat Publication, Jaipur.
- 9) Ahuja Ram (1993) Indian Social System - Rawat Publication, Jaipur.
- 10) गुरुनाथ नाडगोंडे, ग्रामीण समाजशास्त्र – कॉन्टिनेंटल प्रकाशन, पुणे.
- 11) काचोळे दा. धों. भारतीय ग्रामीण समाजशास्त्र – कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद.
- 12) घाटोळे रा. ना. (1994) ग्रामीण समाजशास्त्र व सामुदाईक विकास – श्री मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
- 13) कराडे बी. एम. (2005) ग्रामीण व नागरी समाजशास्त्र – पिंपळापुणे प्रकाशन, नागपूर.
- 14) अत्रे त्रि. ना. (1995) गावगाडा – वरदा बुक्स, पुणे.
- 15) काचोळे दा. धों. ग्रामीण व नागरी समाजशास्त्र – कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद.
- 16) शर्मा रामनाथ (1974) भारत में नगरीय समाजशास्त्र – राजहंस प्रकाशन.
- 17) प्रतिभा अहिरे व सावगावकर अरुण, ग्रामीण आणि नागरी समाजशास्त्र – श्रीविद्या प्रकाशन, नागपूर.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 4 A (353) - Industrial Sociology (Group B)

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To acquaint the students with the structure of industrial society.
2. To provide the students sociological understanding of work and industry.
3. To familiarize the students with the actual problem situation in industrial organization.

Unit I: introduction

Periods
20

- A) Meaning and Nature of Industrial Sociology.
- B) Rise and Development of Industrial Sociology.
- C) Subject Matter of Industrial Sociology.
- D) Importance of the Study of Industrial Sociology.

Unit II: Evolution of Production System

20

- A) Definition of Industry.
- B) Earlier System of Production - Manorial System or Feudal System, Guild System, Domestic System
- C) Rise of the Factory System – Causes and Characteristics.
- D) Automation –Impact of Automation on Workers.

Unit-III: Industrial Organization

20

- A) Meaning and Nature of Industrial Organization.
- B) Concept of Formal and Informal of Industrial Organization.
- C) Role and Function of Executive, Specialist, Foreman, Supervisor and Workers.
- D) Industrial Bureaucracy - Meaning and Characteristics of Bureaucracy

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSE-SOC 4 B (363) - Industrial Sociology (Group B)

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

	Periods
Unit 1: Trade Unions and Industrial Relation	20
A) Meaning and Types of Trade Unions in India.	
B) Changing Nature and present challenges of Indian Trade Unions.	
C) Industrial Disputes –Meaning, Causes and Consequences of Industrial Disputes.	
D) Legislative Machinery for Settlement of Industrial Disputes.	
Unit-2 Social Security and Labour Welfare	20
A) Meaning and Nature of Social Security	
B) Social Security in India	
1) Workmen compensation Act, 1923,	
2) Employees State Insurance Act, 1948.	
3) Provident fund Act, 1952.	
4) Maternity Benefit Act, 1961.	
C) Meaning and Nature of Labour Welfare.	
D) Various Schemes for Labour Welfare in India.	
Unit-3 Industrialization and social change in India	20
A) Impact of Industrialization on Indian Society - Family, Villages and Stratification.	
B) Ecological Problem Created by Industrialization in India.	
C) Liberalization, Privatization and Globalization and Their Impact on Indian Society.	
D) New Industrial Policy of Maharashtra, 2019.	

Reference-

1. Agrawal R. D. 1972. Dynamics of Labour Relation in India. Tata McGraw hill Publishing House.
2. Breman, Jan. 2003, The Labouring Poor in India: Patterns of Exploitation and Exclusion, Oxford Univ. Press, Delhi.
3. Breman, Jan 1996, Footloose, Labour, Cambridge University Press.
4. Copper, B. M. and Barter, 1979. A. F. Industrial Relations. London, Heinemann.
5. Davis, Keith, 1984. Human Behaviour at Work, New Delhi. McGraw Hill.
6. Desai, V. 2000. Dynamics of Entrepreneurial Development and Management, Mumbai: Himalaya Publishing House.
7. Gisbert, Ascual S J, Fundamentals of Industrial Sociology, New Delhi, Tata McGraw Hill 1972.
8. Friedman, T. World is flat: A Brief History of Globalized World in 21st Century. Penguin. London.
9. Karmik V. B. 1997. Indian Trade Union: A Survey, Popular Prakashan. Mumbai.
10. Laxmanna C. et. al. 1990. Worker Participation and Industrial Democracy Global Perspective. Ajanta Publication.
11. Mamoria C. B. & Mamoria. 1992. Dynamics of Industrial Relation in India. Himalay Publising House, Mumbai.
12. Monappa, Arun. Industrial Relations. New Delhi, Tata McGraw Hill Publishing Company Ltd., 1985.
13. Philip Hancock Mellissa Tyler. 2001. Work, Postmodernism and Organization. Sage Publication.
14. Ramaswamy E. A .1978. Industrial relation in India .New Delhi.
15. Ramaswamy E. A .1977. The Worker and His Union. Allied. New Delhi.
16. Schneider EV 1957 Industrial sociology, McGraw Hill, New York.
17. Watson k Tony. 1995. Sociology Work and Industry, Routledge and Kegan Paul.
18. Y. Narayana Chetty, Dynamics Of Trade Unionism In India, Anmol Publications.
19. नाडगोंडे, गुरुनाथ. 1978. औद्योगिक समाजशास्त्र. पुणे: महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथनिर्मिती मंडळ.
20. पाटे, सुमन. 1992. औद्योगिक समाजशास्त्र. नागपूर: विद्या प्रकाशन.
21. कुळकर्णी शिल्पा आणि गोरे सु. दा. 2009. औद्योगिक समाज. पुणे: डायमंड पब्लिकेशन्स.
22. कुळकर्णी, पी. के. 1997. उद्योगांचे समाजशास्त्र. नागपूर: मंगेश प्रकाशन.
23. काचोळे, दा. धों. आणि चव्हाण, शा. बा. 2005. औद्योगिक समाजशास्त्र. औरंगाबाद: कैलास पब्लिकेशन्स.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSC-SOC 1 E (351) - Indian Society: Structure and Change

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To introduce students the socio-cultural background of the Indian society.
2. To familiarize students with the institutional changes in the Indian society since the ancient period.
3. To get the basic understanding of the various social processes in the Indian Society.

	Periods
Unit 1: Fundamental values and central themes of Hindu society and culture	20

- A) Ashrama System - Meaning, Stages and importance.
- B) Theory of Purushartha - Meaning, Principles and Importance.
- C) Theory of Karma - Meaning and Types of Karma
- D) Principles of Buddha and Islam

Unit 2: Segments of Indian society	20
---	-----------

- A) Tribal Society - Meaning Characteristics and Changing Nature of Tribal Society.
- B) Rural Society - Meaning Characteristics and Changing In Nature of Rural Society.
- C) Urban Society - Meaning and Characteristics.
- D) Causes and Problems of Urbanization.

Unit 3: Indian social Institutions	20
---	-----------

- A) Family - Meaning, Types (Joint and Nuclear Family) and Changing Nature of Family
- B) Marriage - Meaning, Types and Changes in Marriage System.
- C) Inter-Cast Marriage, Factor Promoting Inter-Cast Marriage.
- D) Caste - Meaning, Characteristics and Changing Nature of Cast Systems.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

DSC-SOC 1 F (361) - Indian Society: Structure and Change

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

	Periods
Unit 1: Processes of Social Changes and Their impact on Indian Social Structure	20
A) Sanskritization - Concept.	
B) Industrialization, Westernization - Concept.	
C) Modernization - Concept.	
D) Globalization - Concept.	
Unit 2: Status of Women in India	20
A) Ancient Period.	
B) Medieval Period.	
C) British Period.	
D) Post-independence Period.	
Unit 3: <u>Social Movements and Social Reformers in India</u>	20
A) Social Movement: - Meaning and Objectives.	
B) Peasant Movement.	
C) Tribal Movement.	
D) Social reformers:	
1) Rajashri Shahu Maharaj - Reservation Policy)	
2) Mahatma Phule – Thoughts on Education	
3) Dr. B. R. Ambedkar – Thoughts on Caste System	

References

1. Aahuja, Ram. 1984. Indian Social System. Jaipur: Rawat Publication.
2. Ahuja, Ram. 1993. Indian Social System. Jaipur: Rawat Publications.
3. Bose, N. K. 1967. Culture and Society in India. Mumbai: Asia Publishing House.
4. Desai A. R. 1987. Social Back ground of Indian Nationalism. Mumbai: Popular Prakashan.
5. Dube, S. C. 2005. Indian Society. National Book Trust.
6. Kapdia, K. M. 1966. Marriage and Family in India. Oxford University Press.
7. Karve, Iravati. 1961. Hindu society, an interpretation. Poona Deccan College.
8. Keer, Dhananjay, 2009. Dr. Babasaheb Ambedkar: Life and Mission. Mumbai: Popular Prakashan.
9. Prabhu, Pandharinath. 2019. Hindu Social organization. Sage Publications.
10. Singh, Yogendra. 1973. Modernization of Indian Tradition: A Systemic Study of. Social Change. Delhi: Thomson Press.
11. Srinivas, M. N. 1966. Social Change in Modern India. California: University of California Press.
12. Srinivas, M. N. 1980. India: Social Structure. New Delhi: Hindustan Publishing Corporation.
13. काळदाते, सुधा. भारतीय समाज रचना. औरंगाबाद” दिव्या बुक पब्लिशर.
14. कुळकर्णी, एम. जी. 1987. भारतीय समाज व्यवस्था. मुंबई: पॉप्युलर प्रकाशन.
15. कुळकर्णी, पी. के. 2012. भारतीय समाज. नागपूर: विद्या प्रकाशन.
16. गजेंद्रगड व्ही. एन. 1993. समकालीन समाजशास्त्रीय सिद्धांत. कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
17. गजेंद्रगड व्ही.एन., मारुलकर व्ही.एस., (२०००), 'समकालीन भारतीय. समाजशास्त्र', कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
18. जाधव, सुधाकर. 2013. भारतातील आदिवासी समाज. औरंगाबाद: चिन्मय प्रकाशन.
19. देसाई, ए. आर. 1987. ग्रामीण समाजशास्त्र. जयपूर: रावत पब्लिकेशन्स.
20. पवार, दया आणि अन्य (संपा.). 1993. बाबासाहेब आंबेडकर गौरव ग्रंथ. मुंबई: महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ.
21. बोबडे, प्रकाश. 1988. भारतीय समाज रचना. नागपूर: श्री मंगेश प्रकाशन.
22. भोसले, एस.एस. 1975. क्रांतीसुक्ते : राजर्षी शाहू. मुंबई: महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ,
23. वाघ, आर. डी., जाधव, एस. एल., आणि पगारे, सी. एन. 2015. भारतीय समाज: संरचना व बदल. जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन्स.
24. श्रीनिवास, एम. एन. 1957. आधुनिक भारत में सामाजिक परिवर्तन. नई दिल्ली: राजकमल प्रकाशन.
25. हरी, नरके (संपा.). २०१८. महात्मा फुले गौरव ग्रंथ. मुंबई: महात्मा जोतीराव फुले चरित्र साधने प्रकाशन समिती.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

SEC-SOC 3 (354) - Women in India

Total Credits: 02

Total Clock Hours: 45

Periods: 40

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To introduce students the basic concepts of the women studies.
2. To understand overall situation of women under the system of patriarchy in India.
3. To sensitize the student to the emerging women social issues in India.

	Period
Unit 1: Basic Concepts	13
A) Sex and Gender	
B) Patriarchy	
C) Matriarchy	
D) Gender Roles	
Unit 2: Health Issues of Indian Women	13
A) Malnutrition	
B) Early Marriages and maternal health	
C) Teenage Pregnancy	
D) Sex Ratio and Mortality	
Unit 3: Women Issues in Modern Era (Concept, Nature and Causes)	14
A) Violence against Women: Domestic Violence	
B) Sexual Harassment, Rape	
C) Prostitution	
D) Female Foeticide	

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

SEC-SOC 4 (364) - Women in India

Total Credits: 02

Total Clock Hours: 45

Periods 40

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

	Period
Unit 1: Women Empowerment in India	14
A) Indicators of Women Empowerment	
B) Women Empowerment through Self Help Groups	
C) Current Status of Women Empowerment	
D) Impact of Globalization on Women Development	
Unit 2: Women and Law	13
A) Rights Guaranteed under Indian Constitution	
B) Personal Laws - Marriage and Divorce	
C) Sexual Harassment of Women at Workplace Act, 2013	
D) The Protection of Women from Domestic Violence Act, 2005	
Unit 3: Contribution of Social Reformers for Women	13
A) Pandita Ramabai	
B) Tarabai Shinde	
C) Mahatma Jyotiba Phule	
D) Dr. Babasaheb Ambedkar	

References :

1. Desai, Neera and M. Krisnaraj, 1967. Women and Society in India, Delhi : Ajantha.
2. Dube, Leela et.al (eds.) 1986. Visibility and Power, Essay on Women on Society Development, New Delhi.
3. Desai, Neera - The Decade of Women Movement and Movement Politics in India, West View Trade Boulder.
4. नानीवडेकर, मेधा- महाराष्ट्रातील स्त्री चळवळ.
5. भागवत, विद्युत- स्त्रीवाद सामाजिक विचार, डायमंड पब्लिकेशन पुणे २००८.
6. भागवत, विद्युत - स्त्री प्रश्नांची वाटचाल, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
7. भागवत, विद्युत - स्त्री प्रश्नांची गुंतागुंत, विकास अध्ययन केंद्र, मुंबई.
8. डॉ. भोसले, नारायण - महाराष्ट्रातील स्त्रीविषयक सुधारणावादाचे सत्ताकारण, द ताई प्रकाशन पुणे.
9. भालेराव, इंद्रजीत - ताराबाई शिंदे, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ.
10. गुंदेकर, श्रीराम - महात्मा फुले, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ.
11. तांबे, अनघा - भारताचा इतिहास (नवी आव्हाने, नवी दिशा).
12. जोगळेकर, मृणालिनी - स्त्री अस्मितेचा अविष्कार (भाग-३), पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
13. साने, गीता - भारतीय स्त्री जीवन.
14. बाबर, सरोजिनी - स्त्री शिक्षणाची वाटचाल.
15. गडकरी, जयंत - समाज आणि धैर्य.
16. आंबेडकर, बाबासाहेब - हिंदू स्त्रियांची उन्नती आणि अवनिती.
17. साळुंखे आ.ह. - हिंदू संस्कृती आणि स्त्री.
18. दातार, छाया - स्त्री विमुक्ती
19. पाटील, लीला - भारतीय स्त्री जीवन .
20. कर्वे, स्वाती - स्त्री विकासाच्या पाऊलखुणा.
21. सावंत, मंगला - स्त्री पर्व.
22. शरयू अनंत राम, वंडसे, उमा - भारतीय समाजातील स्त्रियांचे स्थान.
23. कार्वालो, सिसिलिया - महाराष्ट्राची शिल्पकार पंडिता रमाबाई.
24. धनागरे, द. ना. - संकल्पनांचे विश्व आणि समाजवास्तव.
25. शिंदे, ताराबाई (संपा. विलास खोले) - स्त्री पुरुष तुलना.
26. महाजन, जयश्री - स्त्रिया आणि लिंगभाव, अथर्व पब्लिकेशन, जळगाव.
27. भिसे, रामचंद्र डायमंड पब्लिकेशन, ग्रामीण मातंग स्त्री.
28. भिसे, रामचंद्र - भारतीय समाज एवं महिला सक्षमीकरण, विकास प्रकाशन कानपूर.

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon

Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-V

Semester System (60 + 40), CBCS Pattern

GE-SOC 1 A (355) – Sociology for Competitive Examinations

Total Credits: 03

Total Clock Hours: 45

Periods: 60

Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

Objectives:

1. To impart knowledge on basic sociological concepts and various sociological perspectives.
2. Students will demonstrate familiarity with the Sociological Imagination
3. To practice the students for competitive Examinations of state and Central Government department.
4. To help the students to achieve a career after graduation.

Unit: 1 Sociology: Introduction

Periods

20

- A) Meaning of Sociology
- B) Nature of Sociology
- C) Subject Matter of Sociology
- D) Relationship of Sociology with other Social Sciences
(History / Economics / Political Science)

Unit: 2 Basic Sociological Concepts

20

- A) Society, Institution – Meaning and Characteristics
- B) Social Structure – meaning and Elements of Social Structure
- C) Social Groups – Primary and Secondary - Meaning and Characteristics
- D) Culture - Types and Characteristics

Unit: 3 Sociology as a Science

20

- A) Science - Scientific Method
- B) Research Method and Analysis
- C) Techniques of Data Collection – Sampling and Hypothesis
- D) Research Report

Kavayatri Bahinabai Chudhari North Maharashtra University, Jalgaon
Revised Syllabus for T.Y.B.A - Sociology, Sem-VI
Semester System (60 + 40), CBCS Pattern
GE-SOC 1 B (365) – Sociology for Competitive Examinations

Total Credits: 03 Total Clock Hours: 45 Periods: 60
Total Marks: 100 (Internal Marks 40 + External Marks 60)

	Periods
Unit: 1 Social Institutions	20
A) Marriage – Meaning and Types	
B) Family – Meaning, Types and Functions	
C) Kinship – Meaning and Types	
D) Religion – Meaning and Functions	
Unit: 2 Social Processes	20
A) Social Change – Factors of Social Changes	
B) Social Control – Agencies of Social Control	
C) Social Conformity and Deviance	
D) Socialization, Integration, Cooperation, Competition and Conflicts	
Unit: 3 Sociological Thinkers	20
A) August Comte - Law of three stages, Hierarchy of Sciences	
B) Herbert Spencer - Theory of Social Evolution, Organism Theory of Society	
C) Karl Marx - Historical Materialism, Theory of Class and Class Conflict	
D) Max Weber - Definition of Sociology, Social Action	

References

1. Aron, Raymond. 1967. Main Currents in Sociological Thought. Vol-I & II Harmondsworth, Middlesex, Penguin Book.
2. Coser, Lewis. A. 1979. Master of Sociological thought. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
3. Dube, S. C. 1972. Indian Society. National Book Trust.
4. Inkelas, Alex, 1987. 'What is Sociology?'. New Delhi: Prentice Hall of India,
5. Johnson, Harry M. 1995. Sociology: A Systematic Introduction. Allied Publishers.
6. Ritzer, Gorge. 1996. Sociological Theory. New Delhi: Tata McGraw hill.
7. Seitlin, Irving. 1998. Rethinking Sociology: A Critique of Contemporary Theory. Jaipur: Rawat publications.
8. Sharma R. N. 1971. Principles of Sociology. Mumbai: Asia Publishing House.
9. Vidyabhushan & Sachdev. Introduction to Sociology. New Delhi: Kitab Mahal Publishers.
10. आगलावे, प्रदीप. 1999. समाजशास्त्र. नागपूर: साईनाथ प्रकाशन.
11. आगलावे, प्रदीप. अभिजात समाजशास्त्रीय विचार. नागपूर: श्री साईनाथ प्रकाशन.
12. गगनग्रास, ज्योती आणि येवले सुधीर. 2008. समाजशास्त्राचा परिचय. पुणे: निराळी प्रकाशन.
13. जाधव, सुधाकर. 2017. समाजशास्त्रातील मूलभूत संकल्पना. जळगाव: प्रशांत पब्लिकेशन्स.
14. नाडगोंडे, गुरुनाथ. 2001. समाजशास्त्राची मूलतत्वे. पुणे: कॉन्टिनेंटल प्रकाशन.
15. पैठणे, ए. एस., वाघ आर. डी. आणि पगारे, सी. एन. 2007. समाजशास्त्र परिचय. पुणे: श्री विद्या प्रकाशन.
16. महाजन, जयश्री. 2018. समाजशास्त्राची ओळख. जळगाव: प्रशांत प्रकाशन.
17. वैद्य, नी. स. 1981. समाजशास्त्रीय विचार परंपरा. नागपूर: महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ.
18. साळुंके, सर्जेराव. 2006. समाजशास्त्रातील मूलभूत संकल्पना. कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.

कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

टी. वाय. बी. ए. समाजशास्त्र (CBCS Pattern)

शैक्षणिक वर्ष 2020-2021 पासून लागू

अंतर्गत परीक्षा (चाळीस गुण)

- चाचणी परीक्षा 20 गुण
- सेमिनार / पेपर प्रेझेंटेशन / गृहपाठ / शैक्षणिक सहल 10 गुण
- उपस्थिती आणि वर्तन 10 गुण

विद्यापीठ परीक्षा (साठ गुण)

समाजशास्त्र विषयाच्या विद्यापीठ परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप खालीलप्रमाणे असेल.

प्रश्न क्र.	प्रश्नाचे स्वरूप	गुण
01	एका वाक्यात उत्तरे लिहा. (नऊपैकी सहा)	12
02	तीन ते चार वाक्यात उत्तरे लिहा. (सहापैकी चार)	12
03	थोडक्यात उत्तरे लिहा. (पाचपैकी तीन)	12
04	टीपा लिहा. (चारपैकी दोन)	12
05	दीर्घोत्तरी उत्तर लिहा. (तीनपैकी एक)	12